

గేయాలు

పాఠానిక, జానపద, సామాజిక

నేటికాలపు కవిత్వము

సదాశివ సమారంభం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు కౌశిక మహర్షి

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శిక్ష్యు

శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాలాదే

గురు గౌరీమ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు పీఠలక్ష్మీంద్ర స్వామి

యోగి వేమన

అస్మదాచార్య పర్యంతం

గురు శ్రీలింగ స్వామి

గురు లాహిరీ మహాశయి

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి

గురు వివేకానంద

గురు హాయి బాలా

గురు ఆరబింద్

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు భక్తవేదాంత ప్రభుపాద

గురు మళయాళస్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర పరమారాధ్య

వందే గురుపరంపరాం...

నన్ను “నేను” తెలుసుకోవటానికి

నన్ను “నేను” మార్చుకోవటానికి

“నేను” గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంథాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంథాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంథాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకే దాదాపు 5000 పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన **భారత ప్రభుత్వపు** వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా <http://www.new.dli.ernet.in>), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(<https://archive.org>), గూగుల్ వెబ్ సైట్(<https://www.google.co.in>), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(<http://www.microsoft.com>) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంథాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటి, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంథాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) **భారత ప్రభుత్వపు** వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in> లేక <http://www.dli.ernet.in>
- 2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: <http://www.sairealattitudemanagement.org>
- 3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: <https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: <https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement>

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంధ వీడియోలు: <https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంథపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 5010010077978

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం **ఉచితంగా eBook** రూపంలో **భారత ప్రభుత్వపు** సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంథముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

SaiRealAttitudeManagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

* సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు *

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc. X

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books Journals Newspapers Palm-Leaves (Manuscripts)

Title:

Author:

Year: to

Subject: Any Subject

Language:

Scanning Centre: Any Centre

[Presentations and Report](#)
[Statistics Report](#)
[Status Report](#)
[Feedback](#) | [Suggestions](#) |
[Problems](#) | [Missing links or Books](#)

Click [here](#) for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

[Click Here to know More about DLI](#) ^{New!}

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
<ul style="list-style-type: none"> Rashtrapati Bhavan CMU-Books Sanskrit TTD Tirupathi Kerala Sahitya Akademi	<ul style="list-style-type: none"> INSA	<ul style="list-style-type: none"> Times of India Indian Express The Hindu Deccan Herald Eenadu Vaartha	<ul style="list-style-type: none"> Tamil Heritage Foundation AnnaUniversity ^{New!}

Title Beginning with.

A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z					
Author's Last Name																														
A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	P	Q	R	S	T	U	V	W	X	Y	Z					
Year																														
1850-1900					1901-1910					1911-1920					1921-1930					1931-1940					1941-1950					1951-
Subject																														
Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...																						
Language																														
Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu																						

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్టమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

పండిత శ్రీ ఉమాకాంతవిద్యాశేఖరుల

41

కృతులు

THE KUPPUSWAMI SASTRI
RESEARCH INSTITUTE,
MADRAS.

వాఙ్మయ పరిశిష్టభాష్యం
నేటికాలపుకవిత్వం.

ప్రకాశకులు:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్.

చెన్నపురి.

శ్రీరామముద్రాక్షరశాలయం దు

ముద్రితము.

1928

ప్రస్తావన.

నావాక్యసూత్రపరిశిష్టంలో నేటికాలపు కవిత్వమనే యీ కృతి ప్రథమాధ్యాయం. నేటికాలపువిద్య, నేటికాలపుకృతులు అనేవి ద్వితీయతృతీయాధ్యాయాలు తృతీయాధ్యాయంతో పరిశిష్టం సమాప్తమవుతుంది. మద్రాసులో కొంతకాలం కింద జరిగిన ఒకసమావేశంలో శ్రీ వింజమూరి రంగాచార్యులవారు శ్రీ భావరూప సుబ్బారావువారు, అదివరకు వ్యాకరణసిద్ధాంతాలను ప్రసచనంచేయడానికి ఆంధ్రదేశమందలి ముఖ్యపట్టణాలకు పోయినప్పుడు మరికొందరు మిత్రులు నేటికాలపు కవిత్వను గురించి ప్రస్తావించారు, ఆసమయంలో నేనేమీ చెప్పలేదని నాకు జ్ఞాపకం. అప్పటికి ఆపరిశీలనం ముగియకపోవడమే దానికి కారణం. విచారణ ముగిసిన తరువాత యీకృతిలో వున్న విషయాన్ని 1927 సం॥ చైత్రంలో చెన్నపురి ఆంధ్రసభలో ఉపన్యసించాను. ఆంధ్రపత్రికలో ప్రకటితమైన ఆఉపన్యాసాల విస్తరరూపమే యీకృతి. వాక్యసూత్రం ప్రకటితమైన తరువాత పరిశిష్టం ముద్రితం కావడం క్రమమైనప్పటికీ, పరిశిష్టం ఒక వేరైన భాగంకావడంవల్ల మహావాక్యవస్తుత్వవ్యక్తం కాకున్నా అగ్రభాగానికి ప్రాతికూల్యం ఆపతితంగాదు.

ఈకృతి ముద్రితంకావడానికి దయతో తోడ్పడ్డ శ్రీవావిళ్ల వేంకటేశ్వరశాస్త్రిలవారికి కృతజ్ఞతాసూచకంగా నమస్కృతు లర్పిస్తున్నాను. మనదేశంలో విద్య యిప్పటికీ వేరువేరు మార్గాల్లో నడుస్తున్నది గనుక జిజ్ఞాసావిషయాలను సంస్కృతంలోను ఇంగ్లీషులోను సయితం ఉపోద్ఘాతరూపన క్లప్తంగా తెలిపినాను విచారణోపక్రమంలో సహాయులైన సాహిత్యతత్వరులను కృతజ్ఞతతో స్మరిస్తున్నాను.

చెన్నపురి,
1927 శ్రావణ శుద్ధ పంచమి. }

అని
ఉమాకాన్తుడు.

శ్రీగురుభ్యో నమః హరిః ఓమ్.

ఈకృతిలో ప్రయుక్తమైన సంకేతాల వివరణ.

అగ్నేయ } = అగ్నేయపురాణం
 అగ్నే }
 అహో = అహోబిలపండితీయం
 ఉత్తిర = ఉత్తిరరామచరిత్రం
 ఋ. మ. సూ. ఋ = ఋగ్వేదం, మండలం,
 సూక్తం, ఋగ్మ
 ఐతరే = ఐతరేయోపనిషత్తు
 కాదం = కాదంబరి
 కవికర్ = కవికర్ రసాయనం
 కాశీ = కాశీఖండం
 కావ్య = కావ్యప్రకాశం
 కా. ప్ర. వ్యా = కావ్యప్రకాశవ్యాఖ్య
 కా. త = కాలజ్ఞానతత్వాలు
 కావ్యమీ = కావ్యమీమాంస
 కా. ద = కావ్యాదర్శం [వృత్తి
 కా. సూ. వృ = కావ్యాలంకారి సూత్ర
 కిరా = కిరాతార్జునీయం
 కుమూ = కుమారసంభవం
 కేయూర = కేయూరభాషాచరిత్రం
 గొప్పా = గొడపాదభాష్యం
 చంద్రరేఖా = చంద్రరేఖాపరిణయం
 చా = చాటువు
 ఛాందో = ఛాందోగ్యోపనిషత్తు
 తి. భా = తిక్కనభారతం
 తెలి = తెలియోపనిషత్తు
 తెత్తి. భృ = తెత్తియోపనిషత్తు భృగువల్లి
 దశ = దశరూపకం
 ధ్వన్యా = ధ్వన్యాలోకం
 ధ్వ. లో = ధ్వన్యాలోకలోచనం

స. భా } = నన్నయ భారతం
 భా. నన్నయ }
 నైష = నైషధం
 ప్రశ్నో = ప్రశ్నోపనిషత్తు
 ప్రస = ప్రసన్నరాఘవం
 ప్రతాప = ప్రతాపరుద్రీయం
 పాణి = పాణినీయం
 బసవ = బసవపురాణం
 బ్రహ్మ } = బ్రహ్మసూత్రం
 బ్ర. సూ }
 బ్ర. భా = బ్రహ్మసూత్రభాష్యం
 బిల్వ = బిల్వణీయం
 భర్త } = భర్తహరి త్రిశతి
 భ. త్రి }
 త్రి. శ }
 భగవ = భగవదీత
 భ. నా = భరతనాట్యశాస్త్రం
 భజగో = భజగోవిందస్తోత్రం
 భట్టి = భట్టికావ్యం
 భా. ఆ } = నన్నయభారతం, ఆదిపర్వం
 భా. స. ఆ }
 భా. తి. వి = తిక్కభారతం విరాటపర్వం
 భామినీ = భామినీవిలాసం
 మను = మనుస్మృతి
 మహాభా = మహాభారతం
 మహాభా. ఆ = మహాభారతం ఆదిపర్వం
 మధురా } = మధురావిజయం
 మధు }
 మ = మనుచరిత్ర

మహా = మహాభాష్యం
 మా } మాఘ కావ్యం
 మాఘ }
 మాలతీ = మాలతీమాధవం
 ముద్రా = ముద్రాగాక్షసం
 మేఘు = మేఘుసందేశం
 రఘు = రఘువంశం
 రత్నా = రత్నాపణం
 రామా } = రామాయణం
 రా }
 రా. యు = రామాయణం యుద్ధకాండం
 వసు = వసుచరిత్రం
 వా. కా. } = వాత్సల్యయన కామ
 వా. కా. సూ } మాత్రం
 వా. రా = వాలీ కరామాయణం

వాక్య = వాక్యపదీయం
 విద్యా. భా = విద్యారణ్యభాష్యం
 వేమ = వేమనశతకం
 శంకర = శంకరవిజయం
 కామగ } కామంతలం
 శా }
 శ్రు = శ్రుతి
 శ్రీ. భా = శ్రీభాగవతం
 సర్వ = సర్వదర్శనసంగ్రహం
 సాహి } = సాహిత్యదర్పణం
 సా. ద }
 సాహిత్య. ఉ = సాహిత్యదర్పణంలా
 ఉదాహరణం
 సా. కా = సాంఖ్యకాశిక
 హన్సి = హన్సిచరితం.

అధికరణానుక్రమం.

సూత్రపరిశిష్టం	1 - 5	తత్త్వార్థాధికరణం	233 - 256
నూతనత్వాధికరణం	7 - 40	వనకావ్యాధికరణం	237 - 241
విస్తరాధికరణం	41 - 42	నాయకాధికరణం	242 - 243
వికారాధికరణం	43 - 44	దయాధికరణం	244 - 245
నామాధికరణం	45 - 48	నిత్యధికరణం	245 - 246
ఉపగుడుమాటలఅధికరణం	49 - 54	ఉద్దేశాధికరణం	246
నిదర్శనాధికరణం	55 - 67	గీతాధికరణం	247
తత్త్వజ్ఞానాధికరణం	68 - 79	భావనాధికరణం	248 - 252
అయోమయత్వాధికరణం	80 - 89	ఉపాదానాధికరణం	253 - 258
పులుసుడుఘటనాధికరణం	90 - 103	దోషసామ్యాధికరణం	259 - 265
శబ్దవాచ్యతాధికరణం	104 - 120	చిహ్నాధికరణం	266 - 269
దృష్టివిచారాధికరణం	121 - 127	బుద్ధ్యాధికరణం	270
వ్యతిక్రమాధికరణం	128 - 143	ప్రజాధికరణం	271
భావకావ్యాధికరణం	144 - 151	సమకాలాధికరణం	272
జానపదపాత్రాధికరణం	152 - 155	ప్రకాశాధికరణం	274 - 275
శృంగారాధికరణం	156 - 209	స్వాధికరణం	275 - 276
క్షుద్రకావ్యాధికరణం	210 - 215	సంస్కారాధికరణం	276 - 278
అనౌచిత్యాధికరణం	214 - 232		

వాఙ్మయ సూత్ర పరిశిష్టం.

1. శిష్టాస్వవాయసంజాత, సీతారామవిపశ్చితః,
గురుపాదాః సదాప్రేక్షా, వర్తంతాం హృదయే మమ.
2. అన్యే ప్రమథనాథాద్యా, మహాన్తో గురవో మయి,
ప్రసారయన్తు నిర్వాప్యజాన్, కటాక్షాన్ కరుణాంచితాన్.
3. సనూఖి వాఙ్మయీం దేవీం, దేవం వాణీ మనోహరం,
వీరాంశ్చ కవితాధీనాన్, ధీరాన్ రసవిమోహితాన్.
4. కృష్ణా పినాకినీ గోదా, తుంగభద్రా పయఃశుభాం,
త్రిలింగ జననీం వందే, త్రికోటిజనశోభితామ్.
5. స్తవీమిధ్వనికారాద్యాన్, సిద్ధాన్ సౌందర్యలోభినః,
వాఙ్మయం భారతీయంయే, దదృశు స్తత్వతోఽఖిలమ్.
6. సూత్రాణా మథభాష్యాణాం, మార్గోచిత్యం విలోకయన్,
పథాతేనైవ గచ్ఛామి, వాఙ్మయస్య వివేచనే.

శ్రీ రస్తు.

వాఙ్మయ సూత్ర పరిశిష్టం.

ప్రథమాధ్యాయం.

● నేటికాలపు కవిత్వం ●

1. నేటికాలపు కవిత్వాన్ని విచారణచేస్తాను.
2. నూతనత్వం కవిత్వశర్కం.
3. విస్తరం, వికారాలు, అనుచితపు పేర్లు, ఊగుడుమాటలు, నిదర్శనపరం పరలు, అయోమయత్వం, పులుముడు, శబ్దవాచ్యత, దృష్టిసంకోచం అనేవాటితో ప్రాయీకంగా యీ కాలపు కవిత్వం దుష్టం.
4. ఈ కాలపుకృతు లనేకాలు చాటుపద్యసంచయాలు; ఛాందసపు మాటలు. కావ్యత్వసిద్ధిపొందినవి పిరళం, ఉత్తమపద్యమాలూ పిరళం.
5. వీట్లో తరుచుగా భాషావ్యతిక్రమం కనబడుతున్నది.
6. ఇది ఉపలభ్యమానకృతుల్లో నన్నయభారతంలో ఆరబ్బం.
7. ఛాందసాలు ఈ కాలపుకృతుల్లో బహుళం.
8. నిర్బద్ధ వళిప్రాసల మైత్రుల అనర్థాలు, ఛందోవ్యతిక్రమం వీట్లో కనబడుతున్నవి.
9. భాషావ్యతిక్రమంవలె యివికూడా ఉపలభ్యమానకృతుల్లో నన్నయభారతంలో ఆరబ్బం.
10. పులుముడు మొదలైనదోపాల కీఢందోవ్యతిక్రమాదులు హేతువు.
11. భారతీయభావకావ్యం ప్రాచీనం.
12. పాశ్చాత్యభావకావ్యానికి పైన భారతీయభావకావ్యం ఔచిత్యవంతం.

13. కావ్యం ప్రవృత్తిమాన్ల ప్రధానసాధనం.
14. నివృత్తిసాధనంగూడా నని కొందరు.
15. శృంగారం జగదవిచ్ఛినతారూప ధర్మప్రతిపాదకం.
16. సాధారణ నాయకావలంబనం చిల్లరశృంగారమని, క్షుద్రశృంగార మని యిక్కడ వ్యవదేశం.
17. దుష్టనాయకాశ్రయం హేయశృంగారం.
18. లోకోత్తర నాయకాశ్రయంవల్ల పరిపోషాతిశయమని విద్యానా థుడు.
19. అది ఉత్తమప్రకృతిప్రాయమని విశ్వనాథుడు.
20. అధమనాయకాశ్రయం రసాభాసమని పాఞ్చీనులు.
21. అది అంగంగా కావ్యంలో ఉండదగినది.
22. ఈకాలపుకృతుల్లో ప్రాయీకంగా క్షుద్రశృంగారం అంగి.
23. అనౌచిత్యం రసభంగానికి ముఖ్య హేతువని ఆనందవర్ధనుడు.
24. అది యీకాలపుకృతుల్లో తరుచుగా కనబడుతున్నది.
25. భారతీయకావ్యాలకు వనసీమలు చిరపరిచితం.
26. ఉపోద్ఘాతక ర్తలను కృతిక ర్త లాశ్రయించడం బహుళం.
27. వక్ష్యమాణం చౌర్యం ఈకాలపుకృతుల్లో తరుచు.
28. అన్యత్ర స్థితి దోషానికి ఉపాదేయత్యాన్ని లేదు.
29. ఆంధ్రదేశంలో భారతీయసంస్కారం క్షీణం.
30. వక్ష్యమాణమైన పాశ్చాత్య భారతీయసంస్కారాల సమ్మేళనం మృగ్యం.
31. నన్నయపెద్దనాదుల భారతమనుచరిత్రాదుల స్వరూపం వాటి హేయోపాదేయతా విచారితపూర్వం.
32. ఆంధ్రుల్లో సంస్కారోజ్జీవనం కార్యం కార్యం.

అని శ్రీమదక్కిరాజు లక్ష్మీనారాయణపుత్ర...ఉమాకాన్త విద్యాశేఖర ప్రణీతమైన
వాఙ్మయసూత్రపరిశిష్టంలో ప్రథమాధ్యాయం.

శ్రీ రస్తు.

వాఙ్మయసూత్ర పరిశిష్టం.

ద్వితీయాధ్యాయం.

— నేటికాలపు కృతిరచన. —

1. నేటికాలపుకృతుల్లో వద్యం విచారితపూర్వం. తక్కినదేశేతిహాసం, పత్రికారచనలు మొదలైనవాల్లో ఉపజ్ఞవిరళం.
2. చౌర్యం బహుళం.
3. అంగాంగివివేకం మృగ్యం.
4. విచార్యమాణ విషయానభిజ్ఞత తరుచు.
5. తర్జుమాల అమార్గగామిత్యం ప్రాయశః.
6. నేటికాలపుకృతుల్లో వ్యుత్పత్తివికసితమైనప్రతిభ అరుదు.
7. భాషావ్యతిక్రమం, అసౌష్ఠ్యం, ఛాందసాలు నేటికాలపుకృతులను వికృతం చేస్తున్నవి.

అని శ్రీ... ఉమాకాన్త విద్యాశేఖరకృతిలో వాఙ్మయసూత్రపరిశిష్టం.
ద్వితీయాధ్యాయం.

శ్రీ ర సు.

వాఙ్మయసూత్ర పరిశిష్టం.

తృతీయాధ్యాయం.

— నేటికాలపు విద్య. —

1. ఇంగ్లీషు పాఠశాలల్లో విద్య, సంస్కృతపాఠశాలల్లో విద్య, పద్య విద్య అని నేటికాలపు ఆంధ్రులవిద్య మూడువిధాలు.
2. ఇంగ్లీషుపాఠశాలల్లో భారతీయసంస్కారం నష్టప్రాయం.
3. పాశ్చాత్య భాగతీయసంస్కారాల సప్తేళనం విరళం.
4. సంస్కృతపాఠశాలల్లో కావ్యపఠనమార్గం హేయం.
5. భాషన్వాధీనమైన తరవాత, రసాస్వాదనశక్తియేర్పడతరవాత, రఘువంశం మొదలైనకావ్యాలు పఠించదగినవి.
6. ప్రాయీకంగా శాస్త్రపఠనమార్గం అప్రశస్యం.
7. కనుక సంస్కృతపాఠశాలల్లో విద్యవల్ల భారతీయసంస్కారస్వరూపదర్శనమూ పరిణతిఫలమూ క్వాచిత్కం.
8. పద్యవిద్య విజ్ఞానశూన్యం.
9. ఇదే ఆంధ్రవిద్య.
10. ఛందోవ్యతిక్రమంవల్ల, భాషావ్యతిక్రమంవల్ల, తెలుగుపద్యం కలుపింతు.
11. ఆంధ్రుల్లో సంస్కారోజ్జీవనం కార్యం కార్యం.

అని శ్రీ...ఉమాకాంతవిద్యాశేఖరకృతిలో తృతీయాధ్యాయం సమాప్తం.

పరిశిష్టంగూడా సమాప్తం.

శ్రీ రస్తు.

వాఙ్మయ పరిశిష్టభాష్యం

నేటికాలపుకవిత్వం.

ప్రథమాధ్యాయం.

— నూతనత్వాధికరణం. ౧ —

నైషధతత్వజిజ్ఞాస ముగింపువాక్యంగా నేటికాలపుకవిత్వం అనివాళాను. ఇప్పుడు దీన్ని వివరిస్తున్నాను. దీంట్లో నేను అన్నా, నేటి కాలమన్నా, ఈపరిశిష్టం వ్రాసినసమయని వ్యాఖ్యేయం. నేడు ఆంధ్రదేశంలో అనేకులు పద్యాలు వ్రాస్తున్నారు. చిన్నచిన్నకావ్యాలు కథాభాగం విశేషంలేకుండా కొందరువ్రాస్తున్నారు. ఈ చిన్నకావ్యాలనే నేనిక్కడ ప్రధానంగా సరామర్చిస్తాను. వీటిని భావగీతాలని యిది భావకవిత్వమని కొందరంటున్నారు. ఇది మనకు నేటికి కొత్తగాలభించిందని చాలా ఉత్తమమయిన దని కొందరి అభిప్రాయం. ఇది కవితయొక్క హైన్యమని కొందరి అభిప్రాయం.

“ఈ దినములలో భావకవిత్వమనునది యొక్కటి బయలు వెడలినదనియు, అది శోచనీయస్థితియందున్నదనియు కొందరు వ్రాయుచున్నట్లు తోచెడిని.” కా. బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి, (భారతి.)

ఈ తీరుగా ఈ చిన్నకావ్యాలను గురించి వేరువేరుభావములు దేశంలో వ్యాపించియున్నవి. వీటి నూతనత్వాన్ని వీటి హేయోపాదేయత్వాలను వివరించదలచి వీటి జీవవిచారణకుముందు శరీరవిచారణ ఆరంభిస్తున్నాను. భారతి మొదలైన పత్రికల్లోవున్న ప్రణయపద్యాలు, అనేకపద్యాల సముదాయరూపమైన కృష్ణపక్షంపంటి వుత్తకాలు, యేకాంతసేవ, కావ్యకుసుమావళి, వనకుమారి, లక్ష్మీకాంతతొలకరి, బాపిరాజతొలకరి, యెంకిపాటలు, నారాయణమ్మనాయుడు బావపాట,

యొక్క చంద్రముపాటు యిటువంటివన్నీ యిప్పటి నావిచారణకు విషయం. ఈకావ్యాలు నూతనమని అనేకుల అభిప్రాయమని చెప్పినాను.

“ఈకృతులనేకములు భావగీతములని యిప్పుడు ప్రచారమునకు వచ్చిన కొత్త కవిత్వాప్రపంచమునకు చేరినవి.

సంస్కృతయొక్క దాస్యంనండి పిమ్ము కి నొందుచున్నామని మానవుకము.” శ. రామలింగారెడ్డి (లక్ష్మీకాంత తొలకరి పీఠిక.)

“మన వారు కొత్తవారైనారు”, బే. కృష్ణశాస్త్రి (యేకాంతసేవ పీఠిక.)

“నవ్యాంధ్ర కావ్యగీతులు...కడచిన పదియేండ్లలో పొందియున్నవి.” పు. సూరిశాస్త్రి (ఆంధ్ర హేరాల్డు.)

“ఇంతవరకును మనకవులు సంస్కృతమునందు వివరించబడిన సాంప్రదాయములను శిరిసానసించి పనిచేసిరి. మార్పులురాక తప్పదు. ప్రాచీన సంప్రదాయములయెడ గౌరవము తగ్గెను. మార్పులు రాక తప్పదు. ఆంధ్రభాషాచరిత్రమున నేడొక నూతనాధ్యాయము ఆరంభ మగుచున్నది” నిడమర్తి సత్యనారాయణమూర్తి.

(భారతి. సం. 3. సం. 3.)

“ఆయందము ఆనూతనవికాసము స్వర్ణయుగపు వాఙ్మయ చిహ్నము.” దశిక సూర్యప్రకాశరావు. (భారతి.)

ఈతీరుగా ఈచిన్నకావ్యాలూ పీఠికవిత్వం కొత్తదనీ భారతీయులసంప్రదాయాలను అతిక్రమించి స్వేచ్ఛనపించడంవల్ల ఆనూతనత్వం వచ్చిందనీ అది మన మిదివరకెరుగమనీ అంటున్నారు. యీవిషయాన్ని యిక విచారిస్తాను.

నూతనత్వం. ౧

వాస్తవంగా నూతనకవిత్వం నూతనకావ్యాలు అని వినగానే నా కెంతో ఆనందం కలుగుతున్నది. నూతనత్వం అభిలషణీయమైనది.

పరిణతబుద్ధులైన మన ప్రాచీనులు నూతనత్వాన్ని మిక్కిలి ఆరాధించారు.

“క్షణేక్షణే యన్నవతా ముపైతి,

తదేవరూపం రమణీయతాయాః.”

(మా - 4.)

అని మాఘు డంటున్నాడు.

అసలు నూతనత్వమే కవిత్వాన్ని ఉపాదేయకోటిలో చేరుస్తున్నది. అది లేదా పాడిందేపాలు అయి హేయకోటిలో చేరుతున్నది. అందుకే శబ్దాలు అర్థాలు వెనుకటికవులువాడినవేఅయినా శక్తిమంతుడైన కవి వాటినే స్వీకరించి కావ్యంరచించినప్పుడు నూతనత్వం ప్రకటితమవుతున్నదని,

“దృష్టపూర్వా అపిహ్యర్థాః కావ్యేరస పరిగ్రహాత్,

సర్వేనవా ఇవాభాన్తి మధుమాస ఇవద్రుమాః.”

అనే వాక్యాలతో ఆనందవర్ధనుడు చెప్పతున్నాడు. అంతేగాదు. భావాలన్నీ మహాకవులు గార్లించారే ఇక మనమేమి కొత్తది చెప్పగలమని భయపడవద్దు, అనంతంగా భిన్నస్వరూపాలు వహిస్తున్న యీ ప్రకృతిలో కాలం, దేశం, ప్రాణులమనో వ్యాపారలీలలు కవికి నూతనత్వం ప్రదర్శిస్తూనేవుండగలవనే ఆశయాన్ని సయితం ఆనందవర్ధనుడు,

“స్వభావోహ్యయం వాచ్యానాం చేతనాచేతనానాం యదవస్థాభేదాద్దేశభేదాత్కాలభేదాత్స్వలక్షణ్యలక్షణభేదాచ్ఛాంతతాభవతి తైశ్చ తథావ్యవస్థితైః సద్భిః ప్రసిద్ధానేకస్వభావానుసరణరూపయాస్వభావోక్త్యాపి తావనుప నిబధ్యమానైః నిరపధిః కావ్యార్థః సంపద్యతే. (ధ్వన్యా)

(అవస్థాభేదంవల్ల దేశభేదంవల్ల కాలభేదంవల్ల అనితరలక్షణాలు కలిగివుండడమనే వైలక్షణ్యంవల్ల, కావ్యంలో వర్ణ్యభూతమైన చేతనాచేతనాలయొక్క అనంతత ప్రకృతి సిద్ధం. ఇట్లాభిన్నంగా వ్యవస్థితమైన

యీచేతనాచేతన లను ప్రసిద్ధానేకస్వభానుసరణరూపమైన స్వభావోక్తిచేత ప్రతిపాదిస్తూరచించినా కావ్యర్థం అనంతంగా సంపన్నమవుతున్నది”) అనేపట్టుల్లో తెలుపుతున్నాడు.

“యావ్యాపారివతీరిసాస్త్రసయితం కాచిత్ కవీనాం నవా, దృష్టిః” (ధ్వన్య)

“రసాలను. రస్యమానావస్థకు తెచ్చే ఒకానొక ప్రతిభారూపమైన నవదృష్టి” అని కవుల నవత్వప్రతిపాదక త్యాన్ని ఆనందవర్ధనుడు ప్రశంసిస్తాడు.

“నవేతిక్షణేక్షణేనూతనైర్వైచిత్రైర్జగత్స్యా సూత్రయన్తీ.” (ధ్వ. లో.)

(నవఅంటే క్షణక్షణం నూతనవైచిత్ర్యాలవల్ల జగత్తులను చిత్రిస్తూ) అని పైపట్టులకు అభినవగుప్తాదులు వ్యాఖ్యచేశారు. ఈ తీరుగా భారతీయులు కవిత్వంయొక్క నూతనత్యాన్ని ఆరాధిస్తున్నారు.

సంస్కృత సంప్రదాయాలను అనుసరించడంవల్ల నూతనత్యానికి అడ్డుగలిగి వాఃమీద ఇప్పుడొదరం తగ్గిందని భారతి సం-3. సం-3. లో ప్రకటితమైన వ్రాత అజ్ఞానమూలం. భారతీయులు కవితయొక్క నూతనత్యాన్ని ఆరాధించారని విశదపరచాను. ఆంధ్రకవిత్వంలో ఇప్పుడు నూతనత్వం సిద్ధించింది అని విన్నప్పుడు వాస్తవంగా కుతూహలపడ్డాను. మంచిది. ఈ నూతనత్యాన్ని యిక విచారిస్తాను. భారతి మొదలయిన పత్రికల్లోవున్న ప్రణయపద్యాలు, నారాయణమ్మ నాయుడు బావపాట, వెంకయ్య చంద్రమ్మపాట, అనేకపద్యాల సముదాయరూపమైన కృష్ణపతుంపటిపుస్తకాలు, యేకాంతసేవ, కావ్యకుసుమావళి, వనకుమారి, యటవటవన్నీ యిప్పటి నావిచారణకు విషయమన్నాను. ఆనందవర్ధనాదు లన్నట్లు వీటిలో నూతనత్వముండడం సాధారణంగా కవిత్వధర్మమేగాని విశేష మేమీలేదు. ఈ నూతనత్వమే

కవికి ప్రాణం. కాళిదాసు, భవభూతి మొదలైనవారి కవిత్వమంతా యెక్కడిక్కడ నూతనమే. ఈనూతనత్వం ఇప్పటి కవిత్వానికి వుంటే కవిత్వధర్మం సిద్ధించి దనవచ్చును గాని ప్రాచీనసంప్రదాయాలను తిరస్కరించడంవల్ల యీనూతనత్వం వచ్చిందని నూతనశకమని వెనక యెన్నడూ మన మెరుగని కొత్తకవిత్వమని అనడం అసంబద్ధం.

—● ఆక్షేపం. ●—

ఈనూతనత్వంగాదు మే మనేది. అసలు శరీరం జీవం అవయవం ఇవన్నీ మారిపోయి ఒకవిశిష్టమైన కవితాకృతి వచ్చింది. అందువల్ల నూతనశకం, కొత్తకవిత్వం అని అంటున్నాము, అని అంటారా?

—● సమాధానం. ●—

వివేచిస్తాను. ఈకావ్యాల్లో వున్న శబ్దాలు అర్థాలు నూతనమంటే అది సరిగాదు. శబ్దాలు అనాదివృద్ధవ్యవహారపరంపరామూలాన వ్యవహృత మవుతున్నవి.

“ఘటేన కార్యం కరిష్యే” కుంభకారకులంగత్వా హ కురుఘటం కార్యమనేన కరిష్యామి తినతద్వచ్చబ్దా ప్రయుయుక్ష మాణో వై యాకరణ కులం గత్వాహ కురుశబ్దా ప్రయోక్యతి” (మహా) అని పతంజలి అన్నట్లు శబ్దాల నెవరూ నిర్మించరు. ఇక అర్థాలుగూడా ఆశబ్దాలకు అనాది వృద్ధవ్యవహారంవల్లనే విదితమవుతున్నవి.

“నిత్యాః శబ్దార్థసంబంధాః సమామ్నాతా మహద్విభిః”

(వాక్య)

అని వాక్యపదీయకారుడు చెప్పతున్నాడు. మీమాంసకు లిట్లానే అంటారు. వాస్తవంగా అర్థాలు శబ్దాలతో అవినాభావసంబంధంగలిగి వర్తిస్తున్నవే గాని వాటిని కొత్తగా కవులు యేర్పరచరు. నూతనంగా

కవులు శబ్దార్థాలు నిర్దిష్ట వాటిని ఆకవులే వివరించవలెనుగదా నాటికి ప్రామాణ్యమేమిటి? కనుక ఇప్పటికవిత్వం శబ్దార్థాలపల్ల నూతన మన డానికి వీలులేదు.

కావ్యంలో కొన్ని యీకాలపురోజ్ఞులైలువంటి కొత్తమాటలున్నమాత్రాన అవినూతనశకం ఆరంభిస్త వనడం అనుచితం. భాషలో కొన్ని కొత్తశబ్దాలు వచ్చిన వనవచ్చును గాని కావ్యంలో యెట్లా నూతనశక మారంభమవుతుంది? కావ్యంలో రసభావాలు ప్రధానం.

❖ ఆక్షేపం. ❖

అవునండీ, ప్రణయం, లతకూస, చిగురు, లలితం, కన్నె, లేఖ, కలికికోయిల, కోమలం, దివ్యం, ఆనందం, చారు, ఈమాట లీ కావ్యాల్లోవున్నవి. వెనుకటివాటిలో లేవు. ఇవిమీరన్నట్లు కావ్యంలో ప్రధానమైన రసభావాలకు ఉపకారకాలు గనుక ఈకాలపు కావ్యాలు విశిష్టం; అని అంటారా?

❖ సమాధానం.

చెప్పజూను,మీరన్నమాటసరిగాదు. దివ్యం,ప్రణయం, లలితం, మొదలైనవి వెనుకటి కావ్యాల్లోను వున్నవి.

“దివ్య విహమృతప్రకట నానాకావ్యధుర్యుండ”(భీమకవి.చా)

“ఆనందో బ్రహ్మ యటన్న ప్రాజదుపు సంతర్బుద్ధి నూహింపు మా”
(మను)

“కరస్థదర్భప్రణయాపహరిషు”
(కుమార)

“ప్రణయవిశదాం దృష్టిం దదాతి”
(రత్న)

“ప్రణయకుపితాం”(శ్రీముంజుడు.దశరూపకంలో ఉదాహృతం)

“లలితై గాంక శిలాలవాల”
(వసు)

“కన్నమావిగుంపున”
(వసు)

“లేగల్వ తూపునకు” (వసు)

“కలికి కోయిలగళ గ్రహము సేయకమున్న” (వసు)

“నూతన లతికాలతాంగులను” (వసు)

“చూతాం కురాస్కద కషాయకంఠః

పుంస్కీలేయస్థధురంచుకూజ” (కుమార)

“చారుణా స్ఫురి తేనాయ మపరిక్షితకోమలః,

పిపాసతో మమానుజ్ఞాం దదాతీషప్రియాధరః.” (శా)

ఈ తీరుగా ఇట్లాటి శబ్దాలన్నీ వెనకటి కావ్యాల్లోను వున్నవి. లతాంగసలు వసుచరిత్రలో వున్నారు. అపునయ్యా, వెనకటికావ్యాల్లో లేవని అనిలేదు, ఇప్పటికావ్యాల్లో యెక్కువగా ఉన్నవి,

“ప్రణయ మలయానిలోరి కా పటలినూగు

ప్రణయ నీరజ మధుర సౌరభముగ్రాలు

ప్రణయ విమలాంబరాబ్ధి గర్భమునదేలు

ప్రణయ వనతరుశాఖలః బల్లవించు” (కృష్ణపక్షం)

“మధురచంద్రికలలో మధురామృతంబు

మధురామృతంబులో మధురరసంబు

మధురరసంబులో మధురభావంబు ” (యేకాంతసేవ)

అని యీతీరున హెచ్చుగావున్నవి, ఈహెచ్చు కొత్త, ఈహెచ్చుకావ్య గుణాన్ని హెచ్చిస్తున్నది, కనుక ఈకావ్యాల్లో కొత్త వున్నదంటాము; అని వాదిస్తారా ?

❖ సమాధానం. ❖

వివరిస్తాను. ఈహెచ్చు కావ్యగుణమని తేలవలెను. ఇట్లా యెక్కువగా వుండడం దోషమని తెలిసిమనవారు మాని వుండవచ్చును.

వాస్తవంగా ఇది దోషమని పిమ్మట నిర్ణయించబోతున్నాను. ఇది కొత్త అయినా దోషం గనుకను కావ్యవైశిష్ట్యగుణాలవల్ల

యేర్పడవలె గనుకను దోపాలవల్లనే అవైశిష్ట్య మేర్పడితే దుష్టకా
వ్యాలన్నీ ఒక కొత్తకవిత్వమే కావలసివచ్చును గనుకను మీకావ్య
వైశిష్ట్యానికి దోషభూతమైన యీ అనందల, ప్రణయల, మధురల,
దివ్యల, హెచ్చుకారణంగా నిల్వనేరదు.

— ఆక్షేపం. —

అవునయ్యా, ఈకాలపు కృతికర్తలు కట్టువైన మాటలు లేకుం
డా రచిస్తారు. ఇది కొత్త అంటాము; అని వాదిస్తారా.

సమాధానం —

చెప్పుతున్నాను. కట్టువైనశబ్దాలు లేని రచన చిరికాలంనుండి
పున్నది. కొందరు రాజులు అతిపురంలో వినబడదగిన భాషను గు
రించి కొన్ని నియమాలు చేశారని రాజశేఖరుడు కావ్యమీమాంస
లో తెలుపుతున్నాడు.

“శ్రూయతే కుస్తలేషు సాతవాహనోనామ రాజా తేన ప్రాకృ
తభాషాత్తక మంతఃపుర ఏవేతి”

“శ్రూయతే మగధేషు శిశునాగోనామరాజా తేన దురుచ్ఛా
రానష్టే వర్ణాః అపాస్యస్వాంతఃపురఏవ ప్రవర్తితో నియమః
టకారాదయ శ్చత్వారో మూర్ధన్యై స్త్రోత్రయవర్జ మూస్తా
ణస్త్రయః క్షకారశ్చేతి.”

“శ్రూయతేచ కవిన్దోనామ రాజా తేన పదుషసంయోగాక్షర
వర్జం అంతఃపుర ఏవేతి.” (కావ్యమీ)

1. (కుస్తలదేశంలో సాతవాహనుడనేరాజు అంతఃపురంలో మాత్రం
ప్రాకృతశబ్దాలు లేవు మరి అన్యం మాట్లాడగూడదని నియమం
చేశాడు.

2. మగధదేశంలో శిశునాగు డనేరాజు స్వాంతఃపురంలో మాత్రం ఉచ్చారణకు కటువైన ట,త,డ,థ లను; శ,ష,హ,క్ష లను తప్పించి మాట్లాడవలె నని నియమంచేశాడు.

3. శూరసేనదేశంలో కువిందుడనేరాజు అంతఃపురంలోమాత్రం పరుషసంయోగాక్షరాలను మాని మాట్లాడవలె నని నియమం చేశాడు.

అని రాజశేఖరుడు చెప్పతున్నాడు. ఇట్లా యీకట్వక్షరరహితమైన పదఘటన ఆడవాండ్ల అంతఃపురంలోనేగాదు. కావ్యమార్గంలో కూడా యీకటుశబ్దాలులేనిమార్గాన్ని భారతీయులు వినిపించారు.

“చిత్తద్రవీభావమయోహ్లాదో మాఘర్యముచ్యతే, సంభోగే కరుణేవిప్రలంభే శాంతేఽధికం క్రమాత్. (సాహిత్య)

(చిత్తద్రవీభావమయమైన హ్లాదం మాఘర్యమనేగుణం. సంభోగశృంగారంలోను, కరుణంలోను, విప్రలంభంలోను, శాంతిలోను క్రమంగా ఈమాఘర్యమనేగుణం హెచ్చుగా వ్యక్తమవుతుంది.) అని సాహిత్యవేత్తలు చెప్పతున్నారు. అంతేగాదు ఫలానిఫలాని అక్షరాలుగలపదాల సంఘటనవల్ల యీగుణం సిద్ధిస్తుందని కూడా తెలిపినారు.

“మూర్ధ్ని వర్ణాంత్యవర్ణేన యక్తాష్టతథాఽ వినా,
రణాలఘూచ తద్వ్యక్తో వర్ణాః కారణతాం గతాః.”

“అవృత్తి రల్పవృత్తిర్వా మధురా రచనా తథా”(సాహిత్య)

(ట,త,డ,థ లు తప్ప “కా” మొదలు “మా” వరకు వుండే అక్షరాలు, వర్ణాంతరయోగ రహితమైన ర,ణ లు ఈమాఘర్యమనే గుణాన్ని వ్యక్తం చేస్తవి. రచన సమాసంలేకుండా గాని అల్పసమాసాలతో గాని వుండవలెను) అని వివరించారు. కనుక మీరనే గుణం కొత్తది గాదని దానివల్ల యిప్పటికవిత్వం సూతనమని అనడం అసంగతమంటున్నాను.

— ౧౦ ఆక్షేపం. ౧౦ —

అవునునరే, యీగుణం పూర్వకాలంలోగూడా వుంటే వుండవచ్చు, మేమనేది అదిగాదు.

ఇప్పటి కావ్యాలు

“హృదయ మోహనమై ప్రేమ నృదులమైన
తాపకీన లీలాసుధాదళపుటంబు
మామకీన ప్రణయభంగ మధుకణాలి
విడిచెను విరక్తి బాష్పముల్ విడుచుపోల్కి.”

(తృణకంకణం)

“తనగుణ లతలుపూచిన శోభలో యన

చిరునవ్వు వెన్నెల చెండ్లు వినర,
దన మనోలీలగాంచిన రాగమధువనం

బలుకు బాతులుపూలపాలనీయ” (తృణకంకణం)

అని యిట్లా మెత్తమెత్తగా రచిస్తున్నాది.

“విశ్వమోహనం మృదులం

పూలపాలు, వెన్నెలచెండ్లు, తియ్యములు, జింకపడతి.”

అని యిట్లాటి మెత్తమెత్త అర్థంగల మెత్తటిమాటలతో యిప్పటి కావ్యాలున్నవి. ఇట్లాటివి వెనకటి కావ్యాల్లో లేవు. ఇదే నూతనత్వం. అని అంటారా?

— ౧౧ సమాధానం. ౧౧ —

చెప్పతున్నాను అది అసంబద్ధం.

“సంచారణీ పల్లవినీలతేవ” (కుమార)

“పుంస్కృతిలోయ స్తధురంగుకూజ” (,)

“తాంబూలవల్లి పరిణదపూగా
స్వేతాలతాలింగిత చందనాను.” (రఘు)

“మధు ద్విరేఫః కుసు మైకపాత్రే” (కుమార)

“చెన్నగు నన్నదీపులిన సీమల దాగిలి మూతలాడుచున్
 వెన్నెల చేలు కప్పురపు విప్పు టనంటుల నీడనీగు రా
 క స్సెలరోయు నన్నులకుఁ గన్నులుమూయు తదీయవాసనల్
 మన్ననగాంచికప్రపు దుమారముచేచు సమీర డింభముల్”
 (వసు)

“నాథచివులురంజల్లె ననలు మొలిచె
 నలరె విరులెల్ల పూపలు దలలుసూపె
 బసిమి నిరనొందె బిందియల్ బలసెనవశ
 లాటువులు సొంద్ర రుచుల ఫలంబు లెనఁగె.” (వసు)

“తీవ ముత్తైదువచాలు”
 “కెంపుల పల్లెరంబులన్”
 “మొగ్గులు ముత్తైపు ముగ్గులీనఁగన్” } (వసు)

“కన్నమావిగుంపునఁ బెనఁగొన్న మల్లియలఁ బూచినకోనలు”
 (వసు)

“కనుగొంటి లతకూన ననిడాయు” (వసు)

“హృదయమోహనశక్తి నీయిందువదన
 యంచితభూలతారేఖ కై నయుపమ” (నై. 3 ఆ)

“శ్రుతపూర్వం బగువిశ్వమోహనకళాశోభావిశేషంబు (నై. ఆ 3.)

“చిన్ని వెన్నెలకందు వెన్నుదన్నిసుధాబ్ధి,
 బొడమిన చెలువ తోబుట్టుమాకు.” (మ)

“పూత పసిండివంటి వలపుం బచరించు కులంబునీతికి” (మ)

“పసమీరు సెలయేరు లిసుక వెట్టెనుచోట,
 జగురుమాపుల సంజ నెగడుచోట” (మ)

అని యిట్లా మెత్తటి అర్థంగల మెత్తటిమాటలు, మన కావ్యాల్లో చిర
 కాలంనుండి వున్నవి.

ఆక్షేపం.

అవునయ్యా, యిట్లాటివి వెనకటికావ్యాల్లో వుంటే వుండవచ్చును. కాని అవి ఆకావ్యాల్లో కొన్నిచోట్ల మాత్రమే వున్నవి. యిప్పటి కావ్యాలనేకాలు అంతటా మెత్తటి అర్థంగలమాటలతో నిండి ఆద్యంతం మెత్తగా వుంటున్నవి. ఇది కొత్త; అని వాదిస్తామంటారా?

— సమాధానం. —

చెప్పతున్నాను. మీ రన్నట్లు ఇప్పటికొన్ని కావ్యాల్లో పద్యాలన్నీ మెత్తమెత్తటిమాటలతో మెత్తగా వుండడం నిజమే కావచ్చును. అట్లా పద్యాలన్నీ మెత్తమెత్తటి అర్థంగల మెత్తమెత్తటి మాటలతో మెత్తమెత్తగా వుండడం దోషమని భారతీయులు మారి వుండవచ్చును. మధురం, శీయ్యని, మృదులం, మోహనం యిట్లాటివి నిండుగా వుండడం శబ్దవాచ్యత అనే దోషమని ముందు వివరించబోతున్నాను. ఇక వెన్నెలచెండు, పూలపాలు అనే యిట్లాటిమాటలే అసంగతం. లాకి కమైనట్టి, లేదా, భావరూపమైనట్టి సంబంధంమీద ఆధారపడి సాధ్య శ్యంగాని ఆరోపంగాని కల్పన చేయవలసివుంటుంది. లేకుంటే యోగ్యతావిరహంచేత ఆమాటలు అసంబద్ధమే అవుతున్నవి. వెన్నెల చెండ్ల వాటివి యిట్లాటి అసంబద్ధపుమాటలే అవుతవి. విస్తరభీతిచేత యీచర్చ ఆపి ప్రస్తుత విచారణకు వస్తాను. వెన్నెలచెండ్లనంటివి మంచిమాటలేనని కొంతసేపు వాద్యకొనే విచారిస్తాను. ఇట్లాటిమాటలు మంచివైతే దేశకాలపాత్రాల బాధిత్యాన్ని పరిపాలించి సందర్భానుసారంగా వాడితే ఆకావ్యం యింపుగానే వుంటుంది. కాని పాలు, పూలు, చెండ్లు, మధురం, శీలీపం, పేశలం, మృదులం, జలుగుపూలు, వెన్నెల యిట్లాటి మాటలతోనే నింపి కావ్యమంతా మెత్తటి అర్థాల మెత్తటిమాటలతో మెత్తగావుండే టట్లు చేయవలెనంటే తప్పకుండా వెగటూ,

భావసంకోచంతటస్థిస్తున్నవి. దశరూపక కారుడన్నట్లు ఉక్తరసాల్లోరమ్యం, జగుప్సితం, ఉగ్రం, ప్రసాది, గహనం, వికృతం అయి అనేక రూపాలతోపున్న ప్రకృతిని వాచ్యం చేసేకవికి తత్తదనుగుణాలైన భావాలూ శబ్దరూపాలూ యెన్నో స్వీకార్యమవుతున్నవి. దేశం, కాలం, ప్రకృతి మొదలైనవే చాలవల్ల భావాలూ తద్వ్యంజక మైన శబ్దసందర్భాలూ యెన్నివిధాలనో మారుతవి. వీటికన్నిటికీ విముఖుడై మెత్తటిమెత్తటి అర్థాల మాటలని కూర్చుంటే భావసంకోచం, వెగటు, తప్పుక పై నబడుతున్నవంటున్నాను. అత్తవారింటిలో యెప్పుడూ మెత్తటి మెత్తటి మాటలే మాట్లాడవలెననికోరి దూది, పేడ, వెన్నపూస, అని అత్తవారింటిని అలజడిపాలుచేసిన పరమానందాయ శిష్యుడివలె తప్పక కృత్రికర్త అకృతార్థుడు కాగలడు. ప్రసన్నత్వంగా తక్కినమాధుర్యం మొదలైనకొన్ని గుణాలకొరకు కొన్ని అక్షరాలను మాత్రమే—భావస్ఫూరక మైన శబ్దాలను గాదు—వదల మన్నఘట్టంలో ఒక్కొక్క సందర్భాన్ని అనుసరించి అక్షరాలను సయితం మానవలసిన పనిలేదని

“క్వచిద్దోషస్తు సమతా మార్గాభేద స్వరూపిణీ,

క్వచిద్వక్త్రాది వైశిష్ట్య దస్యథారచనాదయః.” (సాహిత్య)

అని హితం జెప్పిన భారతీయ సాహిత్యవేత్తల ఔచిత్యవిజ్ఞానం వాస్తవంగా ఆరాధ్యమైవున్నది. ఇట్లాటి ఔచిత్య విజ్ఞానంతో వెలసిన వాల్మీకి, కాళిదాసాదుల కావ్యాలు ఇప్టగుణసంపన్నమై లోకోత్తరంగా వున్నవి. ఇంతకూ చెప్పదలచించేమంటే, అంతటా మెత్తటిమెత్తటిమాటలతోనే కావ్యంనింపవలె నంటే భావసంకోచం, వెగటు, ఆపతితమవుతున్నవని అవి రచయితను అకృతార్థుణ్ణి చేస్తున్నవని అంటున్నాను. లోకంలో సయితం సందర్భానికి తగినట్లు మెత్తమెత్తగా మాట్లాడితే వుచితంగా వున్నదని అనుకొంటాము. కాని అయినదానికీ కానిదానికీ సమయంలో అసమయంలో మెత్తటిమెత్తటి అరాల మెత్తమెత్తమాటలు వేసి

తలతిప్పుతూ మాట్లాడుతూవుంటే అతణ్ణి ఆడమాదిరి మనిషి అని పరిహాసనీయకోటిలో చేరుస్తాము. అట్లానే కావ్యసంస్కారం హాస్యాస్పదమవుతుంది. కనుక అంతటా మెత్తమెత్తటిమాటలు నింపడంగుణంగాదని దోషహేతువని మెత్తటిమెత్తటి అర్థాలమాటలతో అంతటానిండిన యిప్పటికవిత్యం నూతనమంటే అదిదోషం గనుక గ్రహ్యంగాదని చెప్పుతున్నాను. •

— ఆక్షేపం. —

అనునయ్యా,

“కవితాకన్యా వృణోతేన్ద్రయం” (బిల్వా)
 “కాంతా సమితతయోపదేశయజ్ఞే” (కావ్య)
 “నవప్లవ కోమల కావ్యకన్యకా” (కేయూర)

అని యిట్లా కావ్యాన్ని కన్యతో పోల్చడం భారతీయసంప్రదాయం. కావ్యం కన్యవలె మృదువైంది గనుకను, రమణులు మెత్తమెత్తటి మాటలాడుతూ మెత్తగావుండడం అందరికీ ఆహ్లాదకరమే గనుకను కావ్యంగాడా అట్లానే ఆహ్లాదకరమై వుండడానికి అంతటా మెత్తమెత్తగా మెత్తమెత్తటి మాటలతో నిండివుండడం ఆవశ్యకమే అవుతున్నది. అని అంటారా.

— సమాధానం. —

సాదృశ్యవిచారణ.

వివరిస్తున్నాను. “కాంతేవసరసతాపాదనేన అభిముఖీకృత్య” అని ముక్తుతుడు చెప్పినట్లు సరసత్వాపాదన చేత శ్రోతను అభిముఖుణ్ణి చేసేమటకే కన్యతో సాదృశ్యంగాని కన్నెవలె మెత్తగామెత్తగావుంటుంది, రవితతోడుకొంటుంది అని సర్వాంశాలా సాదృశ్యం చెప్పగూడదు. ఆమె ముఖం చంద్రుడివలె వుంటుందంటే, చంద్రుడివలె సౌమ్యం, కాంతిమత్త్వం కలిగివుంటుందని అభిప్రాయంగాని చంద్రుడివలెగుండ్రంగా

ముక్కుకండ్లూ లేకుండాచెక్కి నట్లు పుంటుందని. భావంగాదు. అట్లాసర్వ సాదృశ్యం చెప్పితే ఉపమానోపమేయభావంపోయి రెండూ ఒకటే నవలసివస్తుంది. కొంతభేదం కొంతసాదృశ్యం పున్నప్పుడే ఉపమానోపమేయ భావం సంగతమవు తున్నది. కనుకనే సాదృశ్యం భేదవిశిష్టమై పుంటుంది. ఈవిషయాన్నే శ్రీశంకరభగవత్పాదులు బ్రహ్మసూత్రభాష్యంలో ఉపాధిగతమైన ఆత్మకు జలసూర్యకాదితుల్యత్వాన్ని సిద్ధాంతీకరిస్తూ,

“అత ఏవచోపమా సూర్యకాదివత్.” } (బ్ర. సూ.)
 “అంబువదగ్రహణాత్తు న తథాత్వం.” }

“వృద్ధిహాసభాకత్వ మంతర్భావా దుభయసామంజస్యా దేవమ్” (బ్ర. సూ.)

అనే సూత్రాల సందర్భాన వివరించారు.

“నజలసూర్యకాది తుల్యత్వమిహోపపద్యతేతద్వదగ్రహణాత్ | సూర్యాదిభ్యో హి మూర్తైభ్యః పృథగ్భూతం విప్రకృష్టం మూర్తం జలం గృహ్యతే | తత్రయుక్తః సూర్యాది ప్రతిబింబోదయః | సత్వాత్ మూర్తః సచాస్తాత్ పృథగ్భూతా విప్రకృష్టదేశాశ్చోపాదయః సర్వ గతత్వాత్ సర్వాసన్యత్వాచ్చ | తస్మాద యుక్తోయం దృష్టాంత” ఇతి.

“యుక్తవత్వం దృష్టాంతో వివక్షితాంశ సాధవాత్ | న హి దృష్టాంతదార్శాంతికయోః క్వచిత్ కించిద్వివక్షితాం శంకుక్వా సర్వ సారూప్యం కేన చిద్దర్శయితుం శక్యతే | సర్వసారూప్యే హి దృష్టాంత దార్శాంతికయోః ఉచ్చేదవీవస్యాత్ | ... జలగతం సూర్యబింబం జలవృద్ధావర్ధతే జలస్రాసే హ్రాసతి జలచలనే చలతి జలభేదే భిద్యత ఇత్యేవం జలధర్మానుయాయీ భవతి న పరమార్థతః సూర్యస్యతథాత్వ మస్తి ఏవం పరమార్థతో ఒవికృతమేక రూప మపి సద్భిన్నా దేహోద్యుపాధ్యంత ర్భావాత్ దృఢతథా ఉపాదిధర్మా వృద్ధి హ్రాసాదీన్ ఏవ ముభయో ర్దృష్టాంత దార్శాంతికయోః సామంజస్యాద విరోధః” (బ్ర. భా.)

(ఏరమాత్త ఒకటైనా దేహాన్యపాధుల్లో వ్యవస్థితమై ఉదకంలో ప్రతిబింబితమైన సూర్యుడివలె అనేకవిధాల కనబడుతున్నదంటే ఆదృష్టాంతం వాషకో వీలులేదు. జలసూర్యులకున్న సంబంధం ఉపాధులకు ఆత్మకు లేదు. మూర్తాలైన చంద్రుడు సూర్యుడు మొదలైనవాటినుండి అవి ప్రతిబింబించే జలం మూర్తమై వేరై వాటికి దూరమైన స్థలంలో వుంటున్నది. కనుక సూర్యుడూ చంద్రుడూ జలంలో ప్రతిబింబిసారంటే వాషకోవచ్చును. కాని ఆతకు మూర్తే లేదు. అది ప్రతిబింబించడానికి ఉపాధులు వేరై దానికంటెదూరమైన స్థలాల్లో లేవు. యెందుకంటే ఆత్మసర్వగతం. ఆత్మకంటే భిన్నమైనది మరొక్కటిలేదు. కనుక జలగతసూర్యుడికి ఉపాధివ్యవస్థితమైన ఆత్మకూ సారూప్యం జెప్పడం అనుచితం (అని వాదిస్తే సిద్ధాంతం ఉక్తమవుతున్నది).

(పై వాదం సరిగాదు.)

ఈదృష్టాంతం యుక్తమేను. సామ్యానికివిషయమైన వివక్షితాంశం వున్నది. దృష్టాంతదార్శాంతికల్లో వివక్షితమైన కొంత సాదృశ్యంతప్ప సర్వసాదృశ్యం నిరూపించడానికి యెవరికీ సాధ్యంగాదు. సర్వసారూప్యమే చెప్పతామా దృష్టాంత దార్శాంతికభావమే పోతుంది. జలగతమైన సూర్యబింబంజలం హెచ్చితే హెచ్చుతుంది, జలం తగ్గితే తగ్గుతుంది, జలం కదిలితే కదులుతుంది, జలం భేదిస్తే భేదిస్తుంది. ఈతీరుగా సూర్యుడు జలధర్మాలను పొందుతాడు కాని నిజానికి సూర్యుడికి జలసంబంధి వృద్ధి ప్రసాదులు లేవు. అట్లానే వాస్తవానికి ఆత్మ అవికృతం యేకరూపం అయినప్పటికీ దేహాన్యపాధ్యంతిర్భావంవల్ల ఉపాధి ధర్మాలైన వృద్ధి ప్రసాదులను పొందినట్లు కనబడుతుంది (ఈవృద్ధి ప్రసభాక్త్యమే సూర్యుడికి ఆత్మకు సాదృశ్యంలోవివక్షితాంశం, ఈతీరుగా దృష్టాంతదార్శాంతికాలు సమంజసమై అవిరుద్ధంగావున్నవి) అని శ్రీశంకరభగవత్పాదులు విశదీక

రించారు. ఇంతకూ వివక్షితాంశ మేమంటే, కావ్యం కాంతవంటిదన్నప్పుడు సరసత్వాపాదనంచేత శ్రోతను అభిముఖుణ్ణి చెయ్యడం మట్టుకే సాదృశ్యంగాని ఆసాదృశ్యాన్ని అంతటా అన్వయించి కాంతవలె కావ్యమంతా మెత్తమెత్తగావుంటుందనీ అందువల్ల కావ్యం అంతటా విశ్వమోహనం, ప్రణయం, శిరీషం, చిరు సోనలు, జంకపడతి యిట్లాటి మెత్తటి అర్థాల మెత్తమెత్తటిమాటలతో నిండివుండవలెననీ అనడం అప్రశస్తమని చెప్పతున్నాను.

—॥ ఆక్షేపం. ॥

అవునయ్యా, మీరన్నట్లు సర్వసాదృశ్యం అవసరంకాకుంటే కాకపోనీయండి. సరసత్వాపాదనంచేత అభిముఖీకరణం సాదృశ్యంలో వివక్షితాంశమంటే మేముప్పకోము. ప్రణయం, మృదులం, విశ్వమోహనం, కన్నలేడి యిట్లాటి మెత్తటి మాటలు వుండడమే కాంతా కావ్యాలకు సాదృశ్యంలో వివక్షితాంశ మంటాము. అని వాదిస్తారా?

—॥ సమాధానం. ॥

చెప్పతున్నాను. సరసత్వాపాదనంచేత అభిముఖీకరణం వివక్షితాంశమనేమాటను ఒప్పుకోమని మీరంటే, కావ్యమంతటా “ప్రణయం, మృదులం, విశ్వమోహనం, జంకపడతి” వంటి మెత్తటిమాటలనద్భావం సాదృశ్యంలో వివక్షితాంశమనే మీమాటను అంతకంటే చులకనగాని రాకరిస్తాము. అయితే యిది రాయిగుడ్డుడువాదం. మీరన్నట్లు మెత్తటి మాటలతో అంతటా నిండివుండడమే వివక్షితాంశమని కొంతసేపు వొప్పకొని విచారిస్తాను. అట్లా కావ్యంలో అంతటా ప్రణయం, శిరీషం, కన్నమావి, విశ్వమోహనం, జంకపడతి యిట్లాటి మెత్తటి అర్థాల మెత్తటిమాటలే నిండివుంటే భావసంకోచం వెగటు అనే దోషాలు ఆపతితమై రచయితను అకృతార్థుణ్ణి చేస్తున్నవని యిదివరకే నిరూపించాను. కనుక ముప్పుటాదులన్నట్లు దేశకాలపాత్రాలను అనుసరించి రసభావాలను

పరిపాలించి సందర్భం వచ్చినప్పుడు మాధుర్యాదిగుణాలరచనలు ప్రతిపాదించడం శోభా హేతువు తప్పక కాగలదు. లేదా అనాచిత్యం, భావసంకోచం, వెగటూసంభవించి రచయిత అకృతార్థుడవుతున్నాడని తిరిగి చెప్పవున్నాను. కనుక యిప్పటికావ్యాలు కొన్ని అంతటా మెత్తమెత్తటి మాటలతో నిండివున్నవని, అది నూతనత్వమని అంటే అట్లావుండడం భావసంకోచం వెగటూసంతో దోషాలకు హేతువని దోషం అంగీకార్యం గాదని, దోషానికి హేతువైన వైలక్షణ్యం నూతనత్వంగా దని అది గ్రాహ్యంగాదని విశదంచేశానని చెప్పి యీవిచారణ ముగిస్తున్నాను.

— పూర్వపక్షం. —

ఈ కాలపు కృతుల్లో స్వాతంత్ర్యమెక్కువ

“ఈకవులు నిక్కముగ స్వతంత్రులు”

క. రామలింగారెడ్డి, (లక్ష్మీకాంత శోలకరిపీఠిక)

“నవకవులకు స్వేచ్ఛప్రాణము...”

“కట్టబాటులోకవిత్వమా” దే. కృష్ణశాస్త్రి (యేకాంత సేవపీఠిక)

“జగమునిండ స్వేచ్ఛాగానరులులనితు” (కృష్ణపక్షం)

“స్వాతంత్ర్యగీతానాదమే స్వర్ణయుగమునకు ప్రాణభూతిము.

పోకడలు స్వతంత్రములు భావములు స్వతంత్రములు—దశిక సూర్య

ప్రకాశరావు

(భారతి)

అని ప్రకటించిన తీరున ఇప్పటికవులు స్వాతంత్ర్యాన్ని కనబరుస్తున్నారు.

ఇట్లాటి స్వాతంత్ర్యం పూర్వంలో లేదు. కనుక ఇది కొత్తకవిత్వం.

అని వాదిస్తారా.

— సమాధానం —

చెప్పుతున్నాను. అది సరిగాదు. స్వాతంత్ర్యం సర్వకాలాల్లోను వున్నది. ఒక హద్దుకు లోబడ్డ స్వాతంత్ర్యాన్ని ప్రాచీనకాలంనుండి భారతీయులు గౌరవిస్తున్నారు.

ఇట్లాటి స్వాతంత్ర్యం రానురాను భవిష్యత్ప్రజల్లో నశిస్తుందని చింతపడ్డారు.

“స్వాతంత్ర్యం కాశలం కాంతి దైర్యం మార్దవమేవచ” (శ్రీ.భా.) అని యీగుణాన్ని శ్రీభాగవతకారుడు ప్రశంసిస్తున్నాడు.

“సర్వం పరవశం దుఃఖం సర్వమాత్మ వశం సుఖం” (మను) అని మనువు చెప్పిస్తున్నాడు.

అయితే నేను పాఠశాలనుమాని యెగురుతాను, ఆచార్యులవద్ద విద్యనేర్వడం స్వాతంత్ర్యానికిభంగం, అందువల్ల నాకు యేవిద్యావద్దు అని అనడం అనర్థహేతువు, అజ్ఞానాపాదకం గనుక అది స్వాతంత్ర్యం గాదు. అందుకే కొన్నిహద్దులకు లోబడ్డ స్వాతంత్ర్యాన్ని భారతీయులు ఆరాధించారన్నాను. కవిత్వంలో చూస్తామా యెవరి మనఃప్రవృత్తిని అనుసరించి వారు సృష్టి చేశారు. కాళిదాససృష్టివేరు. భవభూతీసృష్టివేరు. భవభూతీ స్వతంత్రించి “ఏకోరసః కరుణఏవ” (ఉత్తర) అని ఉపదేశించాడు. “మూరారేస్తృతియః పథాః” అని ప్రసిద్ధమేగదా! దీన్ని విస్తరించి వ్రాయవలసిన పనిలేదు. “నిరంకుశాః కవయః” అనేమాటలే చాలును. అవిభారతీయ కవుల యీస్వాతంత్ర్యాన్ని అస్ఫుటధ్వనితో వినిపిస్తున్నవి. కనుక స్వాతంత్ర్యంవల్ల ఈకాలపు కవిత్వం కొత్తదంటే అంగీకరించ పీలులేదంటున్నాను. “జగమునిండ స్వేచ్ఛాగాన ఝరుల నింతు” అని యీతీరున చెప్పలేదుగదా అంటే అట్లాచెప్పడం ఒకశ్లాఘ్య లక్షణంగాదు.

ఉత్తము లెప్పుడూ తమగుణాలను కార్యాలచేత విదితంచేస్తారుగాని చెప్పకోరు. అది తేలిక మనుషుల యొక్క వెలితి లక్షణం. ఈ సంగతినే,

“తస్య సంవృతమంత్రస్య గూఢాకారేంగి తస్యచ,

ఫలానుమేయాః ప్రారంభాః”

(రఘు).

(అలోచన గూఢాంగం వ్రాసిన ఆయన యత్నాలు ఫలించినట్లునే

కనుక్కొనగినవి.)

అనేపట్టులవల్ల కాళిదాసీభావాన్నే వ్యక్తం చేస్తున్నాడు.

“బ్రువ తేహిఫలేనసాధవో నతువాక్యేన నిజోపయోగితాం”

(సాధువులు నిజోపయోగితను మాటలచేత చెప్పరు. ఫలాల చేత కనబరుస్తారు.)

అని శ్రీహర్షు డీలంశాన్నే తెలుపుతున్నాడు.

ఇంతకూ ఇట్లా చెప్పకొన్నవాండ్లుకూడా వెనకవున్నారు.

“అర్ణవవేష్టితాఖిలమహామహిమండలమందు బూతులం,
బూర్ణుడ” (జగ్గకవి-చంద్ర రేఖా.)

“ఎవ్వరేమన్న నంద్రు నాకేమికొరత” (శ్రీనాథుడు-కాశీ)

ఈతీరుగా వారివారి స్వాతంత్ర్యాన్ని చెప్పకొన్నారు. అస
లిట్లా చెప్పకొనడం లఘుత్వద్వోతక మని అది సొత్తగా దని తెలిపి
నాను. కనుక స్వాతంత్ర్యప్రకటనవల్ల ఇప్పటికవిత్వం కొత్త అన్న
మాట నిలువజాలదు.

“మోక్షమోక చివురులెత్తి మురువునూప”

“కర్కశశిలయు నవజీవ కళలుచేర”

“జగము నిండ స్వేచ్ఛాగాన రురులనింతు” (కృష్ణపక్షం)

అనియిట్లా అత్తనులిచేసుకొనడం గూడా కొత్తగాదు.

“ఇతిరు లక్షరరమ్యతనాదరింప” (భా-నన్నయ)

“విటుడు యతిగాక పోవునే వెనమదీయ

కావ్య వైరాగ్య వర్ణనాకర్ణనమున.

“యతి విటుడుగాకపోవునే యస్తదీయ

కావ్య శృంగారవర్ణనాకర్ణనమున.”

(నృసింహకవి-కవి కర్ణ.)

“అమూలా ద్రత్నసానో ర్థలయవలయితాదాచకూలాత్ పయోధేః,
యావంతః సన్తి కావ్యప్రణయనపటవఃతే విశంకం పదంతు-

“మృద్వీకా మధ్య నిర్యన్త సృణమధుర్ఘరీమాధురీభాగ్యభాజాం,
వాచామాచార్యతాయాః పదమనుభవితం కో స్తి ధన్యోమదన్యః.”

(మేరువుమూలంనుండి మలయవలయితమైన సముద్రతీరందా
కా వున్న కావ్యకర్తలు సిశ్శంకంగా చెప్పదురుగాక. ద్రాక్షనుండి
వచ్చే చిక్కటి మధువుయొక్క- మాధుర్యభాగ్యంగలిగిన వాళ్ళు-
లకు ఆచార్యపదం అనుభవించ ధన్యుడు నాకంటె అన్య డెవ
డున్నాడు?—జగన్నాథుడు) యీతీరుగా ఇట్లాటి ఆత్మస్తుతి యేసంద
ర్భంలో చెప్పినా చిరకాలంనుండి వస్తున్నది. ఈఆత్మస్తుతులై నాయే
వొకటి రెండు వాక్యాల్లోనో పద్యాల్లోనో చెప్పితే మితంగా వుంటుంది.

“కలికి పాటలకోయిల కులముమాది”

“పికకుమారకు నన్ను బాడుకొన నిష్టు.

రాళ్లకు జీవకళవచ్చేటట్లు, మోళ్లు చిగురులుపెట్టేటట్లు స్వేచ్ఛా
గానం చేస్తాను;

కట్టబెట్టు తెగేటట్లు ఆకాశం ప్రతిధ్వనించగా స్వేచ్ఛాగానం
చేస్తాను;

చిత్త మానంద మయమరీచికలసోల

హృదయ మానంద భంగమాలికలదేల

కనుల నానంద జనితాశ్రుకణములూర

జగము నిండ స్వేచ్ఛాగాన రుగులనింతు.

విశ్వమే పరవశమయి వెంటబొడ

జగమునిండ స్వేచ్ఛాగాన రుగులనింతు

మాయ మయ్యెదను నామధురగానమున

ఏను స్వేచ్ఛాకుమారుడ నేనుగగన

పథవిహారవిహంగమ పతిని నేను

మోహనవిసీల జలధరమూర్తి నేను

ప్రళయ రుంఝాప్రభంజన స్వామి నేను.”

(దే. కృష్ణశాస్త్రి-కృష్ణపక్షం)

అని యింకా యీతీరున ఆత్మస్తుతులు కృష్ణపక్షకర్తవలె చేసుకుంటే
రోతగానే వుంటుంది.

పాపాయి అనేకృతిలో తత్కర్త

“లేశ మేనియుఁ బ్రఖ్యాతి లేని నాకు

కలిగె పాపాయి తండ్రియక గౌరవంబు

పద్దియంబులు నీపేర వ్రాయు కళన.

“రాణ నొప్పారె నాంధ్రసారస్వతాభి

కావ్య మణులెన్నియో నేటికాలమందు

వాని నెల్లను సరిపోల్పవచ్చునొక్కొ

తావకానూనకావ్యరత్నంబుతోడ”

(భారతి)

అని మొదట తన్ను తాను స్తుతించుకొని తరవాత యితరులు స్తుతిం
చారని చెప్పతున్నాడు. ఈస్తుతి యింకా వున్నదిగాని ఉదాహరించక
మానుతున్నాను.

... యెంకిపాటల్లో ఆత్మస్తుతిచేసుకో వీలులేక వాట్లో మాట్లాడేది
పాత్రలే గనక ఆత్మస్తుతులను పాత్రలకు యెంకిపాటలకర్త ఒప్పగిం
చాడు.

“కతకాడుమావూసె చెప్పాలె

ఈసీమ ఆసీమ అందరందాలు

తిన్నగా నినుజూసి దిద్దుకుంటారు

ముందు మనపాపణ్ణి కిందదిగనీరు

యెంకొక్క దేవతై యెలిసెనంటారు.”

ఇవి నాయుడి ఆత్మస్తుతులు.

ఈవక్రమార్గపుస్తుతులతో తనివిలేక—

“ఓమహేశ్వరభావాలకు నాయెంకిపాటలే కారణమైతే ధన్యుడను...ధన్యుడను...నన్ను ప్రత్యేకించి ఆహ్వానించి గౌరవించారు” అని కూడా యెంకిపాటలకర్త చెప్పకున్నాడు. యిట్లాటి ఆత్మస్తుతులు ఈతీరుగా రోతలోకి దిగి యీనాడు మెండైనవి. ఇట్లాటివి యేకాలంలోనైనా సరే అల్పబుద్ధిత్వ సూచక మేగాని పరిణతిద్యోతకంగావు. కవికులగురువు కాళిదాసు

“మండః కవియశఃప్రార్థగమిష్యామ్యపహస్యతామ్” (రఘు)

(మందుడను, కవియశస్సునుగోరి అపహస్యతను పొందుతాను)

అని విజ్ఞులోకానికి వినతుడవుతున్నాడు.

అంతేగాని పిఠకుమారుణ్ణి కోయిలను చిలకను అని పొగడుకోలేదు. ఈఆత్మస్తుతి అధములుగూడా చేసుకోవచ్చును. మహాకవులను లోకం స్వయంగానే ఆరాధిస్తున్నది.

“పందేవాల్కి కోకిలం”

“పురాకవీనాంగణనాప్రసంగే కనిష్ఠికాధిష్ఠిత కాళిదాసా,
అద్యాపితత్తుల్యక వేరభావాత్ అనామికాసార్థవతీబభూవ.”

“దాసతాం కాళిదాసస్య కవయః కేన బిభృతి”

(గంగాదేవి-మధురా)

“నిర్గతాసునవాకస్య కాళిదాసస్యనూక్తిషు,

ప్రీతిర్ధురసార్ద్రాసుమంజరీష్యివజాయతే. (హర్ష-బాణుడు)

“శ్లోకత్వమాపద్యత యస్యశోకః.” (రఘు-కాళిదాసు)

అని మహాకవులు నాటికి నేటికి ఆరాధితులవుతున్నారు. అనుచితమైన

ఆత్మస్తుతులు అల్పబుద్ధిత్వసూచకమని అది కొత్తగాదని చెప్పి యీ విమర్శ ముగిస్తున్నాను.

❖ పూర్వపక్షం. ❖

“పూర్వ లాశ్రయించిన పద్యములు ముఖ్యముగా వృత్తములు, కందములు. ఇప్పటిసవకవులకు విశేషముగా యోగ్యమయినవి గీతములు, ద్విపదలు” అని లక్ష్మీకాంతలొకరి పీఠికాకర్త శ్రీ రామలింగారెడ్డివారు వ్రాసినట్లు యిదివరకు చంపకమాలలు మొదలైనవి వ్రాసేవారు. యిప్పటికవులు గీతాలు, ద్విపదలు వ్రాస్తున్నారు. యింకా ముత్యా లసరమువంటి వెన్నేకొత్తవి వ్రాస్తున్నారు. యీతీరుగా పద్యాల్లో కొత్తకనపడుతున్నది. కనుక యిప్పటి కవిత్వం కొత్తఅంటామంటారా.

❖ సిద్ధాంతం. ❖

చెప్పతున్నాను. మీరన్నమాటసరికాదు. ఇప్పటికవులుగూడా చంపకమాలలు మొదలైనవి తరుచుగా వాడుతున్నారు. వసకుమారి నిండా ఈవృత్తాలువున్నవి. కొమాండూరి కృష్ణమాచార్య కృతులైన విరహోత్కృతిత, పాదుకాస్తవం ఇవి వృత్తమయీలు. గీతాలు, ద్విపదలు వెనుకటివారు సయితంవాడినారు. వెనుకటివారు అక్కడక్కడ పాడినారుగాని, యిప్పటివారు గ్రంథమంతా గీతాలుగాని, ద్విపదగాని వాడుతున్నారంటారా? అదిగూడా అసత్యం. రంగనాథుడు, శ్రీనాథుడు మొదలైనవారు కేవలం ద్విపదలలోనే గ్రంథమంతా వ్రాశారు. ఇక వేమనశతకం చాలామట్టుకు గీతమయమేగదా. ఇట్లాగీతాలు, ద్విపదలు గ్రంథమంతా వాడడం వసకు కొత్తగాదు. ఇప్పుడెక్కువమంది వాడుతున్నారంటారా అదిసరిగాదు. అప్పు డెంతమంది అట్లాగీతమయంగా ద్విపదమయంగా వ్రాశారో యెవరెరుగుదురు?

నలచరిత్రం, సారంగధరచరిత్ర, (బాణిల శంభుదాసుడు)

• ధర్మంగదచరిత్ర, (బొమ్మకంటి నృసింహకవి)

మైరావణచరిత్రం, భారతోద్యోగపర్వం. (తిమ్మయ)
గీతరఘునందనం (తిరుమలకవి)

ఇట్లా ద్వీపదగ్రంథాలెన్నోవున్నవి. వీట్లో అచ్చుపడనివి కొన్ని
వున్నవి. యథా వాల్మీకమనే ద్వీపదరామాయణం, ద్వీపదభారతమే
వున్నవని తెలిసినప్పుడు ఆకాలంలో ద్వీపద యెంతవ్యాప్తిలో వుండేదో
మనకు గోచరిస్తున్నది. ఇటు ముత్యాలసరంవంటి పద్యాలను విచారి
స్తాను. ఈతీరుగా కొత్త పద్యాలను వాడడం యిప్పటి యీతొలకరి కృష్ణ
పక్షం మొదలైన కృత్తికర్తలతో ఆరంభంగా లేదు భారతరామాయ
ణాల్లోలేని రగడలను పెద్దనవాడినాడు. శ్రీనాథుడు, పోతన అదివ
రకు నన్నయ తిక్కనలు, యెర్రాప్రగడా వాడని దండకాలను వ్రాశారు.

శ్రీ కొక్కొండ వేంకటరత్న శర్మవారు వెండి బంగారు రత్నం
మొదలైన కొత్తపద్యాల నెన్నిటినో నిర్మించారు. కనుక కొత్తపద్య
ాలను వాడడం నేడు కొత్తగావచ్చిందికాదు. ఒక వేళ వచ్చిందని నొప్పు
కున్నా అది పద్యాలకొత్త అవుతుంది, కవిత్వంలో కొత్తగాదు గదా.
యెందుకంటే పద్యాలే కవిత్వంగాదు. కవిత్వంలేని పద్యాలు వుండ
వచ్చును. గద్యంలోగూడా కవిత్వం వుండవచ్చును.

“పద్యగద్యమయంద్వీధా.” (సాహిత్య)

అని సాహిత్యదర్పణకారు డీసంగతినే తెలుపుతున్నాడు. కనుక ఒక వేళ
పద్యాలుకొత్తవున్నా అది కవిత్వానికి సంబంధించినదికాదు. ఇంతకూ
అనుభూతంగా యీకొత్త వస్తున్నదేగాని నేటికాలపు కృత్తికర్తల
అపూర్వమార్గం కాదని యిదివరకే తెలిపినాను.

“తటతరంగము విరిగెనే

కెరటాలు

చిటిలియొడ్డున చిందినే

చివురాకు.

నాథ-సత్య గాయణ భారత్తి)

అని యీతీరున దరువులు విరువులు వెనక లేవు, కనుక ఇది కొత్త అంటారా అది అసంగతం. పెద్దన, వాడినరగడలు దిరువులతో విరువులతో కూడినవే. అదిగాక అప్పకవి కళిక, ఉత్కళిక, నవవిధరగడలు మొదలైన లయతాళసమన్విత రీతుల నెన్నిటిలో తెలివినాడు.

దనరహయతదార్పణం మును శుకాదిమునులు పొగడ.

(హయప్రచారరగడ)

విజయభద్రముచెల్లు విదురపూజితపాద. (ద్విరదగతిరగడ)

కమలనేత్రనిరాక రోయుచుయమునయొడ్డునఁ దపముచేయుచు.

(ఉత్కళిక)

మరియువ్రేతలనెల్ల మరులుకొల్పినవాని.

(కళిక)

గాలిరక్కనుఁ జావఁ గాలదన్నినవాని.

(కళిక)

నేర్పుమైనల్ల యది నెఱుల దొలుపూదుటిమె

దర్పకునకర్పింపఁ దలఁపదెంతటి పెరిమె.”

ఇంతిపాపురపురొద యేలవి నెడారజము

వంతయేవరహిణుల వెతబెట్టు బేరజము.

(రగడ-మను)

బాలబాల రసాలమిది పికపాలిపాలిటి యమరసాలము

గేలిగేలిడి గ్రుచ్చగడురా గిల్లుగిల్లుము తప్పివాళము

మూలమూలల మల్లె లెంతటి మోహమో హరిణాక్షిదాచితి

యేలయేలకిపొదలు వెదకెద వింత వింతలె యెందుజూచితి.”

(నృపభగతిరగడ-మను)

అని యీతీరున దరువులు విరువులు చిరకాలమునండి వున్నవిగాని కొత్తవిగావు. వీటిలో ఉత్కళిక గురుజాడ-అప్పారావు కన్యక అనే ఖండ కావ్యపు వృత్తానికి మూలమనదగినది. వీరు కట్టుబాట్లు తెంపి కార్యాలు వ్యాసున్నారు, అది కొత్తఅంటారా? అదిగూడా నిల్వజాలదు. కట్టుబాటు

లో కవిత్వమా అనిచెప్పిన పీఠికాకర్త కృష్ణపక్షంలో వఖలు, స్రాసలు మొదలైన వాటికిందనే వున్నాడు.

..... మాలికలంబ్రణయూర్ద్ర

..... బూవుపూవునకు

ఆకులలో నాకునై మురువుసూప

యదృశ్యమా నిద్రవోవు (కృష్ణపక్షం)

అని యీతీరున నుగామం గజడదబల గసడదవల ఆదేశం, యడాగమం మొదలైనవన్నీ వెనుకటికావ్యాల్లో వలెనే వున్నవి. యెంకిపాటలు యెంకయ్య చంద్రమ్మపాట యిటువంటి కావ్యాల్లో భాష కొత్తది అంటారా అదీ సరిగాదు.

“యెట్లా పోని స్తివోయి మట్లావోరి చిన్నదాన్ని”

“ఓగందకాడా బంగారుబావా”

అనే యిట్లాటి యాలపాటల్లో చిరకాలంనుండీ యీబాష వుంటూనే వున్నది.

— ఆక్షేపం. —

అవునుగాని, పీటిలో ఋతువర్ణనలు, చంద్రోపాలంభాదులు మొదలైనవి లేవు గనుక యీకాలపుకవిత్వం కొత్త అంటాము అని వాదిస్తారా?

సమాధానం

చెప్పతున్నాను. మీమాట సరిగాదు. ఋతువర్ణనలు మొదలైనవి వుండడం లేకపోవడం కవితాన్నికి నూతనత్వ మాపాదించవు. సందర్భానికి వుచితంగా వుంటే అవి కావ్యానికి గుణాన్నే ఆపాదిస్తవి. ఉచితదశల్లో మనోహరంగా వుండే ఋతుసందేశాలకు చంద్రుడికి కవి యెట్లా విముఖుడు కాగలడు? అనుచితంగావుంటే అవి చోషమే

అవుతవి. అంతేగాని అవి వుండడం లేకపోవడం కవిత్వానికి నూతనత్వ మాపాది స్తవనడం అసంగతం. అస లింతకూ ఋతువర్ణనలూ, చంద్రోపా లంభాదులూ అనుచితమైన జాబితాలుగా లేని మేఘసందేశాదులు, శా కుంతలాదులు, ఓరోరిబండ్లోడ, ఓరంనకాడా బంగారుబావా మొదలైన పాటలు, చాలాకాలానుండి వున్నవి. దీంట్లో యేమీ కొత్తలేదు. కనుక ఋతువర్ణనలు, చంద్రోపాలంభాదులు మొదలైనవి లేకపోవడంవల్ల యీ కాలపు కవిత్వం కొత్త అనడం అసంబద్ధమంటున్నాను.

❖ పూర్వపక్షం. ❖

అవునయ్యా, యిప్పటికవులు, ఒకటి రెండుపద్యాలు మాత్రం వ్రాసి ఒకపేజీమీద ప్రత్యేకంగా అచ్చువేస్తున్నారు. వెనుకటి కావ్యా లన్నీ యెంతో విపులమైనవి. యిది కొత్తఅంటారా?

సిద్ధాంతం.

చెప్పతున్నాను. అది అసంబద్ధం. వెనుకటి కవులుగూడా ఇట్లా ఒకటి రెండు పద్యాలు వ్రాశారు.

“రంజనచెడి పాండవులరిభంజనులైవిరటుగొల్వ పాల్పడిరకటం”

“నరసింహ కృష్ణరాయల కరమరుదుగక్కిరియొప్పె

“కరిభిత్ గిరిభిత్ శరికరిభిత్ గిరిగిరిభిత్

• • “కరిభిత్ గిరిభిత్ తురంగ కమనీయంబై.”

“కాళికావిశ్వేశు గలిసె వీరారెడ్డి

రత్నాంబరంబులే రాయడిచ్చు.”

(చా)

ఇవన్నీ అట్లాటివే. వీటికే చాటూక్తు లనిపేరు. ఇప్పటి పద్యక ర్తలు వ్రాసేవిగూడా మనోహరంగా వుంటే చాటూక్తులే అవుతవి. వీటి ని వీరు కావ్యమంటున్నారు, ఇది కొత్త అంటారా? అది వీలుగాదు. ఒకటి రెండు పద్యాలు కావ్యం కాదని, రసభావాలసిద్ధికి సాంగస్వరూ

చావిష్కృతి అవశ్యకమని అవి చాటూర్తులేనని ముందు తెలుపబోతున్నాను. వాటిని కావ్య మనడం అజ్ఞానంగాని కొత్తగాదు. ఈ తెలియకపోవడం కొత్త అయితే కావచ్చునుగాని కొత్త గుణప్రతిపాదకమైనపుడే గ్రాహ్యం గనుక దానిని ఉపేక్షిస్తున్నాను. ఇక ఈకాలపుకృతులలో వుండే నిదర్శనపరంపరలు, దరువులు, విరువులు, వికారాలని, వృత్తంతో సంబంధించని జడకుచ్చులవంటి పేర్లు అనుచితమని ముందు నిరూపించబోతున్నాను. ఇటు వాగులు, కొండలు, మేఘములు, విద్యుల్లతలు, వీటి మీది ఆసక్తి యీకాలపు కృతికర్తలకు కొత్త అనడం అవివేకం. భారతీయకవుల కివి చిరకాలంనుండి ప్రేమపాత్రంగా వున్నసంగతి భారతీయవాఙ్మయం బహుముఖాల వ్యక్తం చేస్తున్నది.

“ఉద్యానే సరణిః సర్వఫలపుష్పలతాద్రుమాః,
వికాలికేకిహంసాద్యాః క్రీడావాప్యధ్వగస్థితిః,
తైలేమేఘావధీధాతునంశ కిన్నర నిర్ఘరాః,” (సాహిత్య)

అని యీతీరున వీటిని కావ్యవేత్తలు విడదీసి సయితం చెప్పినారు. రసభావాలసందర్భాలకు తగినట్లు సర్వజగత్తునందు మృదుపుకఠినం ప్రసన్నంప్రసన్నం ఋజుకుటిలం అయిన సమస్తపదార్థసంచయాన్ని పరిణతదృష్టితో చూడగలిగిన భారతీయకవుల సృష్టి అమేయమై వెలసివున్నది.

“రమ్యం జుగుప్సిత ముదార మథాపిసేచ
ముగ్రం ప్రసాది గహనం వికృతం చ వస్తు,
యద్వాప్య వస్తు కవిభావకభావ్యమానం
తన్నాస్తియన్న రసభావ ముపైతి లోకే.” (దశ)

అని దశరూపకకారుడు చెప్పాడు. ఇట్లాటి భారతీయవాఙ్మయంలో ఈకాలపు కృతికర్తలకు వాగులకొండల లతలకోయిలలమీది ప్రీతి కొత్త అనడం అవివేకమే అవుతుంది.

ఆక్షేపం.

అవునయ్యా, మీ రిదివరకు కొత్తలేదని చూపినవన్నీ స్వల్ప విషయాలు అప్రధానవిషయాలు. వాటిలో కొత్తలేకున్నా మావాదానికి భంగంలేదు. నేటికాలపుకవిత్వం వాస్తవంగా కొత్తది. వెనుకటికవులు ఆశ్వాసాలని, సర్గలని, కావ్యచస్తువును విభజించి పెద్దపెద్దకావ్యాలు వ్రాశారు. కాని యెంకిపాటలవలె కథ కొంచెంగా, సర్గవిభాగం లేకుండా కొద్దిపాటిగా భావమే ప్రధానంగా వ్రాసినకావ్యాలు లేవు. ఇవి యింగిలీషు లిరిక్కునుబట్టివ్రాసినవి. వీటిలో భావోద్దేకం ప్రధానం. ఇట్లాటివి మనకు లేవు. ఇప్పటికవుల చిన్నకావ్యాలు యీలిరిక్కులకు చేరినవి. వీటిని మేము భావకవిత్వమంటాము. ఇవి కొత్త, దీన్ని కాదని మీరెంత యత్నించినా అనలేరు, అని వాదిస్తారా?

సమాధానం. ౧

చెప్పతున్నాను. ఈసంగతి ముందు విచారిస్తాను. దాన్నిప్పుడు నిల్పుతున్నాను.

ఆక్షేపం. ౨

“ఈదులాడంగవచ్చు మీయింటికెలని
పంబకాలవ కొబ్బరిపాలలోన
నొకరిపై నొకరము చేతు లుంచుకొనుచు
ఇప్పవడెదవు నీతోడ నేనుగూడ
పూని చనుదెంతు నీసన్నిధానమునకు
మరువకే నెచ్చెలీ నన్ను మరువబోకు.”

(గిరికుమారుడు-నాః)

“సుందరాంగుల నెందర జూచియున్న
జానకీ అత్త నిల్చు నీయాననంబె

తగుణి నాచిత్త మనియెడు దర్పణమున.

బింబితంబగు నీముఖ బింబమెపుడు. ”

(అధికార్య. సూర్యనారాయణ-భారతి. సం-౨. సం-౨.)

“ ఏల నాహృదయంబు ప్రేమించు నిన్ను. ”

(దే. కృష్ణశాస్త్రి-కృష్ణపక్షం.)

“విబుధులందరు నన్ను విడిచిపోయినను

హితులందరును నన్ను నేవగించినను

నాప్రేమభాగ్యంపు నవ్వువెన్నెలలు

నాపైన ప్రసరింప నాకేమిభయము.”

(గరిగిపాటి. రామమూర్తి-భారతి. ౨,౧౧.)

అని యీతీరున “నేను” అని ఉత్తమపురుషతో చెప్పడం కొత్త. వెనకటివాండ్లంతా యేనలుడికథనో చెప్పేవాండ్లు. కాని యిప్పుడు నేను, నా, అని చెప్పతున్నారు. ఇది కొత్తగాదా అని అంటారా?

సమాధానం

చెప్పతున్నాను, అది అసంబద్ధం. ఇట్లాటి “నేను” పద్యాలు చిరకాలంనుండి వుంటున్నవి.

“జొన్నచేలోమంచి సొగసుకత్తెనుజూసి

నిన్నటాలనుంచి నిదురలేదు—”

“గొల్లవారీచిన్నది నక చల్లగుండుమామన్నదీ”

“వరబింబాధరమున్ పయోధరములున్ వక్రాలకంబుల్ మనో
హరలోలాక్షులు చూప కవ్వలిమొగంబై నంత నేమాయె నీ
గురుభాస్వజ్జఘనంబు క్రొమ్మడియు నాకుం జాల వేగంగ కి
ద్దరిమేలద్దరి కీడునుం గలదె యుద్యద్రాజబింబాననా”—

(చాటు).

“అవిదితసుఖదుఃఖం నిర్గుణం వస్తు కించిత్
జడమతిరిహకశ్చి న్మోక్ష ఇత్యాచచక్షే,
మమతు మతమసంగస్తేరతామణ్యమూర్ణ
స్తదకలమదిరాక్షీనీవిమోక్షోహిమోక్షః.”

(సుఖంగాని, దుఃఖంగాని విదితముకానటువంటి ఒకనిర్గుణవస్తువు
మోక్షమని ఒక జడబుద్ధి అన్నాడు. నామత మదిగాదు. వికసించే యా
వసంతో ప్రకాశిస్తున్న స్త్రీయొక్క నీవిమోక్షమే మోక్షమని
నామతం...)

“సతిప్రదీపే సత్యగ్నా సత్పుతరామణీందుషు,
వినామే వృగశాబాక్ష్యా తమోభూత మిదం జగత్”

(భర్తృ)

(దీపముంటేనేమి, అగ్నివుంటేనేమి, సత్పుత్రాలు చంద్రులు మణు
లువుంటేనేమి, నావృగశాబాక్షి బేకుంటే నాకుజగమంతాచీకటే...)

“కదాకాంతాగారే పరిమళమిళత్ పుష్పశయనే
శయానఃకాంతాయాః కుచయుగమహం వక్షసివహాన్,
అయే కాంతే ముగ్ధే కుటిలనయనే చంద్రవదనే
ప్రసీదేభిక్రోశ నిమిషమివ నేష్యామిదివసాన్.”

(కాంతాగారంలోనువాసనగల పుష్పశయ్యమీద పగుండి ప్రి
యురాలి వక్షోయుగ్మాన్ని రొమ్ముమీద వహిస్తూ “ఓముగ్ధా, కుటిలన
యనా, చంద్రవదనా, ప్రసన్నురాలవు కావలసినది. అని అంటూ యె
ప్పుడు దినాలను నిమిషంవలె గడుపుతాను?—)”

అని “నేను” అని చెప్పినవి చిరకాలంనుండి వుండినవి.

“దైవేపరాగ్బదనశాలినిహంతజాతే
యాతేచ సంప్రతి దివం ప్రియబంధురత్నే,

క సై మనః కథయితాసి నిజామవస్థాం

కః శీతలైః శమయితావచనైస్తవార్తిం. (భామినీ)

(దైవం పరాఙ్ముఖంకాగా ప్రియబంధురత్నం స్వర్గానికిపోగా ఓమనస్సా! ఇఘ నీదశను యెవరికి చెప్పకుంటావు, శీతలవచనాలతో యెవరు నీసంతాపాన్ని పోగొడతారు.) అని మనస్సును సంబోధించి తరువాత—

“ప్రత్యుద్గతా సవినయం సహసాపురేవ
స్తేరైః స్మరస్యసచివైః సరసావలోక్తైః,
మామద్యమంజరచనై ర్వచనైశ్చ బాలే
హలేశతోపి న కథం శిశిరీకరోషి.”

(భామినీ)

“సర్వేపివిస్తృతిపథం విషయాఃప్రయాతాః
విద్యాపి భేద గళితా విముఖీబభూవ
సాకేవలం హరిణశాబకలోచనామే
నైవాపయాతిహృదయా డధిదేవతేవ.”

(భామినీ)

“మందస్తి తేన సుధియా పరిషిచ్యయామాం
నేత్రోత్పలైర్వికసితై రనిశంసమిజే,
సానిత్యమంగళమయీ గృహదేవతామే
కామేశ్వరీ హృదయతో దయితానయాతి.”

(భామినీ)

“బాలా యదివరకువలె యెదురుగావచ్చి వినయంతో మన్న
కుడి మంత్రులనదగిన ఆలోకనాలతో మనోహరమైన మాటలతో అ
య్యో! కొంచెమయినా నన్నిప్పుడు సంతోషపెట్టవెందుకు?

ఇంద్రియార్థాలు మరచాను. దుఃఖించేత విద్యగూడా వెనక
బట్టింది. కేవలం ఒక్కనాభార్యయే, లేడిపిల్లలవంటి కన్నులుగల నా
భార్యయే, అధిదేవతవలె నాహృదయంనుండి పోదు.

“చిరునవ్వునే అమృతంతో నన్ను స్నానంజేయించి వికసించిన నేత్రోత్పలాలతో నన్నెప్పుడూ పూజిస్తున్న ఆనిత్యమంగళమయి, ఆ నాగృహదేవతకామేశ్వరి, ఆనాప్రియురాలు నాహృదయంనుండిపోదు.” అని భామినీవిలాసాంతర్గతమైన కరుణవిలాసంలో జగన్నాథవిరచిత పద్యాలు కనబడుతున్నవి.

ఈ తీరున నేను, నా, అనేపద్యాలకవిత్వం చిరకాలంనుండి వస్తున్నది. దీంట్లో యేమి కొత్తలేదు. ఇంతకూ నేను, నా, అనే యిట్లాటి కవిత్వం యొక్క ఔచిత్యం ముందు చర్చించబోతున్నాను. కనుక యిక్కడ ఆప్రశంస వదలుతున్నాను. ఇటు మరేవిధమైన కొత్తలేదు. యేదైనా కొత్తవుంటే, అది దోషభూతం గనుక కొత్తలోచేరదని తెలపబోతున్నాను. కనుక “కొత్తకవితాప్రపంచం.”

“మనవారు కొత్తవారైనారు.”

అని యిట్లా అనుకొనడం భ్రమ, అజ్ఞానం, అవివేకం అని చెప్పతూ యిటు యీకాలపుకృతులలో గుణదోషవిచారణ చేస్తాను.

నేటికాలపుకవిత్వం వెనుకటిదానికి తీసిపోదని వెనకటికాలపు కవిత్వం కంటే ఉన్నతదశలో వున్నదని కొంద రంటున్నారు.

“కవులు బయలుదేరినారు. పాతకవులవంటి వారుగారు”

“కవనమున కుండవలసిన లక్షణము లన్నియు నిద్దానికి సంపూర్ణముగ గలవు.” (యేకాంతసేవ వీరిక. దే. కృష్ణశాస్త్రి)

“ఈబాలకవులు...తొల్లింటిస్కంధముల యశంబునకేమాత్రమును తీసిపోని యొక కొత్తస్కంధమును చేర్చబోవుచున్నారు—” (బాపిరాజుతొలకరి వీరిక-కూడే)

“గుణమున నితకంటే శ్రేష్ఠములైన కృతులు మనలో లేవు” (లక్ష్మీకాంత తొలకరివీరిక—క రామలింగారెడ్డి)

“యెంకిపాటలు పూర్వపురచనలకంటె వింత అందమును నూతనప్రకాశమును వెలిగిక్కుచున్నవి.”

(దశిక. సూర్యప్రకాశరావు - భారతి)

అని యీతీరున అన్నారు. మంచిది. ఈవిషయాన్ని ఇక విచారిస్తాను. ఇంతటి ఉత్కృష్టమైనకవిత్వం నేటికాలంలో వున్నదని విన్నపుడు నాకెంతో ఆనందం కలిగింది. మిక్కిలి కుతూహలంతో ఈకవిత్వాన్ని పఠించాను. గుణదోషాలను వివరిస్తాను.

అని శ్రీమదక్కిరాజు లక్ష్మీనారాయణపుత్ర... ఉమాకాన్త విద్యాశేఖరకృతిలో
వాఙ్మయసూత్రపరిశిష్టంలో నూతనత్వార్థికరణం
స మా పం.

శ్రీ రస్తు.

వాఙ్మయ పరిశిష్ట భాష్యం.

విస్తరాధికరణం.

ఇక గుణదోష విచారణచేస్తాను

ఈ కాలపు కృతుల్లో ముఖ్యంగా నాటకాల్లో ఈవిస్తరదోషం కనబడుతున్నది. చెప్పవలసినదానికంటే హెచ్చుగా కవిగాని పాత్రలు గాని చెప్పడం విస్తరదోషం. దీనివల్ల విసుగు రసభంగం కలుగుతున్నవి. లోకంలో సయితం వదురుబోతును అధిక ప్రసంగంచేస్తాడని అసహ్యించుకొంటాము. ఇక రసాస్వాదం కలగవలసిన నాటకంలో అధిక ప్రసంగం అసహ్యమని చెప్పవలసిన పనిలేదు. నాటకం ప్రయోగప్రధానం. రంగస్థలంలో పాత్రలు ఊరికెవదురుతుంటే లేచిపోవలెనని మనకు బుద్ధిపుట్టుతుంది. వకీళ్లు విద్వాంసులు తమసిద్ధాంతాలను స్థాపించడానికి హెచ్చుగా మాట్లాడినా తగేవుంటుందిగాని రసాస్వాదప్రధానమైన కౌవ్యనాటకాల్లో ఆపని చాలాహేయం. ఈ హేయమైనపని యీ కాలపు కావ్యాల్లో నాటకాల్లో తరుచుగా కనబడుతున్నది. కూచి నరసింహకృతి వనవాసిలో నేవకుడు యజమానుడి అపాత్రదానాన్ని గురించి రెండుపుటలు ప్రసంగిస్తాడు. సప్తమాంకంలో పావకుడు దారకుణ్ణి దూషించడానికి మధ్య ఒకదారకవాక్యం తీసివేస్తే వరసగా మూడుపుటలు ప్రసంగిస్తాడు. బల్లారి కృష్ణమాచార్యుల సారంగధర చిత్రనళీయాదులు విస్తరదోషంతోకూడి వున్నవి. చిత్రనళీయంలో ప్రథమాంకం

కం తృతీయరంగంలో నలుడు భీమపుర వర్ణ సమగురించి హరిణగతిరగ
డలో పూర్తిగా రెండుపుటలు పన్నుసిస్తాడు. అడవిలో దమయంతి
నిద్రబోయేటప్పుడు ఈమె నెట్లా వదులుతానని రెండుపుటలు గుక్క
తిప్పకోకుండా మాట్లాడుతాడు. దమయంతి లేచి రెండుపుటలు విలపి
స్తుంది. ఇట్లానే రామరాజుతో పఠానుచివరన కొన్నిపుటల ఉపన్యాసం
చేస్తాడు. సారంగధర మొదలైన విట్లానేవున్నవి. ఇట్లాటివి వెనుకటి
నాటకాల్లో వున్నా అది దోషమేగాని గుణంకాదు. కాళిదాసువంటి
కవియొక్క కృతిలో ఇది కనబడితే దాన్ని దోషమనే ముమ్ముటుడు
నిరాకరించాడు. అది కుమారసంభవంలోని రతివిలాపం—అది ఉండవ
లసినదానికంటే హెచ్చుగా వుంటుంది. శాకుంతలంలో తృతీయాంక
ప్రారంభంలో రాజు కొంచెం దీర్ఘంగా ప్రసంగించినట్లుంటుంది.

“ముద్రారాక్ష సాద్యసత్ కావ్యవిషయత్వాత్” (అహో)

అని అహోబలుడు నిరాకరించిన ముద్రారాక్షసంవంటి కేవలవ్యవ
హారనాటకాల్లో వుంటే అది అసత్కావ్యత్వాన్ని యింకా యెక్కు
వగా స్థిరపరుస్తుంది. ఇక వెనుకటినాటకాల్లో యెక్కడనైనా వుంటే
అది దోషమేగాని గుణంకాదు.

ఈకాలపుకృతుల్లో ఇది విస్తారంగా వున్నది. కృష్ణపక్షంలోని
“అశ” మొదలైనవి సాహితీలోని “వియోగరాగము, ప్రబోధము”
ఇవన్నీ యీదోషానికి ఉదాహరణలే అయివున్నవి. యెంకిపాటలవం
టి వాటిలో కొన్నిటిలో తప్ప తక్కిన యీకాలపుకృతుల్లో అనేకాల్లో
యీదోషం కనబడుతున్నది.

అని శ్రీ...ఉమాకాన్త విద్యాశేఖరకృతిలో వాఙ్మయసూత్రపరిశిష్టంలో
విస్తరాధికరణం సమాప్తం.

“గళఘోరగంభీర ఘోషభార్యలులలో
మెరపేలా?

నిబిడ హేమంతరాత్రికుంతలములలో
చుక్కేలా?

అని నాలుగుపాదాల్లో యిమడని వాటిని అంతాన వేస్తున్నాడు.

“నీ

కనుతెప్పల కొనలనొక

చినుకైన కదలనీ

నీ

పెదవిచివురులనొక నిడుదయూర్పువిసరనీ. ”

అని పాదాల నెత్తిమీద ఒంటిగా “నీ” లను నిల్పుతున్నాడు. ఒక్కొక్క పేజీలో నాలుగు పంక్తులే అచ్చువేసి తక్కినకాగితమంతా ఖాళీచేస్తున్నాడు. కొన్నిపద్యాల నెత్తిమీద చుక్కబెట్టుతున్నాడు. ఒక వేళ యీసవరణలన్నీ సాగసుకూర్చేవని ఒప్పుకొన్నా అసలుకావ్యం వికృతమైనప్పుడు

“వపుష్యలలితేస్త్రీణాం

హరోభారాయతేవరం ”

(ఆగ్నేయ)

అన్నట్లు వికారాలుగానే పరిణమించడం సహృదయులకు విదితం. అసలు తేజస్వికి ఈవేషవికారాలు అనావశ్యకం. ఉదరువులు విరువులు తాళాలు వికారాలే అవుతున్నవని క్రమంగా స్పష్టపరుస్తాను గనుక ఈచర్చ యింతటితో వదలుతున్నాను.

అని శ్రీ...ఉమాకాన్త విద్యాశేఖర కృతిలో వాఙ్మయనూత్ర పరిశిష్టంలో

వికారాధికరణం సమాప్తం.

శ్రీ రస్తు. వాఙ్మయపరిశిష్టభాష్యం.

నా మా ధి క రణం.

— ౧౧ —
— ౧౧ పేర్లు. ౧ —

పుల్లయ్య, రామయ్య, సీతయ్య అనే మనుషులపేర్లు యదృచ్ఛాసంజ్ఞలు. పుల్లయ్యలో పుల్ల లేదు. రామయ్యలో దాశరథిత్వం లేదు. సీతయ్యకు జానకీత్వం లేదు. కాని కావ్యనామాలు వస్తుధర్మాన్ని అనుసరించి యేర్పడుతున్నవి. రామకథ రామాయణం, భరతవంశస్థులకథ భారతం, రఘువంశాన్ని అధికరించిరచించినది రఘువంశం. ఈతీరున కావ్యనామాలు వస్తు ద్యోతకంగా వుండడం వుచితం కాని యిప్పుడు జడకుచ్చులని, సంధ్యారాగమని, సెలయేటిగానమని తమకు ప్రియమైన పేర్లన్నీ కావ్యాలకు పెట్టుతున్నారు. అది అప్రశస్తం.

— ౧౧ పూర్వపక్షం. ౧ —

. . యదృచ్ఛానామాలు మనుషుల కే పెట్టవలె నని నియమమేమిటి? పుస్తకాల కెందుకు పెట్టగూడదు?

. యెవరికింపై నపేర్లు వారు కవిజనమనోభిరామమని, జడకుచ్చులని, అవి అని, ఇవి అని పెట్టుకొంటారు అని వాదిస్తారా?

— ౧౧ సమాధానం ౧ —

చెప్పతున్నాను. మనుష్యసంజ్ఞలు కేవలవ్యవహారం కొరకు. కావ్యసంజ్ఞలు కావ్యవస్తుగ్రహణంకొరకు. మనిషి తనయింటికి తనకు

టుంబానికి హక్కుదారుడై వాటికి బద్ధుడై వుంటాడు. మహాపురుషులెవరైనా యింటిని దాటి లోకానికి దృష్టి మరల్చువచ్చును. అప్పుడు వారికి పరమహంసలని, లోకమాన్యులని గుణవాచకాలు అనేకుల విషయంలో ప్రయుక్తమవుతునే వున్నవి. కావ్యం ఒకమనిషికిగాని, ఒక కుటుంబానికిగాని వుద్దేశించిందిగాదు. అది లోకానికి ఉద్దిష్టం. కాకుంటే దాన్ని లోకంలో వ్యాపించజేసేయత్నమే అస్థావశ్యకం. దాన్ని లోకానికి వుద్దేశించినప్పుడు దాంట్లో యేమున్నదీ లోకానికి తెల్లపవలసిన బాధ్యత కర్తకువున్నది. కందులను తన యింట్లో తాను రత్నాలనుకొన్నా కందివప్పును వరహాలనుకొన్నా బాధలేదు. బయటికి వచ్చి మూట బుజానవేసుకొని రత్నాలలో అని అరిస్తే చూపమన్నప్పుడు కందులుచూపి నాలిక వెళ్ల బెట్టవలసివస్తుంది. నిజంగా కందులు కావలసిన వాండ్లు అవి రత్నాలనుకొని అతణ్ణి పిలిచి కొనకుండానే పోవచ్చును. కావ్యకర్త తన యింటిలో తన కావ్యాలను జడ అని, ముడి అని, చుట్ట అని, కొప్పు అని, జడకుచ్చు అని, కుచ మని, కపోల మని, బనారసు చీరె అని, ముఖమల్లు రవికె అని, తనకు ప్రియమైన పేర్లు పెట్టుకొని బులుపుతీర్చుకోవచ్చును గాని లోకానికి వుద్దేశించినప్పుడు ఈవికారపు పనిచేసేనా, లోకవంచనా, ఆత్మవంచనా అతని పైన బడుతున్నవి.

న్యాయకుసుమాంజలి, ముక్తావళి, సిద్ధాంతకొముది, ఖండనఖండ ఖాద్యం అనేవి ఆశాస్థ్రాలకాఠిన్యాన్ని మృదుపుష్పరచడానికి చేర్చినమాటలు గనుక ఏటికి అన్వయించవు. కవిత్వ మసలే మృదువైనది. మనోహరమైనది. దానికి మృదుత్వమనోహరత్యాలు పులుమితే శబ్దవాచ్యత అవుతుంది. శబ్దవాచ్యతను ముందు వివరిస్తాను.

—● ఆక్షేపం. ●—

అవునుగాని, జడకుచ్చులవంటివి కేవల సంజ్ఞలుగావు, జడకుచ్చులవలె యింపైన పద్యగుచ్ఛా లిందులో వున్నవని భావం కనుక ఇది

లోకమాన్య, మహాత్మా అన్నట్లు గుణవాచకం. గుణవాచకా లుచితమే గదా అని అంటారా?

సమాధానం.

చెప్పతున్నాను; జడకుచ్చులవలె ఇంపై నవి అని ఆయింపు యితరులు చూచి అనవలసిందిగాని, తా'నే చెప్పకోవలసిందిగాను. కాకిబిడ్డ కాక్కి ముద్దు అన్నట్లు యెవరిది వారికీ యింపుగానే వుండవచ్చును. ఇతరుల కది దోషభూయిష్టంగా కనబడవచ్చును.

రఘువంశమన్నప్పుడు దాంట్లో రఘువంశకథ లేదని యెవరూ అన లేరుగదా. కనుకనే అనిశ్చితమైన ఒకగుణాన్ని స్వయంగానే తన కావ్యానికి ఆరోపించుకొని వివాదానికి అవకాశమిచ్చే సెలయేటిగానం, జడకుచ్చులు, అనే యిట్లాటిపేర్లు కావ్యాలకు పెట్టడం అత్యంతం నింద్యమంటున్నాను. అదిగాక యీపేర్లు యేకావ్యానికి పెట్టరాదు? పెంట మాటలువ్రాసి దాన్ని జడకుచ్చులనవచ్చును. అదేమంటే నాది నాకు బాగున్నవనవచ్చును. ఇవన్నీ అవివేకపు పనులని వెనకటివైనా యిప్పటివైనా యిట్లా జడకుచ్చులు, సెలయేటిగానము అనే మాదిరిపేర్లు అప్రశస్తమని అంటున్నాను.

“ శిశుక్రంద యమసభ ద్వంద్వేంద్ర జననాదిభ్యశ్చః ”
అని పాణిని చెప్పినట్లు శిశుక్రందీయం, యమసభీయం, కిరాతార్జునీయం, ఇంద్రజననీయం, విరుద్ధభోజనీయం మొదలైనవి, రఘువంశం, కుమారసంభవం మొదలైనవి, పేర్లు కావ్యవస్తువును సూచించేవి మన వాఙ్మయంలో ప్రతిష్ఠితమై వున్నవి.

ఇంత ఆలోచించియే, భారతీయసాహిత్యవేత్తలు—

“ కవేర్వృత్తస్య వా నామ్నా నాయకస్యే తరస్యవా.”

(సాహిత్య)

(కవిపేరునుగాని, వృత్తంపేరునుగాని, నాయకుడిపేరును గాని, తత్సంబంధి

అయిన ఇతరుడి పేరునుగానిబట్టి కావ్యానికి నామం కల్పించవలెను) అని ఆదేశిస్తున్నారు. పేర్లను క్లప్తంచేయవచ్చును.

స్వారోచిషమనుసంభవం అనడానికి, మనుచరిత్రం అనవచ్చును.

“నామైకదేశేనామగ్రహణం” అని బుధులుచెప్పతున్నారు.

“సత్యభామా భామా, దేవదత్తో దత్తః” (మహా)

అని మహాభాష్యంలో పతంజలి వ్రాస్తున్నాడు. పేర్లనుగురించి వివేకం కోల్పోయి, లోకాన్ని వంచించే జడకుచ్చులు మొదలైన అనుచితపు పేర్లు ఈకాలపుకృతులకు తరుచుగా కనబడుతున్నవి.

అని శ్రీ...ఉమాకాన్త విద్యాశేఖర కృతిలో వాఙ్మయనూత్రపరిశిష్టంలో
నామాధికరణం సమాప్తం.

శ్రీ రస్తు.

వాజ్ఞయ పరిశిష్ట భాష్యం.

ఊగుడుమాటలఅధికరణం.

—ఊగుడుమాటలు, —

“కవి నొక విధమగు నుద్రేక మూగింపవలెను. ఒకయావేశ మావహింపవలెను. వలవలనేప్పును. పకపకనవును. పిచ్చి కేకలిడును. పాడును, స్వత్యము చేయును.”

(యేకాంతసేవ పీఠిక-దే. కృష్ణశాస్త్రి.)

ఇట్లా పూగవలె నని యిది యిహేష నని (Emotion) ఆవేశ పడవలె నని పిచ్చి కేకలువేస్తాడని ఊహలు ఈకాలపు కృత్రిక రత్నోచ్ఛాపించివున్నవి.

“ఆకులో నాకునై పూవులోఁ బూవునై

కొమ్మలో గొమ్మనై ననులేత రెమ్మనై

ఈయడవి దాగిపోనా యెల్లెన నిచటనే యాగిపోనా.

పగడాల చిగురాకు తెరిచాటు తేటనై పరువంపువిరిచేడె

చిన్నారిసిగ్గునై ఈయడవిదాగిపోనా యెల్లెన నిచటనేయాగి

పోనా.”

(కృష్ణపక్షం.)

అని వెర్రిపాటలోవున్న మాటలు యీ పూగుడుపిచ్చిమాటలే అయి
వున్నవి. దయ్యంబట్టితే అంకాశమ్మ పోలేరమ్మ ఆవేశిస్తే పూగుతారు.
ధూపదీపనై వేద్యాలతో వేపాకుమండలదెబ్బలతో ఊగుడు ఉపశమి
స్తుంది. కాని కవులుపూగరు. పిచ్చికేకలు వేయరు. భావం ఆవరించి
నపుడు దానికి మొదట కవి వశుడయ్యేమాట సత్యం.

“క్రౌంచద్వంద్వవియోగోత్థః శోకఃశ్లోకత్వమాగతః.”

(ధ్వన్యా)

(క్రౌంచమిధునవియోగంవల్ల పుట్టినశోకం శ్లోకమైనది) అనేమా
టలు వాల్మీకి ఆశోకానికి యెంత వశుడైనదీ తెలుపుతున్నవి. అయితే
కావ్యరచనయందు ఆభావాన్ని తానే వశంచేసుకొని సృష్టి ఆరంభి
స్తున్నాడు.

“ఉపస్పృశ్యోదకం సమ్యజ్ఞునిః స్థిత్యా కృతాంజలిః,
ప్రాచీనాగ్రేషు దర్భేషు ధర్మేణాన్వేషతే గతిం.

తతః పశ్యతి ధర్మాత్మా తత్సర్వం యోగమాస్థితః,
పురాయత్ తత్ర నిర్వృత్తం పాణావామలకం యథా.

తత్సర్వం తత్వతో దృష్త్వా ధర్మేణ స మహాద్యుతిః,
అభిరామస్య రామస్య చరితం కర్తుముద్యతః.” (రాహు)

పుణ్యే హిమవతః పాదే మేధ్యేగిరిగుహలయే,
విశోధ్య దేహం ధర్మాత్మా దర్శనం స్తరమాశ్రితః.

శుచిః సనియమోవ్యాసః శాంతాత్మా తపసిస్థితః,
భారతస్యేతిహాసస్య ధర్మేణా నీవృత్యతాంగతిం.

ప్రవిశ్యయోగం జ్ఞానేన సోపశ్యత్ సర్వమాస్తతః.

(మహాభా)

అనే పంక్తులు వాల్చీకియొక్క వ్యాసుడియొక్క ఆత్మవశత్వాన్ని
స్థితప్రజ్ఞత్వాన్ని ధర్మతేజస్కత్వాన్ని విదితం చేస్తున్నవి. సర్వభావా
లకు మొదట వశుడై సర్వభావాలను పిమ్మట వశంచేసుకొని భావోద్వే
గానికి (Emotion) తాను మొదట వశుడై పిమ్మట భావోద్వే
గాన్ని తనవశంచేసుకొని, సర్గానికి ఉన్ముఖుడయ్యే జగన్నిర్భూతవలె
అమోఘవివేకంతో కావ్యసృష్టికి ప్రసృత్తుకవుతున్నాడు. కనుకనే

“అపారే కావ్యసంసారే కవిరే వప్రజాపతిః.” (ధ్వన్యా)

(అపారమైన ఈకావ్యసంసారంలో కవియే ప్రజాపతి)

“నవరసరుచిరాం నిర్దితి మాదభీతి క వేర్భారతీ జయతి.(కావ్య)

(నవరసనుందరమైన నిర్దితిని చేస్తున్న కవివాక్కు. సర్వోత్కృ
ష్టంగా వర్తిల్లుతున్నది.)

“నానృషిః కురు తేకావ్యమ్”

(ఋషికానివాడు కావ్యం రచించడు)

అని కవి కీర్తితుడగుచున్నాడు. అంతేగాని కవులు పిచ్చి కేకలువేసి
వూగరు. కవులు ఆయాసందర్భాల్లో యిష్టపాత్రలతో సమానుభవం
పొందుతారు కాని ఊగరు. వాల్చీకి రావణుడితో సమానానుభవం
వుండదు. అతడు ఇష్టపాత్రలైన రామాదులతో సమానుభవం
పొంది నట్లు గోచరిస్తుంది. దీన్నే

“నాయకస్యక వేశోతుః

సమానానుభవస్తతః”

(ధ్వ-లో)

అని భట్టతోతుడు అన్నట్లు ధ్వన్యాలోక వ్యాఖ్యానంలో అభినవగుప్త
పాదులు ఉదాహరిస్తారు. మేఘదూతలో యక్షుడితో కవికి సమాను
భవపున్నా

“కామార్తాహి ప్రకృతికృపణా

శ్చేతనా చేతనేషు”

(మేఘ)

అని స్వవశ త్యాన్ని విదితంచేస్తాడు. భవభూతి భావసాంద్రత కెంత వశుడైనా

“నమోవాకం ప్రశాస్త హే”

(ఉత్తర)

అని ఆదికవులకు నమస్కరించి

“ఏకోరసః కరుణవవ”

(ఉత్తర)

అని అమోఘవివేకంతో వినిపిస్తాడు.

—ॐ ఆక్షేపం. ॐ—

అపునయ్యా; “బాలోన్మత్తపిశాచవత్” అని పెద్దలుచెప్పాడున్నారు. జ్ఞాని బాలుడివలె, వెర్రివాడివలె, పిశాచంవలె వుంటాడు. కవులు జ్ఞానలు. వెర్రివాండ్రవలె ఊగి మాట్లాడడం ఉచితమేగదా. కనుక కృష్ణపక్షంలో వున్న

“పాడమన్నది చిన్న బాలుడు పాడవిన్నది గాలిమబ్బులు

పాడినది ఒకమేకపై ఆవెర్రిపాటకు జెవ్వడో”

అనే వెర్రిపాట మంచిదేను అని వాదిస్తారా.

—ॐ సమాధానం. ॐ—

వివరిస్తాను; “బాలోన్మత్తపిశాచవత్” అనేది కవికిగూడా వర్తిస్తుంది అనివోప్పకొనే విచారిస్తాను. “బాలోన్మత్తపిశాచవత్” అనేది జ్ఞానికి బాహ్యలక్షణంగాని బాలుడివలె చనుబాలుగుడుస్తాడని వెర్రివాడివలె రాళ్లు రువుతాడని, దయ్యంవలె యితరులను పడతాడని అభి

ప్రాయంగాదు. అస లింతకు “బాలోన్ల త్తపిశాచవత్” అనేది విరక్తుడైన వేదాంతిలక్షణం. అతడికి లోకంతో పనిలేదు.

“నిస్త్రైగుణ్యేపథి విచరతాం కో విధిః కో నిషేధః”

అన్నట్లు అతడిప్రవృత్తి లోకాతీతంగా వుంటున్నది. కాని కవి, లోకంతో అత్యంత సంబంధం లోకానికి తనకావ్యాన్ని ఉద్దేశించి లోక సంబంధి విభావాదులను ఆలంబనంజేసి రసభావాలను ఉన్మీలనం జేస్తున్నాడు. ఇతడు “బాలోన్ల త్తపిశాచవత్” అనే లక్షణంగల ష్టానికోటిలో చేరెనా,

“ఆత్మానంచేత్ విజాసీయా దయ మస్తీతి పూరుషః,

కిమిచ్ఛక్ కస్యకామాయ శరీర మనుసంజ్వరేత్.” (శు)

అని కావ్యాన్నే వదులుతున్నాడు. కాదు కూడదు పిచ్చికేకలు వేస్తాడంటారా వెర్రివాడివలె కేకలువేసి పిచ్చిమాటలు ఒకవేళ మాట్లాడి, కావ్యంలో వ్రాసినా అవి పిచ్చిమాటలే గనుక వాటితో లోకానికి పనిలేదు.

ఆపిచ్చిమాట లతనికే లోకం వదులుతున్నది.

“నాన్యషిః కురుతేకావ్యమ్”

“అపారే కావ్యసంసారే కవిరేవ ప్రజావతిః”

అని అఖండవివేకశాలిగా కీర్తితుడవుతున్న కవులకు సమస్కరిస్తూ యీపిచ్చిమాటలను గురించిన ప్రస్తావన ముగిస్తాను. ఇక “శిశువదనంలో కవిత్వమున్నది, సతీవదనంలో కవిత్వమున్నది” అని అంటు కవిత్వప్రేరకమైన ఆంశమున్నదని అభిప్రాయంగాని అవేకావ్యమని అర్థంకాదు. ఆభారతీయవర్ణాల్లో ఊగి వెర్రిమాటలు మాట్లాడితే మాట్లాడుతారేమోగాని కవితాప్రస్థానం మహావికాసంపొంది సర్వో

చృదశనొందిన భారతవర్షంలో కవిపరమోన్నతమైనపదం అధిష్ఠించి
వున్నాడు. ఊగడం, కేకలువేయడం ఆవేశమని కవి అట్లా ఆవేశపడి
పూగుతాడని పిచ్చి కేకలువేస్తాడని యీకాలంలో వ్యాపించివున్న
అభిప్రాయం అజ్ఞానజన్యమని చెప్పి యీచర్చ చాలిస్తున్నాను.

అని శ్రీ...ఉమాకాన్త విద్యాకేఖరకృతిలో వాఙ్మయనాత్ర పరిశిష్టంలో
ఊగుడుమాటల అధికరణం సమాప్తం.

శ్రీ రస్తు.

వాఙ్మయ పరిశిష్ట భాష్యం.

నిదర్శనాధికరణం.

— నిదర్శనపరంపరలు. —

విస్తరదోషంలో నిదర్శనపరంపర యిమిడివున్నా దీన్ని ప్రత్యేకించి తెలపవలసినంత హెచ్చుగా ఈకాలపుకృతుల్లో వ్యాపించివున్నది.

ఈదోషాన్ని వివరిస్తాను; ఒకసంగతిని స్ఫుటపరచడానికి నిదర్శనం చాలా తోడ్పడుతుంది.

“క్వసూర్య ప్రభవోవంశః క్వచాల్పవిషయామతిః”

“తిత్తీర్ష దుస్తరం మోహో దుడుపేనాస్తిసంగరం” (రఘు)

సూర్యప్రభవమైన ఆ రఘువంశ మెక్కడ?

అల్పవిషయమైన నామతియెక్కడ?

దుస్తరసముద్రాన్ని పుట్టితో దాట నెంచాను.

అని అన్నప్పుడు కాళిదాసు చేయదలచినకార్యంయొక్క దుష్కరత్వం యెంతో హృదయంగమంగా వ్యక్తమవుతున్నది. ఇక పైననిదర్శనాలు చెప్పడం అధిక ప్రసంగమే అవుతున్నది.

భావం హృదయంగమంగానుటపడ్డతరవాత దాన్ని యింకా చెప్పడం విసుగును రోతను పుట్టుస్తుంది. ఒకవస్తువును వెడల్పుగా పరచి సాగగొట్టిన కొద్దీదానికి బలంతగ్గి పలచబడిపోతుంది. భావాన్ని వ్యక్తదశకు

తెచ్చి వదలితే అఖండబలంతో హృదయాన్ని అధిష్టిస్తుంది. లేదా కొట్టికొట్టి వదలితే పలచబడి నీరసిస్తుంది. అందుకే నిదర్శనపరంపర దోషమని హేయమని చెప్పబడుతున్నాను. హేయం గనకనే కాళిదాసాదులు ఉత్తమమార్గమవలంబించి భావవ్యక్తిచేస్తూ కావ్యసౌందర్యాన్ని మనకు ప్రసాదించారు.

“దుస్తరసాగరాన్ని అజ్ఞానంచేత పుట్టితో దాటదలచాను.”
అని భావం వ్యక్తంచేశాడు. కాని కొట్టికొట్టి

“హిమవత్సర్వతాన్ని చిన్ననిచ్చెనతో యెక్కదలచాను
అఖండవాయుగోళాన్ని అరచేతితో పట్టదలచాను
సముద్రసికతాకణాలనుసాంతం లెక్కించదలచాను.”

అని యీతీరున ఉడుకునోదిలోకి దిగలేదు.

“అపూర్వకర్తచండాల మయియుగ్ధే విముంచమాం,
శ్రితాసి చందన భ్రాంత్యా దుర్విపాకం విషద్రుమం”(ఉత్తర)
(ఓప్రియురాలైన ముగ్ధా ! అపూర్వకర్తచండాలుణ్ణీ నన్ను వదలు. చందనవృక్షమనుకొని దుర్విపాకమైన విషవృక్షాన్ని ఆశ్రయించావు).

అని భవభూతి శ్రీరాముడిచేత అనిపిస్తాడు. అంతేగాని సాగదీసి

“మణి అనుకొని మహేంద్రాగ్నినిచేట్టనావు,
కుసుమమాల అని క్రూరసర్పాన్ని మెడవేసుకున్నావు”

అని వదరించడు.

అసత్కావ్యమని అహోబలపండితుడన్న ముద్రారాక్షసంలో సయితం కోపసంరంభసమయంలోకూడా

“ఆస్వాదితద్విరదశోణితశోణశోభాం,
సంధ్యారుణామివకలాం శశలాంభనస్య,

“జ్యోభావిదారితముఖస్య ముఖాత్ స్ఫురంతీః,

కోహర్తు మిచ్ఛతి హ రేః పరిభూయదంష్ట్రాం.” (ముద్రా)

(యేనుగునెత్తురు ఆస్వాదించి చంస్తుడి నంభ్యరుణకాంతివలె
యెర్రగావున్న సింహపుకోరను ఆవలిస్తే బయిటికి ప్రకాశిస్తున్నదాన్ని
ఆసింహపునోటినుండి యెవడు పరాభవించి పెరకనోరుతున్నాడు.) అని
ఒక్కనిదర్శనంతోనే రాక్షససాహసిక త్వన్ని నిరూపిస్తాడు.

“నందకులకాలభుజగ్ం

కోపానల బహుశనీలధూమలతాం

అద్యాపి బధ్యమానాః

వధ్యః కో నామనేచ్ఛతి శిఖాంమే ” (ముద్రా)

(కోపానలబహుశనీలధూమలత నందకులానికి నల్లతాచు అయి
యిప్పటికీకట్టబడుతున్న నాశిఖను వధ్యుడెవడు ఇచ్ఛించడు) అని మల
యకేతునిగ్రహాన్ని సూచించి దాన్ని యింకొక్కనిదర్శనంతో

“ఉల్లంఘు యన్తమసముజ్వలితః ప్రతాపా

కోపస్య సంకులకానన ధూమకేతోః,

సద్యః పరాత్త పరిమాణ వివేకమూఢః

కఃశాలభేన విధినాలభతాం వినాశం.” (ముద్రా)

(నందకులకానన ధూమకేతువయిన నాప్రజ్వలించే కోపప్రతా
పాన్ని ఉల్లంఘించి యెవడు రబలమెరుగని మూఢుడు మిడతవలె
వినాశం పొందుతాడు) అని ఉపోద్బలించేస్తాడు.

దుఃఖం అతిశయించి కొంత అధికాలాపం ఆరంభమయ్యే ఘట్టం
లో కాళిదాసు రతినేత భర్తతోగూడా భార్యపోవాలె ననేఅభిప్రాయానికి

“శశినాసహయాతికాముదీ సహమేఘేన తటిత్ ప్రలీయతే.”

(కుమా)

(చంద్రుడితో వెన్నెలపోతుంది, మేఘంతో మెరుపులీనమవుతుంది.) అని రెండునిదర్శనాలకంటె యెక్కువచెప్పించడు. ఇట్లా చెప్పినా “పునఃపునర్దీప్తి” అనేనోపం రతివిలాపానికి సంక్రమించిందని మువ్వు టుడన్నాడు. అది వేరేవిషయం.

కాళిదాసు సాధారణంగా ఒకటి, రెండు, లేదా మూడు నిదర్శనాలను చెప్పాతాడు. నిదర్శనబహుళ్యం అరుదు. యెక్కడ నైనా యిప్పటివలె నిదర్శనపరంపరలు అధికంగావుంటే అవి దోషమేగాని గుణంగాదు.

నిదర్శనపరంపరలు మామూలు ప్రజలకు వుడుకెక్కించే సభల్లో అవసరమైతే కావచ్చునుగాని పరిణతబుద్ధులకు ఉద్దిష్టమైన కావ్యాల్లో విసుగూ రోతా వుట్టిస్తవి. శ్లేషలకు వాక్యాల ఉన్నగ్ననిమగ్నతలకు యత్నిస్తూ సర్వార్థాలను గార్లించ ఉద్యుక్తమైన కాదంబరిలోని నిదర్శనపరంపరలు ప్రత్యేకించి విమర్శించదగ్గవి గనుక వాటివిచారణ యిక్కడ వదలుతున్నాను.

శాస్త్రాల్లో విషయం స్ఫుటపరచడానికి ఆవశ్యకత వస్తుంది. వాక్యపదీయకాగుడు ద్వితీయకాండంలో

“ప్రమాణత్వేనతాం లోకః సర్వః సమనుపశ్యతి,

సమారంభాః ప్రతీయంతేతిరశ్చ మపి తద్వశాత్.” (వాక్య)

(ఆప్రతిభయే ప్రమాణంగా లోకం చూస్తున్నది. ఆప్రతిభావశాననే తిర్యక్కులకుగూడా ప్రస్ఫుత్తిప్రతీతమవుతున్నది.) అని ప్రతిభను ప్రతిపాదించి

“స్వరప్రవృత్తిం వికురుతే,

మథౌఘంస్కోకిలస్యకః ”

(వాక్య)

(మఘమాసంలో కోకిలకు పంచమస్వరవిరావం యెవడుకలిగిస్తున్నాడు? (ప్రతిభయే.)

అని నిదర్శనం చెప్పతాడు. కాని శాస్త్రం గనుక యింకాస్ఫుట పడడానికి,

“జంత్యాదయః కులాయాదికరణే కేన శిక్షతాః,

ఆహార ప్రీత్యభిద్వేష ప్లవనాదిక్రియాసుకః.

జాత్యన్వయ ప్రసిద్ధాసు ప్రయోక్తామృగపక్షిణాం.”(వాక్య)

(సాటిమ మొదలైనవాటికి గూట్లు నిర్మించడం యెవరునేర్పి నారు? ఆహారం, ప్రీతి, ద్వేషం, యీదడం మొదలయిన జాత్యన్వయ ప్రసిద్ధక్రియలలో మృగపక్షులను యెవడు నడిపేవాడు) అని నిరూపి స్తాడు. అనాదిప్రతిభావశంవల్ల ఈక్రియలు ప్రేరితమై ప్రతీతమవుతు న్న వని వీటికి జన్మాంతరంలో శబ్దశ్రవణం బోధహేతువని శ్రుతాశ్రుతశ బ్దాలే సర్వప్రవృత్తికి హేతువని యిట్లా శబ్దంనల్ల కలిగే యితీకర్తవ్య తారూపమైనదే, వాక్యార్థ మని అదే భగవతి ప్రతిభ అని ఆపొత్తుల అభిప్రాయం. శాస్త్రం గనుక మూడునిదర్శనాలు చెప్పి అభిప్రాయం స్ఫు టపరచాడు. ఇట్లానే సర్వం స్వభావంచేతనే ప్రవృత్తమవుతున్నది గాని వేరే నియంత లేడనే చార్యాకసిద్ధాంతం మాధవాచార్యులవారు సర్వ దర్శనసంగ్రహంలో ప్రతిపాదిస్తూ ఉదాహరించిన అభియుక్తోక్తి, అభి ప్రాయం స్ఫుటపరచడానికి,

“అగ్ని దుష్టో జలం శీతం శీతస్పర్శ స్తథానిలః,

కేనేదం చిత్రితం తస్మాత్ స్వభావాత్ తద్వ్యవస్థితిః.”(సర్వ)

(అగ్ని, వుష్ణం, జలం శీతం, గాలి, శీతస్పర్శం యిదంతా యెవరు చిత్రించారు? స్వభావంవల్లనే యిదంతా యేర్పడుచున్నది). అని నిదర్శనాలను చెప్పతున్నది. ఇవి శాస్త్రసందర్భాలు. అక్కడ సయితం మితత్వాన్ని అతిక్రమించలేదు. పరిణతబుద్ధులకు భావాన్ని అందిస్తూ రసాస్వాదం కలిగించవలసిన కావ్యంలో కాళిదాసాదులు ఔచిత్యంపరిపాలించి నిదర్శనపరంపరలు లేకుండా కావ్యసౌందర్యాన్ని

కాపాడినారు. కాని యీకాలపుకృత్తికర్తలకు యీవివేకం నశించింది. నిదర్శనం మొదలుపెట్టితే పుడుకుబోతువుపన్యాసంలోకి దింపి విమలగూ రోతా పుట్టిస్తున్నారు.

దుఃఖంలో ఆశ, దాన్ని నిరూపించడానికి కృష్ణపక్షకర్త

“కన్నెటికెరటాల వెల్నేకీలా?

నిట్టూర్పుగాడ్పులో నెత్తావియేలా?”

అని అన్నాడు. ఇంతింతో వూరుకోలేదు.

“ప్రళయకాలమహూర్త భయదజీమూఱోరు

గళఘోంగంభీర ఘోరఘోరభటులలో

మెరి పేలా”

అని ఉడుకెక్కించాడు. ఇంకా ఊరకోలేదు.

“అశనిపాతమ్ములో నంబులేలా?”

అన్నాడు. ఇంకా ఊరకోలేదు.

“హాలాహలమ్ములో నమ్మతమేలా.”

అని ఇంతటితో చాలించలేదు.

“ప్రబలనీరంధ్రాభ్రం జనితగాడధ్వంత,

నిబిడ హేమంత ధాత్రీకుంతలములలో చుక్కేలా”

అని అన్నాడు. ఇంతటితో విరమించలేదు.

“శిథిలశిశిరమ్ములో జివురేలా?”

అన్నాడు. కాని ఊరుకోలేదు.

“పాషాణపాళిపై బ్రసవమేలా?”

అని అన్నాడు. ఇంకా వదలలేదు.

“వికృతక్షూరక్షుధాక్షుభితమృత్యుకఠోర

వికటపాండురశుష్క వదనదంష్ట్రాగ్నిలో నవ్వేలా”

అని అన్నాడు. ఇప్పటికై నా విడిస్తే చాలు నని అనుకొన్నాను గాని ఆ
యన అట్లా విడువదలచలేదు.

“కన్నటికెరటాల వెన్నెలేలా?

నిట్టూర్పుగాలిలో నెత్తావియేలా”

అని వదలినాడు. ఈతీరుగా నిదర్శన పరంపరలు నిండినవి.

“ఆకులో సాకునై పూవులో పూవునై

కొమ్మలో కొమ్మనై నునులేత రెమ్మనై

ఈయడ విదాగిపోనా?”

అని చెప్పి ఇట్లా అయిదుసార్లు ‘అడవిలో దాగిపోనా’ అని ‘ఆకునై
కొమ్మనై పూవునై రెమ్మనై’ అని యింకా యేమోమో అని ఊరు
కుంటాడు.

ఈకాలపుపద్మాలకు ఈదోషం హెచ్చుగా కనబడుతున్నది.

ఆంధ్రహేరాల్డులో, బసవరాజు అప్పారావువారు

“ఆమబ్బు యీమబ్బు ఆకాశమధ్యాన

అద్దు కున్నట్లు మనమైకమదామే.”

అని ప్రియురాలిని ఉద్దేశించిన మాటలను అంటారు. ఆమాట అని
ఈకృతికి ర్త అంతటితో పూరుకోడు.

“ఆతీగె యీతీగె ఆవాగు యీవాగు ఆమాట యీమాట”

అని మొత్తంనాలుగునిదర్శనాలు వేసి పూర్తిచేస్తాడు.

. తీగె తీగెకలిసినా వాగువాగు కలసినా అంతగా భావభేదంలేని
యీనిదర్శనపరంపరలు నిరర్థక మంటున్నాను. సాహితీలో ఒకరు

“సంతత మడంగి యున్నెనిసర్గగుణము

ఎంత ప్రతికూల వృత్తిలో నిరికియున్న

ఎంత యుత్సాహ జలధార లింకుచున్న

హృదయ మందున కవితాంశదృఢతనుండ
ఉండునే యది యుహ్సంగ కుండ నెపుడు”

అని తన దుర్నివారకవిత్వాన్ని ప్రతిపాదిస్తాడు. దీనికి

“ తరణి కిరణంబు లపుడన్లుతప్తుజేయ

కాలమేఘాళి సారెకు గప్పచుండ

కృష్ణపక్షము లెపుడు కృశింపజేయ

విమల కమనీయ కొముది హిమకరుండు

శారద నిశీధినుల వెదజల్లకున్నె ”

అని అయిదుసంక్తుల్లో ఆకృతిక ర్తబకనిదర్శనం చెప్పాడు. ఇది ప్రకృతిశాస్త్రప్రథమపాఠం ఫక్కిగాని కావ్యఫక్కిగాదు. అయినా యింతటితో పూరుకోడు.

“ గండశైలము లెన్నో మార్గమునబడిన

ఉరునికుంజంబులెన్నో క్రిక్కిరిసియున్న

తీక్ష్ణకిరణము లెంతబాధించుచున్న

ఝరమతిరయంబుతోడ వర్షాగమమున

ఇరుకెలంకులు తెగ బ్రవహింపకున్నె. ”

అని నిదర్శనాన్ని సాగదీస్తాడు. ఇంకా పూరుకోడు.

“ అనిల మామోదమును సతం బాహరింప

మార్దవము నాతపము రూపుమాపుచుండ

భృంగములు మకరండము బీల్చుచుండ

కోమలంబుగ విచ్చి పరీకుళంబు

కుసుమము సంత వేళనువిసరకున్నె ”

అని తిప్పితిప్పి చెప్పాడు. ఇంకా వదలడు.

“ ప్రేమతో గన్నతల్లి తన్వీడి చనిన

విరసకంఠాల నడుమను బెరగుచున్న

అరిభయంబున నాకుల నడగియున్న
తరుణ మరుదెంచు చోగలస్వరముతోడ
ప్రమదభరమున కోకిల పాడుకున్నె”

అని పూరుకుంటాడు.

ఈకవికి వున్న యింతదుర్నివారకవిత్వం ఆంధ్రదేశానికి లభించి
దేమో నని యెక్కిడనైనా వున్నదేమో నని వెదుకుతున్నాను. శబ్దా
ర్థాలను భావాన్ని అందించేమట్టుకు స్వీకరిస్తూ ఆనందఫలకమైన ధర్మా
ధర్మప్రవృత్తినివృత్తులను రసాస్వాదప్రదానపూర్వకంగా శ్రోతలకు ప్ర
సాదించే పరమార్థానికి ఉన్ముఖమై పుండవలసిన కావ్యం జాబితాలను,
తయారుచేస్తున్నప్పటి పతితదశ వాస్తవంగా సంతాపకరమైనది.

— ఆక్షేపం. ౨ —

అవునయ్యా, ఇప్పటిది భావకవిత్వమని అది కొత్తదని మేమన్నా
ము. దాన్ని మీరు కాదనలేదు. భావకావ్యమంటే యేకభావాన్ని ప్ర
తిపాదించేది. ఒకటేభావాన్ని అనేకభంగుల ప్రతిపాదించారు. దీంట్లో
దోషమేమిటి? అని అంటారా.

— సమాధానం. ౧ —

చెప్పతున్నాను. భావకావ్యాన్ని ముందు విచారిస్తాను. ప్రేమ,
భక్తి, వంటి చిరావస్థానంగల మనోవృత్తి భావం. ఇదే కావ్యానికి విష
యం. నిద్రపోతున్నాను; అన్నందిన్నాను; అనే ఒకవాక్యార్థంకాదు భావం.
అదేభావమని వొప్పుకున్నా ఆభావంవల్ల కలిగేచేష్టలు వివిధసందర్భా
ల్లో పెడలేసంభాషణలు, తత్సంబంధి మనోవ్యాపారాలు, ఇవన్నీ ప్రతి
పాదించడం భావప్రతిపాదనంగాని ఒకటే అభిప్రాయానికి తిప్పితిప్పి పది
పన్నెండు ఉదాహరణ లియ్యడం గాదు. ఇట్లా ఉదాహరణలు అయి
దారో పది పన్నెండో కలిస్తే అది వాక కావ్యమనే అభిప్రాయం
గూడా ఈరోజుల్లో వ్యాపించింది.

—ॐ చాటుపద్యాలు. ॐ—

వ్యాకరణం మొదలైన శాస్త్రాల్లోవలె ఉదాహరణాలు గుప్ప
డం కవిత్వంగా దని నిరూపించాను. అయినా ఒకభావాన్ని పరిపోషం
చేసేటప్పుడు అంగంగా అవసరమైనంతమట్టుకు యివి చెప్పితే ఒకప్పుడు
తగివుండవచ్చునుగాని,

“సిట్టూర్పుగాడ్పులో
ఫెళఫెళార్భటులలో
హాలాహాలములో
రాత్రీకుంతలములో
శిశిరములో”

అని యిట్లా ఉదాహరణాలు గుప్పించి, ఆది కావ్యమవుతుందని మురి
యడం అనుచితమైనది.

—ॐ ఆక్షేపం. ॐ—

అవునయ్యా, “వాక్యం రసాత్మకంకావ్యం” అని విశ్వనాథు డ
న్నాడు. ఒక వాక్యమైనాచాలు, రసవంతమైనది. అదేకావ్యం. అనేక
వాక్యాలు వుండవలసిన పనిలేదు. అని అంటారా?

సమాధానం.

చెప్పుతున్నాను; వాక్యంరసాత్మకం కావ్యం అంటే మహావా
క్యం అని అభిప్రాయం. లేదా రసాత్మక వాక్యం కావ్యాంశం అని అయినా
అభిప్రాయం. మీరు చెప్పిందే ఆవాక్యానికి అర్థమైతే ఒకవాక్యం
వ్రాసి కవిగావచ్చును.

వాక్యంతోగూడా పనిలేదు.

“తదదో షేషబైర్థా సగుణావనలంకృతీపునః కావ్యపి” (కావ్య)
అని సాహిత్యవేత్త లంటారు.

శబ్దార్థౌ అంటే శబ్దం అర్థం రెండు అని అభిప్రాయం. శబ్దానికి అర్థం యెట్లానైనా వుంటుంది గనుక, ఒక మంచిశబ్దం రచిస్తే చాలు. కావ మాతుంది. రచయితకవి అవుతాడు.

“మందః కవి యశః ప్రిథ్వి”

అని కాళిదాసువంటివాడు చెప్పడం అనవసరం. ఇంతమంది ఇంత తేలికగా కవులవుతుంటే అతనికి జం కెందుకు ? ఇందు వదన ఇది ఒక కావ్యం; సుందరాంగి ఒక కావ్యం; ఇందువదన కాగిలియ్యవే సుందరాంగి ముద్దుపెట్టవే; ఇవి రెండు మహాకావ్యాలు అని నిర్ణయించవచ్చును. కాని యివన్నీ తెలివితక్కువమాటలు. ఒకభావంగాని రసంగాని పరిపోషం చెందినప్పుడే కావ్యత్వ సిద్ధికలుగుతున్నది. కాదా అవి కొన్నిమాటలే అవుతున్నవి గాని కావ్యంగాదు. ఇందుకే “వాక్యం రసాత్తకం కావ్యం” అన్న సాహిత్యదర్పణకారుడు,

“తత్రవాక్యం యథా సౌస్యం వాసగృహం” ఇత్యాది “మహావాక్యం యథా రామాయణమహాభారతరఘువంశాది” (సాహి)

అని వినిపిస్తున్నాడు.

“వాక్యం రసాత్తకం కావ్యం” అన్నప్పుడు కావ్యాంశం వాక్యంలో వుంటుంది అని అభిప్రాయం. యేకవాక్యమే కావ్యమైతే, మేఘసందేశాదులు మహామహాకావ్యాలు గావలెగదా. మేఘసందేశాదులు ఖండకావ్యాలని విశ్వనాథుడు చెప్పివున్నాడు. మేఘసందేశంలోని ఒకశ్లోకమే కావ్యమైతే మేఘసందేశమంతా కలిసి ఖండకావ్యమెట్లా అవుతుంది? రసభావాలు పరిపోషించెంది శ్రోతకు మనః పరిణామితి కలిగించడంలో కావ్యత్వసిద్ధి యేర్పడుతున్నది. చిరావస్థానం లేని అభిప్రాయాన్ని తెలిపే వకవాక్యంగాని ఒకమాటగాని అట్లాటిపనికి సమర్థంగావు. సాహిత్య గ్రంథాల్లో ఇది రసం, ఇది భావం, అని ఒక్కొక్క

క్కళ్లోకాన్ని ఉదాహరించడం, ఉపదేశోపాయమని తెలుసుకోవలెను. దాంట్లో రసాంశ, భావాంశ, వున్న దని తెలుసుకోవలెను. అదిగాక ఈభావం రసం భావత్వంచేత రసత్వంచేత మాత్రమే గ్రాహ్యంగావు. ఆధారంయొక్క గుణగుణాలు ఆధేయంమీద ముద్రితమవుతున్నవి. ఈసంగతి ముం దింకా స్పష్టంగా విశదీకరిస్తాను. రసం భావం గ్రాహ్యంకావడానికి తదాధారమైన ఆలంబనం విదితమై అవి పరిపోషం చెందడానికి సాంగరూపసిద్ధికలిగేవరకు ఉపస్థితంకావలెను. అప్పుడే మనకు ఉత్తమకావ్యం సిద్ధించగలదు. అట్లాకాక ఆచిరావస్థానమైన ఒక అభిప్రాయానికి నాలుగైదు ఉదాహరణలు వ్రాసి ఆమాటలను ప్రత్యేకంగా ఒక పేజీమీద ముద్రించినమాత్రాన అది ఒకకావ్యంగాదు. అవి యింపుగావుంటే వాటిని కావ్యాంశగల చాటూక్తులనవచ్చును. ఆమనోహరత్వం గూడా లేకుంటే అవి పనికిమాలిన ఛాందసపుమాటలవుతవి. కృష్ణపక్షంలోని విరిచేడే. విశ్రాంతి, శాపం, అబ్బ, తొలకరిలోని మరపు, గడ్డిపూలు, మొదటిముక్క, ఇట్లాటివన్నీ చాటూక్తులైనా అవుతవి. ఛాంధసపుమాటలైనా అవుతవి. ఈకాలపుఖండకృతుల్లో ఛాంధసపుమాటలే హెచ్చుగా కనబడుతున్నవి. యొకిపాటలవలె కావ్యత్వ సిద్ధిపొందినవి అరుదుగా కనబడుతున్నవి.

—● ఆక్షేపం. ●—

అవునయ్యా, ఈరోజుల్లో మీరన్నట్లు స్వరూపసిద్ధి అయ్యేదాకా కావ్యం వ్రాస్తే చదవడానికి యెవరికీ తీరదు, అదిగాక పత్రికలవారికి చిన్నచిన్నపద్యాలు పద్యసంచయాలు అయితే అనుకూలిస్తవి, కనకనే చిన్నకృతులు వ్రాస్తున్నారు, అదిగాక ప్రజలరుచులు చిన్నవాటిమీదనే వున్నవి, అని అంటారా?

—● సమాధానం ●—

చెప్పుతున్నాను. తీరిక లేదనేమాట నేనొప్పుకోను. యేమిటో

చక యెందరోకాలాన్ని యెట్లానో నెట్టడం మన మెరుగుదుము. చీట్లా డడం యెరుగుదుము. కనుక తీరికెలేదంటే అంగీకరించజాలను. కావ్యా సక్తిగలవారిలో కొందరైనా తీరికగలవారున్నారు. ఇఘ పత్రికలవారికి తీరిక లేనివారికి చిన్నచిన్నవికావలెనంటే కావలసి వుండవచ్చును. అంత మాత్రంచేత ఉత్తమకవిత్వ మెట్లా అవుతుంది? ఆపద్యాలు ఉత్తమకావ్య మెట్లాఅవుతవి? వాత్తలవలె యిది చదివి పారవేయడానికి పనికివస్తవంటే, ఇవి పత్రికలవారి వ్యాపారానికి తీరికలేనివారికి వేసే చిల్లరముక్కలంటే, నాకు విప్రతిపత్తిలేదు. అప్పుడు నావిచారణ అవశ్యకంగాదు. ఇక ప్రజలరుచులంటారా? ప్రజలరుచులకు సేవచేయడానికి కవులు వేశ్యలూ వర్తకులూగాదు గదా.

“ యథాస్థై రోచతే విశ్వం తథేదం పరివర్తతే” (ధ్వన్య)

(కవికి విశ్వమెట్లా ఇష్టమైతే అట్లా పరివర్తనపొందుతుంది) అని ఆనందవర్ధను డన్నట్లు సర్వలోకాన్ని వశీకరించి ఉత్తమమార్గాన నడపవలసినకవి ప్రజలరుచులకు సేవచేసే వేశ్యాపదవిని వణిక్సానాన్ని పొందడం హైన్యం.

అని శ్రీ...ఉమాకాన్త విద్యాకేళికృతిలో వాఙ్మయనూత్ర పరిశిష్టంలో

నిదర్శనాధికరణం సమాప్తం.

శ్రీ రస్తు.

వాఙ్మయ పరిశిష్ట భాష్యం.

తత్త్వజిజ్ఞాసాధికరణం.

— వేదాంతం. —

ఈకాలపు కృతుల్లో తత్వకవిత్వమంటూ కొంత కనబడుతున్నది. కవిత్వం తత్వజిజ్ఞాసా, చాలా సంబంధంకలది.

‘నానృషిః కురుతే కావ్య’ మని భారతీయులు చెప్పుతున్నారు. భగవద్గీతవంటి తత్వగ్రంథాన్ని కవి వ్యాసుడు తనకృతిలో యేకదేశంచేశాడు. అసలీ తత్వజిజ్ఞాసలకు కవులే బీజావాపకులు.

“నాసదాసీత్ నోసదాసీ త్తదాసీం నాసీద్రజోనోహ్యోమాప
గోయత్.” (ఋ. మ 10. అ 11. సూ 1. ఋ. 1)

ప్రళయదశలో అసత్తులేదు, సత్తులేదు, భూమి పాతాళం మొదలై నవిలేవు. అంతరిక్షంలేదు. (విద్యా. భా.)

“కోఅద్ధావేదకఇహ ప్రవోచత్ కుతఽజాతాకుః ఇయంసృష్టిః,
అర్వాగేవా అస్యవిసర్జనేనాధాకో వేద యత ఆబభూవ.”

(ఋ. మ 10. అ 11. సూ 1. ఋ. 6)

యేవుపాదానకారణంచేత యేనిమిత్తకారణంచేత ఈసృష్టి సకలం ప్రదుర్భవించిందీ యెవడికి వాస్తవంగా తెలుసును? యెవడు చెప్పగలడు? ఈభూతసృష్టికి పిమ్మటివారుగా దేవతలుచేయబడిరి. జగత్త్రేకారణంవల్ల పుట్టిందో యెవడికి తెలుసు? (విద్యా. భా.)

అని వినిపించిన ఋగ్వేదకవివాక్కులు ఈతత్వజిజ్ఞాసలను విశదంచేస్తున్నవి.

“కింకర్త కిమకర్తేతి కవయో వ్యత్ర మోహితాః.” (భగవ)

అని వ్యాసుడు కవుల కీ తత్వజిజ్ఞాసలతోటి గల సంబంధాన్ని విశదంచేస్తున్నాడు. బాదరాయణుడికి పిమ్మట వచ్చిన కాళిదాసాదులు అంతకు పూర్వం వీకసితమైన జిజ్ఞాసల నన్నిటిని ప్రసిద్ధభారతీయ విద్వద్గోష్ఠ్యల్లో మనసంచేసి ఆపైన వారి అనుభవాన్ని సందర్భించుచునచోట కావ్యమర్యాదతో వినిపిస్తూవచ్చారు. జౌపనిపదం జైమినీయం పౌరాణికం, కాపిలం కాణాదం నైయాయికం పాతంజలం మొదలైనమార్గాల తత్వసిద్ధాంతాలను స్వానుభవాలను అనుసరించి మేళగించి కావ్యనయానకాళిదాసు రఘువంశదశమాశ్వాసంలో దేవతలు రావణవధార్థం విష్ణువును ప్రార్థించిన సందర్భాన,

1. “నమో విశ్వస్యజే పూర్వం విశ్వం తదనుభితే,
అథ విశ్వస్య సంహరే తుభ్యంత్రేధా సితాత్త నే.
2. రసాంతగాణ్యేకరసం యథా దివ్యం పయోశ్చ తే,
దేశేదేశే గుణేష్యేవ మవస్థా స్త్వమవిక్రియః.
3. ఏకః కారణతస్మాంతాం అవస్థాం ప్రతిపద్యసే,
నానాత్వం రాగసంయోగాత్ స్ఫూటికస్యేవ దృశ్యతే.
4. అమేయో మితలోక స్త్వ మనర్థీ ప్రాథనావహః,
అజితో జిహ్వు రత్యంత మవ్యక్తో వ్యక్తకారణం.
5. హృదయస్థ మనాసన్నమ కామం త్వం తపస్వినం,
దయాళు మనఘస్పృష్టం పురాణ మజరం విదుః.
6. సర్వజ్ఞస్త్వమ విజ్ఞాతః సర్వయోని స్త్వమాత్మభూః,
సర్వప్రభు రసీశ స్త్వ మేక స్త్వం సర్వరూపభావ్.

7. సప్తసామోపగీతం త్వాం సప్తార్ణవ జలేశయం,
సప్తార్చి ర్ముఖమాచఖ్యుః సప్తలక్ష్మికేకసంశ్రయమ్.
8. చతుర్వర్ణ ఫలం జ్ఞానం కాలావస్థా చతుర్యుగా,
చతుర్వర్ణ మయోలోకః త్వత్తః సర్వం చతుర్ముఖాత్.
9. అభ్యాస నిగృహితేన మనసా హృదయాశ్రమం,
జ్యోతిర్మయం విచిన్వంతి యోగినస్తాన్ విముక్తయే.
10. ఆజస్య గృష్ణాతో జన్త నిరీహస్య హతద్విషః,
స్వపతో జాగరూకస్య యాథార్థ్యం వేద కస్తవ.
11. శబ్దాదీన్ విషయాన్ భోక్తుం చరిమం దుస్తరం తపః,
పర్యాప్తోసి ప్రజాః పాతుం ఔదాసీ న్యేనవర్తితుం.
12. బహుధా ప్యాగమై ర్భిన్నాః పంథానః సిద్ధిహేతవః,
త్వయ్యేవనివతంత్యోఘా జాహ్న వీయా ఇవార్ణవే.
13. త్వయ్యావేశిత చిత్తానాం త్వ త్సమర్పిత కర్మణాం,
గతిస్త్వం వీతరాగాణాం అభూయః సన్నివృత్తయే.
14. ప్రత్యక్షో ప్యపరిచ్ఛేద్యోమహ్యగి ర్నహిమాతవ,
ఆప్తవా గనుమానాభ్యాంసాధ్యం త్వాం ప్రతి కాకథా.
15. కేవలం స్తరణేనైవ పునాసి పురుషం యతః,
అనేన వృత్తయః శేషాః నివేదిత ఫలాస్త్యయి.
16. ఉదధే రివ రత్నాని తేజాంసీవ వివస్వతః,
స్తుతిభ్యో వ్యతిరిచ్యస్తే దూరాణి చరితానితే.
17. అనవాప్త మవాప్తవ్యంనరే కించన విద్యతే,
లోకాను గ్రహ ఏవైకో హేతుస్తే జన్మకర్మణోః.
18. మహిమానం యదుత్కీర్త్య తవ సం హ్రాయతే వచః,
శ్రమేణ తదశక్త్యావా నగుణా నామి యత్తయా.” (రఘు)

1. మొదట విశ్వస్థుడనై, పిమ్మట విశ్వంభరించి, తరువాత విశ్వం సంహరిస్తూ త్రివిధరూపాత్ముడైన నీకు సమస్కారం.
2. ఆకాశసంబంధి జలం యేకరసమైనా, దేశ దేశంలో రసాంతరాలను పొందినట్లు, నీవు వికారరహితుడవైనా గుణాల్లో భిన్నావస్థలు పొందుతున్నావు.
3. నీవొకడవైకూడా ఉపాధివశాన ఆయావస్థలను రాగసంయోగంవల్ల స్ఫటికానికి నానాతత్వంవలె, ప్రాప్తిస్తున్నావు.
4. నీవు కొలతకందవుకాని నీవు లోకాలను కొల్పావు. నీకు కోరికలు లేవు కాని కోరికలు తీరుస్తావు. నిన్ను గెల్చేవాండ్లు లేరు, నీకు సర్వత్ర జయం. నీవు అవ్యక్తుడవు కాని వ్యక్తం నీవల్లనే కలుగుతున్నది.
5. హృదయంలో వున్న దూరస్థుడవని, తపస్సాధ్యంలేని తపస్వివని, వ్యసనంలేని కరుణాశాలివని, ముదిమిలేని వృద్ధుడవని అంటారు.
6. నీకన్నీ తెలుసును. నిన్నెవ్వరు తెలియరు. నీవు అన్నిటికి కారణం. నీకు నీవు తప్ప వేరేకారణంలేదు. నీవందరికి ప్రభుడవు. నీకు ప్రభువు లేడు. నీవు ఒక్కడివి అన్నిరూపాలను గొందుతున్నావు.
7. సప్తసామాలు కీర్తించేది నిన్ను. సప్తసముద్రాలు నీకుశయనం. సప్తజిహ్వాడు నీకు ముఖం. సప్తలోకాలకు నీవు సంక్రయం.
8. నాలుగుపురుషార్థలనిచ్చేజ్ఞానం, నాలుగు యుగాలుగావున్న కాలం, నాలుగువర్ణాలతోవున్న లోకం, ఇనన్నీ నాలుగు ముఖాలుగలనీనుండే కలుగుతున్నవి.
9. హృదయంలో జ్యోతిర్మయమై వుండే నిన్ను అభ్యాసనిగ్రహిత

మైన మనస్సుతో యోగులు ముక్తికొరకుధ్యానిస్తారు.

10. పుట్టుక లేనివాడవై పుట్టుతూ క్రియారహితుడవై శత్రుల సంహరిస్తూ నిద్రలో జాగరూకుడవై వుండే నీయథాస్థితి యెవడికి తెలుస్తుంది?
11. శబ్దాదివిషయాలను అనుభవించడానికి, దుస్తరతనస్సు తపించడానికి, ప్రజలను రక్షించడానికి, ఉదాసీనంగా వుండడానికి నీవు సమర్థుడవు.
12. గంగా ప్రవాహాలు యెన్నివిధాల చీలినా చివరకు అర్జవంలో కలిసేరీతి సిద్ధి పోతువులైన మార్గాలు బహుధాభిన్నాలైనా నీలోనే ఏడుతున్నవి.
13. నీయందు ఆవేశితచిత్తులై కర్మలను నీకు సమర్పిస్తూ కోరికలు వదిలిన యోగులముక్తికి నీవు గతివి.
14. భూమ్యాదిభూతాలవల్ల నీమహిమ ప్రత్యక్షంగా కనబడుతున్నా యిట్లాటి దని తెలుసుకోవీలులేకున్నది. ఇక శబ్దానుమానాలవల్ల సాధ్యుడవైన నిన్ను గురించి యేమనవలెను?
15. స్వరణచేస్తేనేపురుషుణ్ణి పవిత్రపరుస్తావు. నిన్నుపూజించడం దర్శించడం మొదలయిన వాటివల్ల ఫలమెంతగొప్పదో యిందువల్లనే తెలుసుకోవచ్చును.
16. సముద్రంలో రత్నాలు, సూర్యుడికిరణాలు చెప్పవీలులేనట్లు నీచరితలు స్తుతించ అలవికాకున్నవి.
17. పొందదగినదియేదీ, నీవు పొందకుండా వుండలేదు. నీవుజన్మిస్తే లోకానుగ్రహమొకటే హేతువై వుంటుంది.
18. నీమహిమను పొగడి మావాక్కులు చాలించడం శ్రమవల్లనో ఆశ కివలనో గాని నీగుణ లింతే నని గాదు.

అని చెప్పి,

ఇతి ప్రసాదయామాసుః తేసురాస్త మధోక్షజం,

భూతార్థవ్యాహృతిః సాహి న స్తుతిః పరమేష్ఠినః.

ఇదంతా ఆపరమేష్ఠిః స్తుతిగాదు. సిద్ధమైపున్నగుణాలను చెప్పడమే నని పూర్వుల విజ్ఞానానికి తన వినతిని “భూత” శబ్దంచేతవ్యంగ్యముఘాన మనకు వినపిస్తాడు. ఇట్లానే మాఘుడు

“బహిర్వికారం ప్రకృతేః పృథగ్విదుః

పురాతనం త్వాం పురుషం పురావిదః” (మాఘ)

అని పెద్దలంటారని పూర్వుల విజ్ఞానానికి వినతిని చూపినాడు. కాళిదాసు అజవిలాపసందర్భంలో వసిష్ఠుడిచేత

1. తదలం తదపాయచింతయా

విష దుత్పత్తి మతా ముపస్థితా.

2. రుదతా కుతఏవ సా పునర్భవతా నానుమృతా పిలభ్యతే,
పరలోక జుషాం స్వకర్తృభి ర్గతయోభిన్నపథాహి దేహీనాం.

3. మరణం ప్రకృతిః శరీరిణాం వికృతి ర్జీవిత ముచ్యతే బుధైః,
క్షణమప్యవతిష్ఠతేశ్వసకా నను జంతుర్యదిలాభ వానసా.

4. అవగచ్ఛతి మూఢచేతనః ప్రియనాశం హృది శల్యమర్పితం,
స్థిరధీస్తుత దేవమన్యతేకుశలద్వారతయా సముద్భృతం.

5. స్వశరీర శరీరిణా వపి శ్రుతసంయోగ విపర్యయా యదా,
విరహః కిమివానుతాపయే ద్వదబాహ్యై ర్విషయై ర్విపశ్చితం.

6. నపున గ్జనవచ్ఛుచోవశం వశినా ముత్తమ గంతుమర్హసి,
ద్రుమసానుమతాం కిమంతరం యదివాయూ ద్వితయేషి తేచలాః.

(రఘు.)

1. ఆమె మరణానికి చింతచాలించు. ఉత్పత్తిగలవాటికి విపత్తుచేరు వనే వుంటున్నది.
2. నీవు ఆమె వెంట మరణించినాగూడా ఆమె నీకెట్లాను లభించదు. పరలోకంలో స్వకర్మానుసారంగా దేహులకు గతులు భిన్నంగా వుంటవి గదా.
3. మరణమే ఆత్మకు స్వభావసిద్ధమైన అవస్థ బ్రతుకు వికృతావస్థ అని పెద్దలంటారు క్షణమాత్రమరణమైనా శ్రేయస్సే గదా. (క్షణమాత్రజీవితమైనా అని మల్లినాథుడు.)
4. ప్రియవినాశం హృదయ శల్యంగా మూఢుడు భావిస్తాడు, సిగ్గుపజ్జుడు తెరచిన కుశలద్వార మనుకుంటాడు.
5. స్వకీయమైన దేహాత్మలకే సంయోగవియోగాలు కలుగుతూ వుంటే తెలిసినవాడేమని బాహ్యవిషయవియోగానికి తాపపడతాడు?
6. వశులలో ఉత్తముడవైన అజుడా! సాధారణుల వలె దుఃఖానికి ఐశం కావడం నీకు అర్హంగాదు.

“చెట్లూ పర్వతం రెండూ వాయుహతికి కదలితే వాటి కేమి భేదం?” అని ప్రాణుల సంయోగవియోగజన్యమైన సుఖదుఃఖాలను గురించి చెప్పించిన ఘట్టంలో “బుద్ధైః” అని విబుధులవిజ్ఞానానికి నతిని కనబరచాడు.

ఆకాలంనాటి విజ్ఞానసాధాన్ని ఆరోపించి తత్వజ్ఞానలకు వెలుగునిచ్చే నూతనానుభవాలను సయితం అక్కడక్కడ కాళిదాసాదులు అనుగ్రహిస్తూవచ్చారు. కనుకనే శాస్త్రవేత్తలుసయితం

“కర్తవ్యం కాళిదాసాదేః కావ్యానాం పరిశీలనం”

అని అన్నారు.

“భిన్నరుచి ర్హిలోకః,

(రఘు)

ది. ఉపనిషత్తులకు, బ్రహ్మసూత్రాలకు, గీతకు భాష్యాలు వ్రాసి భారత వర్షపుమూలమూలల అగణ్యశిష్యులతో సంచారం చేసి తత్వజిజ్ఞాసలను వెదచల్లినాడు. అదివరకే శాస్త్రంగా ఆరంభమైవున్న బ్రహ్మజిజ్ఞాస ఒక అఖండశాస్త్రమై అదే అనేకసంవత్సరాల పఠనానికి తగిన ఒక ప్రసిద్ధవిద్యాస్థానమయింది. శంకరాచార్యులకాలంనుండి బ్రహ్మజిజ్ఞాస ఒక అఖండవిద్యాస్థానమై దేశంలోవున్న మహామేధావంతుల నందరినీ ఆకర్షించ మొదలుపెట్టింది. బుద్ధుడితో కదలిక ఆరంభమైన యీజిజ్ఞాసలకు శంకరాచార్యులచేతిలో మహాచుదశ ప్రాప్తించింది. పిమ్మట రామానుజాదు లీజిజ్ఞాసల సాగించారు. మాధవాచార్యులవంటి మేధాసముద్రులు ఈజిజ్ఞాసలకు ఆకృష్టులైనారు. కవులనుండి యీత్వజిజ్ఞాసలు పూర్తిగా విడిపడ్డవి. కవులీ జిజ్ఞాసలకుచేర్చదగ్గది మృగ్యమై తోచినది.

శాఖోపశాఖలతో పెరిగిన యీవిజ్ఞానం అధిగమించడంలో యెన్నోసంవత్సరాలు పట్టుతున్నవి. బుద్ధి విశ్రాంతావస్థకు వస్తున్నది. తత్వజిజ్ఞాసలకు దారిచూపే అనుభవాలు ఉండజాలనంతగా శాస్త్రవేత్తలు గార్లించి అనంతంగా వృద్ధిపరచారు. ఇక కవులేదైనా చెప్పితే అది ఆలమేయశాస్త్రశాఖలముందు నిస్తేజంగా అణగి పోవలసినదే ఆయెను. కనుకనే శ్రీహర్షుడు తన అనిర్వచనీయత్వసిద్ధాంతాన్ని, ఖండనఖండఖాద్యమనే ఒక గ్రంథంలో ప్రతిపాదించి, దాన్ని శాస్త్రశాఖలకు చేర్చాడుగాని తనకావ్యంలో వాక్యరూపంగా చెప్పి పూరుకుండలేకపోయినాడు. అట్లా పూరుకుంటే విస్తరించివున్న శాస్త్రశాఖలయెదుట ఆవాక్యాలు నిల్వజాలవు. కనుకనే శంకరరామానుజాదులగరుహా ఈజిజ్ఞాసలను స్పృశించ అవకాశం కవులకు కనబడలేదు. ఇక ఆంధ్రదేశంలో శంకరరామానుజాదులప్రచారమేగాకుండా దేశీయుల్లో అనేకు లీవిజ్ఞానాన్ని వెదచల్లినారు. గురువని మీమాంసకుల్లో

ప్రసిద్ధిగన్నప్రభాకరుడివలె ఆంధ్ర దేశంలో గురుపద వాచ్యుడైన వీరబ్రహ్మ, వేమన్న, సిద్ధప్ప, శివరామదీక్షితులు మొదలైన యోగులు, తత్త్వజ్ఞులు, దేశభాషాసాధనంతో ఆంధ్ర దేశపు పల్లెపల్లెల ఈజిజ్ఞాసలను ప్రతిధ్వనింప జేశారు. వ్యాసుడు, జైమిని, గౌతముడు, కణాదుడు, కపిలుడు, పతంజలి, శంకరుడు, రామానుజుడు మొదలైన మహాతత్త్వవేత్తలు, బ్రహ్మగురువు, వేమన్న, సిద్ధప్ప, శివరామదీక్షితులు మొదలైన జ్ఞానసింధులు దేశాన్ని ప్రబోధిస్తుండగా వీటినిమించి కొత్తవెలుగుచూపే విజ్ఞానం కవులు ప్రసాదిస్తే తప్పక వాఁని ఆరాధిస్తాము. కాదా? వారి తత్త్వకవిత్వపుమాటలు నిస్సారములే కాగలవు. ఇంకా ఆధ్యాత్మికవిజ్ఞానం అస్ఫుటావస్థలో వున్న అభారతీయులకు అట్లాటి తత్త్వకవిత్వం గొప్ప అయితే కావచ్చునుగాని ఆధ్యాత్మికవిజ్ఞానం పరిపాకావస్థకు వచ్చినభారతవర్షంలో అందులో ఆంధ్రదేశంలో అది తప్పక నిస్సారిమే అవుతుంది. ఆతత్త్వకవిత్వం ఆంధ్రులకు అవసరంమాలిందేకాగలదు. ఇట్లే పరిహాసాస్పదమైన నీరసపు తత్త్వకవిత్వం ఈకాలపు కృతుల్లో తరుచుగా కనబడుతున్నది.

“జననమరణములు రెండు విశ్రాంతిలేక

జరుగుచుండును నీప్రపంచమునందు.” (వనకుమారి)

(పునరపి మరణం పునరపి జననం—భజగో)

“ఒకప్పుడు కొన్ని సంఘములు తత్త్వస్థితి గలిగియుండు

మరికొన్ని అధమ సన్తానంబునొందు

కష్టసుఖముల నీచోచ్చగతులు గలవు

చక్రదండంబునకు బోలె” (వనకుమారి)

“కన్యాత్వం తం సుఖముపనతం దుఃఖ మేకాంతతోవా

నీచై ర్గచ్ఛ త్యుపరిచదశా చక్రనేమి క్రమేణ.”

(మేఘ)

“కాలమహాత్వమెవ్వరికి గన్గొనరాదు ప్రతిక్షణంబు గా
 ర్యాళి ప్రయత్నలబ్ధమగు కల్గవు కొన్ని ప్రయత్నయు క్షిణే
 లీల లయించు భాగ్య మవలీల దరిద్రతబోవు యిట్టులే
 తేలును మున్గకాలజలధి సకలంబును ఆస్వసంత్రత.”

(వనకుమారి).

“కాలః సృజతిభూతాని కాలః సంహరతే ప్రజాః
 కాలః సుప్తేషు జాగర్తి కాలోహి దురతిక్రమః.
 కాల మూల మిదం సర్వం భావాభావౌ సుఖాసుఖే.”

(మహాభా. ఆ.)

“కాల ఏవహి పురుషా ఆర్థానర్థయోః జయపరాజ
 యయోః, సుఖదుఃఖయో శ్చ స్థాపయతి.” (వా.కా. సూ)

అని యిదివరకు ప్రసిద్ధమైనవచనాలనే తత్వంగా వనకుమారిక ర్రవాస్తే
 మానవసుఖదుఃఖాలపై వీరివృష్టి పెసిమిష్టికుగా వున్నదని ఆంధ్ర హె
 రాట్టులో ఒకరు సారంతేల్చారు. యీమాటల్లో వీరి నూతనానభవం
 గాని వీరి స్వదృష్టిగానిలేదు. లోకంలో ప్రసిద్ధమైనవచనాలివి. జీర్ణించని
 పాశ్చాత్యసంస్కారమంతో భారతీయసంస్కారానికి అంధులై వున్నంత
 కాలం ఇట్లాటివి గోచరిస్తుండగలవు. ఈకొత్త సంగతులు వనకు ప్రసా
 దించడానికి వనకుమారిక ర్రపక్షశ్రమలో నాల్గవవంతు భారతీయవిజ్ఞా
 నంప్రాప్తించడానికి పడినట్లయితే ఆ అమేయవిజ్ఞానాన్ని మేళించి వ్రా
 సినా వ్రాయకున్నా ఇట్లా పెద్దలంటారని బుద్ధిపరిపాకాన్ని, వివేచిని,
 అయినా కనబరచే వాడు.

ఇట్లనే భారతి సం 3, సం 1, లో రాయప్రోలు సుబ్బారాయ
 కృతి ధ్యానగీతవున్నది. యేదో తత్వం తెలుపబోయి ధ్యానగీతకర్త నేన,
 బ్రహ్మముహూర్తంలో మేలుకొన్నాను, నాలహంకారం కదలలేదు, నేను

ఉపనిషత్తుఁగఁచినాను, దేవీపంచరత్నాలు చదివినాను, రామకథ మీదికి మనసుపోయింది, తరువాత భాగవతంమీద బుద్ధివుట్టింది, నాకేమీతోచలేదు, తరువాత అనువాకాలకు తిరిగినాను, అని తనచర్యవ్రాశాడు. చివరన అయోమయంలోకి దిగి పడలినాడు. దీన్ని తరువాత నిరూపిస్తాను. అనంతరూపంతో విస్తరించివున్న తత్వజ్ఞానం యొక్క శిఖరం ఆరోహించి సర్వభావాలను వశపరచుకొని మనకు నూతనవిజ్ఞానం ప్రసాదిస్తే వాటిని తప్పకుండా ఆరాధిస్తాము. కాని చెప్పగలిగినది, చెప్పనలసినది యేమీ లేనప్పుడు తత్వంలోకి దిగితే అది నిస్సారపు అయోమయపుమాటలలోనికి పర్యవసిస్తుంది. తత్వం వ్రాస్తామా? అది వేదాంతవిజ్ఞానవిలసితులకు గ్రహ్యంగా వుండవలెను. లేదా ఆసామగ్రి లేనప్పుడు ఊహకొనడం ఉచితం. “ఆకునలందని పోకన పొందని” యేవో నాలుగుమాటలు వులిమి, బులుపుతీర్చుకుంటే తీర్పుకోవచ్చును. తెలియనివారు తెలియకుండా వాటిని చదవవచ్చునుగాని వాటిని అయోమయపు అజ్ఞానవచనాలని సంస్కారవంతులు నిరాకరిస్తారు.

అని శ్రీ...ఉమాకాన్త సిద్ధాశేఖరకృతీల్ వాఙ్మయనూత్ర హాశిష్టంబో
తత్వజ్ఞానాధికరణం సమాప్తం.

శ్రీ ర స్తు.

వాఙ్మయ పరిశిష్ట భాష్యం.

అ యో మ య త్వా ధి క రణం.

—ॐ అయోమయత్వం. ॐ—

బుద్ధి అపరిణతమై ఉదితభావపరంపరలో స్పృహతలేనప్పుడు వెలు
వడేమాటలు ఆయోమయంగా వుండడం సహజం. చెప్పదలచుకొన్నది
చెప్పడానికి బలం లేని భీరుత్వమూ చెప్పవలసిన దేమీ లేనపుడు వ్రాయవలె
ననే కోరికా అయోమయపుమాటలనే వెడలిస్తవి.

ఉన్నది మామూలు అభిప్రాయమై ఓసి ఇంతేనా అంటారని దా
న్ని యేమేమో మాటలతో చెప్పి అయోమయంతో ఆత్మ వంచనచేసు
కొంటారు కొందరు.

ఈ అన్నిరకాల అయోమయాలు నేటికాలపు కవిత్వంలో బహు
శంకా కనబడుతున్నవి.

“మధురమోహనమూర్తి మందహాసమున
నద్భుతంబుగ లీనమై నట్టులుండ
మధురహాసంబులో మాఘనీప్రకృతి
యానంద ముద్రిత మై నట్టులుండె
మధుర చంద్రికలలో మదురామృతంబు
మధురామృతంబులో మధురరసంబు
మధురరసంబులో మధురభావంబు
మధురభావంబులో మధురరూపంబు

మధుగరూపంబులో మధుర తేజంబు
మధుర మోహనకళా మహితమై వుండ
మధురస్వరంబులో మధురగీతముల
మధురగానంబులో మది మేళగించి.” (యేకాంత సేవ)

అని యేకాంత సేవలో వున్నది. యీ అయోమయ పులుముడే అని ఇది
పరకే నిరూపించాను.

“పెద్దపులి నోటిలో నే నేను, పెనుబొబ్బ పెడతాను నే నేను
గొర్రెల్ల మేకల్ల నే నేను, ఘోషిల్లి పోతాను నే నేను
భార్యనీవక చెప్ప నే నేను, భర్తనీవక చెప్ప నే నేను”

(భారతి సు. ౨, ౧౧).

అనేవి యీ అయోమయ పుకోటిలోనే చేరుతున్నవి. ఇది శంకరుల అద్వైతమా? వైష్ణవకరుణుల శబ్దబ్రహ్మవాదమా? లేదా జైమినీయమా? కాపిలమా? కాణాదమా? పాతంజలమా? గౌతమీయమా? స్వకీయ నూతనసిద్ధాంతమా? యీ బొబ్బలు పెట్టడమేమిటి; భార్యగావడమేమిటి; భర్తగావడమేమిటి; యీ అయోమయాన్ని యీకృతికర్తకే వదులు తున్నాను. ఇది స్వకీయసిద్ధాంతమయితే దీనిని సుబోధంగా వ్యక్తపరచ వలసివుంటుంది. లేదా అయోమయంలో బడ వేసి కృతికర్త అకృతార్థుడే అవుతున్నాడు.

“వినబడదు శ్రుతివాణి విప్పినవిధాన

కనబడదు స్మృతి ఋషివచించిన విధాన.” (భారతి. ధ్యాసగీత).

అని ధ్యాసగీతకర్త అంటాడు. శ్రుతివాణి విప్పిన విధానవినబడదంటే, ఋగ్వేదం మొదటిరూపంతో లేదనా? మొదటి శ్రుతికారుడు చదివినట్లు నేటి బ్రాహ్మణుడు చదవలేదనా? లేదా వాట్లో ప్రక్షిప్తాలు చేరినవనా? యే శ్రుతి? ఋగ్వేదమా? యజుర్వేదమా? అధర్వవేదమా? సామవేదమా? వాట్లో మంత్ర భాగమా? బ్రాహ్మణభాగమా? యేవి ప్రక్షిప్తభాగా

లు? కాకుంటే ప్రథమంలో ఋగ్వేదం వినబడ్డట్లు ఇప్పుడు వినబడదనా? అయితే వేదం పుట్టినప్పటిద్దని ఈధ్యానగీతకర్త యెప్పుడువిన్నాడు? ఇట్లా నేస్సేతి. ఇవే అయోమయపునిస్సారపు మాట లంటున్నాను.

“వినబడియె నొక్కసూక్తి హృద్వివరమందు

స్త్రుతులు మాని ముక్కోటి దేవతల వదలి

బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రుల బరిత్యజించి

అగ్ని ముఖమున బురుషుని నరయుమనుచు”(భారతి.ధ్యానగీత)

అని ధ్యానగీత కర్త అన్నాడు.

అగ్నిముఖాన అరయమంటే యజ్ఞంచేయమనా? అగ్నిలోని లోపిని తపస్సుచేయమనా? పార్శ్వలవలె అగ్నిపూజచేయమనా? అగ్ని లోపుండే జ్యోతిస్సునే బ్రహ్మమనుకోమనా? బ్రహ్మమునకు అగ్ని ముఖమనా? చెప్పదలచినది స్పష్టంగా చెప్పగల బలంలేని భీరుత్వంవల్ల యిట్లాటి అయోమయపు ధోరణి దిగుతున్నది.

“కలవిహంగమ పక్షముల దేలియాడి

తారకామణులలో చారనై మెరసి

మాయమయ్యెదను నామధురగానమున

మొయిలు దోనెలలోన బయనంబొనర్చి

మిన్నెల విహరించి మెరపునై మెరసి

పాడుచు జిన్ననై పడిపోదునిలకు

పక్షీనయ్యెద జిన్ని ఋక్ష మయ్యెదను

మధుపమయ్యెద జంద మామనయ్యెదను

మేఘమయ్యెద వింత మెఱపు నయ్యెదను

అలరు నయ్యెద జిగురాకు నయ్యెదను

పాటనయ్యెద గొండ వాగునయ్యెదను

పవనమయ్యెద వార్ధిభంగమయ్యెదను.”

(కృష్ణపక్షం)

ఇవన్నీ అయోమయపు మాటలు. ఈకృష్ణపక్షకర్తయిల్లాడు మైదలయి, మేఘమయి, గారడీచేస్తుంటే చూడవలెనని నేను కుతూహలపడుతున్నాను. కావ్యానందం లేకుంటే గారడీ ఆనందంతోనైనా తృప్తిపడతాను.

“ఓకుటిలపన్నగమ చెవియొగ్గివినుమ
ఏను స్వేచ్ఛాకుమారుడ నేను గగన
పథవిహారవిహంగమపతిని నేను
మోహనవిసీలజలధరమూర్తి నేను
ప్రళయజంఘ్రాప్రభంజనస్వామి నేను
ఎవ్వరనియెంతురో నను ఏననంత
శోకభీకరతిమిర లోకైకపతిని
కంటక కిరీటధారి నై కాళరాత్రి
మధ్యవేళల జీమూతమందిరంపు
గొలుపుకూటాల నేకాంతగోష్ఠిదీర్చి
దారుణ దివాంధరోదన ధ్వనులశ్రుతుల
బొంగి పొంగి యుప్పొంగి పొరలిపోవు
నావిలాపనివిడగీతికావళివి
రావముల నర్ధరాత్ర గర్భము మరియు
మఱియు భీషణకాళిమోస్తాత్తగాగ
జేయు తటి నన్ను మీరు వీక్షింపలేదా.”

ఇది కూడా ఆకృష్ణపక్షంలోవున్న అయోమయధోరణి. వాస్తవంగా శోకభీకరతిమిరలోకైకపతు లెవరైనావుంటే ఇట్లా చెప్పకోవడం అంతగా వుచితంకాదు. ఇట్లాటిమాటలను గురించే కాబోలు. “కంచుమోగునట్లు కనకంబుమోగునా” అని వేమన అన్నాడు. చిన్నప్పడు వెంట్రుకలు మొగానికి కప్పకోని “ఆం! నేను యెల్లగ్గొడ్డును” అని

దడిపిస్తే ముగం తేరి పారజూచి “నీవు అన్నయ్యవుగావా” అన్నమాటలు జ్ఞాపకానికి వస్తున్నవి.

“ ఏవియో ఘోర పవనార్భటిధ్వను లివె

కర్ణ కుహరాంతరస్థలిః గలత బరచు

ధూమపావకజ్వాలల నొదిగియుండి

భూత పై శాచములు సన్నుఁ బొడుచుచుండు.”

అని భూతాలూ పైశాచాలూ విడివడి బాధిస్తున్న యామర్తి సూర్య ప్రకాశ రావువారిమాటలు ఈ ప్రశయజంఘాప్రభంజనస్వామి అయోమయపు కోటిలోనివే నని చూపి ఈచర్చ ముగిస్తున్నాను. ఇప్పు యీ అయోమయపుమాటలను గురించి చర్చించడం అనవసరం. బుద్ధి అపరిణతమై వున్నప్పుడూ, చెప్పదలచినది చెప్పడానికి బలంలేని భీరుత్వం తమస్సు ఆవరించివున్నప్పుడూ, చెప్పవలసినదేమీ లేనప్పుడూ, ఉన్నది మామూలు అభిప్రాయమై దాన్ని యేమేమో మెలికలువేసి ఆత్మవంచనకు ఆరంభించినప్పుడూ, యీఅయోమయం దిగుతుందని చెప్పి చాలిస్తున్నాను. యెంతో జ్ఞానాన్ని దేశం నిండా వెదజల్లిన వేమన ప్రభుతులు సయితం

“ నీరు కారమాయె కారంబు నీరాయె

కారమైన నీరు కారమాయె

కారమందు నీరు కడురమ్మమైయుండు

విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ.

(వేమ)

బ్రహ్మ గుప్తమాయె భవుడు పల్లంబాయె

నాది విష్ణు లెన్న సంకె నాయె

నందు మీదివాడు ఆడదో మొగవాడో

విశ్వదాభిరామ వినుర వేమ.”

(వేమ)

అని,

“మొనలుమీదుగ తలలుకిదుగ మొలచియున్నది వృక్షమూ
 మోదమలరగ మింటమీదను మదగజము విహరించెరా
 చిదిమి పట్టిన బంటుకైవడి చీమయేనుగు మింగెరా
 విర్రవీగుచు కేకవేయుచు యీగమంచము మింగెరా
 గొర్రెయొక్కటి అయిదుపులులను గొట్టి నెత్తురుదావెరా
 చిరిచెట్టుగ జాజిపూవులు శ్రీకరంబుగ పూచెరా
 మర్రిపై కదళీఫలంబులు మల్లారిరామదయానిధే.
 కొంచమా నొకగృహములోపల కోటిసింహము లుండెరా
 అంచితంబుగ నన్నిటిని యొకసామజంబు వధించెరా
 పంచవన్నెల చిలుకలైదొక పర్వతము భక్షించెరా
 మంచి తత్వజ్ఞానమిది మల్లారిరామదయానిధే.
 ఒంటిపాటుల రెండుకోతులు జంటపిల్లుల సీనెరా
 కంటి నని ఒక నక్కకడుపున కామధీనువు పుట్టెరా
 వింటి నని ఒక మొసలినవ్వుచు విధిపఱుగులు బారెరా
 మానసంబున మనుజుడొక్కడు మాను నమలుచునుండెరా
 కాని కానిమృదుచు దోమలు కనకగిరి కదలించెరా
 నిరుపమాంబుధి చంద్రమల్లారి వీరరాఘవదయానిధే.”

(కా. త)

అని యిట్లా చెప్పినమాటలు నేటికి అయోమయమై సమస్యలకిందికి
 దేలి ఉద్దిష్టప్రయోజనానికి మారమై వున్నవి. సర్వలోకం సంశ్రయిం
 చదగిభవిజ్ఞానాన్ని ప్రసాదించిన శంకరప్రభృతులు తమసిద్ధాంతాలను
 అయోమయత్వంలోకి దింపలేదు. గనుకనే దిగంతవ్యాప్తమై వున్నవి.
 శ్రీభాగవతకవి యీతీరుగా అన్యపదేశంగా పురంజనోపాఖ్యానం జెప్పి
 చివర కది అయోమయమవుతుందని తలచి కాబోలు తానే దాన్ని
 విప్పి వినిపించాడు.

—● పూర్వపక్షం. ●—

అవునండీ, మీరది అయోమయమంటారు; భావనగీతలో ప్రతి క్రియలో కృష్ణపక్షపు ప్రభంజనస్వామిలో అంతరార్థమున్నదని మే మంటాము అని వాదిస్తారా ?

—● సమాధానం. ●—

చెప్పతున్నాను. ఆ అంతరార్థాన్ని డీకొనే అంతరార్థం నావి చారణలో కూడా వున్నదంటాను. మీ రది విప్పినప్పుడు నే నిది విప్ప తానంటాను. ఈమాటలకు తలా తోకా లేదు. యేమైనా అంత రార్థం వుంటే దాన్ని యెందుకు కప్పిపెట్టవలె నని ప్రశ్నిస్తున్నాను. యేమైనా వుంటే దాన్ని విప్పి చెప్పండి అని కోరుతున్నాను. చెప్పే దాక అవి అయోమయమౌట లంటున్నాను. విప్పి చెప్పినప్పుడు అవి యెంతవరకు వుచితమో మళ్లీ ఆమాటలమీద వేరే విచారణ చేస్తాను.

అస లింతకూ విప్పడానికి ఇవి సమస్యలుగావు; తిరుమలేశపద్యా లుగావు; సౌందర్యభావన దర్శనమాత్రాన్నే కలుగవలెనుగాని కండ్లూ, ముక్కు, చెవులూ, కండ్లకు దగ్గిరిగాపెట్టుకొని చెక్కిపై తోలుతీసి పరీ ఙ్గిస్తే సౌందర్యస్ఫురణానికే మూలక్షయం కలుగుతుంది

—● ఆక్షేపం. ●—

ఇవి యీకాలంలో తెలియవు. ముందుకాలంవారుగాని వీటి లోతు కనుక్కోరు. అందుకే భవభూతి

“కాలోహ్యాయం నిరవధి యివులూచ పృథ్వీ” (మాలతీ)
అన్నాడు అని అంటారా?

—● సమాధానం. ●—

చెబుతున్నాను; అది అసంబద్ధం. తనకావ్యాన్ని కొందరు గౌర వించకపోతే మీరు కాకుంటే మీతరువారేవారు దాన్ని గౌరవిస్తారు

అని అన్నాడు.

THE KUPPUSWAMY SASTRI
RESEARCH INSTITUTE, MYLAPURAM

MADRAS-600 004. (చిత్తర)

“ఏకోరసః కరుణవచ”

అనే యిట్లాటి నూతనసిద్ధాంతాలను వారు అంగీకరించకుంటే వాటిలో సత్యమే ఉన్నట్లయితే ముందు వారంగీకరిస్తారని అతడి అభిప్రాయం. అంతేగాని భవభూతి తననాటకాలను అయోమయంగా వ్రాసి ముందువారి కివి తెలుస్తవనలేదు. భవభూతినాటకాల్లో యెక్కడా యేమాత్రం అయోమయత్వం లేదు. ఒక వేళ ముందుకాలపువారి కని ఒప్పుకుందాము. అవి ముందుకాలపువారికే అయితే యిప్పుడే అచ్చువేయించి అప్పుడం యెందుకు? యీమాటల కర్థం మారింది గనుక అవి ముందుకాలంవారికి తెలుస్తవటారా? ఆమరిన అన్ధాలెవరికీ తెలియకుండా యీపద్యకర్త కొక్కడికే యిప్పుడెట్లా తెలిసినవి? ముందుకాలపు వారి భాష వీరికెట్లా వినబడ్డది? వీరు కొత్తగా యీఅయోమయపు భాషను సృష్టించారంటారా?

“నిత్యః శబ్దార్థసంబంధాః”

(వాక్య)

అని శబ్ద తత్వజ్ఞులు చెప్పుతున్నారు.

పరిశీలి “కుంభ కారకులంగత్వా” (మహా) అన్నట్లు భాష నెవరూ చేయలేరని భారతీయులసిద్ధాంతం. ఒక వేళ చేస్తారని వాప్పుకున్నా దీన్ని ముందుకాలపువాండ్లు యెట్లా నేర్చుకుంటారు? సాధనాలు వేరే యేర్పరచారంటారా? వీటికి ప్రామాణ్యమేమిటి? వీటిని ముందుకాలపువారు అంగీకరిస్తారని నియమమేమిటి? పోనీ అట్లాటివేమైనా వుంటే మాకెందుకు ప్రసాదించగూడదు? ముందుకాలపువాండ్లు యింకా తెలివిగలవాండ్లవుతారు గనుక, వారికి తెలుస్తవటారా? అది అసంబద్ధం. పాణిని పరిశీలి ప్రభృతులు వ్రాసిన శాస్త్రాలను యెన్నో సంవత్సరాలు పరిశ్రమచేసి సంస్కారవంతుల మవుతున్నాము. వెన

కటికాలపువారికంటే ముందుకాలపువారు యెక్కువ బుద్ధిమంతుల నడం అనుచితం. నాట్యశాస్త్రంలో

“భవిష్యతి యుగేప్రాయో భవిష్యంత్యబుధానరాః.” (భ. నా)

భవిష్యత్కాలంలో నరులు అబుధులవుతారు అవి భరతుడు అన్నాడు పోనీయండి. ముందు రాబాద్యోవారికంటే యిప్పటివారు తెలివితక్కువవారనే హాస్యకుందాము. ఈ తెలివి తక్కువ వారితో దాన్ని విప్పి చెప్పండి అంటున్నాను. చెప్పినా తెలియదంటారా? తెలిసేటట్టు చెప్పండి.

“వక్తురేవహి తజ్ఞాడ్యం శ్రోతా యత్ర న బుద్ధ్యతే.”

(వినేవాడికి తెలియకపోవడం వక్తయొక్క జాడ్యమేను).

అని పెద్దలుచెప్పుతున్నారు. అధికారులు లేరంటారా? ఒక్కరైనారేరా? కొందరు భీరువులై అటుభార్యకు తగిలేటట్లు యిటుదేవతకు తగిలేటట్లు అయోమయంగా రచిస్తున్నారు. వ్రాయదలచుకుంటే నిర్భయంగా జగన్నాథాదులవలె భార్యనుగురించి న్నాయండి. లేదా దేవతమీద భక్తిని శ్రీగుణరత్నకోశం, సౌందర్యలహరి మొదలయినవాట్లోవలె కనబరచండి. ఇదే ఉత్తమమార్గం. భీరుత్వం అయోమయం అధమమంటున్నాను.

—ॐ ఆక్షేపం. ॐ—

అవునండీ, చెప్పవలసినది లేనప్పుడు వ్రాస్తే అయోమయమంటారు. చెప్పదలచుకున్నది చెప్పడానికి కావలసిన బలంలేనప్పుడు వ్రాస్తే అయోమయమంటారు. వచ్చీరాని సంస్కృతం వ్రాస్తే అయోమయమంటారు. అభిప్రాయము మామూలుదై దాన్ని మెలికలువేస్తూవ్రాస్తే అయోమయమంటారు. ఈ అయోమయమైనా వ్రాస్తే మంచిది గదా, యేమీ వ్రాయకుండావుంటే వాఙ్మయం యెట్లా వృద్ధిఅవుతుంది? అని అంటారా?

— సమాధానం. —

చెప్పతున్నాను; అయ్యో! కవిత్వం వ్రాసేవాండ్లు లేరే అని దుఃఖించి కవిత్వం వ్రాయవద్దు. యేమీ వ్రాయకుండావుంటే యేమీ మునిగిపోలేదు. మనకు కాళిదాసాదుల కవిత్వం యుగయుగాలవరకూ ఆనందపారవశ్యం కలిగించగలిగినది వున్నది. కవిత్వం లేదుగదా అని దుఃఖపడవలసిన పని లేదు. ఇప్పుడు ఆంధ్రులను పవిత్రులనుజేసి సర్వభారతవర్షానికీ సర్వలోకానికీ సందేశమిచ్చే కవిత్వం పద్యరూపానగాని గద్యరూపానగాని వస్తుందా దాన్ని ఆంధ్రదేశం శిరసావహించగలదు, కాని యిప్పుడు కవిత్వం కొరతగా వున్నదని దుఃఖపడి మాత్రం వ్రాయవద్దంటున్నాను.

అని శ్రీ... ఉమాకాన్త విద్యాశేఖరకృతిలో వాఙ్మయనూత్రపరిశిష్టంలో
అయోమయ త్యాధికరణం సమాప్తం.

శ్రీ ర స్తు.

వాఙ్మయ పరిశిష్ట భాష్యం.

పులుముడుఘటనాధికరణం.

పులమడం. ౧౧

నేటికాలపుకవిత్వంలో పులమడం విశేషంగా కనబడుతున్నది. పులమడమనేది గొప్ప కావ్యదోషం. వీన్ని ముందు వివరిస్తాను. తేలిక రంగులతో కొద్దిగీతలతో గొప్పభావాలను ప్రకటించే చిత్రకారుడివలె, కవి, చెప్పినమాటల అర్థంకుటె ఆమాటవల్ల స్ఫురించే భావవిశేష పరంపర అమేయమై పుండేటట్లు గోచరింపజేస్తాడు.

“ఏవంవాదిని దేవర్షౌ పార్శ్వే పితు రథోముఖీ,

లీలా కమలపత్రాణి గణయామాన పార్వతీ.” (కుమా.)

(దేవర్షి నారదుడు పార్వతీపరమేశ్వరుల వివాహప్రశంసచేయగా తండ్రిపార్శ్వన కూర్చున్న పార్వతి తలవంచి చేత్తో లీలారవిందపు లేకులు లెక్కపెట్టింది) అన్నప్పుడు పార్వతి లజ్జా, ఆమాటలు వినడం వల్ల ఆమెకు కలిగినఆనందం, ఆమె సౌశీల్యం, వినయసంపదా, ఆత్మనిగ్రహం, భవిష్యత్సంయోగదర్శనచిత్తస్థితి, యేతజ్జాతీయమనోవిభ్రామా లెన్నో గోచరిస్తున్నవి.

“అపూర్వకర్త చండాల మయి ముగ్ధే విముంచమాం,

శ్రితాసి చందన భ్రాంత్యా దుర్విపాకం విషద్రుమం”(ఉత్తర)

(“ఓముగ్ధా! అపూర్వకర్త చండాలుడైన నన్నిఘవదలు. చందన మనుకొని దుర్విపాకమైన విషవృక్షాన్ని ఆశ్రయించావు” అని రాముడు

తొడమీద నిద్రిస్తున్న సీతను జూచి అన్నప్పడు రాముడిధర్మపరత్వం సీతావియోగదుఃఖం, ధర్మంయొక్క నిష్ఠురత్వం, తాకిక సుఖోపలబ్ధికోరే వారు ధర్మారాధనలో పొందే ఆశాభంగం, విధియొక్క అజ్ఞాతపరిణామ వికల్పాలూ, ఇట్లా ఒక విశిష్టభావప్రపంచం శోతయొక్క మనఃపరిణామ ననుసరించి సంకోచవికాసాలుపొందుతూ లీలామాత్రంగా గోచరిస్తుండడం సహృదయవేద్యం. ఇదే కావ్యసౌందర్య విభుత్వం. ఒకవస్తువు యొక్క సౌందర్యమహిమ లభ్యాలభ్యమై దృశ్యాదృశ్యదశయందులీలా మాత్రంగా గోచరిస్తున్నప్పడు పరమోన్నతి పొందుతున్నది. దీన్నే—

“ప్రతీయమానం పునరస్య దేవ

వస్త్యస్తివాణీషు మహాకివీనాం”

(ధ్వన్యా.)

(మహాకవులవాక్కులలో ప్రతీయమానమయ్యేవస్తువు మళ్లీ వేరేవున్నది.)

“సర్వధానా స్త్యేవ సహృదయహృదయ హరిణః కావ్యస్య సప్ర
కారో యత్ర నప్రతీయమానార్థ సంస్పర్శేన సౌభాగ్యమ్”

(ధ్వన్యా.)

(ధ్వనించే అర్థసంస్పర్శచేత సౌందర్యం లేనటువంటి సహృదహృదయహరికావ్యప్రకారమే సర్వధాలేదు.)

అని సాహిత్యవేత్తలు స్తుతిస్తున్నారు.

ఇట్లా అమేయమై, అమితమై శోతయొక్క పరిణామ ననుసరించి సంకోచవికాసాలు పొందుతూ దృశ్యాదృశ్యదశయందు లీలామాత్ర గోచరమై సౌందర్యపిశాసువుల చిత్తవృత్తికి విశాలావకాశాన్ని ప్రసాదించే కావ్యరచనను సాహిత్యవేత్త లారాధిస్తున్నారు. దీన్నే ధ్వని అని కావ్య వేత్తలు చెప్పుతున్నారు. దీని ప్రాధాన్య మిట్లాటిది గనుకనే

“ధ్వని స్తత్కావ్యముత్తమమ్.”

(సాహిత్య.)

అని విశ్వనాథుడు వినిపిస్తున్నాడు.

ఇంత పరిపాకవంతమైనది గనుక నే దీన్ని భారతీయసాహిత్య వేత్తలు ఉత్తమమయినదంటున్నారు.

“ప్రాప్తపరిణతీనాంతు ధ్వనిరేవ ప్రాధాన్యేనకావ్యమితి స్థితం”
(ధ్వన్యా)

అని ఆనందవర్ధను డంటున్నాడు.

ఇట్లానే తక్కిన సాహిత్యవేత్త లందరు చెప్పుతున్నారు ; కాళిదాసాదుల కావ్యా లీ ఉత్తమత్వాన్నే పొందివున్నవి. ఆకాలంనాటికి వికసితమైన సర్వవిజ్ఞానం బలప్రదమై వుండగా సర్వభావాలకు మొదట వశుడై పిమ్మట సర్వభావాలను వశంచేసుకొని సత్వతేజస్సుతో వెలసే దశయందే ఈ ఉత్తమకవితాసిద్ధి కలుగుతున్నది. ఇట్లాటి కవితాదశ సర్వలోకంలోనే కాళిదాసాదుల కేకొద్దిమందికో తప్ప మిక్కిలి అరుదుగా గోచరిస్తున్నది. కనుకనే—

“సరత్వం దుర్లభం లోకే విద్యా తత్ర సుదుర్లభా,

కవిత్వం దుర్లభం తత్ర శక్తిస్తత్ర సుదుర్లభా.” (అగ్నే.)

అని ఆగ్నేయపురాణకారు డన్నాడు.

“యేనాస్తిన్నతివిచిత్రకవిపరంపరావాహిని సంసారేకాళిదాస

ప్రభృతయోద్విత్రాః పంచషావామహాకవయ ఇతి గణ్యస్తే.”

(ధ్వన్యా.)

(ఈ అతివిచిత్రకవిపరంపరాచక్రంలో కాళిదాస ప్రభృతులు ఇద్దరు ముగ్గురు లేదా అయిదారుగురు మాత్రమే మహాకవులని పరిగణితు లవుతున్నారు.)

అని అన్న ఆనందవర్ధనుడు ఈ అభిప్రాయాన్నే తెలుపుతున్నాడు.

“కవయః కాళిదాసాద్యాః కవయోపయమృష్యా,
పర్వతే పరమాణౌ చ పదార్థత్వం వ్యవస్థితం.”

(కాళిదాసాదులూ కవులు, మేఘూ కవులమే పర్వతమూ పదార్థమే, పరమాణువూ పదార్థమే.)

అని కవితాతత్వజ్ఞు లంటున్నారు.

“పురాకవీనాం గణనాప్రసంగే కనిష్ఠికాధిష్ఠిత కాళిదాసా,
అద్యాపి తత్తుల్య క వేరభావాత్ అనామికా సార్థవతీ బభూవ.”

(కవులనామర్థ్యం గణించేటప్పుడు మొట్టమొదట కాళిదాసు పేరుచెప్పి కనిష్ఠికను గణించారు. కాళిదాసు తరవాత అతనికి ద్వితీయుడుగా వుండదగ్గకని కనబడలేదు. ఇప్పటివరకూ కనబడలేదు. గనుకనే కనిష్ఠికతరువాతివేలు పేరులేకుండా అనామిక అని అర్థనతిఅయింది.) అని స్తుతిస్తున్నారు.

“నిర్గతానునవాకస్య కాళిదాసస్య సూక్తిషు,
ప్రీతి ర్మధు రసార్థాను మంజరీష్వివజాయతే” (హర్ష.)

(మధురసార్థాలైన పూలగుత్తులయందువలె నిర్గతమైన కాళిదాససూక్తులయందు యెవరికి ప్రీతి జన్మించదు?)

అని బాణుడూ,

“కవికులగురుః కాళిదాసః” (ప్రస.)

(కవికులగురువైన కాళిదాసు)

అని జయదేవుడూ,

“దాసతాం కాళిదాసస్య కవయః కే నవిభ్రీతి.” (మఘ.)

(యేకవులు కాళిదాసుకు దాసులుకారు?) అని గంగాదేవీ ఆ ఉత్తమకవితాస్వరూపాన్ని ఆరాధిస్తున్నారు. ఆకవిత్వస్వరూపం గోచరించడానికి సయితం అంతటి సంస్కారం బుద్ధికి కావలసివున్నది. కాని, కాళిదాసాదుల ఆ ఉత్తమకావ్యాలను అపరిణతులైన బాలవిద్యార్థుల పాలుచేసి వారికి మొదటనే రఘువంశం ఆరంభంచేసి, తరతరాలుగా

మనమీకవితా దేవిని నిరసించాము. విద్యార్థిలో కాన్ని వంచించి మనం వంచితులమైనాము.

“తస్మై నమః కర్తవ్యే.”

(త్రిశ.)

అని భర్తృహరి అన్నట్లు కర్తృఫలం మనకు అనుభూతమయింది. ఆనిరాసానికి ఘోరశిక్షగా కవితాస్వాదనశక్తి జాతికి నశించింది. ఇది వేరేవిషయం. స్థలాంశరంలో దీన్ని పూర్తిగా మీమాంసచేశాను గనుక విస్తృతభీతిచేత దీన్ని వదలుతున్నాను. లభ్యాలభ్యమై దృశ్యాదృశ్యదశలో లీలామాత్రంగా గోచరిస్తూ పిపాసువుల చిత్తవృత్తికి విశాలావకాశాన్ని ప్రసాదించే సౌందర్యం సాక్షాత్తుగా యెడటబడి ప్రత్యక్షవాక్కుల చేత గృహీతమైనప్పుడు మేయమై, మితమై, సౌందర్యతృప్తిని కుంతించేస్తున్నది. కనుకనే “పరిమితస్వరూపాః” అని యిట్లాటి కావ్యబంధులను గురించి ఆనందవర్ధనుడన్నాడు. ఇట్లాభావాన్ని మితంజేసి భావవిభుత్వాన్ని తగ్గించేది ఉత్తమత్వంనుండి తప్పక పతితమవుతున్నది. కనుకనే యిట్లాటిదాన్ని మధ్యరకంలో చేర్చారు.

“వ్యంగ్యస్య అప్రధానేయే మధ్యమంగుణీభూతవ్యంగ్య మితి గీయతే.”

(ప్రతాప.)

(వ్యంగ్యార్థం అప్రధానమైనప్పుడు ఆకావ్యం గుణీభూతవ్యంగ్యమవుతున్నది. అది మధ్యమకావ్యం) అని విద్యానాథు డంటున్నాడు. భవభూతి

“రేహస్త దక్షిణ మృతస్య శిశోర్ద్విజస్య
జీవాత వేవిస్మజశూద్రమునౌ కృపాణం,
రామస్య గాత్రమసి నిర్భరగర్భః
సీతావివాసనపటాః కరుణాకుతస్తే.”

(ఉత్తర.)

అని చెప్పినది గుణీభూతవ్యంగ్యమే అయివున్నది.

రాముడిగాత్రమగు నీకు కరుణయెక్కడిది అంటే, రాముడి ఘోరత్వం, సీతావివాసనపటుత్వం, ధర్మం కొరకు అవలంబించే కాఠిన్యం ఈతీరున శ్రోతృవచిణ్ణి ననుసరించి ఒక భావపరంపర గోచరిస్తుంది. కాని “నిర్భగిర్భగిన్న సీతావివాసనపటోః” అని ఆభావాన్ని సాక్షాత్తుగా విప్పిచెప్పి మితం ఘేయంజేశాడు.

అయితే ఆమాటలయినా మితంగా సహృదయులకు ఆస్వాద్యంగా చెప్పబట్టి మనోజ్ఞత్వాన్ని సంపూర్ణంగా కోల్పోలేదు గనుక యివికూడా రెండవరకంగా ఆనందజనకమయ్యే పున్నవి. అందుకే

“రమణీయాస్సనో వివేకినాం సుఖావహః.” (ధ్వన్యా.)

అని ఆనందవర్ధనుడు గుణీభూతవ్యంగ్యాన్ని గురించి ప్రస్తావించినసందర్భంలో అన్నాడు. అదిగాక రసాది తాత్పర్యానుసూధానంచేత గుణీభూతవ్యంగ్యంగూడా ధ్వనిరూపం పొందుతున్న దని

“ప్రకారోయం గుణీ భూత వ్యంగ్యోపి ధ్వనిరూపతాం,
ధత్తే రసాదితాత్పర్య పర్యాలోచనయాపునః.” (ధ్వన్యా)

(రసాదితాత్పర్యపర్యాలోచనచేత గుణీభూతవ్యంగ్యంగూడా ధ్వనిరూపాన్ని వహిస్తున్నది.)

అనే పట్టులవల్ల ధ్వనికారుడు వినిపిస్తున్నాడు.

ఆకాలానికి వికసితమైన విజ్ఞానపరిపాకం బలప్రదమపుతూ, సత్వప్రాధాన్యం కొంత అణగి రజఃప్రాబల్యంతో భావం నడిచేదశలో గుణీభూతవ్యంగ్యరూపమైన ఈమధ్యమకవిత ఉద్భవం కాగలదు.

ఈకాలపుకృతుల్లో ఈ గుణీభూతవ్యంగ్యకోటిలో చేరేవి కొమాండూరి కృష్ణమాచార్యుల పాదుకాస్తవంవంటివి కొన్నిమాత్రమే కనబడుతున్నవి. వీట్లో సయితం విస్తరం, వికారాలు, అయోమయత్వం, వక్ష్యమాణశబ్దవాచ్యతా, వుంటే దోషసహితమేలవుతున్నవి. కృష్ణ

పక్షం, యేకాంతసేవ ఇట్లాటివి గుణీభూతవ్యంగ్యత్వంవద్దగూడా ఆగక
'ఇంకా దిగిపోయినవి. ఆసంగతి ముందు తెలుపుతాను.

ఈకాలపు కవిత్వంలో పులుముడుదోషం విస్తరించి పున్నదన్నా
ను. దాన్నిక విశదీకరిస్తాను.

—● పులుముడు. ●—

ఇదే నేటికాలపుకృతుల్లో విశేషంగా కనబడుతున్నది. పుల
మడమంటే యేమో చెప్పతాను. నిపుణుడైన చిత్రకారుడు సాధ్యమై
నంతవరకు రంగులు తక్కువగా ఉపయోగించి అఖండమైన భావాన్ని
ప్రకటిస్తాడు. ఆప్రోథిమలేని గుజిలీమనిషి పటంనిండా గాఢంగా
రంగులు పులుముతాడు. గాఢంగా రంగులు పులమడంవల్ల చిత్రసౌం
దర్యవివేచనం లేనివాండ్రకు ఆపటాలు రంజకంగా వుండవచ్చునుగాని
మనం సౌందర్యజిజ్ఞాసువులమైతే పులుముడు రంగులపటాన్ని అధమ
మని నిరాకరిస్తాము. కృతుల్లోగూడా ఉత్తమకవులు కాళిదాసాదులు
కొద్దిమాటల్లో అమేయార్థాన్ని స్ఫురింపజేస్తారు. చెప్పినమాటల
అర్థంకంటే ఆమాటలవల్ల స్ఫురించే భావవిశేషపరంపర అమేయమై
గోచరిస్తూవుంటుంది. తనమాటలను తాను నిల్పుకొన్నా నిల్పుకోక
పోయినా

“అల్పాక్షరముల సనల్పార్థరచన.”

(బసవ.)

అని పాల్కురికి సోమన్న ఉత్తమకవిత్వాన్ని కీర్తించాడు.

“యావదర్థ పదాంవాచ మేవ మాదాయ మాధవః,

విరరామ మహీయాంసః ప్రకృత్యా మితభాషిణః” (మాఘ)

(మాధవుడు కావలసినంతవరకే మాట్లాడి చాలించాడు. గొప్ప

వారు ప్రకృతిచేతనే మితభాషులు.) అని—

“నై తల్లఘ్నపిభూయస్యా : చోవాచాతిశియ్యతే,
ఇంధనా ఘృధగప్యగ్నిః త్వీషానా త్యేతిపూషణం.” (మాఘ.)

(ఆనంభావణ కొద్దిదైనప్పటికి విస్తరించివుండేమాటలు దాన్ని
అతిశయించలేదు. కట్టెలను మండించేదైనప్పటికీ కాంతిచేత అగ్ని సూ-
ర్యజ్వలించదు.) అని మాఘుడు రెండవసర్గలో మితోక్తుల మహిమను
కొనియాడుతాడు. •

లోకంలో సయితం సాధ్యమైనంత కొద్దిశ్రమతో సాధ్యమై-
నంత గొప్పపనులు నిర్వహించడం ఉత్తమమార్గమని, వృథాగా ధనం,
శక్తి, వ్యయంచేయడం అధమమార్గమని ప్రసిద్ధంగానే వున్నది. విశిష్ట
భావప్రపంచాన్ని గోచరింపజేసేది ఉత్తమకవిత్వమన్నసంగతి యిదివ-
రకే నిరూపించాను. ఉత్తమమార్గానికి దూరులై, గాఢంగా రంగులు
పులిమే గుజిలీబొమ్మల కర్తలవలె ఒక్కభావాని కెన్నోమాటలు గుప్పించి
అర్థవిభుత్వాన్ని అంతంజేసి మాటలు దండగజేయడం పులమడం.
దీన్నే వాచ్య మని అధమ మని భారతీయసాహిత్యవేత్తలు నిరసించారు.

“వంగ్యస్య అస్ఫుటత్వే అధమం కావ్యం. (ప్రతాప.)

అని విద్యానాథు డన్నాడు.

“ప్రాథమికానాం అభ్యాసార్థినాం యది పరంచిత్రేణ వ్యవహారః,
ప్రాప్తపరిణతీనాంతు ధ్వనిరేవ ప్రాధాన్యేన కావ్య మితి సితం.

అని ఆనందవర్ధను డంటున్నాడు.

“అధమం యథా” అని

స్వచ్ఛందోచ్ఛలదచ్ఛకచ్ఛకుహర చ్ఛాతే తరాంబుచ్ఛటా
మూర్ఛన్తోహ మహర్షిహర్షవిహిత స్నానాహ్నికాహ్నియనః,
భిద్యా దుద్య దుదార దద్దురదరీ దీర్ఘాదరిద్రద్రుమ
ద్రోహోద్రోక మహోర్హి మేదురమదా మందాకినీమందతాం.

(కావ్య.)

(స్వచ్ఛందంగా పైకిలేస్తూ నిర్మలతీరనిమ్మప్రదేశాల్లో అచ్చి న్నమైన నీటిసమూహంవల్ల పోతూవున్న మోహంగల మహద్బలచేత సంతోషంతో విహితమైన స్నానాహ్నికాలు గలదీ, యెగిరే అద్భుతమైన కప్పలుగల తటకందరాల్లో విజృంభిస్తున్న గొప్పఅలలచే సాంద్రమైనమదంగలదీ, అయిన మందాకిని మామాంద్యాన్ని పోగొట్టుగాక.) దీన్ని యీఅధమకవిత్యానికి ఉదాహరణంగా కావ్యప్రకాశకారుడు ముమ్మటుడు కనబరచాడు.

“అపూర్వ కర్తృ చండాలం అయి నుగ్ధే విముంచమాం,
శ్రీతాసి చందన భ్రాంత్యా దుర్విపాకం విషద్రుమం” (ఉత్తర)
అని భవభూతి తెలిపిన భావాన్ని

“ఓ మూర్ఖగుణవిలసిత అయిన సీతా! నేను చండాలుడు సైతం చేయలేని నిష్ఠురకార్యాలు ధర్మకొరకు ఆచరిస్తున్నాను. అట్లాటి నన్ను తాకికసుఖోపలబ్ధికొరకు ఆశ్రయించి తప్పక వ్యర్థమనోరథ పయి నావు. ఛీ! నేను మహాఘోరపాపిని. అవ్యాజప్రేమతో దుర్గమకాంతా రాల్లో నాపాదాలను ఆరాధించిన సీతను విడుస్తున్నాను. అమోహ! సీతా! ధర్మనిష్ఠురతచేత కిరాతుడనైన నన్ను నీవు భ్రాంతిపశాన వరించావు.” అని యీతీగున వాచ్యంజేసి మాటలు కుక్కడం పులమడం. ఇది కావ్యంలో అధమమార్గం.

“లీలాకమలపత్రాణి గణయామాసపార్వతీ.” (కుమా)
అని కాళిదాసు తెలిపిన భావాన్ని “మనోహరలజ్జలావణ్యసూచకంగా మధుర ప్రణయమనోజ్ఞమైన హృదయంతో దివ్యసాందర్యవిలసిత పార్వతి మధురహస్తాబ్జాలతో మధురకమలపత్రాలను మధురంగా గణనచేసింది” అని మాటలు పులమడం అధమకవిత్వం. చిత్తం తమోగుణ బహుళమైపరిణతి హీనమైనప్పుడు ఈఅధమకవిత్వం వెడలుతున్నది. మనజాతికి ఇప్పు డీస్థితే బహుళంగా నాకు కనబడుతున్నది.

ఈకలపు కృతు లనేకాలు ఈఅధమకోటిలోనే చేరుతున్నవి.

“మధుర మోహనమూర్తి మందహాసమున

నద్భుతంబుగ లీన మైనట్టులుండ

మధురహాసంబులో మాధురీప్రకృతి

యానంద ముద్రిత మైనట్టులుండ

మధుర చంద్రికలలో మధురామృతంబు

మధురామృతంబులో మధురరసంబు

మధురరసంబులో మధురభావంబు

మధురరూపంబులో మధురరూపంబు

మధురరూపంబులో మధుర తేజంబు

మధుర మోహనకళా మహితమైవుండ

మధురస్వరంబులో మధురగీతములు

మధురగానంబులో మది మేళించి.”

(యేకాంతసేవ.)

అని యీతీరున అయోయపు పులుముడు యేకాంతసేవనిండా కన బడుచున్నది. ఈతీరుగా యేకాంతసేవలోనేకాకుండా ఈకృతికర్తల రచనలన్నీ యిట్లాటిపులుముడుతోనే విస్తారంగానిండివున్నవి. యేకాంత సేవలో మొదటనుండి చివరవరకూ అంతా పులుముడు పేరివున్నది. వా ట్టిని ఉదాహరించడమంటే పుస్తకమంతా ఉదాహరించడమే గనుక వదలుతున్నాను. ఆనందంతో పాడుతా ననడానికి

“చిత్త మానంద మయమరీచికలసోల

హృదయ మానంద భంగమాలికలదేల

కనుల నానంద జనితాశ్రుకణములూర

జగము నిండ స్వేచ్ఛాగాన రుగులనింతు.”

అని కృష్ణపక్షకర్త యిరవై రెండుమాటలను వ్రలిమిరాడు.

“శోకభీకరతిమిర లోకైకపతిని
 కంటకకిరీటధారి నై కాళరాత్రి
 మధ్యవేళల జీమూత మందరంపుఁ
 గొలుపుకూటాల నేకాంతగోష్ఠితీర్చి
 దారుణ దివాందరోదన ధ్వనులశ్రుతుల
 పొంగి పొంగియు నుప్పొంగి పొరలిపోవు
 నావిలాపనిబిడగీతికావళివి
 రావముల నర్థరాత్రగర్భము మఱియు
 మఱియు భీషణకాళిమోస్తాతగాగ. ”

అని కృష్ణపక్షంలో అయోమయానికి ఉదాహరించిన పద్యాలూ

“ కన్నీటి కెరటాల వెన్నెలేలా
 నిట్టూర్పు గాడ్పులో నెత్తావియేలా
 ప్రళయకాలమహూర్త భయదజీముతోరు
 గళఘోరగంభీర పెళపెళార్భటులలో మెరవేలా?
 అశనిపాతములో సంబులేలా
 హాలాహలములో నమ్మతమేలా
 ప్రబలనీరంధ్రాభిజనితగాధధ్వంత
 నిబిడ హేమంతరాత్రి కుంతలములలో జుక్కేలా?
 శిశిలశిశిరములో జివులేలా
 పాషాణపాళిపై ప్రసవమేలా
 విక్రృతకూరకుఠాక్షుభిత మృత్యుకఠోర
 వికటపాండురశుష్కవదనదంష్ట్రాగ్నిలో నవ్వేలా?

అని నిదర్శనపరంపరకు ఉదాహరించిన పద్యాలూ పులుమడే అయి
 వున్నవి. ఇదివరకు చూపిన “వికృతమాదామె” “వియోగరాగం”
 “కవితాంశ” పులుముడు దోషంతో కూడివున్నవి.

“ ప్రాజ్యపీత పుణ్యమహారాజ్యభాగ్య
 లక్ష్మీ కొలువుదీర్చుచిరన్నరత్నఖచిత
 భాసమానకల్యాణ సింహాసనంబు
 అది వెలమ శౌర్యమూర్తిరణావనీవి
 హారవిక్రమ కేళికానంతరమ్ము
 శాంతినుండు విలాసవిశ్రామవేది
 అది సభాసీనసకలబుధావతంస
 ఘనకవీశానవిజ్ఞానకాంతిమత్స్య
 సన్నపీక్షణ స్నాపిత స్వర్ణపీఠి
 అది మహీపతిరామరాయావనీంద్ర
 కరకమల వీజ్యమాన చామరసమీర
 పులకిత భవన్తృమభూషితంబు.”

అని ప్రాజ్య, భాగ్య, భాసమాన, కల్యాణ, శాంతినుండు, మహీపతి,
 అని యిట్లా యెన్నో అనావశ్యకశబ్దాల గుప్పించిన పులుముడు కృష్ణ
 పక్షునిండా వున్నది.

“ శారదశర్వరీమధురచంద్రికసూర్యసుతాస్తవంతికా

చారు వినీల వీచిక ప్రశాంతనిశాపవనోర్తిమాలికా

చారిత్రసీపశాఖకకృశాంగిని గోపిక నేను” (కృష్ణపక్షం.)

అని యీమాదిరి వున్నవన్నీ పులుముడే అయివున్నవి. సాధారణంగా
 ప్రాకృతస్త్రీలూ హీనులు పోట్లాడేటప్పు డేమీతోచక పోతే నోరు
 నొప్పిపుట్టేదాకా అడ్డగోలుగా తిట్టుమీద తిట్లు పదితిట్లు తిట్టి పూరు
 కుంటారు. ఈధోరణి యేకాంతసేవలోను ఇంకా ఈకాలపు అనేకకృతు
 ల్లోను కనబడుతున్నది.

“ ప్రేమాలయంబులో ప్రియు డాడువేళ

ప్రేమజ్వాలికలలో ప్రియు డూగువేళ

పే)మామృతాభిలో ప్రియు డీదువేళ. (యేకాంతసేవ.)

యేమీతోచకపోతే 'పాడిందే పాటరా' అనికొంతసేపు మాటలు దండగబెట్టే పద్యకర్తల ధోరణి యిది. కృష్ణపక్షంలోని

“చిత్తమానంద మయ మరీచికలసోల

హృదయ మానంద భంగమాలికలదేల

కనుల నానందజనితాశ్రుకణములూర.”

అనే సంక్తుల ధోరణిగూడా అదే.

విస్తరదోషంకింద నేను ప్రస్తావించిన కూచి నరిసింహకృత వనవాసిలోని పాత్రల ఉపన్యాసాలు, రామరాజులోని పటాను అంత్యోపన్యాసం, బళ్లారి కృష్ణమాచార్యుల సారంగధరాదుల్లో అధిక ప్రసంగాలు అన్నీ పులుముడే అయివున్నవి.

ఉత్తమకావ్యాలు నయితే నన్నయ ఆరంభించిన పద్యాల్లోకి దిగేటప్పటికి పులుముడు పాలై చెడిపోయినవి. ఈసంగతి ప్రథమఖండంలో మీమాంసచేశాను. గనుక యిక్కడ వదలుతున్నాను అమేయమై, అమితమై శ్రోతయొక్క పరిణతి ననుసరించి సంకోచవికాసాలు పొందుతూ దృశ్యదృశ్యదశయందు గోచరమై సాందర్యపిపాసువుల చిత్తవృత్తికి విశాలావకాశం కల్పిస్తూ భావప్రపంచాన్ని ప్రసాదించే ఉత్తమకావ్యరచన అనేక కారణాలచేత లుప్తమయిపోయి వాచ్యరచనమాత్రం మనకు నేటికాలాన మిగిలింది.

ఈవాచ్యదశను దాటిన కృతు లీకాలపువి మిక్కిలి అరుదుగా నాకు కనబడుతున్నవి. పులమడనికి ఉదాహరణాలు చూపడమంటే కృతులను సంపూర్ణంగా ఉదాహరించడమే అవుతుంది గనుక ఆపనియిక మానుతున్నాను. అసలు గుంపుగణం, ప్రకాశగణం, దండగగణం మొదలైన వన్నీ వికృతం చేస్తుండగా, నన్నయతో ఆరంభమైన ఆంధ్ర

పద్యాలే ఆదినండి పులుముడు దశతో అధమంగా వస్తున్నవి. అయితే ఆగణాలు మాత్రం శ్రీనాథకృతుల్లోవలె కష్టకర్ణామృతాదుల్లోవలె కొంత తగ్గి నేటికీ ఆపులుముడుమాత్రం స్థిరంగా వున్నది. గుంపుగణం మొదలైనవాటిని ప్రథమఖండంలో వివరించాను గనుక యిక్కడ తెలపక వదలుతున్నాను. ఉత్తమత్వ ముట్లావుంచినా, ఈ అధమమైన నాచ్యత్వదశను వాటి మధ్యదశకువచ్చిన కావ్యాలే తెలుగులో అరుదని నే ననుకొంటున్నాను.

అని శ్రీ...ఉమాకాన్త విద్యాశేఖరకృతిలో వాఙ్మయనూత్రపరిశిష్టంలో
పులుముడుఘటనాధికరణం సమాప్తం.

శ్రీ రస్తు.

వాఙ్మయ పరిశిష్ట భాష్యం.

శబ్దవాచ్యతాధికరణం.

శబ్దవాచ్యత. ౧

ఈకాలపుకృతుల్లో శబ్దవాచ్యత అధికంగా, వెగటుగా, కనబడుతున్నది. శబ్దవాచ్యత అంటే యేమో వివరిస్తాను. ఒకడు తెలివిగలవాడు శక్తిమంతుడు అయితే అవి అతనికృత్యాలవల్ల వివేకం తెలిపే మాటలవల్ల లోకానికి వ్యక్తమవుతుంది. కాని, నేను తెలివిగలవాడను, గొప్పవాడను అని చెప్పకొన్నంతమాత్రాన గాడు.

“బ్రువతేహి ఫలేన సాధవో న తు వాక్యేన నిజోపయోగితాం”

(నైష.)

అని శ్రీహర్షు డీనత్యాన్నే తెలుపుతున్నాడు. చెప్పకొన్నమాత్రాన అతడు గొప్పవాడూ, తెలివిగలవాడూ అని లోకం అనుకోకపోగా అతడు రోతమనిపి అని అసహ్యపడుతుంది. ఇట్లా చెప్పకొనడమే శబ్దవాచ్యత. కవినయితం సృష్టివల్ల ప్రకృతిచేష్టాసంభాషణాదులవల్ల వ్యక్తమయ్యే భావపరంపర చేత తన కావ్యమాధుర్యాన్ని, ఆనందాన్ని లోకానికి ప్రసాదించవలెగాని ఊరికే మధురం, దివ్యం, మంజులం, కోమలం అని చెప్పడంవల్లగాదు. అది శబ్దవాచ్యత అయి రోతపుట్టుతుంది. ఈకాలపుకృతిక ర్తల్లో అనేకుల కీవివేకం లేనట్లు కనబడుతున్నది. మాతృకుందిరమనే నవలలో దివ్య, మధుర, ఆనంద అనేమాటలు పుస్తకమంతటా నిండివున్నవి.

యేకాంతసేవలోమటుకు ఇందాక నేను పులుముడుకు ఉదాహరించిన

“మధురమోహనమూర్తి మందహాసమున

నన్భుతంబుగ లీన మైనట్టులుండ

మధురహాసంబుతో మాధురీప్రకృతి

యానందముద్రితం బైనట్టులుండె

మధురచంద్రికలలో మధురామృతంబు

మధురామృతంబులో మధురరసంబు

మధురరసంబుతో మధురభావంబు

మధురభావంబులో మధురరూపంబు

మధురరూపంబులో మధురతేజంబు

మధురమోహనకళామహితమైవుండ

మధురస్వరంబులో మధురగీతములు

మధురగానంబుతో మదిమేళించి.”

(యేకాంతసేవ)

అనేపట్టుల్లో ఒక్కచోట 18 మధురలు వ్రాశారు.

“ఒక్కొక్కతే యానంద ముండునుగాక

సుఖకరం బగుగాక శుభ మగుగాక

ఆనంద మగుగాక యందమాగాక.”

అని మూడు పట్టుల్లో రెండొందలువేసి తరవాత మూడుపట్టులుదాటి మళ్ళీ

“నిరవధికానంద నిలయమైవున్న.”

అని ఆనందను మళ్ళీవేశారు. ఈకాలపుకృతుల్లో అధికంగా మంజుల, మధుర, నవ్య, దివ్యమృదు, విశ్వమోహన, ఆనంద, మనోజ్ఞ, అని కుప్పలుగా కనబడుతున్నవి. ఇదంతా శబ్దవాచ్యతే అవుతున్నది.

—● పూర్వపక్షం. ●—

అవునుగాని కావ్యం మధురమైనదని మనోజ్ఞమైన దని చెప్పడా

నికి ఈమధురలను బంధురలను ప్రయోగించలేదు. కవి ఈపదాలను ప్రయోగించి మార్దవంమీదా మాధుర్యంమీదా తనకుగల అభినివేశాన్ని తెలుపుతున్నాడు. అంతేగాదు. ఆనందర్యాల్లో మాధుర్యం మార్దవం వ్యక్తమవుతున్నవని చెప్పతున్నాడు. అట్లానే కఠోరత్వాన్ని తెలపడానికి క్రూర, కఠోర అని యిట్లాటిమాటలను ప్రయోగిస్తున్నాడు. దీంట్లో దోషం లేదంటారా?

❖ సమాధానం. ❖

చెప్పతున్నాను; వాస్తవంగా మాధుర్యంమీదా మార్దవం మీదా అభినివేశం వుంటే, కథాసృష్టిలో అభావాలను గర్భితంజేసి ప్రకృతిచేష్టాదులవల్ల వాటిని తెలపవలెనుగాని ఊరికెమధురం, ముజులం, బంధురం అని చెప్పడంచేతగాదు. చెప్పినంతమాత్రాన లోకం అనుకోజాలదని కైగా వెగటుపడుతుందని తెలిపినాను. ఈబొచిత్వం యెరిగినవాడు గనుకనే కవికాళిదాసు, తపోవనాలశాంతిని, మాధుర్యాన్ని, తేజస్సును, అత్యంతం ఆరాధించేవాడే అయినా రాము డడిగినప్పుడు

“అదప్యసీవారబలీనిహింసైః సంబద్ధవై భానసకన్యకాని,
ఇయేషభూయః కుశవంతిగతుం భాగీరథీతీర తపోవనాని.”

(రఘు.)

(క్రూరవృగాలు తినని నీవారబలులుగలిగి, మునికన్యలకు ప్రీతి జనకమై, దర్భలతో కూడివున్న భాగీరథీతీరతపోవనాలకు పోవలెనని ఆమె కోరింది.) అని అన్నాడు. “దివ్యమై, పవిత్రమై, శాంతినిలయమై,” అని యీతీరున శబ్దవాచ్యత పాలుగా లేదు.

పూర్వపక్షం.

అవునుసరే; ఊరికె నేను తెలివిగలవాడను గొప్పవాడను అని చెప్పుకుంటే రోతొచ్చును. ఒప్పుకుంటాము. నిజంగా తెలివిగల పనులు

చేస్తూ, గొప్పకార్యాలు సాధిస్తూ నేను గొప్పవాణ్ని నేను తెలివిగల
వాణ్ని అని చెప్పుకుంటేయేమి? అది సత్యమే గదా. శ్రీనాథుడు కాశీ
ఖండంలో వేమారెడ్డి తన్నుగురించి,

“ఈక్షోణీ నినుబోలు సత్కవులు లేరీనేటికాలంబులో
ద్రాక్షారామచక్రకృభీమవరిగంధర్వాప్సరోభామినీ
వక్షోజద్వయగంధసారఘృణదైవరాజ్యభారంబున
ధృక్షించు గవిసార్వభామభవదీయప్రథసాహిత్యముల్.”
(కాశీ.)

అని చెప్పినట్లు వ్రాశాడు.

భవభూతి

“చేతస్తాపకరీ శిరోసతకరీ విద్యానవద్యాస్తిసః.”

అని అన్నాడు. అట్లానే మృదుత్వాన్ని, మాధుర్యాన్ని, వ్యక్తపదుస్తూ
మధురం, దివ్యం, మంజులం అంటే మంచిదేను; అని అంటారా?

— సమాధానం. —

చెప్పతున్నాను; శక్తిమంతుడేదోసాదర్భం వచ్చిరప్పుడు, ఇత
రులు తూలనాడినప్పుడు, భవభూతివలె జగన్నాథుడివలె ఒకసారి
రెండుసార్లు చెప్పకుంటే రోతలేదు. కాని ఎచుండా శక్తిమంతుడైనా
మాటిమాటికీ, పుటపుటకూ నేను గొప్పవాణ్ని అని వాపోతుంటే రోత
గానేపుంటుంది. అస లింతకూ భూతవర్తమానాల్లో అద్వితీయుడైన
కాళిదాసు

. “మందఃకవియశః ప్రార్థిగమిష్యామ్యపహస్యతాం.”

అని వినతుడైనాడు. ఒకరకపు మనుషులు జగన్నాథుడివంటివాండ్లు
బయటబడి వెళ్లబెట్టుకుంటే ఒకటిరెండుసార్లు రోతగావుండదు.
కాని పుటపుటకూ వాపోతే రోత అని సహృదయుల కందరికీ తెలి
సినసంగతీ. ఇట్లానే కవి తన మాధుర్యప్రేమను, మంజులత్వప్రేమను

తెలియబరచడానికి ఆనందర్థాలు మధురమైవని వ్యక్తంజేయడానికి కొన్నిమధురలు, కొన్నిదివ్యలు వేస్తే రోతపుట్టదు. కాళిదాసు తపోవనాల పావనశ్యామిని అభినివేశం ఆపలేక

“పునాసం పవనోద్ధూఢైః.” (రఘు.)

అని పావనత్వాన్ని శబ్దంతో చెప్పినాడు.

ఇట్లానే “పుంస్కరిలోయ స్తధురంచుకూజ” (కుమార.)

అని అన్నాడు.

ఇట్లా యెక్కణైనా యీ మాటలువుంటే రోతలేదు. కాని యిప్పటికృతులనేకాల్లో మధురలు, కోమలలు, దివ్యలు, ఆనందలు, మంజులలు, ముసిరి మూగి వెగలు పుట్టిస్తున్నవి. ఈ కాలపుకృతికర్తల కనేకుల కీఠాచిత్తజ్ఞానం కనబడదు. పద్యం మొదలుపెట్టితే దివ్యలు, మధురలు, ఆనందలు, మంజులలు, ప్రణయలు, కోమలలు వేస్తున్నారు.

“నీవు తరుణ మాధవుడవు, నేను కోకిలను”

అని అన్నప్పుడు మధుమాసంలో కోకిలపంచమస్వరవిరావి అవుతందని ప్రసిద్ధమే గనుక చక్కగా పాడుతాననే అర్థం విదిలమువుతుంది. తరుణమాధవుడవు అనడంతోనే మధుమాసశోభపూర్ణంగా గోచరిస్తున్నది. కాని కృష్ణపక్షకర్త యీ అభిప్రాయం తెలపడానికే

“తరుణ శృంగార మధురమాధవుడ వీవు

కలికిపాటల కోయిలకులము మాది.”

అని ఆరంభంలో శబ్దవాచ్యత పాలైనాడు.

ఇతడు మధురంగాపాడేదీ, పాడనిదీ యితడిపద్యాల్లో చెప్పవలసివున్నవి. శృంగార, మధుర, కలికిపాటలు, అని శబ్దవాచ్యతేగాకుండా వ్రలుముడు దోషంగాడా చేశాడు. ఇట్లాటివి కృష్ణపక్షంనిండా వున్నవి. ఈ కాలపుకృతుల నేకాల్లో యీదోషం అధికంగా వున్నది.

“విశ్వమోహన రసపుంజ మృదులగీతి
చారుసితశీతచంద్రికాపూరమైన
శారదమనోజ్ఞ యామినీ సమయమందు.”

(భారతి. సం-2. సం-2. పేజి-108.)

“సొగసైన పూవులు
సొంపైన పూలు
అందమైన మంచి చందనపూలు.”

(భారతి. సం-2. సం-1-85.)

“ప్రవిమలానంద మందానిలప్రశాంత

... ..

మధుర హేమంతచంద్రికామానగీతి

... ..

చల్లనై కన్నులరిమోడ్చి శాంత దివ్య

ప్రకృతి మంజులగాన స్రవతిలోన

... ..

మృదుల నీరేజదశముల మేనుమరచి”

భ. రామోదయజులు, స్త్రీడరుషిష్వాక్షాసు,

(ఆంధ్ర. హేరాల్డు. వా-న. 2-42.)

“నవవసంతంపు లేమాపి చిగురుటాకు

నీడలనుహాయి గొంతెత్తి పాడుకొనెను

... ..

మధుర మోహనమూర్తిని మదిలిఁచు.”

తె. శృష్టమూర్తి, యం. యేక్షాసు,

(ఆంధ్ర హేరాల్డు.)

“ప్రణామ వేణు వనములోన భ్రమరతలు

మాధురీరస ముద్భవింపగజాలు

... ..

యుష్మదానందదర్శనజ్యోత్స్నగాని.”

(యామత్రి సూర్యప్రకాశరావు. ఆంధ్రహేరాట్టు.)

“ఇంపుదల్కొత్త నాటల సొంపుమీరె

కమ్రవల్లవకోమల కరములెత్తి

... ..

పిల్లలానందచంద్రికల్ వెల్లివిరియ

... ..

మంజులాలాపనవసుధామధురమూర్తి

... ..

నిల్చె నామది నానంద నిధి విధాన.”

(పెద్దిభొట్ల రామచంద్రరావు బి. యల్ క్లాసు,

ఆంధ్రహేరాట్టు. వాల్మ్య 1. నె 8 రు. 88.)

“మధురమాధుర్య రవమున మనముగరుగ

పాడరావన్ముక్తయిలా ప్రమదగీతి.”

(వాసంత.)

“సీమనోహరరూపరామణీయకము

నవనవానందసౌందర్య లాలనము.”

పెనుమూర్తి వెంకటరత్నం. (భారతి. 2-7-156.)

“నవ్యశరన్నోజ్జనుందర సువిశాలమిద్ది

ప్రణయరాధిక-శేషాద్రిరమణకవులు.

(భారతి-8-5.)

“నవవికస్వరదివ్యసౌందర్యమూర్తి

విశ్వసుందరి పరమపవిత్రమూర్తి.”

(కృష్ణపక్షం.)

“నవ్యమోహన కోకిలానందగీతి

దరవికస్వరసుమనోహరసుగంధ.”

(కృష్ణపక్షం.)

“అమృతగాన మధురమందాకినీ భంగమాలికాంబు

శీకరవితానమోహన చిత్రనటన

పూర్ణవికసితజీవితపుష్పకమ్మ

సౌరభమ్ముల జమ్ముచున్నారో యెల్ల

దెసల భవదీయసుందర దివ్యరూప.”

(కృష్ణపక్షం.)

“లలితసుకుమార మధుర బాలస్వరంబు

లలితసుమనోజ్ఞ కావ్యమంజులలతాంత

మాలికాభరణావినిర్మలవిశేష

సుగుణమాణిక్య దివ్యతేజోవిరాజ.”

“ఎన్నడోమీరు పాడినదీవనంత

మధురజీవనగీతి హేమంతద్వీర్ణ

యామినీమధ్యవేళ యేమైనదేడు

నవ్యభాగీరథీ దివ్యనది విధాన.”

(కృష్ణపక్షం.)

అని యీతీరున శబ్దవాచ్యత మిక్కిలి మెండుగా కనబడుతున్నది. తాటక
ఘోరంగా రామలక్ష్మణుల యెదుట నిల్చున్నస్థితిని

“జ్యోతినాదమథ గృహ్నతీతయోః

ప్రాచురాస బహుశక్తపాచ్చవిః

తాటకా చలకపాలకుండలా కాలికేవ నిబిడాబలాకినీ.”

(వారి, జ్యోతినాదంగ్రహించి, బహుశక్తపు రాత్రినిబోలి,
కపాలాలు కుండలాలుగా వేలాడుతుండగా కొంగలగుంపుతో గూడిన
సాంద్రమేఘువలె అది [తాటక] ప్రాచుర్యవించింది.)

“ఉద్యతైక భుజ యష్టిమాయతీం

శ్రోణులంబి పురుషాంత్రమేఖలాం

తాం విలోక్య వనితా వధేఘృణాం

పత్రిణానహ ముమోచరాఘవః.”

(ఆయత్తమైన భుజదండాన్ని యెత్తి పురుషులపేగులు మొలలో వేలాడుతుండేదాన్ని చూచి బాణంతో గూడాస్త్రీవధలోదయను సయితం విడిచాడు) అని కాళిదాసు రఘువంశంలో ఘోర, కుటిల, నిష్ఠుర, అని శబ్దవాచ్యతపాలుగాకుండా చిత్రించాడు. కాని, కోపసందర్భం, క్రూర్య సందర్భంపై ఘోరలు, కుటిలలు, క్రూరలు, దురంతలు, నిష్ఠురలు ఈకాలపుకవి కర్తలనేకులు పులుముతారు.

“క్రూర్య కాటిల్య కలుష పంకంబువలన” (కృష్ణపక్షం.)

“క్రూర్య కాటిల్యకల్పితకఠినదాస్య” (కృష్ణపక్షం.)

“ఘోరదుఃఖితమంబునఁ గుందునపుడు” (కృష్ణపక్షం.)

“హృదయ దళనదారుణ మహోగ్ర కార్యంబు దలచినాపు”

(కృష్ణపక్షం.)

“ప్రళయకాలమహోగ్ర భయదఃపీఠాత్తోరు

గళఘోరగంభీర ఫెళఫెళార్పణులతో

ప్రబలనీరంధ్రాభ్రజ్వలగాఢధ్వాంత

నిబిడ హేమంతరాత్రీకుంతలములలో

వికృతకూరక్షుధాక్షుభితమృత్యుకఠోర

వికటపాండూర శుష్కవన దంష్ట్రాగ్నిలో” (కృష్ణపక్షం.)

“నైదాఘతీక్షణభానుభీకరకరానలచ్ఛట”

“అనంతశోకభీకర తిమిరలోకైకపతిని”

వెక్కి వెక్కి రోదించును

ఏడ్చివైతు ఎలుంగెత్తి ఏడ్చివైతు.”

ఈతీరుగా యేడవకుండానే యేడుస్తానన్నట్లు శబ్దవాచ్యత అనే దోషానికి కృష్ణపక్షకర్త తనకృతులను గురిచేశాడు.

“ప్రణయమేలోకమై పరగినచోట

ప్రణయశకుంత దంపతులమై మనము

ప్రణయలీలామృత రసతరంగముల
 ప్రణయడోలా పరంపరలమధ్యమున
 ప్రణయాన దోగుచు ప్రణయగీతముల
 ప్రణయంబు పల్లవింపంగఁ బాడుకొనుచు
 ప్రణయ రూపానంద భాగ్యంబు గాంచి
 ప్రణయశాసనమున ప్రణయరాజ్యము
 పాలిత మికరమ్మ ప్రణయాధినాథ” (యేకాంతసేవ)

అని శబ్దవాచ్యతతో పులిమినారు. ఇందులో 7 ప్రణయలు వదలిపెట్టి తక్కినవి వ్రాశాను. అయోమయం, పులుముడు శబ్దవాచ్యతచేరి కవిత్వం పోగలిగినంత అధమదశకు ఈపంక్తులు పోయినవి. ఈతీరున యీపని యీకాలపుకృతుల్లో మిక్కుటంగా కనబడుతున్న దని, యిది వివేకం మాలిన పని అని చెప్పి యీప్రస్తావన చాలిస్తున్నాను.

“బహుశపక్షపురాత్రినిబోలి, చెవులకు పుర్రెలు వేలాడుతుండ గా, పురుషులపేగులు మొలతాడుగా తాటకి నిల్చున్నది” అన్నప్పుడు యెవ రెంత వద్దనిచెప్పినా అది భయంకరంగావున్నదనుకొంటాము. కాని కృష్ణపక్షార్థ

“శోకభీకరతిమిర లోకైశ్చపతిని”

“ప్రళయఋగ్సూప్రభంజన స్వామిని” అని అంటే యెవ రెంత చెప్పినా; ఆయన ఆస్వామి అని ఆభీకరపతి అని అనుకోలేకుండా వున్నాను. యెందుకంటే ఆయన యెందుకు ప్రభంజనస్వామి యెట్లా భీకరపతితోతెలియదు. కనుక వీటిని దండగమాటల శబ్దవాచ్యత అంటున్నాను. ఇక మధురత్వం, మంజులత్వం వున్నచోట్ల మధురం, మంజులం, దివ్యం అని మధురమైన మంజుల, మంజులపైన కోమల, కోమలపైన కమ్రవేస్తుంటే నేను తెలివిగలవాడను నేను మేధావంతుడను,

నేను గొప్పవాణ్ని అని చెప్పుకొన్నప్పటివంటి వెగటుపని గనుక అది వెగటుశబ్దవాచ్యత అంటున్నాను. ఈఉభయవిధశబ్దవాచ్యతలు ఈకా ల్పకృత్తుల్లో వున్నవి. ఇంకొకమాటచెప్పి యివివయం ముగిస్తున్నాను. ప్రణయమనేది కేవలం స్త్రీపురుషుల అన్యోన్యభిలాషకు వాచకమని నేటి కృత్తికర్త లనేకులు అనుకొంటున్నట్లు కనబడుతున్నది. ప్రణయ మంటే ప్రీతిపూర్వకమైన ప్రార్థన, సాధారణంగా ప్రేమ, స్నేహం అని అర్థం అంతేగాని స్త్రీపురుషులకు ప్రత్యేకించివుండే స్నేహమాత్రమే గాదు. సాధారణస్నేహం. ఇది సాధారణంగా అనేకస్థలాల్లో నాయక వ్యవహారంలో కోపంతో అనుబద్ధమై వుంటుంది.

“మానోపిప్రణయేర్ష్యయోః” అని దశరూపకకారుడు. ప్ర ణయమానమని, ఈర్ష్యామానమని మానం సంపదిధాలని అభిప్రాయం. కోపపరతంత్రులైన నాయకులజెట్టు ప్రణయమానం

“ప్రేమపూర్వకవశీకారః ప్రణయః” అని ధనికుడు. ప్రణ యాన్ని భంగంచేసేమానం ప్రణయమానం. ఇదే ప్రణయకోపం.

“త్వా మాలిఖ్య ప్రణయ కుపితాం” (మేఘ) అని కాళిదాసు

“ప్రణయకుపితాం దృష్ట్వా—అని వాక్పతి రాజు, (దశరూపక కవ్యాఖ్యలో ఉదాహృతం)

“ప్రణయ కుపితయోర్ద్వయోః” (సంస్కృతచ్ఛాయ.)
అని దశరూపకవ్యాఖ్యలో ఉదాహృతం.

ప్రణయమనేది కేవలం స్త్రీపురుషుల స్నేహమేగాదు. సాధార ణస్నేహం. స్త్రీపురుషుల ప్రీతిమాత్రంగాదు, సాధారణ ప్రీతి. అయితే యెక్కువైనప్రేమను ప్రణయమంటారు. “ప్రేమనీతం ప్రకర్షంచేత్ తదా ప్రణయఉచ్యతే.” అని అభియుక్తిక్తి. ఇది స్త్రీపురుషులప్రేమకు మాత్రం సంబంధించింది గాదని యిదిషరకే తెలిసినాను. కాని యిది

తక్కిన ప్రేమలనువలె స్త్రీపురుషులకు సంబంధించిన ప్రీతిని సయితం తెలుపుతుంది గనుక ఆఅర్థంలో సయితం ప్రీతిప్రభృతి శబ్దాలనువలె విజ్ఞులువాడినారు.

“మునిసుతా ప్రణయ స్సృతిరోధినా

మమచముక్త మిదం తమసామనః.” (శా-6.)

(శకుంతలప్రణయాన్ని (ప్రీతిని) స్మరించకుండా చేసే తమస్సు నుండి నామనస్సు విడుదలపొందింది) అని.

“మయ్యేవ విస్మరణదారుణ చిత్తవృత్తౌ

వృత్తం రహః ప్రణయ మప్రతిపద్యమానే” (శా-5.)

(రహస్యంగా జరిగిన ప్రణయాన్ని (స్నేహాన్ని) తెలుసుకోలేని విస్మరణదారుణచిత్తవృత్తుడ నైన నాయందే)

“భర్తృభిః ప్రణయసంభ్రమదత్తాం” (కీరా)

(భర్తలు ప్రేమాదరాలతో యిచ్చిన) అని యిట్లా భోచిత్వ వేత్తలక్కడక్కడ వచించడంకనబడుతున్నది. కాని యిది స్త్రీపురుషులకు సంబంధించిన ప్రేమనుమాత్రం తెలిపే శబ్దం గాదని చెప్పుతున్నాను. అందుకే

“అపిప్రసన్నం హరిణేషుతే మనః

కరస్థదర్శ ప్రణయాపహోగిషు.” (కుమా)

(చేతిలోని దర్శనం స్నేహంతో అపహరించే జింకలమీద నీమనస్సు ప్రసన్నంగావుంటుందా?)

“కంతాశ్లేషప్రణయిని జనే” (మేఘ)

(కంతాశ్లేషం కోరేమనిషి)

“సత్క్రియాం విహితాం తావద్వహణత్వం మయోద్యతాం, ప్రణయా ద్వహమానాచ్చ సాహృదేన చ రాఘవ.”

(రా. యు)

(ప్రీతితో బహమానంతో స్నేహంతో చేసే యీసత్కారాన్ని స్వీకరించు - విభీషణవచనం.)

“తద్భూతనాథానుగ నార్హసిత్వం

సంబంధినో మే ప్రణయం విహంతుమ్. (రఘు. 2)

(కనుక ఓసింహమా! బంధువుడనైన నాప్రణయం (యాచన) నీవు భంగం జేయదగదు.)

“సాహిప్రణయవత్సాసీత్ సపత్నీ రుభయోరపి” (రఘు. 10)

(సుమిత్ర సవతులిద్దరిమీదా ప్రేమవతిగా వున్నది.)

“అవ్యసప్రణయినాం రఘోఃకులే నవ్యహస్యతక దాచిదర్శితా”
(రఘు. 11)

(ప్రాణాలు యాచించేవారికోరిక గూడా రఘుకులంలో ఒక స్వరూప విఫలీకృతంగా లేదు.)

“తథేతి తస్యాః ప్రణయం ప్రతీతః

ప్రత్యగ్రహీత్ ప్రాగ్రహో రఘూణామ్. (రఘు. 16)

(రఘువుల్లో శ్రేష్ఠుడైన కుశుడు ఆపురాధిదేవతయొక్క యాచనను అట్లానే నని సంతుష్టుడై స్వీకరించాడు)

“స్తోతోవహం పథి నికామజలామతీత్య

జాతః సఖేప్రణయవాక్ మృగతృప్తికాయామ్. (శా. 6)

(దోవలో బాగా జలం వున్న యేటిని దాటివచ్చి ఓమిత్రుడా యెండమావిమీద ప్రీతిగలవాణ్ణి అయినాను.)

“సకలప్రణయమనోరథసిద్ధి శ్రీపర్వతోహర్షః” (హర్ష)

(సకలార్థల మనోరథసిద్ధికి (మల్లికార్జుననివాసమగు) శ్రీశైలమైన హర్షుడు) అని యిట్లా యెన్నోవున్నవిగాని విస్తరభీతిచేత వదలుతున్నాను. పైనచూపిన తీరున అర్థవిదులైన కాళిదాసాదులు విశదం జేశారు. కాని యిప్పటివారు బౌద్ధిత్వజ్ఞానం కోల్పోయి ప్రణయమంటే

స్త్రీపురుషులకుసంబంధించిన ప్రేమనని అనుకొంటున్నట్లు కనబడుతున్నది.
ప్రణయసౌధము (భా—3-3) కాంతసీకంటిరెప్ప లొక్కింతవిచ్చి
ప్రణయాధారములు (భా—౧-౨) ముదితరో యెదయెదనుజేర్చికొన
గంటిని

ప్రణయగీతములు (భా—౧-౧) చల్లగా మదిలోన జానకిపాడె
ప్రణయపరిణామము (భా—౨-౧౦) నేనుకమలను ఇదేమనవివాహం
ప్రణయగీతములు (భా—౧-౧) సందెజారెమనసేమోమాటుమడిగె
ప్రణయగీతములు (భా—౨-౨) ప్రణయగీతంబులోబాడెదశుభాంగి
ప్రణయజానకి (భా—౨-౨) పరిమళము తెల్పు సఖయనీనలపుపా
లుపు

ప్రణయప్రభావము (భా—౨-౨) పాకలో నీగాలి సోకితేనేచాలు
వొయికుంటమే నాకు వచ్చినట్లేను

ప్రణయోన్మాదం (భా—౧-3.) తరుణి నీకొగిటనుజేరితనువుమరతు.
అని యిట్లా స్త్రీపురుషుల అన్యోన్యభిలాషే ప్రణయమనుకొన్నట్లు,
ఇప్పటివారు ప్రణయాలతో నింపుతున్నారు. వీరిట్లా అనుకొన్నమాటే,
నిజమైతే అది అజ్ఞానం. అది ప్రీతిపూర్వక ప్రార్థనావాచకమని, సాధారణ
స్నేహవాచకమని, శృంగారంలో సాధారణంగా మానంతో అనుబద్ధమై
వుంటుందని విశదపరచాను. ఇట్లా ప్రణయగీతమని, ప్రణయినీగీతమని,
ప్రణయసౌధమని, ప్రణయజానకి అని, పేరుపెట్టడమే వెగటు పని. ఇది
కేవలం వ్యంగ్యంగావలసిన కావ్యంలో సముతం పుస్తకం నిండా

“ప్రణయశకుంత దంపతులమై మనము
ప్రణయ లీలామృత రసతరంగముల
ప్రణయడోలాపరంపరల మధ్యమున
ప్రణయాన దోగుచు ప్రణయగీతముల
ప్రణయంబు పల్లవంపగ బాడుకొనుచు

ప్రణయ రూపానంద భాగ్యంబుగాంచి

ప్రణయ శాసనమున ప్రణయరాజ్యంబు

పాలింత మిక రమ్మ ప్రణయాధినాథ.” (యేకాంతసేవ)

అని ప్రణయం ప్రణయం ప్రణయమని పులుముతున్నారు.

“ఏకోపి జీయతే హంత కాళిదాసో న కేన చిత్,

శృంగారేలితోడ్డారే కాళిదాస త్రయీ కిము”

అని ప్రసిద్ధిజెందిన కాళిదాసు తనకావ్యాన్ని శృంగారకుమారసంభవ మని గాని శృంగార మేఘదూతమనిగాని, శృంగారశాకుంతలమనిగాని చెప్పలేదు. కాని యిప్పటికృతికర్తలు కొన్నిపద్యాలువ్రాసి కక్కురితి పడి ప్రణయగీతమని, ప్రణయసాధమని, ప్రణయజానకి అని శబ్దవాచ్యత పాలు చేస్తున్నారు. శృంగారశ్రీనాథమని శృంగారకాదంబరి అని అచ్చువేయడం బొచిత్వరాహిత్యాన్నే విశదంజేస్తున్నవి. శృంగారనైషధమని పుండడమే చింత్యమైపుండగా శృంగారం ప్రధానంగా లేకున్నా శ్రీనాథచరిత్రను శృంగారశ్రీనాథమనడం, బాణుడు కాదంబరి అన్న దాన్ని శృంగారకాదంబరి అనడం యీదోషంలోనే చేరుతున్నవి. ఇవన్నీ శబ్దవాచ్యతను ఆపాదించి వెగటూ రోతా పుట్టిస్తున్నవి. భవభూతి “కరుణోరసః” అని “అద్భుతరసః” అని యీతీరున రసాలను శబ్దవాచ్యత పాలుచేసినందుకు సయితం సమకాలపు అనాదరణ కొంత యేర్పడివుంటుంది.

కావ్యజిజ్ఞాసలు వెలయించిన కాలంలో రసాదులకు శబ్దవాచ్యత దోషమని భవభూత్యాదుల దోషాలవంటివే దోషజూపివుంటవి. “రసగం గాధరం, రసార్ణవసుధాకరం” అని యిట్లా సాహిత్యగ్రంథాల్లోను, తక్కినస్థలాల్లో విచారసమయాల్లోను, కావ్యాలల్లో శృంగారసందర్భంలోను వీరసందర్భంలోను మరి తక్కినవాటిసందర్భంలోను స్థాయి సంచారిభావాలను ప్రదర్శించేటప్పుడు, కవులు శృంగారమని, వీరమని,

అన్యుతమని, కరుణమని, రోమాంచమని, నిర్వేదమని యెక్కడనో స్ఫుటప్రతీతికి ఆవశ్యకమైతే తప్ప ఊరక మాటిమాటికి కక్కుర్తిపడి వెళ్లపెట్టితే శబ్దవాచ్యత అని అసహ్యపడ్డ భారతీయసాహిత్యవేత్తల భావమనోజ్ఞత వాస్తవంగా ఆరాధ్యమై వున్నది.

“రసస్యాక్తిః స్వశబ్దేన స్థాయి సంఛారిణో రపి” అని విశ్వ నాథుడు. ఇట్లానే తక్కినసాహిత్యవేత్త లన్నారు. అందుకే లజ్జను తెల పడానికి

“జాతా లజ్జాపతీముగ్ధా ప్రియస్య పరిచుంబనే ”

(ప్రియుడు ముద్దుపెట్టుకొనగానే ముగ్ధ లజ్జావతి అయింది) అనడం కంటే

“ఆసీన్తుకుళితాక్షీ సా ప్రియస్య పరిచుంబనే ” ఇతి లజ్జాయా అనుభావముఖేన కథనేయుక్తః పాఠః.

(ప్రియుడు ముద్దుపెట్టుకొనగా ముకుళితాక్షీ అయింది అని అనుభావముఖానచెప్పడం యుక్తం) అని సాహిత్యదర్పణకారుడు చెప్పవలసి తున్నాడు. శబ్దవాచ్యతవల్ల వెగటు, భావానికిమితత్వం, ఆపతితమై ఆ స్వాదానికి క్షుతికలుగుతున్నది. అందుకే

“స్వశబ్దవాచ్యత్వం రసాది ప్రకర్షబోధ ప్రతిబంధకం ”

అని సాహిత్యదర్పణవ్యాఖ్యాత రామచంద్ర తర్కవాగీశభట్టాచార్యుడు తెలిపినాడు.

కావ్యప్రదీపంలో “హామాతః” అని కరుణానికి ఉదాహరించిన శ్లోకానికి వ్యాఖ్య వ్రాస్తూ దాంట్లో “ఘర్షరమన్యరుద్ధకరుణాః” అనేభాగంలో వున్న “కరుణాః” అనేదానికి “సన్నేహః” అని అర్థం వ్రాసి “నాతో రసస్యశబ్దవాచ్యతాదోషః (కా.ప్ర.వ్యా) (అందువల్ల

రసానికి శబ్దవాచ్యతాదోషం లేకుండాపోయింది) అని వైద్యనాథుడు వ్రాస్తున్నాడు.

ఇట్లా శబ్దవాచ్యతపున్న సందర్భాల్లో

“.....ఆస్వాదానుత్పత్తి ర్దోషత్వ బీజ మితి సంప్రదాయః”

(ఆస్వాదానుత్పత్తి దోషత్వ బీజమని సంప్రదాయం)

అని కావ్యప్రదీపకారుడు వ్యక్తపరచాడు.

అనుచితమైన శబ్దవాచ్యత రోత అని చెప్పి యీవిచారణము నున్నాను.

అని శ్రీ...ఉమాకాంత విద్యాశేఖరకృతిలో వాఙ్మయనూత్రపరిశిష్టంలో
శబ్దవాచ్యతాధికరణం సమాప్తం.

శ్రీ రస్తు.
వాఙ్మయ పరిశిష్ట భాష్యం.
దృష్టి విచారాధికరణం.

— సంకుచితత్వం. —

లోకం వివిధప్రకృతులతో విచిత్రమై వున్నది. కవి తనమనో విభుత్వం వల్ల ఉన్నతాలు, ఉత్తమాలు, అయిన ప్రకృతుల్లో ప్రవేశించి అంతరవీక్షణం చేసి ఈ ప్రకృతుల ప్రవృత్తులను లోకానికి ప్రసాదిస్తున్నాడు. అందుకే ఉత్తమపాత్రలను కల్పించి మధ్యమాధమపాత్రల వికృతత్వాన్ని ఉత్తమత్వస్ఫుటత్వానికి అంగంజేసి వారి రీతులను లోకాభ్యుదయదృష్టితో తెలుపుతున్నాడు. ఈతీరుగా కవి సంస్కృతి మిక్కిలి విశాలమై ఉన్నతమై వున్నది. ఇప్పటి కృత్రికర్త లనేకులు “చిన్ననాపొట్టకు శ్రీరామ రక్ష” అని శృంగారం మొదలైనవి యితరుల కెందుకు పోనియ్యవలె నని నాజానకి అని, నాప్రియురాలు అని, నాప్రేమ అని, నన్ను చిటికేసి నావిట్లోకి రమ్మన్నదని తమనే నాయకులను జేసుకుంటున్నారు.

“త్రోనలో దాని (ప్రియురాలి) రసన కంటుకొనిపోదు”
(నాయని సుబ్బారావు, భారతి. 1-7.)

“ప్రియతమావేరు చింతల విడిచి తడవు
నేయ కిక నన్ను నక్కునజేర్చుకొనుము”
(జంధ్యాల శివన్న శాస్త్రి.)

“కన్నులరవిప్పి నే నిన్ను గాంచినపుడె
అర్ద్రహృదయంబుచలియించి యవశమామె”
(పాపినేని వెంకటేశ్వరరావు.)

“సడిరేయిని కలలోన నాకు నీవు
కానిపింపంగ మేల్కొంటికలత చెంది” (భారతి. ౨-౭)

“నాదు ప్రేయసిఁ గూడి నేనడువ”
(పయిడిపాటి చలిపతిరావు, భారతి. ౨-౧౧)

“భయము నాకేల యింత విశ్వములోన”
(భ. రామసోమయాజులు, ఆంధ్ర హేరాల్డు. 1-2)

“ఏల నాహృదయంబు ప్రేమించు నిన్ను” (కృష్ణపక్షం)

“విబుధులెల్లరు నన్ను విడిచిపోయినను
హితు లందరునునన్ను నేవగించినను
నాప్రేమభాగ్యంపు నవ్వవెన్నెలలు
నాపెన ప్రసరింప నాకేమిభయము”

(గ. రామమూర్తి, భారతి. 2-11)

ఈతీరుగా వీరి దృష్టి సంకుచితమై వీరికి ఉండదగిన భావాలే.

“చిటికేసి సావిట్రికి రమ్మన్నది” అనేమాదిరివి ప్రకటిత
మవుతున్నవి. నాజీవితం, నాప్రేమ, నాజానకి, మనమిద్దర మైక్యమా
దామె అని వీరి స్త్రీ తప్ప వీరికి మరివిశాలదృష్టి కనబడదు. లోకం
వీరికి అవిదితమై కూపసమండాక సాదృశ్యం పొందినారు.

—ॐ ఆక్షేపం. ॐ—

అవునయ్యా, అవి వారిని గురించిగాదు మరి యొకరినిమన
సులో పెట్టుకొని వారు అన్నట్లు వ్రాస్తున్నారంటారా?

—ॐ సమాధానం. ॐ—

అది అసంబద్ధం. వారెవరో యెందుకు చెప్పగూడదు? యెందు
కు వ్యంగ్యంగానైనా తెల్పగూడదు? ఆమనస్సులో పెట్టుకొన్నది రావ
ణుడూ ఉద్దిష్టనాయక సీతా గావచ్చునుగదా. అట్లాటి తుచ్ఛరతి

సహృదయులకు అనంగీకార్య మని నేను చెప్పవలసినపనిలేదు. కనుకనే కాళిదాసు, “కశ్చిత్ కాంతా” అని ఉద్దిష్టనాయకుణ్ణినాయికను తెలిపినాడు. అసలు ఈర్త్యాదిభావాలన్నీ ఆలంబనాన్ని, అంటే, నాయకను నాయకుణ్ణిబట్టే వుంటవని ముందు నిరూపించబోతున్నాను.

—౧౧ పూర్వపక్షం. ౧—

అవునుగాని, దోషంకనబడేదాకా గుణి అనే అనుకోవలెను అనే న్యాయమున్నది. కనుక దుష్టనాయకుడని తేలేదాకా ఉత్తమనాయకుడనే అనుకోవలెను. కనుక “నేను” అని వున్నప్పుడు అతడెవ్వరో ఉత్తమనాయకుడేనని యేల అనుకోరాదు? అని అంటారా?

—౧౨ సమాధానం. ౧—

చెప్పతున్నాను. అది అసంగతం. తెలిసేదాకా గుణి అనుకొంటూ వుండడం అనుచితం. యేదైనా పదార్థం విషమని తేలేదాకా అది అవిషమనే అనుకొనడం మూర్ఖత్వమే అవుతున్నది. యెందుకంటే అట్లా అనుకొనితంటే అది నిజంగా విషమైనప్పుడు అనర్థప్రాప్తికలుగుతున్నది. కనుక యేమీ తెలియనప్పుడు అది విషమనిగాని విషంగాదనిగాని అనుకొనక తటస్థంగావుండడమే తెలివిగలపని. అట్లానే మనిషి దోషి అనిగాని గుణి అనిగాని తెలియనప్పుడు గుణి అనిగాని దోషి అనిగాని అనుకొనక తటస్థంగా వుండడం వివేకం. అట్లానే “నేను” అన్నప్పుడు ఉత్తముడనిగాని మధ్యముడనిగాని అధముడనిగాని అనుకోకుండా వుంటాము. కనుకనే ఉత్తమత్వం మధ్యమత్వం, అధమత్వం అనేభావన లేమీలేకుండా, అన్వయానికి సరిపాయ్యే కృత్రికరే నాయకుడని అర్థం చేసుకొంటాము.

పద్యం అనర్థంగా వుండగూడదుగదా. ఆలంబనంలేని రసభావాలు స్థితిహీనమై అసన్నిత మవుతున్నవి. యెవరైనా కృత్రికర ఆ “నేను” కు అర్థంతానుగాదంటే యెవరో చెప్పమంటాను. అప్పుడా లంబనం యొక్క మంచిచెడ్డలు విచారిస్తాను.

—౧౧ పూర్వపక్షం. ౧౧—

అవునయ్యా, ఇదే ఇప్పటివారిస్వేచ్ఛ. పాత్రలను సృష్టించక తమకు గురించే వ్రాసుకుంటారు. ఇట్లా పాశ్చాత్యులు వ్రాస్తారు; అని అంటారా?

—౧౨ సమాధానం. ౧౨—

చెప్పతున్నాను. పాశ్చాత్యులు అనేకు లిట్లా ఆత్మనాయకత్వంతో చాటుపద్యాలవంటివి చిన్నవి పెద్దవి కృతులు వ్రాస్తున్నారని నే నేరు గుడును. యెవరువ్రాసినా సత్యాన్ని తిప్పజాలవు. ఇట్లాటివి ఒక తీరుకవిత్వం అంటే నాకు విప్రతిపత్తి లేదు. అనుభవకవిత్వం ఆత్మనాయకకవిత్వం. అని యేదో దానికి పేరుపెడతాము. కాని యిదివర కెవరూదీన్ని యెరగరని, ఇది కొత్త అని, ఇది స్వేచ్ఛ అని, స్వేచ్ఛాకుమారుడని, ఇది మహాకవిత్వమని అంటే అది కాదని దృష్టిసంకోచమని చెప్పతున్నాను.

—౧౩ పూర్వపక్షం. ౧౩—

అవునయ్యా, వీరు తమతమ అనుభవాలను వ్రాసిపెట్టుతున్నారు. వీరిచరిత్రలు శాశ్వతంగా లోకంలో వుంటవి. వెనకటివాండ్రు చరిత్రలు తెలియక చిక్కుపడుతున్నాము గదా. వీరా చిక్కు తొలిగిస్తున్నారు. వీరి చిత్తవృత్తి యిట్లాటిదని లోకానికి తెలుస్తుంది అని అంటారా?

—౧౪ సమాధానం. ౧౪—

చెప్పతున్నాను. మంచిది. చరిత్రలుంటే వుండవచ్చు. ఇవి చరిత్రలుంటే నాకు విచారణలేదు. కవిత్వమన్నప్పుడే విచారణ. దేశాన్ని తమకూపంలో బడవేసే అవివేకాన్ని నిరోధించి స్వకాలమందలి ప్రజాప్రవృత్తిమీద ఆచరణరూపాన ప్రతిక్రియసాగించే వ్యక్తులు తమ భేదాన్ని, తమ అనుభవాలను నిర్వేషంగా భర్తృహరివలె, చెప్పవలసిన సమయాలు తటస్థించగలవు. వాటికి లోకం అంధం కాజాలదు. కాని

రసభావాల పరిపోషం, శిల్పం, వికసితలోకవృత్తప్రదర్శనం, మొదలైన వాటితో విశిష్టమైన కవితా సర్గానికి భర్తృహరివలె లోకప్రవృత్తి విషయమయి భేదమోదానుభవం చెప్పడం సంబంధించిందిగాదు. కవితా లోకంలో కాళిదాసు స్థానం భర్తృహరికిలేదు. శక్తిమంతులు అదీ యిదీ రెండూ నిర్వహించవచ్చును. లేదా మహాకవులు కాళిదాసాదుల వలె తాము సృజించినకవితాలోకంలోనే తమసుదేశాలను స్ఫుటంగా వ్యంగ్యంగా పాత్రలద్వారా, మధ్యమధ్య స్వీయవాక్యాలద్వారాప్రతి పాదించవచ్చును. భవభూతివలె కవితాభావనలలోనే నూతనత్వాన్ని “ఏకోరసః” అన్నట్లు తెలపవచ్చును. కాని “నాకు” అని “నేను” అనిమాత్రం లెమనే కవులు శృంగారాదులకు నాయకులను జేసుకున్నప్పుడు దృష్టి తప్పక సంకుచితం కాగలదు. ఇవి సొంతచరిత్రలంటే నాకు విచారణలేదు. యెవరిచరిత్రలు వారు వ్రాసుకొనడానికి యేమీ ఆక్షేపంలేదు కాని యిదంతా నూతనకవిత్వం ఉత్తమకవిత్వం అంటేకాదు దృష్టిసంకోచ మంటున్నాను.

నేటి కృతికర్తలపద్యాల్లో ఈసంకుచితదృష్టి అధికంగా కనబడుతున్నది. పోతన, భర్తృహరివలె తెలివీ ఆత్మదృష్టసత్యాలు లోకశ్రేయస్సుకు కారణమైనవి ఉన్నవేమోనని పరిశీలించాను గాని నాకు కనబడలేదు. ఆవిధపు సత్యా లెక్కడనైనా ప్రకటితమైనవేమోనని చూస్తున్నాను. అట్లాటి సత్య ప్రకటనానికి ధ్యానాచరణాలు ప్రధాన మవుతున్నవని యిదివరకే తెలిపినాను. ఆసమయంలోనే సత్యస్వరూపం సాక్షాత్కరిస్తున్నది.

యెంకిపాటలు, సుమఖాలవంటివి కొన్నిమాత్రమే ఆత్మనాయకత్వం చేత వచ్చిన సంకుచితదృష్టిలేనివి కనబడుతున్నవి. భక్తివంటి భావనను సయితం శ్రీభాగవతకర్త ప్రహ్లాదాదులకు సమర్పించి లోకానికి ప్రసాదించాడు. ఆలంకారయోగ్య ఉత్తమత్వాదులు శృంగారాదు

లకువలె కరుణానికీ, భక్తికీ, జడ, శిశు ప్రకృతులమీదిప్రేమ మొదలైన భావాలకూ అంతగా ప్రధానంగావు. గనుక నే దాశరథిశతక ప్రభృతులు మనకు ఉపాదేయంగా వున్నవి. అదిగాక భక్తికి ఆధారమైన భగవంతుడు సకలకల్యాణగుణసంపన్నుడు. శిశుజడప్రకృతులమీది ప్రేమకు ఆధారమైన శిశుజడప్రకృతుల వినిర్మలత్వం ముగ్ధ సౌందర్యం మొదలైనవి అకలషితధర్మాలు. కనుకనే వీటికి 'ఆలంబనంయొక్క ఉత్తమత్వాది విచారణ అంతగా ప్రధానం గాదంటున్నాను. శృంగారాదులకు ఆలంబనమైన నాయకులు నాయికలు కామపశుత్వం లోకనిశ్రేయసవిరోధిఅయిన అధర్మపరత్వం మొదలైనవాటికి ఆకరులు తరుచుగా అవుతూవుండడం మనకు విదితమయ్యేవున్నది. కనుకనే భక్తిమొదలైనవి శుష్ట శృంగారాదులు ఆలంబన ప్రధానంగా వుంటవంటున్నాను. అందువల్ల లోకంలో యేక దేశంలో వుండే భక్తిమొదలైన వాటివలెగాక సాధారణంగా సర్వమానవప్రకృతిని వశంజేసుకొని అభ్యుదయవినాశాలకు రెంటికీ హేతువుకాగల శృంగారాదు భావాల ప్రతిపాదనలో కృత్రిక యెంతోవివేకాన్ని బుద్ధిపరిణాసి బేచిత్యాన్ని వినియోగించవలసివుంటున్నది. అందుకే ఆలంబనవైవిధ్య వికాసాలను గోల్పోయి ఉత్తమత్వాదులను ప్రతిపాదించకుండా శృంగారాదులకు తమనే నాయకులను జేసుకొన్న కృత్రికర్తలు సంకుచిత దృష్టులై రంటున్నాను.

—● ఆక్షేపం. ●—

అవునయ్యా, యిట్లాటి దోషా లేన్ని వున్నా ఇప్పటికాలపుకవిత్వం విలక్షణమైనది. వెనకటికవులు ఆశ్వాసాలని, చర్మలని కావ్యవస్తువును విభజించి పెద్దపెద్దకావ్యాలుప్రాసేవారు, ఇప్పటికవులు భావమే ప్రధానంగా చిన్నచిన్నకావ్యాలు ప్రాస్తున్నారు, ఇవి యింగిలీషు లిరిక్సు (lyrics) నుబట్టి ప్రాసినవి, వీటిలో భావోద్ద్రేకం ప్రధానం ఇవి వెనక మనకు

లేవు, ఇప్పటికపుల చిన్నకావ్యా లీలిరిక్కులకు చేరినవి, ఇదే భావక
విత్వం, ఇది కొత్త ఈకొత్తయే ఒకగొప్పగుణం, దోహదాన్ని దీంట్లా
అణగిపోతవి అని అంటారా?

— సమాధానం. ౨ —

చెప్పతున్నాను; అది అసంబద్ధపుమాట. భావకావ్యాలు మనకు
చిరకాలంనుండివున్నవి. యేకభావాన్ని ప్రధానంగా ప్రతిపాదించే చిన్న
కావ్యాలు మన వాఙ్మయంలో చిరకాలంనుండి వున్నవి. ఈసంగతి
విశదపరచడానికి ముందు, ఈకాలపు కావ్యాల్లో వున్న భాషావ్యతి
క్రమచ్ఛందోవ్యతిక్రమాలను గురించి కొంతవిశేషం చేస్తాను.

అని శ్రీ...ఉమాకాంత విద్యాకేళిరకృతిలో వాఙ్మయనూత్రపరిశిష్టంలో
దృష్టివిచారాధికరణం సమాప్తం.

శ్రీ ర సు.

వాఙ్మయ పరిశిష్ట భాష్యం.

వ్యతిక్రమాధికరణం.

—● వ్యతిక్రమం. ●—

ఛందోవ్యతిక్రమం, భాషావ్యతిక్రమం అనే దోషా లీకృతుల్లో కనబడుతున్నవి. వీటిని వివరిస్తాను. సంస్కృతంనుండి తర్జుమాతో ఆరంభమైన ఆంధ్రగ్రంథపరంపరలో సంస్కృతం ప్రవేశించడం సంభవమే గనుకను, అదిగాక ఆంధ్రులభాష సంస్కృతంతో మిళితమై వున్నది గనుకను, సంస్కృతం ఆంధ్రులకృతుల్లో కనబడడం స్వభావవిరుద్ధం గాదు. తెలుగు సంస్కృతంతో మిళితమైన భాష గనుక తర్జుమా చేసేటప్పుడు మూలగ్రంథకారుడి అభిప్రాయం యథాస్థితంగా వచ్చేటట్లు పద్యంలో వ్రాయడానికి ఒక్కొక్క చోట సంస్కృతం వాడడం వుచితంగానే వుండవచ్చును. యెందు కంటారా? పద్యానికిగల నియతస్థలంలో నియత గతిలో ఆమాట లక్కడ యిమిడి ప్రసన్నంగా వుండడం ఒక్కొక్కప్పుడు సంభవిస్తుంది. అయితే ఆంధ్రులభాష ప్రధానంగా తెలుగు. తెలుగుభాషాతత్వానికి విరుద్ధంగావుండ వుండేమటుకే సంస్కృతం తెలుగులో యిముడుతుందిగాని తక్కినది యిమడని పదార్థంగానే అసంబద్ధంగానే వుంటుంది. తెలుగుభాషయొక్క తత్వం సాధారణంగా వ్యస్తపదత్వం. పదాలు రెండు మూడు, అంతగా యెక్కువైతే నాలుగుకంటె యెక్కువ సాధారణంగా చేరవు. అవి సయితం సంస్కృతంలో వలె విభక్తిలోపంతో దగ్గరికిచేరి బిగిసినవికావు. తెలుగులో దగ్గరగా చేరే పదాలన్నీ చాలామటుకు వ్యస్తపదాలే అయివున్నవి. సంస్కృతంలో

నయితం వ్యాసుడు, వాల్మీకి, కాళిదాసుడు మొదలైనవారి కావ్యాల్లో
మూడు నాలుగు అయిదుమాటలకంటే యెక్కువగా చేరిన ఈగుంపులు
అరుదుగా కానవస్తవి. అయితే విభక్తిలోపంతో యెన్నిమాటలైనా
చేరి యేకంగా బిగియడానికి అవకాశం వుండడంచేత

“రుధిరకుతూహలికేసరికిశోరలివ్యామానకతోరధాతకీస్తబకే”
(హర్ష.)

అని, “సమరకండులనిబిడభుజదండకుండలీకృతకోదండశింజినీటం
కారోజ్జాగరితవైరి నగర” (సాహిత్య. ఉ.)

అని యిట్లా సంస్కృతగ్రంథాల్లో రచిస్తూవచ్చారు. ఇట్లాటి పదసమూ
హాలు తెలుగుభాషకు విరుద్ధమైనవి. సంస్కృతం తెలుగుభాషా
తత్వాన్ని అనుసరించి యిమిడేటంతవరకే వుచితంగా వుంటుంది గాని
తక్కినది యిమడని అసంబద్ధపదార్థంగా వుంటుంది దని యిదివరకే తెలి
పినాను. కనుక సాధారణంగా మూడునాలుగు అంతగా అయితే అయిదు
మాటలకంటే యెక్కువైన సంస్కృతశబ్దాల చేరికలు తెలుగులో
యిమడక అసంబద్ధమై హేయ మవుతున్నవి. ఇదే భాషావ్యతిక్రమం.
ఇది భారతంలో ఆరబడ్డమైంది. దీనిని గురించి విపులంగా ప్రథమఖండలో
నన్నయాధికరణంలో వివరించాను గనుక యిక్కడ విస్తర భీతిచేత
పదలుతున్నాను.

ప్రథమఖండంలో వుదాహరించిన వాటినుండి కొన్ని ఉదా
హరణాల నిక్కడ చూపుతున్నాను.

“హరిహరా జగజనాననార్క పడాస్యమాతృసరస్వతీ గిరిసుతాదిక
దేవతాతతికి నమస్కృతి” (భా. న. ఆ.)

“ఘోరసంసారవికారసంతమన జాలవిజృంభముబాపి” (భా.న.ఆ.)

“మనో హర సుచరిత్ర పావనపయః పరిపూర్ణములైన” (భా. న. ఆ.)

“మదమాతంగతురంగకాంచనలసన్నాణిక్యగాణిక్యసం పదలోలిక”
(భా. న. ఆ.)

“పరమవివేక సారభవిభాసితసద్గుణపుంజవాఙ్మో, త్కరరుచిరంబులై”
(భా. న. అ.)

“శశ్వదుపవాస మహావ్రతశీతపీడితా, చలమునిసౌఖ్యహేతు విలసత్ బడబాగ్నిశిఖాచయంబులకా.”
(భా. న. అ.)

“దుర్వారోద్యమభాషావిక్రమరసాస్తోకప్రతాపస్ఫుర్తర్థర్థాం
ధప్రతివీరినిర్తధన విద్యాపారగుత్.” ‘
(భా. తి. వి.)
(చాటుపు.)

అని యిట్లా యీహేయమైన భాషావ్యతిక్రమం ఆరబ్ధంకాగా
“అఖండ శశిమండలకుండలితకుసుమకోదండ కాండాసనహిండిత
కరకుముదకాండప్రకాండ తాండవితపరాగమండలంబున”

అనే రీతి వసుచరిత్రాదుల్లో పెరిగి భాషకు వైరూప్యమాపాదించినవి.
ఈభాషావ్యతిక్రమం ఉపాదేయఫలాన్ని సాధిస్తే అంగీకరించ వచ్చును
గాని పులుముడు మొదలైనదోపాలనే ప్రతిపాదించడంవల్ల త్యాజ్య
మంటున్నాను. ఈభాషావ్యతిక్రమంవల్ల కలిగిన అనర్థాలు, ఆంధ్రుల
భాషాసంస్కారాలు పొందిన వైరూప్యం, క్షయా, ప్రథమఖండంలో
తెలిసినాను. ఈభాషావ్యతిక్రమం నేటికాలపుకవులు తరుచుగా కన
బడుతునే వున్నది.

“శారదశర్వరీమధుర చంద్రిక సూర్యసుతాన్రవంతికా
చారు వినీల విచిత్రప్రశాంతనిశావనోర్చిమాలికా
చారిత నీపశాఖనికృశాంగి”
(కృష్ణవతుం.)

“నిజమాయావశీకృత సకల దేవ దానవ యక్ష గరుడ గంధర్వ
విద్యాధరాదినముదయుండై”
(జనమంచి శేషాద్రి శర్మ, విచిత్ర పాదుకాపట్టాభిషేకం.)

“... శేఫాలికామాధవీ

రేఖామంజులవాసనాలహరి పర్వైప్రాతరానీతశో

భాఖివ్యోతఃపిలాసరాగలలితప్రాంశుప్రభ౯”

(భారతి. అనార్కలి, విశ్వనాథ సత్యనారాయణ)

“పారాపార ధరాధరోన్నతతరు వ్రాతాపగాఢోరకాం
తారాకారములాసమస్తవనసత్వప్రస్ఫుటస్తూర్మలా”

(భోగరాజు నారాయణమూర్తి, భారతి. సం. 4. సం. ౨.)

“అక్షమాలికాదండకమండలు పుస్తకస్యస్తహస్తపం కేరుహుం
డును” (మాతృమందిరము, వేంకటపార్వతీశ్వరకవులు.)

“సూనఫలభరిత తరుయుత కాననవల్లీమతల్లికా వాసకిరాతానీ
కనేతయై” (కావ్యకుసుమావళి 1. వేంకటపార్వతీశ్వరకవులు.)

“ఖలు డాట్టియమహాట్టహాసనిబిడోగ్రధావన సమ్మూర్చితా,
ఖలభూతప్రకరుండులోకభయదాక్షిణస్ఫులింగచ్ఛటా
కులపీక్షాపరిభూతభీతక్రతుభుగ్వ్యాహుండు”

(కేసిరాజు వేంకటసుబ్బారాయకవి.)

“నిఖిలరాజన్యమాళికిరీటరత్న దినకరప్రభానీరాజిత నిజపాద ప
ద్మండును.” (తేకుమళ్ల రాజగోపాలరావు, కనకవల్లి.)

“సుగుణప్రాభవచంద్రికాంచితయశః శోభాయమానాంగికి౯.”
(తేకుమళ్ల. రాజగోపాలరావు, కనకవల్లి.)

“దరహాసామృతవీచికాపునరుదాత్తస్వాంత రంగప్రియో
త్తరము౯.” (సి. యస్. జయరావు, పుష్పమాల. 1-8.)

“లలితగ్రాసకిసాలచర్వణ సముల్లాసక్రియాజాత
గంధిలడిండీకణచ్యుతి౯”

“చంచద్గరుద్భిన్న నిర్మలవీచీమృదుడోలికా
పరిసటద్రాజీవపత్రంబుగ౯”(దువ్వూరి రామరెడ్డి. వసకుమారి.)

“ఆశ్చర్యకృద్భూమిలోద్గ్రంథనిబంధన ప్రచురితప్రాసంచితైశ్చర్య
ధూర్యమాలై నటి”

(పం. రామచంద్రరావు, జీవితాదర్శం—భారతి)

“విశ్వమోహన సుధాంశునిసర్గమనోజ్ఞచంద్రికాస్పదమగు”*

(ప్రణయగాధిక, శ్రీశేషాద్రిరమణకవులు.” భారతి)

అని యీ తీరున హేయమైన భాషావ్యతిక్రమం కనబడుచున్నది. అయితే యిట్లా అసంబద్ధపు సంస్కృతం కుక్కుతున్నారే గాని దాని వెంటనే సంస్కృతభాషానభిజ్ఞత నయితం కనబడుతున్నది. వ్యాకరణం యింకా స్ఫుటంగా యేర్పడని తెలుగువంటి జీవద్భాషలకు శిష్ట లోకమే ప్రమాణమైనా, సంస్కృతం వంటి అప్రవాహిభాషల విషయంలో శిష్టలోకవ్యవహారాన్ని ప్రసాదించే పాణిన్యాదుల తంత్రాలను గాని వాటి సంగ్రహాలనుగాని దర్శించక వాటిస్వరూపం గోచరించదు. అట్లా గోచరించనిదశలో సంస్కృతం వ్రాయడం మొదలు పెట్టితే వుజ్జాయింపుచూపి వ్రాయవలసివస్తుంది. ఆవుజ్జాయింపులో శబ్దరూప వినాశం అర్థవినాశం సంభవిస్తున్నవి. ఇట్లాటివ్రాతలకు హేతువైనదాన్నే భాషానభిజ్ఞత అని నేనంటున్నాను. దీన్ని గురించి పరిశిష్టద్వితీయాధ్యాయంలా మరికొంత వివరిస్తాను. మనదేశంలో నేటికాలపుకవుతుల్లో భారతీయ సంస్కారం నశించి జీవంబోయి శరీరం మిగిలినట్లుగా ఈవుజ్జాయింపు అసంబద్ధ సంస్కృతింమాత్రం మిగిలింది. నేటికాలపుకవుతుల్లో భాషానభిజ్ఞత తరుచుగా కనబడుతున్నదన్నాను.

“వెలదీ యెవ్వతెవు నీవు విటపీవనిలో” (కృష్ణపక్షం)

“వెదకెదు ఎవ్వతెవు నీవు విటపీవనిలో”

“ఉపాధ్యాయని” (సుజాత సం 1.స.8. కృష్ణపక్షం)

“ధనదారాపుత్ర” (వా. గోపాలకృష్ణయ్య, విద్యాధిపత్రిక. 1-1)

- “మనోకేతకి” (భ. రాజేశ్వరరావు ప్రణయగీతములు-భారతి)
 తపోశక్తి, ...జిజ్ఞాసత్వము, తపోనంపత్తి
 (వి. యౌ. శర్మ, అవతారమూర్తులు, ఆంధ్రభారతి సం 1. సం 5.)
 “ అను మానావతారమంగం బరిగణింపబడెను ”
 (సుసర్ల అనంతరావు బేకనుపన్యాసములు.)
 “పరిమళమూల్ చెలంగంగ శుభ స్కరమాలను వల్లి యొప్ప”
 (జ. శేషాద్రి శర్మ, విచిత్ర పాదుకాపట్టాభిషేకం)
 “మీయంగీకారము నాకపార సహాయము జేసెను”
 (జనమంచి. శేషాద్రి శర్మ, విచిత్ర పాదుకాపట్టాభిషేకం.)
 “ మత్పితృప్రతిష్ఠాపిత శైవలింగము గడంక భజించెదనాత్మ వా
 రణాసీ పురి నేతభృంగిరిటశిష్యుని. ”
 (విశ్వనాథ సత్యనారాయణ, భారతి, అనార్కళి, సం 3. స 3.)
 “స్త్రీలే యుపాధ్యాయులుగా, ఉపాధ్యాయులు, ప్రబంధప్రణీ
 తృపంథను.” (రావుబహదూరు కందుకూరు వీరేశలింగము
 పంతులు, స్వీయచరిత్రము II, 305, 292, 152)
 “కొంద రేపటిమయులేక బిరుదపద్ధతిగొంఱుయశోద్ధతిగనన్”
 (భోగరాజు. నారాయణమూర్తి, భారతి, సం 4. సం 2.)
 “వాల్గంటుల సత్సహాయములె కావలయుంగద పూరుషాళికిన్”
 (కావ్యకుసుమావళి 1. వేంకటపార్వతీశ్వరకవులు.)
 “ శిరోపాళిన్” (ఆంధ్రభారతి. 1-6. పనుమర్తి. అనంతపద్మనాభము.)
 “ద్రావుత్రాభిమానులు భక్తిరసప్రాధాన్యత, నరసింహావతారము”
 (ఎ. వి. నరసింహంపంతులు, శ్రీ గీతిగోవిందము)
 “ అనుచున్ శంకరుడాబిడౌజముఖ.....”
 (కేసిరాజు. వేంకటసుబ్బరాయకవి.)
 “ వేంకటసుబ్బరాయ ప్రణీతంబైన యేకాదశీ మహిమా సర్వ
 స్వము ” (కేసిరాజు వేంకటసుబ్బరాయకవి.)
 మనోచ్చేదవృత్తి, తపోక్షుల్ దాల్చ
 (రాయప్రోలు సుబ్బారావు, 1న్నేహలత, 2 సుజాత సం, 1. సం. 4.)

“మగుడన్ స్వచ్ఛతరాంగికిని ప్రేమాపుష్పసద్భంగికిన్”

(తేకుమళ్ల రాజగోపాలరావు కనకవల్లి.)

“మునివృత్తిచాలించి శ్రీశైలపర్వతమువెడలి”

(తేకుమళ్ల రాజగోపాలరావు, కనకవల్లి.)

“సంభరముజూపి తదైక్యతాగతి”

(సి. యన్. జయరావు, పుష్పమాల. 1-3.)

“మత్స్యభంగి”

(జానపాటి పట్టాభిరామశాస్త్రి, నాగరఖండము 6. ఆ.)

“నటల్ల తా జనితకళా సహాయమున”

“ప్రేమామహితాంతరీపముమై సాగియన్

విహరించుచిట్లనున్” (వనకుమారి, దువ్వూరిరామరెడ్డి.)

“దేశక్షేమ దరిద్రతాయయమనోద్వేగక్షుధాబాధలున్”

(జీవితాదర్శము, పం. రామచంద్రరావు)

“దారాపుత్రదురీషణావృతదురంతక్రూరసంతాపచింతారంగ
ఫలి.” (కవిజిజ్ఞాస, శ్రీశేషాద్రిరమణకవులు)

అని యిట్లాటి వుజ్జాయింపు అసంబద్ధ సంస్కృతం నేటికాలపుకృతుల్లో తరుచుగా గోచరిస్తున్నది. విటపివని, ఉపాధ్యాయ, ఉపాధ్యాయ, ఉపాధ్యాయాని, దారపుత్ర, మనఃకేతకి, తపశ్శక్తి, జిజ్ఞాస, జిజ్ఞాసుత్వము, తపస్సంపత్తి, సందేహావతారము, సంశయావతారము, శుభకర, శుభంకర, అపారసాహాయ్యము, వారాణసీ, వారణసీ, ఉపాధ్యాయులు, ఉపాధ్యాయానులు, ప్రబంధప్రణీతృపథమును, యశోఉద్ధతి, సత్సాహాయ్యములు, శిరఃపాళి, దారపుత్ర, పాదాస్యము, సరసింహావతారము, బిడౌజోముఖ, మహిమ సర్వస్వము, మనఉచ్చేదము, మనశ్చేదము, తపఃఉత్తుల్, ప్రేమపుష్ప, శ్రీశైలము, శ్రీపర్వతము, ఐక్యగతి, మత్స్యభంగి, కళాసాహాయ్యమున, ప్రేమమహితాంతరీపమున, దారపుత్ర, మనఉద్వేగ అని వుండవలెను. ఇంకా శిరచ్ఛేదం, ప్రభిషేక, సరోజని

మొదలైనవెన్నో అనేక గ్రంథాల్లో వ్యతిక్రమో వున్నవికాని విస్తరభీతి చేత వాటిని ఉదాహరించక వదలుతున్నాను. ఇక తెలుగులో అరసున్నలు గజడదజలు గనడదవలు మొదలైనవికారాలు వెనకటివలెనే వున్నవి. పాతబడ్డ తుప్పమాటలు నూలగొట్టుమాటలు మాత్రం లేక భాష యిప్పటికృతుల్లో ప్రసన్నత్వానికి వచ్చింది. ఈదశ శ్రీనాథాదుల కృతుల్లో, కృష్ణకర్ణామృతం, భర్తృహరిత్రిశతి, వేమనశతకం మొదలైన వాట్లో వున్నా యిప్పుడు సాధారణమైంది. ఇది సంతోషహేతువేగాని పులుముడు మొదలైన దోషాలకాకరం కావడంవల్ల అది అచరితార్థమవుతున్నది.

❧ ఛందోవ్యతిక్రమం. ❧

గుర్వంతపాదాలూ, గుర్వక్షరబహుళాలూ, అయిన శాస్త్రాలం మత్తేభం మొదలైన సంస్కృతవృత్తాలు తెలుగుభాషాతత్వాని కెంత మాత్రం అనుకూలమైనవి గావు. వీట్లో తెలుగుపద్యాలు ప్రియంధం ఛందోవ్యతిక్రమ మవుతున్నది. ఈ ఛందోవ్యతిక్రమమే భాషావ్యతిక్రమానికి హేతువు. ఛందోవ్యతిక్రమం భాషావ్యతిక్రమాన్ని భాషావ్యతిక్రమం ఛందోవ్యతిక్రమాన్ని పరస్పరం పెంచుకుంటూ వుండగా ఈ రెండూకలిసి తెలుగుభాషను ఛంధస్సును వికృతంజేసి తద్వారా విజ్ఞానవికాసానికి అడ్డుపడుతూ ఆంధ్రజాతిని మచిస్తున్నది. భారతంలో యీ వ్యతిక్రమ మారంభమైనప్పటినుండీ అడుగడుక్కు వక్ష్యమాణాధిక పదదోషంచేత దూషితమైన దీర్ఘవృత్తాలుశిరణమై క్లష్టగా వ్యంగ్యవిభుత్వంతో రచించే ఉత్తమకవితామార్గానికి అంధులమై మనకు పద్యం వ్రాయడమే కవిత్వమయింది. ఇప్పటికీ పద్యం వ్రాయడమే మనకు కవిత్వంగా వున్నది. గీతం, ద్విపద, రిగడ, ఉత్కలక మొదలైన వాటిని కొందరు వాడుతున్నా సంస్కృతవృత్తాల నింకా వదలలేదు. సంస్కృ

తంలో మందాక్రాంత, శార్దూలంవంటి వృత్తాల్లానే కవితాశీల్పానికి భావం కొంత దీర్ఘంగా కనబడుతుంది.

మన సీసపద్యపు నాలుగుపాదాలమటుకే మందాక్రాంతకుగాని శార్దూలానికిగానిసరిపోతవి ఇంకా సీసానికి గీతపాదాలు నాలుగుతగిలిస్తే భావం మిక్కిలి దీర్ఘమై అప్పుడు కవిత్వచ్ఛాయపోయి ఉపన్యాస ధోరణిలాకి దిగుతుంది. ఒక్కొక్కప్పుడు పద్యమెక్కువై దండగమాటలు నింపవలసి వస్తున్నది. శార్దూలాదివృత్తాలతో నిండివున్న మన తెలుగుకృతుల్లో ఛందోవ్యతిక్రమం వుదాహరించడం అనావశ్యకం గనుక ఉదాహరణాలను చూపక వదలుతున్నాను.

యతిభంగం.

యతి అంటే విచ్ఛేదం. సీసంవంటి దీర్ఘపద్యపుపాదాల్లో శ్లోతకు శ్రవణసుఖాన్ని పఠయితకు యత్నసుఖాన్ని యతి ఆపాదించి పద్యం యొక్క శ్రావ్యతకు సుగ్రహతకు మిక్కిలి తోడ్పడుతున్నది. ఈసంగతి సీసం, శార్దూలం మందాక్రాంత మొదలైనవాటిని పఠించి కనుక్కోవచ్చును. కనుక నే ఉచితస్థలాల్లో యతిని ఉపదేశించిన భారతీయచ్ఛందోవేత్తలు పద్యరమ్యతను ప్రతిష్ఠించారంటున్నాను.

ఇట్లాటి యతినయమంనుండి తెలుగుపద్యం భారతంలోనే చుక్కెత్తమై యిప్పటికే నియమపీఠంగానే వుంటున్నది.

“త్రేతాద్వాపరసంధినుద్ధతమదాంధీభూతవిద్వేషిజీ, మూతప్రాతః”
(భా. ఆ.)

“దారాపుత్రదురీషణాపుత్రదురంతక్రూరసంసారచిం, తారంగస్థలి”
(కవిజిజ్ఞాస. భారతి)

భారతంలో ఆరంభించిన యతిభంగ దోషం యిట్లా నేటికీ దూరంగాక తెలుగుపద్యాన్ని వికృతంచేస్తున్నది.

పాదభంగం.

వృత్తాన్ని పదచ్ఛేదయంతమైన పాదాలుగా విభజించి ఒక్కొక్క పాదం ఒక్కొక్క భాగంగా పింగళాదు లేర్పరచడంలో, పద్యంయొక్క గతివిశేషం, అర్థప్రదత్వం శ్రావ్యత్వం మొదలైనగుణాలు పుష్టమవుతున్నవి. కనుకనే పాదాంతయతి నియంతంగా భారతీయచ్ఛందోవేత్తలు పరిగణించారు. కాని యీ పాదసౌందర్యం నన్నయభారతంలోనేలు ప్తమైంది.

“విద్యన్తుఖ్యుడు ధర్మమూర్తి త్రిజగద్విఖ్యాత తేజుండు కృష్ణదేవసాయను డేగుదెంచె” (న. భా.)

“విద్యుద్దండము నిల్చి పొల్చినగతి నిల్లందమైయుండ నస్తద్యోధావలి మానసంబున రణోత్సాహంబు రెట్టింప దృష్టదుమ్ముండు” (తి. భా.)

అని యిట్లా భారతంలో ఆరబ్బమైన పాదభంగం.

“నాదేశంబున పేరుపాతుకొనె సంఘప్రస్ఫుటాచారరక్షాదీక్షాపరతంత్రబుద్ధిత” (జీవితాదర్శం).

“రేఖామంజుల వాసనాలహరి పర్యేక్ ప్రాతరాసీతశోభాఖద్యోత విలాసరాగలలితప్రాంశు” (అనారాగి, భారతి)

అని యిట్లా యిప్పటికీ గోచరిస్తున్నది. పద్యాలు పాదసౌందర్య హీనమైనవి. కొన్ని పొడుగైన పాదాలిమనిషివలె చాంతాడువంటి పొడుగైన ఒక్క పాదంతో వున్నవి. ఇట్లా పాదభంగంచేత పాదసౌందర్యంలు ప్తమయి పద్యం వికృతమైంది.

❖ వళిప్రాసల అనర్థాలు. ❖

వళిప్రాసలు శబ్దాలంకారాలకు చేరిన అస్థిరధర్మాలు. ఇవి పద్యానికి అవశ్యకంగావు. వీటిని నన్నయాధికరణంలో వివరించాను. వీటిని అవశ్యక నియమంగా స్వీకరించినప్పుడు విపద్యానికి పనికిమాలినవేగాకుండా అనర్థహేతువులుగూడా అవుతున్నవి. యతిభంగం పాదభంగం అనేకస్థలాల్లో యీవళిప్రాసలవల్లనే సంభవించి దండగ్గణం,

భా మిగణం, గుంపుగణం, ప్రకాశగణం, సంబోధనగణం, అధికవిశేషణగణం ఆపతితమై పద్యం భ్రష్టమైంది. యతిభంగ పాదభంగా లిదివరకే వివరించాను.

గొనకొని, పన్నుగ, మానగ, ఓలి, ఒగి, మది నెంచ, మతినూ హించ మొదలైనవి దండగణం. ఆవలి, సమూహం, నికరం, పిండు, తతి, వ్రాతం మొదలైనవి గుంపుగణం. యెసగు, యెసక మేసగు, చెన్నలరారు, చెన్నమీరు, విలసిల్లు, రాజిల్లు, విలసత్, రాజత్, భ్రాజత్, లసత్, ఉజ్వలత్ మొదలైనవి ప్రకాశగణం. ఇలక, ఇమ్మకొక, ఇద్దరక, అవనిక, మొదలైనవి భూమిగణం. అనఘా, ఇద్ధతేజ మొదలైనవి సంబోధనగణం. ఉద్యత్, ప్రోద్యత్, అతుల, అమలిన, అనుషమ, సార, స్ఫాగ అమల మొదలైనవి అధికవిశేషణగణం. వక్త్యమాణమైన శబ్దవాచ్యతాదోషం సయితం యీ అధికవిశేషణగణంలో చేరుతున్నది. ఈ గణాలు కొన్నిచోట్ల ఛందోవ్యతిక్రమంవల్ల కొన్నిచోట్ల వళిప్రాసల నిర్బంధమైత్రులవల్ల పద్యంలో నిండుతున్నవి. పాదం పూర్తిగాక, వళిప్రాసలు పైనబడవలసివుండి, అటునాలుగు యిటునాలుగు అధికవిశేషణాలు వేసి వ్యంగ్యసౌందర్యం రూపుమాపి పైగా దండగణం, గుంపుగణం మొదలైన వాటినిదింపి పద్యాన్ని పెంటబుట్టనుచేశాము. ఇట్లా పద్యాలు వ్యంగ్యశూన్యమై పిచ్చిదండగ మాటలతో నిండడంవల్లను, వీటిని సవిచారణగా చదవడం అవసరం గాకపోవడంవల్లను, తెలిసిందిలే అని శబ్దార్థవిచారణలేకుండా చాటవేసికొనిపోయ్యే ధోరణి బుద్ధిలో పాతుకొని పక్షిమననమంటే అదెట్లావుంటుందని అడిగేదశకు ఆంధ్రులం వచ్చాము.

1 జననాథ పేట నెపమున, గొనకొని కణ్వాశ్రమమునకుకా.

2 గొనకొని వీడుగీతును శకుంతలకుం బ్రయనందనుండు.

3 పెట్టు నీవారాన్ను పిండతతులు.

(స. భా .

- 4 వర్జితకుసుమాక్ష తావళులు. (న. భా. దుష్కంతచరిత్రం).
 5 సహకారముల గదభితతులక.
 6 తనరజనకుండు సన్నప్రదాత.
 7 దుర్జతి కిహముం బరముఁ గలదె మదిఁబరికింపక.
 8 ఇమ్ముగ సరస్వతీతీరమ్మున.
 9 దక్షిణ లిమ్ముగ నిచ్చి.
 10 తగఁగవివాహంబెన్నఁడగునొకొయెన్నఁడు సంగమావాప్తియు
 మా, కగునొకొ యనియెదఁ గోరుచు, నొగి నిటనుండిరి సుభద్ర
 యును విజయుండుక. (న. భా.)
 11 మతిననుర క్తయయివానిమానుగఁడనకుం, బతిఁజేసికొనియె,
 12 తను నెరిగిన యర్థంబారు, డనఘా యిది యెట్లుచెప్పమన.,
 13 ఇమ్ముఁ ద్రయోదశద్వీపమ్ములు దన శౌర్యశక్తి.
 14 ఆలునుదాసియుఁ సుతుడుసన్నవి బాయనిధర్మముల్ మహి.,
 15 మతిఁ దలఁపఁగ సంసారం, బతిచంచల.
 16 ధర్మతనూభవు డందునాటిరే, యిమ్ముల జల్పి.
 17 మతినూహింపనశకశ్యమైసవనము మద్గింతు రెండు. (తి. భా.)
 18 అతులోర్విసురముఖ్యమంత్ర హుతమాహాత్మ్యంబునక. (న. భా.)
 - 19 అమల సువర్ణశృంగఖురి మె.
 20 అమలిన తారకాసముదయంబుల నెన్నను.
 21 నిరుపమ ధర్మమార్గ పరినిష్ఠితు లై.
 22 మా, శంగస్ఫుర్జిత యూధదర్శనసముద్యత్ క్రోధమై. (తి. భా.)
 23 కాన తగం బొందుట కార్య మీయుభయముక. "

యాతీరుగా భారతంలో ఆరభమైన యీదండగమాటలు
 యెర్రాపైగడ హరివంశంలో అంతకంటె అధికంగా విస్తరించినవి.

అముక్తమాల్యద నిండా గుంపుగణం మూలుగుతున్నది. కొన్నిచోట్ల ఒక్కొక్కపద్యానికే మూడునాలుగు గుంపులున్నవి. ప్రథమాశ్వాసంలో ఒక్క శుకకదంబము అనేపద్యంలో రెండుగుంపులు “తలపక్షచ్ఛట” అనేపద్యంలో మూడుగుంపులు “నిర్భరప్ర” అనేపద్యంలో నాలుగు గుంపులు నిండినవి

1 లలితోద్యానపరంపరా.

2 పెరపురాళి.

3 తలపక్షచ్ఛటఁ గ్రుక్కి బాతువులు కేదారంపు కుల్యాంతర
స్థలి నిద్రింపఁగఁ జూచి యారెకులుషః స్నాతప్రయాత ద్విజా
వలి పిండికృతశాలులన్ నవి తదావాసంబు చేర్పింగ రే
ప్రల డిగ్గన్ వెనబారువానిఁ గని నవ్వున్ శాలిగోప్యోఘముల్.

4 వాలుగు మొ తము.

5 అందుండున్ ద్వయసద్వపద్వనదనుం డద్వంద్వ డశ్రాంతయో
గాందూ బద్ధమధుద్విషద్విరదు డన్వర్థాభిధానుండురు
చ్చందో బృంద.....

6 కుంకు మెడగుంపులు.

7 భాషితంబులుగాఁ దోడిబ్రాహ్మణౌఘ.

8 శుకకదంబముగొలుసుల చే నిబద్ధమై వారాంగనాగారకారబడ్డఁగ
గిరికానికాయంబు లరిశూన్యబహుపురహర్త్యవాటికలఁ జెండా
దుచుండ

సురగాలిదవదగ్ధతరుష్ణతతిరేఁపఁ బావురాలని డేగపమవుదూర
నిద్రితద్రుచ్చాయనిలువకజరుగ వెంబడిగనధ్యగపంక్తి పొడలువెట్టె
క్షేత్రపాలునకుదికినచీరలాఱు, చాకిరేవులగమఃలయ్యెనకలదిశలు.

9 గోస్తనీమృదు గుళుచ్చస్తామములతోడ.

10 నాదారని కూరగుంపు.

యీతీగుగా దండగమాటలు రోతలోకిదిగినవి. ఇవి విచిత్రపాదుకాపట్టాభిషేకంవలటి యీకాలపుకృతుల్లో

“ఘనుడు వసిష్ఠమౌని నృపకాంతుని యింట పురోహితుండుగా సనిశము మంత్రిగాగఁ జెలువదుచు నుండుట కేమి హేతువో యనుపమ సత్కులంబు నెలయన్ జనియించు నటంచు నెంచిచే కొనియెఁ బురోహితత్వమునుగొంకక శ్రీశుని జూచుకోరికన్.”

“ఘోరరణోత్సుకుఁ గాంచినాడఁ జూ.”

నిరతము సత్యవాక్కులనె నెన్ని వచింపుచు శాస్త్రరీతులం గరము నెఱిగి”.

“ధరణీపాలక చంద్రుఁ డీతఁడు కృపం దాబూని యుర్విజనోత్కర్షమున్ రంజిలఁజేయుచున్ జగతిఁ జక్కంగాంచె”.

“గణయెడు దృష్టిపాటవము కన్నన దగ్గెను.”

“యన్నరో వెన్నకన్నన నయంబు మృదుత్వము గాంచుగాన నే మన్నన గాంచెలోకమున మానిత పండితపాళిచేఁ దగన్.”

“వీరకానన సముదయ వీతి హోత్రుఁ డానతామర్త్యసముదయుఁ డట్టి పరశు.”

“జనిఫలియించునంచెపుడు స్వాంతమునన్దలపోయు దానఁజూ.”
(జనమంచి శేషాద్రిశర్మకృతి, విచిత్రపాదుకాపట్టాభిషేకం)

అని యిట్లావ్యాపించి వికృతరూపం చూపుతున్నవి.

“ వనరాజవల్వలం “సవల్వలో త్తీర్ణవరాహ యూథాన్యావాస పృథ్వీస్తఖిబహ్నిణాని” “ప్రసీదశశ్వస్థలయస్థలీషు”

అని ప్రసక్తంగా పుచితమైనచోట్ల యివివుంటే రోతగాదుగాని అయిన చోటా కానిచోటా దండగ్గా సమయాన అసమయాన వీటిని గుప్పించడం జగుప్సకు హేతువగుతున్నది. ఇట్లాటి దండగమాటలు అప్రసక్తంగా యెక్కడవున్నా నింద్యమే అవుతున్నవి.

అధిక విశేషణగణం తప్ప తక్కినదండగమాటలు కృష్ణకర్ణామృతం, శ్రీనాథాదులకృతులు మొదలైనవాటిలోవలె నేటికాలపు అనేకకృతుల్లో తగ్గడం సంతోషహేతువేగాని ఏటి అన్నిటిబదులు అధికవిశేషణగణం ప్రబలింది.

“దవ్యనిర్తలరత్నదీపంబనైపుట్టి, లలితమోహనకలాలాపంబనైపుట్టి”

(నిర్వేదం. వేంకట పార్వతీశ్వరకవులు, భారతి)

“ఉద్యద్యశః ప్రాదుర్యాచ్యసుధా”

(భారతి)

“ఉరువై సుత్యతమిస్త్రపుంజరచనో ద్యుక్తంబుతా”

“సుసిరకాంతి సగితంబుగా” (పెన్నరాజు లక్ష్మీవతి. భారతి. 2-9.)

“క్రూర్యకాటిల్యకలుష పంకంబువలన”

(కృష్ణపక్షం.)

“హృదయదళసదారుణ మహోగ్రకార్యంబుదలచినావు.” (1)

“ఇంపుదల్కొత్తపాటల సొంపుమీరె.”

(పెద్దిబొట్ల రామచంద్రరావు, బియల్ క్లాసు, ఆంధ్ర హోరార్డు.)

“రేఖామంజులవాసన లహరి”

(విశ్వనాథ సత్యనారాయణ, అనార్కలి. భారతి.)

యిట్లా యీకాలపుకృతులను అధికవిశేషణగణం కలుషితం చేస్తున్నది. వక్ష్యమాణమైన శబ్దవాచ్యత యీదండగమాటల కిందికి గూడా వస్తున్నదని యిదివరకే తెలిసినాను. అధికవిశేషణ రూపమైన దండగమాటలతోపాటు యతిభంగం, పాదభంగం, భాషావ్యతిక్రమం, ఛందోవ్యతిక్రమం ఈకాలపుకృతుల్లో అట్లా నేనిల్పినవి. యతిభంగాన్ని, పాదభంగాన్ని, ఛందోవ్యతిక్రమంలోనే చేర్చి యీమూటిని నేనిందు ఛందోవ్యతిక్రమ మనివ్యవహరిస్తున్నాను. ఇవి యీకాలపుకృతులను మలినపరుస్తున్న సంగతిని విశదంచేశాను. ఈఛందోవ్యతిక్రమం యేతరుగా దోషమై ఆంధ్రుల భాషాసంస్కారాలకు అడ్డుపడినదీ, నన్నయ ఆరంభించిన భాషావ్యతిక్రమాన్ని దండగకాలను నిరోధించదలచి తిక్కన

యెట్లా ప్రతిక్రియనడిపిందీ, ఆ ప్రతిక్రియలో అత డెట్లా పాదభంగం
యతిభంగం విచివిగాచేసిందీ, చివరకు రేక్కంపమీద నడిచేమనిషి
ముండ్లుతప్పించుకోలేనట్లు ఆదోషాల కెట్లా పాలుపడ్డదీ ప్రథమఖం
డంలో విఫలంగా మీమాంసచేశాను గనుక యింతటితో యీవ్యతి
క్రమదోషవిచారణ చాలిస్తాను. అనుప్రాసాదిశబ్దాలంకారాలవలె
స్వయంగా ఆపతితమైన స్థలాల్లో తప్ప తక్కినచోట్ల వళిప్రాసల నిర్బద్ధ
మైత్రులు పాదభంగ యతిభంగాలు, దండగ్గణాలు మొదలైన ఊర్ధ్వలక్ష
ణాలకు హేతువులై షద్యాన్ని కలుషితంచేశేవి గనుక అవి అట్లాటి
చోట్ల అత్యంత హేయమని ఛందోవ్యతిక్రమం దూష్యమని దీనివల్ల
పద్యం భ్రష్టమయిందని యిప్పటికావ్యాల్లో మీ రనుకొన్న కొత్త
లేక పోయినా యీదోషాలు కావ్యాలను వికృతంచేస్తున్నవని మరల
చెప్పి యిక కావ్యజీవవిచారణ ప్రారంభిస్తాను.

అని శ్రీ...ఉమాకాన్త విద్యాశేఖరకృతిలో వాఙ్మయనూత్రపరిశిష్టంలో
వ్యతిక్రమాధికరణం సమాప్తం.

శ్రీ గణేశాయ నమః.

వాఙ్మయ పరిశిష్టభాష్యం.

భావకావ్యాధికరణం.

యిట్లాటి దోషా లెన్నివున్నా యిప్పటికపుల చిన్నకావ్యాలు, పాశ్చాత్యుల లిరిక్కులవంటివని అవిభావకావ్యాలని వీటిలోది భావ కవిత్వ మని అది కొత్తే నని యాదోహలన్నీ యీకొత్తలో అణిగిపోత వని చెప్పిన పూర్వపక్షానికి భావకావ్యాలు చిరకాలనుండి వున్నవని కొత్తగాదని చెప్పినాను. ఆసంగతి వివరిస్తాను.

సర్గబంధం లేని చిన్న కావ్యాలు చిరకాలంనుండి మనవాఙ్మయంలో వుంటున్నవి. ఘటకర్పరకావ్యం, సూర్యశతకం, బిల్వాణకావ్యం, సౌందర్య లహరి, కాళహస్తీశ్వరశతకం, ఇవన్నీ యీకోటిలోనివి. వీటికే మనపూ ర్వులు ఉపకావ్యాలని ఖండకావ్యాలని పేరుపెట్టినారు. “అసర్గబంధమపి యదుపకావ్య ముదీర్యతే” “అసర్గబంధం సూర్యశతకాది” (ప్రతాప) అని విద్యానాథు డన్నాడు.

“యేకార్థ ప్రవణైః పదైశ్చ సంధిసామగ్ర్యవర్జితం,

ఖండకావ్యంభవేత్ కావ్యసైక్యక దేశానుసారి చ” (సాహి)

(ఏకార్థప్రవణమై సంధిసామగ్ర్యరహితమైన పద్యాలసము దాయానికి కొన్ని లక్షణాలు తగ్గినకావ్యానికి ఖండకావ్య మని పేరు).

“యథాభిక్షాటనం ఆర్యా విలాసశ్చ” (సాహి) అని విశ్వసాథు డన్నాడు.

యీతీరుగా చిన్నకావ్యాలు విభాగరహిత మైనవి, మనవాఙ్మ యంలో చిరకాలంనుండి వున్నవి. కనుక ఆకారాంతరేణ యిప్పటి చిన్న కావ్యాలు కొత్తవికావు.

— పూర్వపక్షం. —

అవునయ్యా, ఆకారంచేత కొత్తవికాకుంటే పోనియ్యండి వనకు మారి యెంకిపాటలు మొదలైనవి భావకవిత్వం. ఇది కొత్తది. యిది వరకు లేదు. ఇంగ్లీషులో లిరిక్సును చూచి కొత్తగా యిప్పటివారు నిర్మించినది భావకవిత్వం.

— తటస్థతేమం. —

భావకవిత్వ మనడమే అసంగతం. శ్రీ కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్య శాస్త్రివారు వ్రాసినట్లు భావంలేనిది కవిత్వమే లేదు. కవిత్వ మెక్కడ వుంటుందో భావ మెక్కడ వుండనే వుంటుంది.

సర్గబంధంలేని చిన్న కావ్యాలు చిరకాలంనుండి మనవాఙ్మయంలో వుంటున్నవి. ఘటకర్పరకావ్యం, సూర్యశతకం, బిల్వణకావ్యం, సౌందర్యలహరి, కాళహస్తీశ్వరశతకం ఇవన్నీ యీకోటిలోవి. ఏటికే మనపూర్వులు ఉపకావ్యాలని, ఖండకావ్యాలని పేరుపెట్టినారు.

“అసర్గబంధమపి యదుపకావ్య ముదీర్యతే” (ప్రతా)

అసర్గబంధం సూర్యశతకాది అని విద్యానాథుడన్నాడు.

“ఏకార్థప్రవణైః పద్యైః సంధిసామగ్ర్యవర్జితం,
ఖండకావ్యం భవేత్ కావ్య పైక దేశానుసారిచ. (సాహి).

(యేకార్థప్రవణమై సంధిసామగ్ర్యరహితమైన పద్యాలసముదాయానికి కొన్ని లక్షణాలు తగ్గినకావ్యానికి ఖండకావ్యమని పేరు.)

“యథాభిక్షాటనం ఆర్యా విలాసశ్చ” (సాహి)

అని విశ్వనాథు డన్నాడు.

“నభావ హీనోస్తిరసో నభావో రసవర్జితః,
పరస్పరకృతాసిద్ధి రసయో రసభావయోః.” (సాహి)

అని సాహిత్యదర్పణకారుడు విశదంచేశాడు. ఇంగ్లీషులో లిరికల్ కవిత్వాన్ని గురించి కూడా యిట్లానే సాహిత్యవేత్త లభిప్రాయపడ్డారు.

“Jonffroy was perhaps the first aesthetician to see quite clearly that lyrical poetry is 'really nothing more than another name for poetry itself, that it includes all the personal and enthusiastic part of what lives and breaths in the art of verse so that the divisions of pedantic criticism are of no avail to us in its consideration. We recognize a narrative or epic poetry; we recognize a drama; in both of these when individual inspiration is strong, there is much that trembles on the verge of the lyrical. But outside what is pure epic and pure drama, all or almost all is lyrical. (Encyclopedia Britannica).

(లిరికల్ కవిత్వమనేది కవిత్వానికే మరియొక పేరని స్పష్టముగా కనుగొన్న ప్రథమసాహిత్యవేత్త “జాన్సోయి” అని చెప్పవచ్చును. పద్య కళయందు ప్రాణభూతమైన లక్షణాలు లిరికల్ కవిత్వమని అతడు విశదీకరించాడు. కనుక ఇది లిరికల్ కవిత్వమని ఇది కాదని విభాగంచేయడం నిష్ప్రయోజనం. ఇది నాటకకవిత్వమని నిర్ణయించవచ్చును. ఇది కథాకవిత్వమని నిర్ణయించవచ్చును. యీరెంటిలోను కవియొక్క స్వీయభావం ఉద్వేగం చెందినప్పుడు లిరికల్ కవిత్వాన్నే సమీపిస్తున్నది. యెపిక్కు, నాటకం, తప్ప తక్కిన కవిత్వమంతా దాదాపుగా అంతా లిరికల్ కవిత్వమేను) అని ఉక్తమవుతున్నది. కనుక సాధారణంగా కవిత్వమంతా భావకవిత్వమే. అందువల్ల యీ భావకవిత్వం కొత్తదనే మాట అయ్యుక్తమని తోసివేస్తున్నాము.

❖ పూర్వపక్షం.

అవునయ్యా; కవిత్వమెక్కడవుంటుందో భావమక్కడవుండడం వాస్తవమైతేకానియ్యండి. యెవరేమన్నా లిరికల్ కవిత్వమని వాకళాఖ

పాశ్చాత్యవాఙ్మయంలో ప్రత్యేకంగా యేర్పడివున్నది. దానిలో భావోద్రేకం ప్రధానం. అవి చిన్నవి. వీటిననుసరించి మేమిప్పుడు భావకవిత్వమనే వాకశాఖను ప్రత్యేకించాము. ఇట్లా భావకావ్యాలనే పృథక్పాఠముదివరకు మన వాఙ్మయంలోలేదు. భావకావ్యమనే పేరే యిదివరకు లేదు. ఇదే నూతనత్వం అని అంటారా.

◀ సిద్ధాంతం. ౧ ▶

చెప్పతున్నాను. పూర్వపక్ష తటస్థాక్షేపాలకు కలిపి సమాధానం వివరిస్తాను. కవిత్వ మెక్కడవుంటుందో భావ మెక్కడవుంటుందనే మాట వాస్తవమేను. అయినా భావకవిత్వం భావకావ్యం అనడం అసంగతంకాదు. మనవాఙ్మయంలో భావకావ్యం అనే పృథక్పాఠం లేదని, అందువల్ల నూతనమని అనడం మిక్కిలి అసంబద్ధం. భావకావ్యం అనేది చాలా ప్రాచీనమయినది. అది మనవాఙ్మయంలో చిరకాలంనుండి వుంటున్నది. శిశుదేవజడప్రకృతివిషయమైన ప్రేమ విషాదాదులు సాహిత్యశాస్త్రంలో భావసంజ్ఞను పొందుతున్నవి. భావమంటే ముందు వివరిస్తాను. ఇట్లాటిభావం ఎక్కడ ప్రధానంగా వ్యంగ్యమైవుంటుందో దానికి భావధ్వని అనిపేరు.

“రసభావ తదాభాస భావ శాంత్యాదిరక్రమః” (కావ్య. అనీ ముప్పట్టుడు.

‘అక్రమః’ అంటే అసంలక్ష్యక్రమవ్యంగ్యధ్వని అని అర్థం. రసం ప్రధానంగావుంటే రసధ్వని అని భావం ప్రధానంగావుంటే భావధ్వని అని యీతీరున కావ్యవ్యవచేశాలు.

“ఇత్యుక్తదిశోద్రేకం ప్రాప్య రసస్య ప్రాధాన్యేపి ఆపాతతో
యత్ర ప్రాధాన్యేన అభివ్యక్తావ్యభిచారణః సభావః. (సాహి)

(రసం ప్రధానమయినా ఉద్రేకంపొంది రసంకంటెయెక్కువప్రధానంగా విషాదాదులు అభివ్యక్తమయితే దానికి భావమని పేరు.)

అని సాహిత్యదర్పణకారుడు తెలుపుతున్నాడు.—ఇతడే

“వాక్యం రసాత్మకం కావ్యం”

(సాహి)

అని చెప్పి

“రస్యత ఇతి రసఇతి వ్యుత్పత్తియోగాత్ భావ తథాభాసాద్ధ
యోపి గృహ్యంతే”

(సాహి)

అని విశదపరచాడు. రసాత్మకకావ్యం భావాత్మకకావ్యం అనియీ తీరున భేదాలను విశ్వనాథుడు తెలుపుతున్నాడు. భగవంతుడి మీద గురువులమీద తండ్రిమీద మిత్రుడిమీదాపుండే ప్రేమకు భావమని పేరు. అది వ్యక్తమయ్యేకావ్యం భావాత్మకకావ్యం, భావ కావ్యం, భావధ్వని, అని వ్యవదేశం పొందుతున్నది.

❖ పూర్వపక్షం. ❖

అనునయ్యా, మీరు సంస్కృతంనుండి భావకావ్యం ఉదాహరించారు. మే మనేది తెలుగులో భావకావ్యం కొత్తదని. సంస్కృతంతో మనకు పనేమిటి? సంస్కృతం బంగాళీలు మహారాష్ట్రీలు మొదలైనవారిది. దానితో మనకు పనిలేదు మావి తెలుగువాళ్ల కోత్తరకం అని అంటారా?

❖ సమాధానం. ❖

చెప్పేతున్నాను. మనము భారతీయులం. సంస్కృతంమీద బంధీలకు మహారాష్ట్రీలకు యెంతహక్కువున్నదో మనకూ అంతే హక్కువున్నది. అది సర్వభారతజాతులకు పితృపైతృమహమయిన ధనం. అది బంగాళీలది మహారాష్ట్రీలది, వారిది వీరిది నాపిగాదు, అని దానికి దూరమైతిమా, భారతీయసంస్కారవిహీనులమై భారతీయులలో

అధమాధములం కాగలము. ఈఅధమాదదశే నేడు ఆంధ్రులకు ప్రాప్తిం
చింది. భారతీయల మని అను కంటాముగాని భారతీయసంస్కారానికి
అత్యంతం అంధులమైనాము. మన కిప్పుడు వున్న కొద్ది తెలుగుపుస్తకా
ల్లో వున్నదే భారతీయసంస్కార మనుకొని వంచితులమైనాము.

భారతీయసంస్కారం భారతీయసాహిత్యజ్ఞాసలు యీఅధమద
శలో మన విశ్వవిద్యాలయస్థానాల్లో నశించినవి గనుకనే కుల్లినప్పుడు
పుట్టే పురుగులవలె పులుముడు అయోమయం చిల్లరశృంగారం మొద
లైన వాటితోకూడిన కృతులుపుట్టి ఆపురుగులవలె సంచరిస్తున్నవి.
వేదమంత్రాలవద్దనుండి వేమనసూక్తాలవరకు, కురుక్షేత్రంవద్దనుండి
కోరబాబ్బిలివరకు, ఆంధ్రులజీవనవంతి అనుస్యూతంగా ప్రవహిస్తున్నది.
పోనియ్యండి యీచర్చ అట్లావుంచిచూచినా వెనకటి తెలుగుకృతుల
కంటె యిప్పుటి వేచూత్రం ముచిదశలో లేవు. మనువసుచరిత్రలు
అధమకావ్యాలయితే ఈపులుముడు అయోమయం శబ్దవాచ్యత
మొదలైన దోషాలతో అంతకంటె అధమాలై చిల్లరశృంగారంతో
కూడివున్నవి గనుక యిప్పుటికృతు లేవిధంగాను ముచిదశలో లేవు.
భావం వ్యక్తిమయ్యేకావ్యం భావధ్వని అని, భావకావ్య మని వ్యవదే
శం పొందుతున్నదని విశేషీకరించాను.

“రతి ర్దేవాది విషయా”

(కావ్యా)

అని ముమ్మటుడన్నాడు.

“దేవముని గురువిషయాచరతి.”

(సామీ)

అని సాహిత్యదర్పణకారు డన్నాడు.

దేవాదివిషయమైన రతికి భావమని పేరని ముమ్మటాదులు
తెలిపినారు. శిశు ప్రేమను వత్సలరసమని కొందరన్నా అదే దర్పణవ్యా
ఖ్యాతకు యిష్టమైనా, శిశుప్రేమను సయితం భావంలోనే మరికొందరు
చేరుస్తారు.

“ఆదిపదాత్ పుత్రాదే రపి గ్రహణం ఇత్యన్యే” (సాహి)
అని వ్యాఖ్యాత ఉదాహరించాడు. ఆది పదంవల్ల ప్రకృతి ప్రేమ
సముతం భావమే అవుతున్నదనవచ్చును. సౌందర్యలహరి, ఋతుసంహ
రం, మహిమ్నుస్తోత్రం మొదలైనవి యీభావకోటిలోనే చేరుతున్నవి.
శిశుక్రందీయమని

“శిశుక్రందయమసభద్వన్వేన్ద్రో జననాదిభ్యశ్చః” (పాణి)
అనే సూత్రంవద్ద పాణిని ఒక గ్రంథంపేరు ఉదాహరించాడు కాని
అది మొట్టాటిదో చెప్పలేము. శిశువు యేడుపునుగురించిన అది, భావ
కావ్యమే అయివుంటుం దని పేరునుబట్టి చెప్పవచ్చును. ప్రియుడికి
ప్రియురాలికి గలప్రేమకుమాత్రం పరిపుష్టదశలో రసమని అపరిపుష్ట
దశలో భావమని పేరుపెట్టినారు. ఇప్పటివారు ఆసంప్రదాయం
తెలియక తమచిన్నకావ్యాల్లో స్త్రీపురుషులప్రేమ పరిపూర్ణమైనాగూడా
దాన్ని భావమేననిపిలిస్తే అది మనసాహిత్యదోషంమాత్రం గాదని భా
రతీయవిజ్ఞానం లేనిదోషమని చెప్పుతున్నాను. కనుకనే

“ఈకృతు లనేకములు భావగీతము లని ఇప్పుడు ప్రచార
మునకు వచ్చిన కొత్తకవితాప్రపంచమునకు చేరినవి. సంస్కృ
తదాస్యమునుండి విముక్తుల మగుచున్నామని నానమ్మకం.”

(తోలకగిపీఠిక. రామలింగారెడ్డి.)

“పాశ్చాత్యాదర్శముల ప్రౌఢ్యము దొరకునంతవరకు మన
కవులు పాడినదే పాడవలసినవారైరి. నవీనమార్గరచనలలో ముఖ్య
మైనది లిరిక్ అను ఆంగ్లేయరచనకు.” (తృణకంకణప్రకాశకులు)

“నవ్యాంధ్రకావ్యరీతులుకడచిన పదియేండ్లలో పొందియున్నవి”

(ఆంధ్రహేరాల్లు - పురాణం, సూరిశాస్త్రి.)

“ఇంతవరకు మనకవులు సంస్కృతమునందు వివరించబడినసాంప్ర
దాయములను శిరసావహించి పనిచేసిరి. ప్రాచీనసంప్రదాయ

ములయెడ గౌరముతగ్గెను. నేడొక నూతనాధ్యాయము ఆరంభ
మగుచున్నది.” (నిడమర్తి సత్యనారాయణ. భారతి. సం. 8.)

ఆని వ్రాసినవి తెలియని అనుచితపుమాటలని విశదపరచాను.

అని శ్రీ...ఉమాకాంతవిద్యాశేఖరికృతిలో వాఙ్మయనూత్రపరిశిష్టంలో

. భావకావ్యాధికరణం సమాప్తం.

వా జ్ఞ య ప రి శి ష్ట భా ష్యం.

జానపదపాత్రాధికరణం.

— పూర్వపక్షం. —

అవునయ్యా, శబ్దార్థాలనుబట్టిగాని వస్తువునుబట్టిగాని, భావాన్ని బట్టిగాని యీకాలపు చిన్నకావ్యాలుకొత్తవిగాకుంటేకాకపోనియ్యండి. పాత్రలనుబట్టి కొత్తవి. యెందుకంటే యీచిన్నకావ్యాల్లో యెంకి, వనకన్య, యీతీరుగా పాత్రలున్నారు. పూర్వకావ్యాల్లో దుష్టంతుడు, యక్షుడు, పార్వతి, సీత, మాలతి యిట్లాటివాండ్లున్నారు. ఈకాలపువాటిలో సాధారణప్రజలలోనుండి పాత్రలను స్వీకరిస్తున్నారు. ఇదేవీటికొత్తలంటారా?

● సమాధానం.

ఇక్కడ వినిపిస్తున్నాను. కొత్తది అయితే అవునుగాక. కొత్త దయినమాత్రాన మంచి దెట్లా అవుతుంది? స్వస్థతకంటె రోగం కొత్తది, నిర్మలంగా వుండడంకంటె పైన దుమ్ముపడడం కొత్త, ఇవన్నీ కొత్తఅయినా మంచివిగావని సాధారణబుద్ధికే తెలుస్తుంది. కాళిదాసు వంటి కవివుంటే యీకాలంలో

“సవీనమిత్యేవ న సాధు సర్వం”.

అని చెప్పివుంటాడు. అనాగరకదశనుండి నాగరకదశకు వస్తున్న పాశ్చాత్యులకు నవీనం నవీనం అనేది మంచిదిగా వుంటే వుండ వచ్చునుగాని ఆధ్యాత్మిక తేజస్సు తపస్సుధర్మం వీటితోపాటు విజ్ఞానం

కావ్యప్రస్థానంమొదలైన మానసజిజ్ఞాసలు వీటిలో ఉచ్చోచ్చదశనంది క్రమంగా ఊణిస్తున్న మనకు అందులో అంద్రులకువచ్చేది వచ్చేది అనేక సందర్భాల్లో ఇప్పటివరకు తయారే అవుతున్నది. ఇంతకూ చెప్ప దలంచి దేమంటే కొత్తదంతా మంచిదిగాదని కొత్త కొత్త అని మురి యడం అవివేకమని తెలుపుతున్నాను. భారతవర్ష తయారైనది గురించి దుఃఖ పడ్డ విబుధులు సత్యాన్ని ప్రకటించినట్లే కనబడుతున్నది.

అవునయ్యా, వీటిని యింగిలీషులో (Pastoral Poetry) పాస్త రలు పొయెట్రీ అని అంటారు కనుక ఇది మంచిది అని అంటారా? అది అసంబద్ధం. ఇంగిలీషులో దా న్నే పేరుతో పిలిస్తేనేమి? ఆ పేరువుంటే అది మంచిదని యేమిప్రమాణం? దానిలో విషయం చర్చించి మంచి చెడ్డలు నిర్ణయించుకోవలసివుంటుంది. ఇక ఆవిచారణచేస్తాను.

❖ పాత్రలు. ❖

అయినా సాధారణప్రజల్లోనుంచి పాత్రలను స్వీకరించడం యీకాలపువారు చేసే కొత్తపనేమో విచారిస్తాను. రామాయణంలో శబరిని వాల్మీకి స్వీకరించాడు. రఘువంశంలో

“హైయంగవీనమాదాయ ఘోషవృద్ధానుపస్థితాః.” (రఘు.)
 అని గొల్లవాండ్రు;

“వనేచరాణాం వనితాసఖానాం

దరిగృహేత్యంగ నిషక్తభాసః.” (కుమార)

అని వనకన్యలను, స్వీకరించాడు.

“వియోగదుఃఖాను భవానభిజ్ఞైః

కాలే నృపాశం విహితందదద్భిః,

ఆహార్యశోభా రహితై రమాయై

రైక్షిప్తపుంభిః ప్రచితాః గోషాః.

స్త్రీభూషణం చేష్టిత మప్రగల్భం
 చారూణ్యవక్రకాణ్యపిపీడితాని,
 ఋజుశ్చ విశ్వాన కృతః స్వభావాన్
 గోపాంగనానాం ముముదేవిలోక్య
 ఆమంద్ర మన్దధ్వనిద త్తతాలం
 గోపాంగనా సృత్య మనందయత్ తం. ”

(భిక్షి)

అని భట్టి తనకావ్యంలో జానపదస్త్రీలను వర్ణించాడు.

“కోశాతకేపుష్పగుళుచ్ఛకాంతిభి
 ర్దుఖై ర్వినిద్రో ల్బణబాణచక్షుషః,
 గ్రామీణ వధ్వస్త మలక్ష్మీతాజనై
 శ్శిరంవృతీనా ముపరివ్యలోకయాన్,
 గోష్ఠేషు గోష్ఠీకృతమండలాసనాన్
 సనాదముత్థాయ ముహుస్సవల్లతః,
 గ్రామ్యా నపశ్యత్ కపిశం పిపాసతః
 స్వగోత్ర సంకీర్తనభావితాత్మనః.
 పశ్యన్ కృతార్థై రపివల్లపజనో
 జనాధినాథం నయయావితృష్ణతాం
 ఏకాంత మాగ్ధ్యానవబుద్ధవిభ్రమం
 ప్రసిద్ధ విస్తార గుణై ర్విలోచనైః,
 ప్రీత్యానియుక్తాన్ లిహతీస్తనంధయాన్
 నిగృహ్యపారీ ముఖయేనజానునోః,
 వర్ధిష్ఠుధారా ధ్వనిరోహిణీః పయ
 శ్చిరన్నిదధ్యౌ దుహతః స గోదుహః,
 సప్రీహిణాయావ దుపాసితం గతాః
 శుకా మృగైస్తావదుపద్రుత శ్రియాం,

కై దారికాణా మభితః సమాకులాః

సహాసమాలోక యత్నిస్తగోపికాః.” (మాఖ)

అని మాఖుడు గ్రామస్త్రీలను, గొల్లలను గొల్లవసితలను ప్రశంసించాడు.

“విలాసా నాగరస్త్రీణాం సతథా ర మయన్తి నః,

యథాస్వభావసిద్ధాని వృత్తాని వనయోషితాం”

అని ఒకకవి వనకన్యకలచేష్టల ముగ్ధరమణీయత్వాన్ని ప్రశంసించాడు. మనదేశంలో

“జొన్నచేలో మంచి సొగసుక తైను జూచి
నిన్నటాలనుంచి నిద్రలేదు” అని.

“యెట్లా పోని స్త్రీయి మట్లావోరి చిన్నదాన్ని”

అని మొదలైన యాలపాటల్లోను బ్రాహ్మణేతరజానపదపాత్రలు పాచిన కాలంనుండి గోచరిస్తున్నారు. కనుక వీటిలో నూతనత్వంయేమీలేదు.

అవునయ్యా, వీరిని పూర్వులు అప్రధానంగా స్వీకరించారు వీరు ప్రధాన పాత్రలుగా ఇప్పటి కావ్యాలలో వున్నారు, కనుక ఇదికొత్త అని అంటారా? అది సరిగాదు.

“ఓరోరిబండోడ వాయూరిబండోడ”

అనే కృతుల్లో వారే ప్రధానం. అవునుగాని అవి చిన్నకృతులు. యెంకి పాటలు మొదలైనవి పెద్దవి అనిఅంటారా? అవుడు చిన్నవి పెద్దవి అనే అనవలెనుగాని కొత్త అని అనడం అసంగతం. కొత్త అని ఒప్పుకున్నా, కొత్త అన్నమాత్రాన మంచిదనే నిశ్చయంలేదని యిదివరకే చెప్పినాను.

అని శ్రీ...ఉమాకాన్త విద్యాశేఖరకృతిలో వాఙ్మయసూత్రపరిష్టంలో
జానపదపాత్రాధికరణం సమాప్తం.

శ్రీ గణేశాయ నమః.

వాఙ్మయ పరిశిష్టభాష్యం.

శృంగారాధికరణం.

అవునయ్యా, కొత్తగాకుంటే గాకపోనీయండి, సాధారణప్రజలు కావులు నాయకులుగావున్న మాకావ్యాలకవిత్వం మంచిదంటారా?

విసిపిస్తున్నాను. ఈకవితాన్ని యిక విచారణచేస్తాను. యెంకి పాటల నీచిన్నకావ్యాలకు మచ్చుగా దీసుకొని విచారిస్తాను. ఈ కాలపు కావ్యాలను చాలావాటిని పరిశీలించాను. వీటిలో శృంగారం ప్రధానంగా వున్నది. కనుక శృంగారవిచారణే యిక్కడ చేస్తాను. ఈవిచారణనే వీరానికి రాద్రానికి అద్భుతానికి అట్లానే అన్వయించుకోవలెను. హాస్యం, భయం, భీభత్సం, కరుణం వీటికి యెటువంటిపాత్రలున్నా విరోధం లేదు గనుకను మామూలుమనుషులు సయితం యీ రసాదుల కావ్యాల్లో ప్రధానపాత్రలుగా వుండవచ్చును గనుకను వీటిని చర్చించడం మాని తక్కిన ఉదాత్తరసాలకు ప్రతినిధిగా శృంగారం తీసుకొని చర్చిస్తాను. అదిగాక యీకాలపు వచకుమారి, యెంకిపాటలు, ప్రణయాంజలి మొదలైనవాటిలో శృంగారమే వున్నది. వీటిని గురించి

“యెంకిపాట లనెడి...కవితాకల్పప్రసూనముల విషయమునందు గూడ...

యెంకిపాటలు ఈ ఇరుదవశతాబ్దిని మన యీ ఆంధ్రవాఙ్మయ కల్పశాఖకు ప్రసవించిన సర్వాంగపరిపూర్ణ పరిణతీవిలసితంబు లగు

దివ్యప్రసూనరాజములుగాని పూపబెడంగులపచరించు పసరుమొగ్గులుగావు... దివ్యతాపూర్ణములగు భావసీమలందు ప్రయత్న విశేషమున ప్రోదిచేయబడిన ప్రాభవసంపదల చెన్నలరారు పుష్పరాజములుగాని అంతంతమాత్రపు 'అరవిదు లెన్నటికినిగావు ... ఇంతయేలప్రియ. పాశకులు ఈపూజాకుసుమములోనేయొకదానిని చిత్తగించినను ఈనామాటలు అతిశయోక్తులు ఎంతమాత్రమునుగావని యెరుంగగల్గుటయేగాక" అని యెంకిపాటల పీఠికాకర్త వ్రాశాడు.

“పాటలు అప్రయత్నంగావచ్చేటట్లు ప్రసాదించిన యెంకికి కృతజ్ఞుడనా? ప్రోత్సాహముచేసి ఏపుతట్టిన అధికార్థవారికా? కవితాకళారహస్యాలు తెలియజెప్పిన మాటనవరాజు అప్పారాయనికా? మువ్వరకును.”

అని యెంకిపాటలకర్త యీయెంకిపాటల రచనవల్లకలిగిన సంతోషంలో కృతజ్ఞత యెవరికి చూపవలసినదీ తోచక కొంతసేపు అనిశ్చయంతో వున్నాడు.

“యెంకిపాటలు పదిమందికీ వినుపించినవారు, దేశోద్ధారకులు శ్రీయుత కాశీనాథుని నాగేశ్వర్రావు పంతులుగారు... యీ పుస్తకం అచ్చులో యెంతో అభిమానంచూపి రెండుమాసములు తమ నూడుపత్రికలలోను ఉచితముగా అడ్వర్టైజుచేయునట్లు ఆర్డరు దయచేసినారు. వారి కెంతో కృతజ్ఞుడను.”

“శ్రీ శ్రీ శ్రీ రాజా వెంకటాద్రి అప్పారావుబహద్దరుగారు యీపాటలు విని ఆనందించేవారు.”

“ఆంధ్ర పండిత మండలివారు నన్ను ఆహ్వానించి గౌరవించారు.”

“తర్కవ్యాకర్త శాస్త్రవేత్తలగు బ్రహ్మశ్రీ గంటి సూర్యనారాయణశాస్త్రులుగారు తమకు తామే కోరి యీపాటలు చక్కగా అచ్చువేయించినందుకు... కృతజ్ఞుడను.”

అని వారివారిపొగడ్డలను యెంకిపాటలక ర్త వ్రాశాడు. శృంగారమునే ఒకపుస్తకం అచ్చువేయించిన జీ. యన్. శాస్త్రి అందుకంపెనీ, తపాల పెట్టె 110, చిరునామాగల శ్రీగంటి సూర్యనారాయణశాస్త్రివారు

“ప్రథమమునుండి నాకెన్నోవిధాల సహాయముచేయుచున్న శ్రీదేశోద్ధారక కాశీనాథుని నాగేశ్వరప్రపంతులుగారికి నాప్రణామాంజలి. నాకనేకవిధముల సహాయసంపత్తి నొసగుచున్న ప్రాణమిత్రులగు బసవరాజు మొకటప్పారావు, దువ్వారి సాంబమూర్తి, యెడిద సూర్యనారాయణగార్లకు శతహస్తవందన కనుమార్పణములకన్న నేనేమి యుపకరింపగలను.”

అని ప్రకటించారు. ఈతీరుగా వీరందరు ఈశృంగారాన్ని యెంకిపాటలను మెచ్చుకోవడమేగాకుండా భారతి పత్రికనిండా ప్రణయజానకి అని ప్రణయినీగీతాలని ప్రణయగీతాలని ప్రణయసాధమని విరివిగా కనబడుతున్నవి. వీరిల్లా ప్రీతి జూపిన వీటితత్వమేమిటి అని వీటినన్నిటిని శ్రద్ధతో పరిశీలించాను. ఇక వీటివిచారణ ఆరంభిస్తాను.

❖ యెంకిపాటలకథ. ❖

యెంకినినాయుడు వరిస్తాడు. ఆమె మొట్టమొదట బెట్టుచూపి తరువాత అతడికి పశమపుతుంది. రాత్తుల్లో చేలో నాయుడుగటే యెవరికీ తెలియకుండా అతడికొరకు నీటుగా వస్తుంది. మంచెకింద గోనె పట్టవేసుకొని యిద్దరు కలుస్తారు. ఆమె కులుకుచూపులు చూపిస్తుంది. తెల్లవారబాయ్యేవేళ యింటికిబోయి యేమీ యెరగనట్లుంటుంది. కొన్నాళ్లకు యిద్దరూ పెండ్లాడుతారు. తరువాత యిద్దరికి వియోగం సంభవిస్తుంది. యెంకినాయుడికోసం రాత్రులయందు యేటివొడ్డుకుపోయి అతణ్ణి తలుచుకుంటుంది. తరువాత మళ్లీ కలుస్తారు. తిరుపతికి పోతారు. మళ్లీ వియోగం. ఇద్దరూ ఒకరికోసం వొకరు తాపపడతారు. తిరిగి

కలుస్తారు. కోద్దిరోజుల్లో కడుపుతో వుంటావని నాయుడంటాడు. అందుకు నాకు యినాము లియ్య మంటాడు. పుస్తకంలో కథ ముగుస్తుంది.

ఇక శృంగారం అనే గ్రంథంలో ఒక్కొక్కరు కొన్నికొన్ని పద్యాలు రచించారు. “రజస్వలకాకముందే చన్నులువచ్చినవి.”

“జోడుగుండలబారననెద దోచె గొత్తచనులు” అని.

“పొగరు గుబ్బలరైక నెగదన్ని పయ్యంట.” అని.

“నాచన్నులు, నావెండ్రుకలు, నాముఖం, నాపెదవి నీవే నని బాసజేసి ఆమాటతీర్చకపోవడం మంచిదేనా” అని.

“సావిట్లాగాజలుసప్పుడయినట్లు, సిటి కేసిరమ్మని చెయ్యాపినట్లు” అని యిట్లాటివి కనబడుతున్నవి. ఇక భారతిలో ప్రణయగీతాలు, ప్రణయసాధాలు, ప్రణయజానకి, మూగినోములు మొదలైనవాటిలో

“అది నడిచేటపుడు జీరాడుకుచ్చెళ్లు రేపే దుమ్ములో ఒకరేణువు నయితాను.” (నాయని సుబ్బారావు, భారతి. 1-7-61.)

“ఏమిచేయుచు నుండునో యింటిలోన, నాదుజానకి నారతనాల బొమ్మ.” (అధికార్ల సూర్యనారాయణ, భారతి. 1-2.)

“ఎప్పుడు ప్రియుడువస్తాడా, ఎప్పుడాముద్దుమొగంచూస్తానా అని ఆతురపడుతున్నాను.” (సోదామిని భారతి. 1-1.)

“ఓకాంతం నన్నొక్కసారి చూడు. నీకటాక్షామృతంలో రాలే చినుకులను తాగనియ్యి, నీచూపుభిక్ష పెట్టు”.

(ప్రణయసాధం, మామునూరు నాగభూషణరావు. భారతి. 3-8.)

ఓప్రియురాలా!

“నీవు నన్ను చూడవచ్చేటపుడు ప్రణయరసంతో నీపాదాలు కడుగుతాను, నామనఃపుష్పహారం నీమెడలో వేస్తాను, నా హృదయదీపకళికతో హారతిస్తాను. ప్రణయగీతాలు పాడు తాను. నీపాదాలదగ్గరవాలే పూజాపుష్పాన్నా తాను. నాకు స్వర్గంవద్దు. నీనీడలోవుంటే చాలు, నాకు గంగాజలం వద్దు.

నీమధురామృతంలో అమృతపు చినుకునైతా. నాకింద్రపదవి పద్దు. నీకంటిలో పాపనైతా.”

(ప్రణయగీతాలు. భండారు రాజేశ్వరరావు, భారతి. 2-2.)

“నాకు రెక్కలుంటే నీవద్దవ్రాలి నిన్ను ముద్దు పెట్టుకుంటాను.”

(నాదెండ్ల వెంకట్రావు, భారతి. -2-2.)

“ఓ తరుణీ నీకొగిట్టో జేరి తనువుమరున్నాను. నామీద ఆకాశం పడ్డా భయంలేదు. (ప్రణయోన్మాదం. పాణిని. భారతి. 1. ౩.)

“నాప్రణయగాననశబ్దాలకు విశ్వమంతా చలించి నిట్టూర్పు విడిచింది.” (వేదుల సత్యనారాయణశాస్త్రి, భారతి. 1-8.)

“గువ్వజంట చింతచెట్టుమీద సరసమాడుతున్నవి. చప్పుడై సపుడెల్లా నీవే వస్తున్నావని చూస్తున్నాను.”

(సాదామిని, భారతి. 1-10)

“కలికి ఒండ్లొండుకొరసీ వలపుదక్క.”

(పువ్వుడ శేషగిర్రావు, చోడవరపు జానకిరామయ్య, భారతి.)

“దానిచీరె కొంగు రాచుకున్నది. నిద్రపట్టదు. దానిచూపులు దానికులుకులు ఎదురుకొంటున్నవి”

(కవికొండల వెంకటరావు, భారతి. 2-10.)

“నన్ను విబుధులువిడిచినా, నామిత్రులువిడిచినా నాప్రేమభాగ్యం వుంటే నాకేమిభయం”

(గరిగిపాటి రామమూర్తి, భారతి. 2-11.)

“ముద్దులొలుకు నీరూపుపిల్లా, మూర్ఛదెచ్చేనేమో పిల్లా.”

(భారతి. 1-12.)

“నిన్నువలచుట జానకీ నేను నేను.”

(భారతి. 1-11.)

అని అంటున్నారు. పైవాటిలో అక్కడక్కడ మూలపద్యాలను నేను గద్యంలో ఉదాహరించాను. యెంకిపాటలు, శృంగారమనే గ్రంథం భారతిలో ప్రణయగీత, ప్రణయసౌధ, ప్రణయోన్మాద ప్రభృతులు.

వెలువరించిన శృంగారం యిది. మంచిది నీనితత్వమేమిటి? ఇది హేయమా? ఉపాదేయమా? అని యిక విచారిస్తాను.

— శృంగారం. —

కుమారస్వామి అన్నట్లు సర్వప్రాణులకు ఆనందజనకమైన మాన్యభానురాగంమీద ఆధారపడివున్నది గనుక శృంగారం మనకు ఉపాదేయ మవుతున్నది.

“స్త్రీతినామాపి మధురం” అని అభినవగుప్తపాదు లంటున్నారు.

“శృంగార ఏవ మధురః పరః ప్రహ్లాదనోరసః.” (ధ్వనా.)
అని ఆనందవర్ధనుడు. వాల్మీకి కాళిదాసాదులు ఆశృంగారాన్ని ప్రతిపాదించి ఉత్తమకావ్యాలను మనకు ప్రసాదించారు. కనుక శృంగారం ఉపాదేయం.

తటస్థాక్షేపం.

శృంగారం గ్రాహ్యంకాదు. అది ఆనందజనకం గనుక గ్రాహ్యమంటారా? భోజనాదులు సయితం ఆనందజనకమే. భోజనాన్ని ఆధారంచేసి యెందుకు కావ్యం రచించరాదు?

౧ “ఆన్నం బ్రహ్మేతి వ్యజానాత్” (జైత్తి. భృ.)

౨ “అన్నేన జాతాని జీవంతి” (జైత్తి. భృ.)

౩ “అదిత్యోహవై ప్రాణోరయిరేవ చంద్రమాః” (ప్రశ్నో.)

౪ తస్మై సమోవాచ స్రజాకామోవై స్రజాపతిః స తపోతప్యత సతపస్తప్త్వా స మిధున ముత్పాదయతే రయిం చ. (అన్నం)

ప్రాణం చేత్యేతేమే బహుధాప్రజాః కరిష్యత ఇతి. (ప్రశ్నో.)

౫ “యోయో హ్యన్నమత్తి యోరేతః సిగ్భవతి తద్భూయ ఏవ భవతి.” (ఛాందో.)

- ౬ సోపోభ్యతపత్ తాభ్యోభితప్తాభ్యో నూర్తిరజాయత యావై సామూర్తి రజాయతాన్నవైతత్. (ఐతరే)
- ౭ అన్నఁననిద్యాత్ తద్వృతం ప్రాణోవా అన్నం శరీరమన్నాదం.....అన్నవానన్నాదో భవతి మహాభవతి. ప్రజయా సశుభిర్భిక్షావర్చసేన మహాకీర్త్యా. (తైత్తి. భృ.)
- ౮ అన్నం నపరిచక్షీత తద్వృతం ఆపోవా అన్నం జ్యోతిరన్నాదం. (తైత్తి. భృ.)
- ౯ అన్నం ఒహుకుర్వీత తద్వృతం పృథివీవా అన్నం ఆకాశోన్నాదః. (తైత్తి. భృ.)
- ౧౦ తస్మాద్యయాకయాచవిధయా బహ్వన్నం ప్రాప్నుయాత్. (తైత్తి. భృ.)
- ౧౧ అహమన్న మహమన్న మహవన్నం అహమన్నాదో హమన్నాదో హమన్నాదః. (తైత్తి. భృ.)
- ౧ అన్నం బ్రహ్మమని తైలుసుకోవలెను.
- ౨ అన్నం వల్లనే భూతాలు జీవిస్తూవున్నవి.
- ౩ ఆదిత్యుడు ప్రాణం అన్నం చంద్రుడు.
- ౪ ప్రజాకాముడై ప్రజాపతి తపస్సుచేశాడు తపస్సుజేసి ఒక జంటను ఉత్పాదించాడు అన్నమూ ప్రాణమూ అనేవి నాకు ప్రజను కలిగిస్తువి అని కబంధికి విప్పలాదుడు చెప్పినాడు.
- ౫ యెవడు అన్నం తింటున్నాడో యెవడు రేతస్సేకం చేస్తున్నాడో వాడు విస్తరిస్తున్నాడు.
- ౬ ప్రజాపతి నీళ్లనుండి తపస్సుచేశాడు. అట్లా అభిత ప్తమైన నీళ్లనుండి మూర్తి పుట్టింది ఆపుట్టినమూర్తే అన్నం.
- ౭ అన్నాన్ని నిందించవద్దు. అది బ్రహ్మవేత్తకు వ్రతం. ప్రాణం అన్నం.

శరీరం అన్నాదం. అన్నం గలవాడు అన్నాన్ని భక్షించే ప్రాణం
గలవాడవుతున్నాడు. సంతానంచేత పశువులచేత బ్రహ్మతేజస్సు
చేత గొప్పవాడవుతున్నాడు. కీర్తిచేతను గొప్పవాడవుతున్నాడు.

1. అన్నాన్ని పరిహరించగూడదు. అది బ్రహ్మవేత్తకు వ్రతం. పుడ
కాలే అన్నం. జ్యోతిస్సు అన్నాన్ని భక్షించేది.

2. అన్నాన్ని గౌరవించవలెను. అది బ్రహ్మవేత్తకు వ్రతం. భూమే
అన్నస్వరూపం. ఆకాశం అన్నాన్ని భక్షించేది.

3. యే ప్రకారంచేతనైనా విస్తారమయిన అన్నాన్ని పొందవలసినది.

4. నేను అన్నాన్ని. నేను అన్నాన్ని. నేను అన్నాన్ని. నేను అన్నాన్ని
భక్షించేవాణ్ని. నేను అన్నాన్ని భక్షించే వాణ్ని. నేను అన్నా
న్ని భక్షించే వాణ్ని.

అని యీతీరున ఉపనిషత్తులు అన్న మాహాత్మ్యాన్ని ప్రశంసిస్తున్నవి.
ఛాంధోగ్యంలో ఉపస్థి ప్రతిహర్త నడిగితే అన్నమే దేవత అంటాడు.
వేదపురుషుడు తెల్లకుక్కరూపంతో అన్నమాహాత్మ్యం బకుడికి ఉప
దేశిస్తాడు. ఇంకా ఉపనిషత్తుల్లో అన్నప్రశంసవున్నది. ఇట్లా ప్రశస్తమైన
భోజనాన్ని కావ్యంలో యెందుకు వర్ణించరాదు? కాని భోజనాన్ని ప్ర
ధానపస్తువుగా తీసుకొని కావ్యాలను రచించడంలేదు అట్లా రచిస్తే
జగుషగా వుంటుంది అట్లానే శృంగారాన్నికూడా ప్రధానాంశంగా
తీసుకొని కావ్యం రచించడం అప్రశస్తం.

“ఆహారని ద్రాభయమైదునాని.”

అని అన్నట్లు భోజనం మైదునేచ్ఛాయీవన్నీ పశుకృత్యాలు. ఈపశు
గుణంయొక్క తృప్తికోసం యెవరికి లభించిసరితి వాండ్లు పాటుపడతా
రు. ఇది చెప్పకోతగ్గ విషయంగాదు. అందుకే

“లాటీనేత్రపుటీపయోధగఘటి రేవాతటి నిమ్మిటి,
పాటిరద్రుమవర్ణనేనకవిభిష్టాఛైర్దినం నీయతే. ”

(లాట్రీ నేత్రపుటాలను కుండలవంటి స్తనాలను నర్తదానవీరీ రానవున్న పొదిరిండ్లను, చందనవృక్షాలను, వర్ణిస్తూ మూఘులు కవులు దినాలు గడుపుతారు) అని ఒకరు కావ్యకోటినే నిరసించారు.

“న చ సభ్యేతరవాదచుంచవః” (త్రిశతి)

• (సభ్యేతరమైన వాక్కులను చెప్పడంలో నిపుణులంగాము) అని భర్తృహరి కవులమాటలను నిరసిస్తున్నాడు.

ఈపశుకృత్యాలను ఆధారంజేసుకొని పరిణతిబుద్ధులు కావ్యంలో ప్రవృత్తులుకావడం అనుచితం. పశుత్వాన్ని అణగదొక్కడానికే భారతీయ విజ్ఞానమంతా సర్వశక్తిని యోగిస్తున్నది. యోగసాంఖ్య వేదాంతప్రముఖశాస్త్రాలు ఈపనికే యత్నిస్తున్నవి. అట్లాటి స్థితిలో కవులులోకాభ్యుదయ హేతువులైన ఆమహాప్రయత్నాలకు తోడ్పడడానికి బదులు పశుత్వాన్ని ప్రేరేపించే కామాన్ని ఆధారం చేసుకొని ప్రవర్తించడం సర్వభా అప్రశస్తం. కనుక శృంగారం యెంతమాత్రం గ్రాహ్యంకాదు అని అంటే.

— సిద్ధాంతం —

చెప్పతున్నాను; భోజనాన్ని ఆధారం జేసుకొని కావ్యం వ్రాయనట్లే కామాన్ని ఆధారం జేసుకొని కావ్యం వ్రాయరాదనడం సరిగాదు. భోజనం, సంభోగేచ్ఛ నిద్ర, భయం, ఇతన్నీ పశుకృత్యాలన్నమాట సత్యం. అయితే జగత్సంతతికి, అంటే, జగత్తుయొక్క అవిచ్ఛిన్నతకు, భోజనసంభోగేచ్ఛలు రెండూ ప్రధానమైనవిగా వున్నవి.

“బ్రహ్మచర్యాదేవప్రవ్రజేత్.”

అనే వాక్యాలతో జన్మపరంపరను ఆపి జగత్తును విచ్ఛిన్నంజేసే బ్రహ్మమీమాంసా మార్గ మొకటి వున్నా,

“ప్రజాతంతం మావ్యవచ్ఛేత్సిః.” (తైత్తి.)

అనే శ్రుతివాక్యాల ఊతతో నిత్యనైమిత్తిక కామ్యకర్మలను ప్రేరేపించి

జగత్తుయొక్క అవిచ్ఛిన్నతను ఆరాధించే ప్రవృత్తిమార్గంలోకంటే
చిరవ్రతిస్థితమై వున్నది.

“సా భావయిత్రీ భావయితవ్యా భవతి తం స్త్రీం గర్భాభిభర్తినా
గ్రవవకుమారం జన్తనోగ్రేధిభావయతి సయత్ కుమారం జన్త
నోగ్రేధిభావయతి ఆత్మానమేవ తద్భావయతి.....ఏవం సంత
తాహి మేలోకాస్తదస్య ద్వితీయజన్త.” (ఐతరే)

అని ఐతరైయోగనిషత్తు ఆదేశించిన జగత్సంతతిని, (జగదవిచ్ఛిన్నతను)

“ధర్మం జైమినిరతపవ.” (బ్రహ్మ)

అని పూర్వపక్షవాదులు సంఘాతం గౌరవార్థం ప్రస్తావించిన జైమిని,
జ్ఞానానికి కర్తాంగత్వ మారోపించి ప్రవృత్తినే ప్రతిష్ఠించిన జైమిని,
వాస్తవంగా ఆరాధించిన వాడవుతున్నాడు.

“సంతటిః శుద్ధవంశ్యాహి పరత్రేహచశర్వణే”

అన్న కాళిదాసవాక్యాలు ఈ జగదవిచ్ఛిన్నతయొక్క రూపాన్ని తెలు
పుతున్నవి.

౧ “స్వాద్యన్న భక్షకామేన వేషోయం యోగినాం ధృతః.”

౨ స్థితోసియోషితాంగర్భే తాభిరేవవివర్ధితః

అహోకృతమ్నుతా మూర్ఖ కథం? తావచనిందసి. (మండనః.)

౩ యాసాం స్తన్యం త్వయా పీతం యాసాం జాతోసి యోనితః

తాసుమూర్ఖతమ స్త్రీషు పశువద్రమసేకథం?

౪ మన్యేమైధునకామేన వేషోయంకర్తిణాంధృతః. (శంకరః.)

౧ దుచిగల ఆహారం తినగోరినవాడిచేత యోగి వేషం స్వీకృత
మగుతున్నది.

౨ స్త్రీలగర్భంలో వుండి స్త్రీలచేతనే వివర్ధితుడనై ఓయూర్బుడా
వారినే యెట్లా నిందిస్తావు? అహోకృతఘ్నత. (మండనుడు.)

- 3 యెవరి స్తన్యం తాగినా నో యెవరి యోనిలోనుండి పుట్టినానో
ఆస్త్రీలతోనే ఓమూర్భతముడా పశువువలె యెట్లా రమిస్తావు?
ర మైథునకాముడిచేత గృహస్థవేషం స్వీకృతమవుతున్న దను
కొంటాను. (శంకరుడు)

అని యీతరున కర్తబ్రహ్మ మీమాంసలకు జరిగిన వివాదం జగత్సం
తతికి ఆధారమైన స్త్రీపురుష సంయోగాన్ని కర్తమీమాంస యెట్లా
పూజించేదీ తెలుపగలదు. ఇట్లాటి జగదవిచ్ఛిన్నతకు ఆవశ్యకమైన
ప్రాణధారణసాధనమైన ఆహారం, సంస్కృతి సాధనమైన సంయో
గం, రోతగాక, ఉపాదేయత్వాన్నే పొందుతున్నవి. ఆహారాన్ని గూడా
విదూషకుడి సందర్భంలో కవులు స్వీకరిస్తూవచ్చారు. ఆహారాన్ని
వాల్మీకి ఆయోధ్యాకాండంలో 91 వ సర్గలో భరద్వాజుడు భరతుడికి
ఆతిథ్యమిచ్చినఘట్టంలో మనోహరంగా వర్ణించాడు. అయితే తర
తమ భావంచేత ఆహారంకంటె సంయోగమే జగత్సంతతికి (జగదవిచ్ఛి
న్నతకు) సన్నిహిత కారణం ప్రధానకారణం అయివున్నది. జగస్థితి
కారకుడైన శ్రీవిష్ణువును శృంగారానికి అధిదైవతంగా భావించడంలో
యీఅభిప్రాయమే వ్యక్తమవుతున్నది. బుభక్షకంటె సంభోగేచ్ఛ
యెక్కువ ప్రధానంగా స్వీకృతం కావడం ఉచితమంటున్నాను ఇంతటి
మహిమగల శృంగారం కావ్యంలో ప్రధానమని భారతీయులు ఉత్కృ
ష్టమైన ప్రవృత్తిధర్మానికి కావ్యాన్ని అనల్పసాధనంజేసి లోకాభ్యు
దయానికి తోడ్పడంలో వారి అమేయజ్ఞానాన్ని వెలయించారు.

“క్రౌంచద్వంద్వ వియోగోత్థః శోకఃశ్లోకత్వమాగతః”

అని ఆనందవర్ధనుడు కీర్తించిన క్రౌంచద్వంద్వవియోగం ఆధారంగా
సీతారామ సంయోగ వియోగాలను వెలయించిన వాల్మీకికృతిని, లో
కంలో వున్న సమస్తకావ్యజాతంలో మహిమన్నతస్థానం పొందదగ్గ
రామాయణాన్ని, ప్రశంసిస్తూ

“యత్ర ప్రవృత్తి శాస్త్రార్థః సమ్యగేవ నిరూపితః.”

(పారాశర్యోపపురాణం)

(యెక్కడ ప్రవృత్తిశాస్త్రార్థం బాగా ప్రకాశితమయిందో.)
 అనిఅన్నారు. సంయోగంతో వియోగం సంబద్ధమైనది గనుక వియోగం
 సంయోగ సంబంధి అయి సంయోగవియోగాలు రెండూ శృంగారమవు
 తున్నవి. ఈతీరుగా శృంగారం గ్రాహ్యంమాత్రమేగాకుండా సమస్త
 జగత్ప్రీతికి హేతువుకావడంవల్ల ప్రధానమనిగూడా నిరూపించాను.
 ఇట్లా ప్రవృత్తిమాగ్గాన్ని చేపట్టిన కావ్యం ప్రవృత్తి హేతుభూత
 మయిన సంయోగాన్ని స్వీకరించడం అత్యంతం ఉచితమన్నాను.
 ఇందుకే భారతీయులు కవిత్వోన్నతికి ఆకరమైన నాటకంలో శృం
 గారం (వీరమైనా) ప్రధానమన్నారని వ్యాఖ్య చేస్తున్నాను. వీరాన్ని
 గురించి నాటకాధికరణంలో వివరించాను గనుక యిక్కడ వదులుతు
 న్నాను. వేదాంతజిజ్ఞాసలు సంపూర్ణంగా బలం స్రాపించినతరువాత
 శాంతాన్నిగూడా రసకోటిలో సాహిత్యవేత్తలు సిరిపరిచినట్లు కనబడు
 తున్నది. భరతుడు శాంతరిసం చెప్పకపోయినా

“నిర్వేదస్థాయీభావః శాంతోస్తి నవమోరసః.” (కావ్య)

అని ముమ్మటాదులు శాంతాన్ని ప్రతిపాదించినవిధం

“నిర్వేదస్యామంగళవ్రాయస్య ప్రథమమను పాదేయత్వేఽపి ఉ

పాదానం వ్యభిచారిత్వేఽపి స్థాయిత్యాభిధానార్థం” (కావ్య)

అని దాన్ని సమర్థించిన విధం, శాంతం రసకోటిలో సిరపడ్డమార్గాన్ని
 చూపుతున్నది.

ఈసంగతి సంపూర్ణంగా వాఙ్మయదర్శనంలో మరియొకచోట
 మీమాంస చేశాను. గ్రంథవిస్తర భీతిచేత యిక్కడ వదులుతున్నాను
 ఇది యింత ప్రధానమైనది గనుకనే,

“శృంగారవప మధురః పరః ప్రహ్లాదనోరసః.”

అని ధ్వనికారుడు కీర్తిస్తున్నాడు.

ఇక యెంకిపాటలు, శృంగారం, భారతిలో ప్రణయజానకి, ప్రణయగీతం, ప్రణయగానం, మొదలైనవాటిలోని శృంగారతత్వమేమిటి? అని విచారిస్తాను.

— శృంగార విచారణ —

శృంగారం లోకసంతతికి (అవిచ్ఛిన్నతకు) ప్రేరకమని అందువల్ల మనకు గ్రాహ్యమని అన్నాను. ఇది ధర్మతత్పరులయందు నిష్ఠమైనపుడు లోకాభ్యుదయపేతువై ఉపాదేయమవుతున్నది. ధర్మతత్పరమైన జగత్సంతతి అభీష్టంగాని అధర్మతత్పరమైన జగత్తుయొక్క అవిచ్ఛిన్నత త్యాజ్యమేకదా. కనుక ధర్మతత్పరులలో నిష్ఠమై శృంగారిం ఉత్తమత్వం ఆరోపిస్తున్నది.

— పూర్వపక్షం. —

శృంగారం లోకసంతతికి ప్రేరకం కావడంవల్ల గ్రాహ్యమంటే మేము హాస్యకోము. అది కమారస్వామి రత్నావళిలో అన్నట్లు సర్వప్రాణి హృదయంగమం గనుక గ్రాహ్యం. అదుకే

“శృంగారి ఏవమధురః పరఃప్రహ్లాద నోరసః.” (ధృన్య)

(శృంగారమే మధురం; అత్యంతప్రహ్లాదనం అయినరసం అని ఆనందవర్ధను డన్నాను.

“స్త్రీతి నామాపిమధురం” (స్త్రీ అనేపేరే మధురమైనది.)

అని అభినవగుప్తపాదులు అన్నాడని మీరే ఉదాహరించారు.

“జ్ఞాతాస్వాదో వివృతజఘనాం కోవిహతుం సమర్థః.” (మేఘ)

(ఇది వరకు రుచిచూచిన వాడెవడు వివృతజఘనను విడువ సమర్థుడు?) అన్నకాళిదాసువచనం ప్రసిద్ధమేగదా! ఇక

౧. “ఉరసినిపతితానాం స్రస్త ధమ్మిల్లకానాం

ముకుళితనయనానాం కించిదున్నీలితానాం

ఉపరిసురతభేద స్విన్నగండస్థలానాం

అధరమధు నధూనాం భాగ్యవంతః పిబంతి.

౨. ఆవాసః క్రియతాం గాంగే పాపహారిణి వారిణి,
స్తనద్వయే తరుణ్యావా మనోహారిణి హారిణి.

౩. మాత్సర్య ముత్సార్ప విచార్య కార్య
మార్యాస్య మర్యాద్యమిదం వదంతు.
సేవ్యానితంబా కిము భూధరాణాం
ఉత్తర స్తేరవిలాసినీనాం.

౪. ప్రణయమధురాః ప్రేమోదారా రసాశ్రయతాంగతాః
ఫణితిమధురా ముగ్ధప్రాయాః ప్రకాశితసమ్మదాః
ప్రకృతిసుభగా విస్తంభార్థాః స్తరోదయదాయినో
రహసి కిమపి స్వైరాలాపా హరంతి మృగీదృశాం.

౫. అదర్శనే దర్శనమాత్ర కామా
దృష్ట్వా పరిష్వంగ సుఖైకలోలా,
ఆలింగితాయాం పునరాయ తాక్ష్యాం
ఆశాసహే విగ్రహయో రభేదం.

౧. (వక్షస్సుగూదవాలి కొప్పు జారగా ముకిళితనయనలై
కొడ్డిగా ఉన్నీలితలై, ఉపరిసురతంచేత చెమర్చిన గండస్థలాలతో వుండే
వధువుల పెదవితేనెను భాగ్యవంతులు తాగుతారు. .

౨. పాపహారిఅయిన గంగవారియందైనా వాసంచెయ్యలేదా?
మనోహారి, హారి అయిన తరుణీస్తనద్వయమందైనా వాసం చెయ్య

౩. మాత్సర్యంవదలి, కార్యం విచారించి, మర్యాదతో ఆర్యు
లారా! ఈసంగతి చెప్పండి. భూధరాల నితంబాలు సేవ్యమా?
స్తర స్తేరవిలాసినుల నితంబాలు సేవ్యమా?

౪. ప్రణయమధురం, అనురాగరమ్యం, రసాశ్రయం, ఫణితి మధురం, సౌకుమార్యభరితం, ప్రకాశితసమృదం, స్వభావరుచిరం, విస్త్రం భార్గం, స్వరోదయప్రదం, అయిన మృగీనేత్రల సైవరాలాపాలు యేకా తంలో అనిర్వాచ్యంగా మనస్సును హరిస్తవి.

౫. చూడనంత సేపు చూస్తే చాలునని వుంటుంది. చూసిన తర్వాత కాగిలిందుకొని నుఖ మనుభవించవలె నని వుంటుంది. ఆయ తాక్షి కాగిలిలోకి రాగానే విగ్రహాల అభేదాన్ని అపేక్షిస్తాము. అని యిట్లా భర్తృహరి ప్రతిపాదించిన శృంగారమనోహరత్వం ఇంకా వివరించవలసిన పనిలేదు.

ఈతీరుగా శృంగారంయొక్క గ్రాహ్యత్వం దాని మాధు ర్యాన్ని బట్టేగాని ధర్మానుబంధితత్వాన్ని బట్టికాదు అని అంటారా ?

—॥ సిద్ధాంతం ॥—

చెప్పతున్నాను; శృంగారం మాధుర్యహేతువుచేతనే గ్రాహ్య మైతే ఒకజారుడు పరకాంతతో కూడినప్పటి శృంగారం మనకు గ్రాహ్యంగా వుండవలెను. సీతాద్రావదీ విషయకమైన రావణకీచకుల రతి మనకు మనోహరంగా వుండవలెను. చోరులు, దగాకోరులు, హంత కులు వీండ్ల శృంగారం మనకు గ్రాహ్యంగా వుండవలెను. కాని యీ శృంగారం హేయమనేసంగతి సహృదయుల కందరికీ విదీతం. అవునయ్యా పరకాంతతో జారుడుకూడినప్పటిశృంగారంకూడా గ్రాహ్య మెందుకు కాదు? గ్రాహ్యమేను అని అంటారా? చెప్పతున్నాను; అది లోకస్థితికి సంఘక్షేమానికి హానికరం గనుక దాన్ని మనం ద్వేషిస్తాము. ఇది సాధారణవిషయం గనుక దీన్ని విస్తరించి మీమాంస చేయవల సిన పనిలేదు. దుష్టులశృంగారం సంస్కారవంతులకు గ్రాహ్యంగా వుం డదు. జారులకు జారశృంగారం రుచించవచ్చును. కాని దుష్టుల ప్రీతితో

మనకు పనిలేదు. కావ్యంలో సహృదయానందమే ప్రమాణం. సహృదయలకు దుష్టుల శృంగారం అగ్రాహ్యమని నిరూపించాను. కనుక శృంగారం మాధుర్యహేతువుచేతనే గ్రాహ్యంగాదంటున్నాను.

పూర్వపక్షం. ౨

మీరు నాయకులను ప్రధానంగా విచారిస్తున్నారు. అక్కడ నాయకుడు దుష్టుడైనా శిష్టుడైనా దానితో మనకు పనిలేదు. రసాస్వాదసమయంలో వీడు రాముడు, వీడు రావణుడు, ఈమె తార, ఈమె సీత, ఈమె స్వీయ, ఈమె పరకీయ, అనే పరిచ్ఛేదమే వుండదు. స్త్రీపురుషసాధారణ్యప్రతీతి తప్ప మరేమీ వుండనేరదు. కనుక నే

“పరస్య న పరస్యేతి మమేతి న మమేతి చ,

తదాస్మాదే విభావాదేః పరిచ్ఛేదో న విద్యతే (సాహి.)

ఇది పరుడికి సంబంధించినది. ఇది పరుడికి సంబంధించినదిగాదు. ఇది నాకు సంబంధించినది. ఇది నాకు సంబంధించినది కాదు. అని కావ్యంలో విభావాదుల పరిచ్ఛేదమే వుండదు.

“సాధారణ్యేన రత్యారి రపి తద్వత్ ప్రతీయతే” (సాహి.)

“రత్యాదులు సాధారణ్యభావనవల్ల ప్రతీతిమవుతున్నవి.” అని సాహిత్యదర్పణకారు డన్నాడు. కనుక విభావాదులకు దుష్టాదుష్టత్వం మేముప్పకోము. ఆ విచారణే సాహిత్యంలో అసంబద్ధం. అది ధర్మశాస్త్రంలో చేస్తే చేయండి అని అంటారా?

సద్ధాంతం. ౩

విసిపిస్తున్నాను; మధువు అస్వాదితమయ్యేటప్పుడు తద్భావన తప్ప ఇది గిన్నె, ఈగిన్నె వెడల్పిత, దీన్ని యీలోహంతో చేశారు అనే విచారణ వుండదు. మధుమాధుర్యమే అనిమిషంలో మనో

వ్యాప్తమైవుంటుంది, అని తెల్పడం యెట్లాటిదో రసాస్వాదనమయంలో విభావాదులపరిచ్ఛేదం వుండదనడం అట్లాటిది. మధువు తియ్యగావున్నా దాన్ని కుష్టి పులిసేళ్ల చేతితో తాకి విషలిప్తమైన గిన్నెలో బోళాడు, అని తెలిసినప్పుడుగూడా, మధ్యాస్వాదనమయంలో మధుమాధుర్య భావనతప్ప మరేమి వుండదనేమాటలప్రేరణవల్ల ఆకుష్టి స్పృశించి విష పుగిన్నెలో పోసిన మధువును తాగము. మధువు మధురమవునుగాక, దాన్ని ఆస్వాదించేటప్పుడు అన్యవిచారణవుండకపోవునుగాక కాని దాని వుపాధిదుష్టమని తెలిసినప్పుడు తప్పక అది అగ్రాహ్యమే అవుతున్నది. ఒకవేళ తెలియక తాగుతామా దానిదుష్టలాలు అనుభూనమవుతున్నవి. శృంగారం మధురమైనా రసాస్వాదనమయంలో అన్యపరిచ్ఛేదం వుండదన్నమాట నిజమయినా, దాని వుపాధిదుష్టమైనప్పుడు అది అగ్రాహ్యమే అవుతున్నది. తెలియక అట్లాటిదుష్టశృంగారకావ్యం పఠిస్తామా? మనఃకాలుష్యం మొదలైన నాంతరీయకఫలాలు తప్పక సిద్ధిస్తున్నవి. ఇంతకూ

“తదాస్వాదే” (రసాస్వాదే)

అన్నప్పుడు దూష్యోపాధివిరహితమైన రసాస్వాద మని రసశబ్దానికి అర్థం. యెందువల్లనంటే; దూష్యోపాధివున్నప్పుడు అది రసభావమవుతుందని ఆకృతికరే

“అనౌచిత్య ప్రవృత్తత్య ఆభాసో రసభావయోః.” (సాహి.)

అని చెప్పతున్నాడు. కనుక సాధారణ్యవాదంచేత దుష్టశృంగారం సమర్థితంగాదు,

—● పూర్వపక్షం. ●—

అవునయ్యా, దుష్టులశృంగారం అగ్రాహ్యమంటున్నారు. శిల్పానికి కళకూ ధర్మాధర్మ విచారణ అనావశ్యకం. పాడేకోకిలకు పాడడమే

వ్యాపారం ఫలం అయినట్లు కవికూడా శిల్పాన్ని కళను ప్రవర్తింప జేసి అదేవ్యాపారంగా అదే ఫలంగా వర్తిస్తున్నాడు. అతనికి ధర్మంతో పనిలేదు. అని అంటారా? చెప్పతున్నాను.

❖ సిద్ధాంతం. ❶ ❖

శిల్పానికి కళకూ కూడా ఆనందమే పరమార్థమని వాస్తవమున్నా అట్లాటి ఆనందానికి వెనక ధర్మం గుర్తంగా వుంటూనేవున్నది. దేవాలయాలమీదిఅసభ్యప్రతిమల అధర్మవిశిష్టమైన శిల్పిసంస్కారవంతులకు ఆనందదాయకంగాదనే సంగతి ఋజువు చేయవలసిన పనిలేదు. కనుకనే సామాజికుల ఆనందానుభవానికి వెనక ధర్మం గుర్తంగా వున్నదంటున్నాను. అవునయ్యా, ధర్మంగాని అధర్మంగాని లేని సరశ్చంద్రోదయాదులవర్ణనలు సంస్కారవంతులైన సామాజికులకు ఆనందమియ్యవా అంటే అట్లాటివాటిలో గూడా సత్వసౌందర్యగ్రాంతి విశుద్ధప్రకృతి ప్రేమ, అనే పావనధర్మాలు లగ్నమయ్యే వున్నవి.

❖ మనుష్యప్రకృతి. ❷ ❖

కాని; అట్లాటి ధర్మాధర్మప్రవృత్తిలేని స్థావరప్రకృతికంటె మనుష్యప్రకృతి అనేకవిధాల విలక్షణమైనది. ఉత్కృష్టపరిణామమైన మనుష్యప్రకృతిని సంస్కారవంతుడైన కవి సమీపించేటప్పటికి, లోకస్థితికి హేతుభూతమైన ధర్మం, దానికి విఘాతం కలిగించే అధర్మం, తప్పించుకోవీలులేనంత అఖండాకృతితో సర్విధాల గోచరిస్తున్నవి. ప్రవృత్తి మార్గంలో వున్నంతవరకు సత్వరజస్తమస్సుల ప్రవృత్తులతో శబళితమైన యీ మనుష్యప్రకృతినుండి దుష్టత్వాదుష్టత్వాదులను, సుగుణదుర్గుణాలను, ధర్మాధర్మాలను, అపహ్నవించలేము. అవి వెంటనంటి అగ్నికి ఉష్ణగుణంవలె వుంటునేవున్నవి. కనుకనే వాటిని అపహ్నవించలేమంటున్నాము. అందువల్ల మనుష్యప్రకృతిని విషయంగాచేసిన కవి,

శిల్పంకళ ఆనందఫలకాలైనప్పటికీ మనుష్యప్రకృతినంటి పున్నధర్మా ధర్మాదులను అపహ్నావించ లేడంటున్నాను. శిల్పానికి శిల్పస్థితే ప్రయోజనంగాని వేరే ప్రయోజనం లేదంటారా? అది అసంబద్ధం. యెవరికో ఒకరికి శిల్పసృష్టియే ప్రయోజనం అయితే కానియ్యండి. ఆశిల్పసృష్టికి హేయత్వం ఉపాదేయత్వం ఆనుదాదిఫలాలవల్లనే సిద్ధిస్తున్నవి. కోకిలపాడుతున్నది గదా అని యెవడూ వినడు. అది ఆనందజనకంగా వుండడం వల్లనే మిటాడు. అట్లానే కవి వ్రాశాడు గదా అని మొగ మాటంచేత యెవడూ కావ్యాలను చదువడు; నాటకాలను చూడడు; ఆనందం కొరకు చదువుతాడు. శిల్పం ఆనందప్రదమైనప్పుడే ఉపాదేయ మవుతుండంటున్నాను. శిల్పానికి శిల్పస్థితే ప్రయోజనమనేమాట అంగీక రించవీలులేదు. దాని గ్రాహ్యత్వాగ్రాహ్యత్వాలు ఆనందప్రభృతి ప్రయోజనాంతరాలను ఆక్షేపించివున్నవి. ఆనందం ధర్మాధర్మవ్యవస్థితమని యిది వరకే విశదపరచాను. ఇంతకూ చెప్పదలచిందేమంటే శృంగారస్థితే శృంగారప్రయోజన మనేమాట అసంబద్ధమని, శృంగారం మధురం గనుక నే గ్రాహ్యం గాదని, అది మధురమైనా వుపాధి దూష్యంగా నప్పుడే గ్రాహ్యమని, చెప్పాతున్నాను.

కనుకనే చోరుల, హంతకుల, జారుల శృంగారం హేయ మంటున్నాను.

జగత్సంతతి.

శృంగారం జగత్సంతతికి సాధనమని అందుకే ప్రవృత్తి మార్గానికి ఉపోద్బలంగా వీరశృంగారాలు ప్రధానమైన భారతీయ కావ్యప్రస్థానం వర్తిస్తున్నదని వ్యాఖ్యచేశానని చెప్పినాను. జగత్తులో మనుషులు సుఖం గోరు తారుగాని దుఃఖం పీడా గోరరు. హంతకులు చోరులు పరధనాప హర్తలు, మోసగాండ్లు ఇట్లాటివాండ్రస్థితి లోకానికి పీడాకర మని అంద

రికీ విదితం. ఇట్లాటివాండ్లుండేలోకం అవిచ్ఛిన్నంగావుండడానికి బదులు విచ్ఛిన్నమైపోతేనే మంచిదని తోచక మానదు కనుకనే జగత్సంతతి సిద్ధాంతంలో ఇట్లాటి దుష్టులశృంగారం మిక్కిలి హేయమంటున్నాను. దయ, సత్యం, తేజస్సు, స్వాతంత్ర్యం, ఇట్లాటి కల్యాణగుణాలు వెలిసేలోకం స్వర్గతుల్యంగా వుంటుంది. సుఖహేతువౌతుంది. సర్వప్రాణిస్సహణీయమై స్వర్గమైనదాన్ని యెవరుకోరరు? నిత్యనైమిత్తికకామ్యకర్తలచేత జైమిని లోకానికి ప్రాపింపజేయ యత్నించిన ఫలం యీదృశ సుఖగర్భితమై యే వున్నది. దయ, సత్యం, ప్రేమ, తేజస్సు, స్వాతంత్ర్యం ఇట్లాటి కల్యాణగుణాలు వెలిసే స్థితి ధర్మం అర్థకామాలను అతిక్రమించినపుడే లోకానికి సిద్ధిస్తున్నది. కనుకనే లోకసంతతికి పరమసాధనమైన శృంగారానికి ధర్మరక్షకులను, లోకరంజకులను తేజస్వంతులను ఆలంబనం చేశారని చెప్పవచ్చును.

అదిగాక లోకానికి అంతటి శ్రేయస్సు సమకూర్చేవారి శృంగారం మనకు ఆనందప్రదంగా వుంటుంది. లోకసంగ్రహంకొరకు పాటుపడే మహాత్ములను మనం ఊరేగిస్తాము. అందుకే ధర్మరక్షకులయిన రాజులు, మంత్రిలు, ధర్మపరాయణులైన ఇతరులు భారతీయకావ్యంలో శృంగారనాయకులుగా వెలయగలిగినారు. అర్థకామాలు ధర్మానికి అణగినప్పుడే ధర్మం స్థిరవికాసంతో ప్రకాశిస్తున్నది. ధర్మంతో సమస్త కల్యాణగుణాలూ వికాసం పొందుతున్నవి.

ముందు శృంగారాధిదేవతగా వెలయబోతూ అరణ్యస్థలిలో ప్రియసంయోగం కొరకు తపస్సాచరించే పార్వతియందు ప్రియుడైన పరమేశ్వరుడికి కామాన్ని తొక్కినిల్పున్న ధర్మమే గోచరించి,

“అనేన ధర్మః సవిశేషమద్యమే
త్రివర్గసారః ప్రతిభాతిభావినీ,

త్వయా మనో నిర్విషయాథకామయా

యదేక ఏవ ప్రతిగృహ్య సేవ్యతే.”

(ఓపార్వతీ | ఇందువల్ల ధర్తమే త్రివర్గసారమైనట్టు నాకు తోస్తున్నది. యెందువల్లనంటే; అర్థకామాలు తలపెట్టకుండానే ధర్తాన్ని ఒక్కదాన్నే ప్రతిగ్రహించి నీవు ఆరాధిస్తున్నావు) అని అంటాడు.

ఓపార్వతీ ధర్తార్థకామాల్లో ధర్తసారత్వం నేను నాకు కనబడుతున్నది, అర్థకామాలను అధఃకరించిన నీవు దాన్ని (ధర్తాన్ని) ఒక్కదాన్నే ఆరాధిస్తున్నావు అని అభిప్రాయం తెలుపుతాడు. పశుత్వద్వ్యోతకమైన కామం అడుగుకుపోయిన తరవాత ధర్తం ఆలంబనం అయిన సమయాన పార్వతీపరమేశ్వరుల సంయోగాన్ని కుమారసంభవంలో ఆరాధించిన కాళిదాసు

“అవ్యర్థకామా తస్యాస్తాం ధర్తవమ మనీషిణః.” (రఘు)

ఆ దిలీపమహారాజుకు అర్థకామాలుగూడా ధర్తమే అయినవి.

అని వేరొకచోట అంటాడు. ఇట్లా అర్థకామాలను సేవకులుగా జేసుకున్న ధర్తసారత్వాన్ని కాళిదాసు అనేకస్థలాల్లో తన కవితా సర్గంలో ప్రకటిస్తాడు.

కేవల కామిని అగ్నివర్ణణీ అంతఃపురంలోవుండి ప్రజలకు దర్శనం నయితం ఇయ్యక కాలుమాత్రం చూపి స్త్రీలోకమై వున్నవాణ్ణి చిత్రించి అతడు చివరకు క్షయపుట్టి చచ్చినాడని ముగించాడు. పడక టింటిలో ఆకస్తికంగా స్త్రీ కనబడగా నీకొంగురాచుకున్నది, నాకు నిద్రపట్టదని అనపించక, ధర్తదేవతను ఆరాధిస్తూ

“కాత్వం శుభే కస్య పరిగ్రహేనావా

కిం వా మదభ్యాగమకారణం తే,

ఆచక్ష్యమత్వా వశినాం రఘూణాం

మనః పరస్త్రీ విముఖప్రవృత్తి.”

(రఘు.)

(ఓకల్యాణీ నీవెవరు? నీవెవరిభార్యవు? రఘువంశరాజులు పరస్మీవిముఖులైన విజితవిషయులని తెలిసిగూడా నీవెందుకు వచ్చావు?) అని కుశుడిచేత కాళిదా సనిపిస్తాడు.

కామాన్ని దహించిన పిమ్మట బ్రహ్మతేజస్సుతో వెలిగే పరమేశ్వరుడిచేత, సుయోగం కొరకు కామాన్ని అతిక్రమించి తపస్సు చేస్తున్న పార్వతిని, 'పవిత్రురాలని కాళిదాసు చేయిస్తాడు. శాకుంతలంలో శృంగారనాయకుడైన దుష్యంతుడి ధర్మరాధనను,

“ధర్మ్యాః తపోధనానాం

ప్రతిహతవిఘ్నాః క్రియాః సమాలోక్య

జ్ఞాన్యసి కియద్భజో మే గక్షతి మార్వీ కిణాంక” ఇతి.(శాకుం)

(తపోధనులయొక్క ధర్మవిహితమైన క్రియలు ప్రతిహతవిఘ్నాలై వుండడం చూసి “నామార్వీకిణాంకమైన భుజ మెంతందూరం రక్షిస్తున్న దనే సంగతి తెలుసుకో గలవు.)

“సా ఖలు విదిత భక్తిం మాం

మహర్షేః కథయిష్యతి.”

(శాకుం.)

విదితభక్తిని నన్ను మహర్షికి ఆమె తెలుపుతుందిగదా.)

“తపోవన నివాసినాం ఉపరోధో మాభూత్.”

(తపోవననివాసులకు ఉపరోధం కలుగకుండును గాక) అని యీతీరున వ్యక్తపరుస్తాడు. ఉత్తరరామచరిత్రలో భవభూతి విప్రలంభ శృంగారనాయకుడైన శ్రీరాముడి ధర్మతత్పరత్వాన్ని

“స్నేహం దయాంచ ప్రీతించ యదివా జానకీ మపి,

ఆరాధనాయలోకానాం ముంచతో నాస్తిమే వ్యధా.”(ఉత్తర)

(ప్రజలను ఆరాధించడానికి స్నేహాన్నివిడిచినా దయనువిడిచినా ప్రీతిని విడిచినా, చివరకు జానకిని విడిచినాగూడా నాకు చింతలేదు.) అని విని పిస్తాడు. కాదంబరిలో బాణుడు శృంగారసందర్భంలో

అంగకథలో వచ్చే పుండరీకుడివిషయాన సయితం పవిత్రగుణధర్మాలను ప్రసాదించాడు.

మహాశ్వేతమీదివాంఛచేత పుండరీకుడు మృతుడుకాగా

“హాధర్మ ! నిష్పరిగ్రహణీసి, హానపోనిరాశ్రయమసి, హాసరస్వతి, విధవాసి, హాసత్యం అనాథమసి.” (కాదం.)

(హాధర్మమా! నిష్పరిగ్రహమైనావు, హాతపస్సా! నిరాశ్రయమైనావు. హాసరస్వతి! నీనాథుడు పోయినాడు. హాసత్యమా! అనాథమయితివి” అనే కపింజలవిలాపంలో పుండరీకుడి సత్యధర్మపరత్వాని గుణాలను విశదీకరిస్తాడు.

ధర్మం అనంతరూపమైనది. తపస్సు, దయ, సత్యం, అహింస, పరదారవిముఖత్వం, పరధనపరాజ్ఞాత్వం, సత్కార్యదీక్ష మొదలయిన అనంతరూపాలతో ధర్మదేవత వెలసివున్నది. మాధవుడు చారుదత్తుడు అగ్నిమిత్రుడు చంద్రాపీఠుడు అందరు ధర్మసంబంధంగల వారే అయివున్నారు. మృచ్ఛకటికలోని చారుదత్తుడి ధర్మసరతంత్రత్వం మొదలైనవి వివరించడం గ్రంథవిస్తర హేతువని వదలుతున్నాను. ప్రాచీనభారతవర్షంలో రాజత్వం ధర్మరక్షకత్వం సమానాధికరణాలుగా పుండేవి. అధర్మిఅయినరాజును వేనఁగ్నివలె పదచ్యుతుణ్ణి చేసేవారు. నాయకుడికి స్ఫుటధర్మరక్షకత్వం ప్రతిపాదితంగాక శాకుంతలాదుల కన్నతక్కువ కక్ష్యలో చేరుతున్న మేఘదూతలో సయితం

“యక్షశృకే” జనకతనయా స్నానపుణ్యోదకేఘ,

స్నిగ్ధచ్ఛాఢ్యాతరుఘవసతిం రామ గిర్యాశ్రమేఘ.” (మేఘ)

అని జానకీ స్నానపావనమైన పుదకాలుగలచోట వసతిచేసుకున్నాడని అతడి జానకీపాతివ్రత్యమీది ఆసక్తి రూపమైనధర్మాన్ని విశదపరుస్తాడు.

“యాచ్ఛా మోఘావరమధిగుణే నాథమే లబ్ధకామా.”

అని అనిపించి ఉత్తములైన గుణవంతులమీది ప్రేమరూపమైన ధర్మాన్ని స్పృహపడుచున్నాడు. శృంగారానికి ధర్మసంబంధి నాయకుడి ఆవశ్యకత యింతటిది గనుకనే సాహిత్యవేత్తలు

“అనురక్తలోకః తేజోవైదగ్ధ్య
శీలవాక్ నతాత్మాగీకృతీ.” (సాహి)

“ఉత్తమప్రకృతిప్రాయః
రసః శృంగార ఇవ్యతే.” (సాహి)

“లోకోత్తర నాయకాశ్రయేణ
శృంగారస్య పరిపాఠితయః.” (ప్రతాప.)

అని నిరూపిస్తున్నారు. శ్రీరాముడు, నలుడు, ఉదయనుడు యిట్టి ధర్మపర తంత్రులు శృంగారనాయకులై భారతీయకావ్యంలో శృంగారతత్వాన్ని ప్రబోధిస్తున్నారు.

❖ పూర్వపక్షం. ❖

అవునయ్యా; అనురాగమార్గాలు కట్టుకొట్టుకు లో నయ్యేవి గావు. ఒకధర్మరక్షకుణ్ణి ఒకస్త్రీ ప్రేమించవలెనంటే సంభవించవచ్చును. సంభవించక పోవచ్చును. కనుక ధర్మరక్షకత్వంతో శృంగారానికి సంబంధం లేదు; హృదయమార్గాలు దుర్గ్రహాలు అని అంటారా?

❖ సిద్ధాంతం. ❖

చెప్పతున్నాను. ధర్మపరాయణులైన యేస్త్రీనైనాసరే ధర్మ రక్షకుడైన పురుషుడు ప్రేమించి తీరవలెననిగాని, ధర్మరక్షకుడైన యే పురుషుణ్ణి అయినా ధర్మపరాయణ అయినస్త్రీ ప్రేమించి తీరవలెనని గాని నేను నియమం చెప్పలేదు. హృదయమార్గాలు దుర్గ్రహ లన్నమాట సత్యం. అయితే చిత్తనైర్లయ మొకటివున్న తరవాత యేదేవత నారా

ధించినా ఆ ఆరాధనా చరితార్థమవుతున్నది. అట్లానే హృదయక్షాళన మైన తరువాత యెవరిని ప్రేమించినా అది ఉపాదేయమై ఆశృంగారం లోకశ్రేయస్సును బలపరుస్తున్నది. లేదా ఆశృంగారం కేవలం పశు కృత్యమై ఇంద్రియక్షోభం, ఆత్మవినాశం మొదలైన హేయఫలాలకు హేతు వగుతున్నది. అందుకే ధర్మక్షాళనం అవశ్యకమని విశదపరచాను. హృదయం ధర్మక్షాళితమైన తరువాత, యేస్త్రీ యేవిశుద్ధుణ్ణి ఉష్వ ఘ్నిస్తుందో యేపురుషు డేవిశుద్ధుని వరిస్తాడో యెవరు నిర్ణయించగలరు?

చిత్తనైర్మల్య మొకటివున్నతరువాత యేదేవత హృదయాన్ని అధిష్టిస్తుందో! హృదయమార్గాలు దుర్గ్రహమన్నాము.

“ మహేశ్వరేవా జగతామధీశ్వరే

జనార్దనేవా జగదంతరాత్మని,

న వస్తుభేద ప్రతిపత్తిరస్తిమే

తథాపి భక్తి స్తరుణేందుశేఖరే ”

(త్రిశతి.)

“ జగదధీశ్వరుడైన మహేశ్వరుడియందుగాని, జగదంతరాత్మ అయిన జనార్దనుడియందుగాని, నాకు వస్తుభేద ప్రతిపత్తి లేదు. అయి నప్పటికీ తరుణేందుశేఖరుడియందే నాకు భక్తి.” అని.

“ శైవావయం నఖలు తత్ర విచారణీయం

పంచాక్షరీ జపపరా నితరాం తథాపి

చేతో మదీయమతసీ కుసుమావభాసం

స్తేరాననం స్తరతి గోపవధూకిశోరం.”

(మేము శైవులం అందులో విచారించవలసినది లేదు. మేము అధికంగా పంచాక్షరీజపపరాయణులం అయినప్పటికీ నాచేతన్న అతసీ కుసుమావభాసుడూ స్తేరాననుడూ అయిన గోపవధూకిశోరుణ్ణి స్మరిస్తున్నది.) అని భర్తృహరీ లీలాశకులూ అన్నట్లు వాస్తవంగా హృదయమార్గాలు దుర్గ్రహం.

“వ్యతివజతిపదార్థా ఆంతరః కోపిహేతుః.” (మాలతీ.)

(యేదో ఒక అనిర్వాచ్యమైన ఆంతర హేతువు పదార్థాలను కలుపుతున్నది) అని భవభూతి ఈ సత్యాన్నే ప్రకటిస్తున్నాడు. ఇంతకూ చెప్పదలచిన దేమంటే హృదయానికి ధర్మక్షాశనం హృదయమార్గాల దుర్గ్రహత్వంతో సంబద్ధమయ్యే వున్నదని శృంగారం ఉపాదేయం గావడానికి ధర్మలక్ష్మితం గావలె నని చెప్పుతున్నాను.

— సాధారణులు — చిల్లర శృంగారం. —

ఇక సాధారణుల శృంగారాన్ని చర్చిస్తాను. ధర్మంగాని అధర్మంగాని యెరగక యివరిపోట్ట వాండ్లు పోసుకునేవాండ్లు సాధారణులు. వీరు కాముకులైనప్పటి శృంగారాన్ని చర్చిస్తాను. వీరిశృంగారం గ్రాహ్యమా అని విచారణచేస్తాను. లోకశ్రేయస్సుకు త్యాగంచూపే మహాత్ములను గౌరవించి ఊరేగించి వారిఆనందమే మనకు తృప్తిగా ప్రవర్తిస్తామని వారిశృంగారం మనకు గ్రాహ్యమై వర్తిస్తున్నదని విశదపరచాను.

“ఆరాధనాయు లోకస్య.”

అన్న శ్రీరాముడు ఉత్తరరామచరిత్రలోను, సర్వధర్మాలకు నిలయంగా

“అనేన ధర్మః సవిశేషమద్యమే

త్రివర్గసారః ప్రతిభాతిభావిని.”

అనేనూటలు వెలువరించజేసి వెలువరించగలిగిన లోకపితలు పార్వతీసరమేశ్వరులు కుమారసంభవంలోను ఉత్తమశృంగారనాయకులై భారతీయ కావ్యయొక్క ఔత్కృష్ట్యాన్ని ప్రకటిస్తున్నారని తెలిసినాను. ఇక కేవలం సాధారణకాముకులు వారి పెండ్లాన్ని ముద్దుపెట్టుకొని బుజాలమీద యెక్కించుకుంటే యెక్కించుకో వచ్చును. అది మనకుఃచార్యంగాదు. ఇట్లాటి కామ కుడు పూలదండలువేసుకొని కులుకుతుంటే పూల రంగడంటాము. ఒకప్పుడు అట్లాటి కేవలకామేచ్ఛారూపమైన పశుభావాలే

మనలో ప్రేరితంకాగలవు ధర్మతత్పరులైన ధీరుల శృంగారం మనకు ఇట్లాటి భావనలను కలిగించదు. పైగా నిర్మలదాంపత్యం మీద అభిలాష ఆవిర్భవించజేస్తుంది. అందుకే పత్నులతోకూడిన ఋషులను షరమేశ్వరుడు చూచినపుడు

“తద్దర్శనాదభూచ్ఛాభోః భూయాత్ దార్ధ్యమూదరః.”

(వాఙ్మయ చూడడంవల్ల శివుడికి భార్యా స్వీకారంమీద ఆదరం పెంచుకొని గలిగింది) అని కాళిదాసన్నాడు. యెందుకు? కామతృప్తికి గాదు.

“క్రియాణాంఖలు ధర్మ్యాణాం సత్వతోన్యమూలకారణం.”

(ధర్మసహితమైన క్రియలకు సత్వత్వం లేకదా మూలకారణం) అని వెంటనే కాళిదాసంటాడు. కేవలకామరూపమైన వృత్తి ప్రేరితమైతే యేమంటారా?

కేవల కామం విషయలోలత్వాన్ని విషయలోలత్వం బుద్ధి నైర్యల్యానికి ఆచ్ఛాదనాన్ని ఆత్మవినాశాన్ని కలిగిస్తున్నవి. అది కేవలం పశువృత్తి. అగ్నిపర్వతంనుండి పొంగే ప్రవాహంవలె లేచిన బిల్వణుడి అద్యాపి స్తరశాలు సర్వలోకంలో కాయకశృంగారకోటిలో ప్రథమస్థానం ఆక్రమించదగివున్నా అవి బిల్వణుడికి కాళిదాసాదుల కీర్తివంటి ఉత్తమకవితాకీర్తినితేలేదు. చివరకు ఆతనిమనస్సు మోటుదనాన్ని తెలిపే కథనుగూడా లోకం అతనికి తగిలించింది.

“రాజద్వారే భగాకారే విశన్తి ప్రవిశన్తి చ,

.....వత్పండితాః సర్వే బిల్వాణో వృషణాయతే.”

అనేకథ ఆతని మోటుకామపు ప్రవృత్తికి తగేవున్నట్లు నాకు తోస్తున్నది. కేవల కామకత్వం విషయలోలత్వాన్ని విషయలోలత్వం ఆత్మవినాశాన్ని కలిగిస్తుంది గనుక అపేక్ష్యం గాదంటున్నాను. అది గాక శృంగారం మిక్కిలిసునిశితమైనది. అది యేమూత్రం హద్దుమీరినా

మితిమీరినా క్షోభమేకలుగుతున్నది. లోకంలో అనేకమైన హింసలు, వీడలు, హత్యలు, అలజడులు దేహాత్మల నైర్మల్యవినాశాలు ఈశ్వంగార దుర్వినియోగంవల్ల గోచరిస్తున్నవి. ఇది ధర్మసంబంధి అయినప్పడే లోక శ్రేయస్సుకు తోడ్పడుతున్నది అర్థకామప్రేతమామైనా అత్యంతం అనర్థహేతువగుతున్నది. ఇది ముడిదశలో మోటుపనులనే వెలువరిస్తున్నదిగాని ఉదాత్తస్వరూపాన్ని ప్రకటించజాలదు. ఈప్రాకృత ప్రవృత్తి మనకు విచార్యంగాదు. కోట్ల కుక్కలుకూడా యీప్రవృత్తిలో వుంటున్నవి. కనుకనే సాధారణుల శృంగారం గ్రాహ్యంకా దంటున్నాను. “చెన్నపట్టణంలో” అనే మొదలయిన యిప్పటివల అనేకంలోను భారతి మొదలయిన పత్రికల్లోని “పరీక్ష ” “సర్వదర్శిలోలక్కలు ” మొదలైన కథలవంటి కథల్లోను వుండేది యీ అనువాదేయమైన శృంగారమే అయివున్నది.

— ఆనుషంగిక ఫలాలు. —

శృంగారం ఆధారంగా ఉదాత్తభావోన్మీలనం అయినప్పడే అది వుపాదేయం. అది ఆధారంగా కొన్ని పశువృత్తులు కలియడం మొదలైనవి మాత్రంబయట బుడ్డప్పుడు క్షుద్రశృంగార మవుతున్నది.

“ఆరాధనాయ లోకస్య”

అని అనగలిగిన ధర్మతేజస్సుతో పరిణతులైన ఉత్తమనాయకులందు గాని ఉదాత్తభావోన్మీలనంగలదు. ఇది లేని కేవలం కలియడం గిల్లడం గిచ్చడం చుంబించడం కాగలించడం మొదలైన వృత్తులు శృంగారానికి క్షుద్రఫలా లంటున్నాను. ఇవి వినదగ్గవి చెప్పకో దగ్గవికావు. కనుకనే ఈకోటిలోచేరిన ఉదాత్తత్వం లేక

“రజస్వలకాకముందే చండ్లువచ్చినవి

పొగరుగుబ్బలరైక నెగదన్ని

నీచన్నులు నీవెండుకలు నాకువశం చేస్తానని చేయలేదు.

సావిట్లోకి సిటి కేసి రమ్మని చెయ్యాపి నట్లు.”

అని కేవల పశువృత్తులను రేపే, గంటి సూర్యనారాయణశాస్త్రివారు
ప్రకాశింపజేసిన, శృంగారం అనే పుస్తకంలోను,

“ అదినడిచేటప్పుడు కుచ్చెళ్లు రేపేదుమ్ములో రేణువునైతా”

(నాయని సుబ్బారావు)

“ జానకి నారత్నాలబొమ్మ యేజేస్తున్నదో.”

(అధికార్ల సూర్యనారాయణ.)

“ యెప్పుడు ప్రియడువస్తాడా! యెప్పుడుమొగం చూస్తానా;”

(సౌదామిని.)

“ ఓకాంతా నన్నుజూడు.” (మానూరి నాగభూషణరావు.)

“ నన్నెవరేమంటేనేమి నీప్రేమభాగ్యంవుంటే నాకేమిభయం.”

(గరిగిపాటి రామమూర్తి.)

“ నాకురెక్కలుంటే నీవద్దవచ్చి వాలి ముద్దుపెట్టుకుంటాను.”

(నాదెండ్ల వెంకట్రావు.)

“ ఓతరుణీ నీకొగిట్టాచేరి తనువుమరుస్తాను,

నామీద ఆకాశంపడ్డా భయంలేదు,

నాప్రణయగాన శబ్దాలకు నిశ్రమంతాచలించి,

నిట్టూర్పు విడిచింది”

(వేదుల సత్యనారాయణశాస్త్రి)

“ చింతచెట్టుమీద గువ్వజంట సరస మాడుతున్నది.

చప్పుడైనప్పుడెల్ల నీవేవస్తున్నావని చూస్తున్నాను.

(సౌదామిని.)

“ కలికీ నీవలపుదప్ప నాకు మరేమీవద్దు.

(పువ్వాడ శేషగిరిరావు. చోడవరం జానకిరామయ్య.)

“దాని చీరకొంగు రాచుకున్నది. నిద్రవట్టదు.”

కవికొండల వెంకట్రావు.

“ముద్దులొక నీరూపు పిల్లా, మూర్ఖుడెచ్చా నేమో పిల్లా”

అని యీతీరున భారతిలోని ప్రణయగీతం, ప్రణయసాధం, ప్రణయోన్మాదం మొదలైనవాట్లో వ్యక్తమవుతున్నవి. కేవలం పశుత్వం వెల్లడించేవి అయిన యీమాటలన్నీ వినదగినది చెప్పకోదగినది కాని ఊర్ధ్వశృంగారమై వున్నవి. శాస్త్రగ్రంథాల్లో శబ్దవృత్తులు మొదలయినవాటికి లక్ష్యంగా ఉదాహరించే చాటుపద్యాలవంటివి యివంటారా ? నాకు విప్రతిపత్తిలేదు. యివి వాక నూతనకనిత్వం ఉత్తమకనిత్వం అంటున్నందున విచారణ.

శృంగారం ఆధారంగా ఉదాత్తభావోన్మీలనం అయినప్పుడే అదిమనకు స్వీకార్యమన్నాను. విశ్వనాథు డన్నట్లు ఉత్తమప్రకృతులై అనురక్తలోకులై శీలవంతులై ధర్మతేజస్సుతో పరిణతులై ఉత్తమసంస్కారప్రాప్తితో ఉదాత్తులైన నాయకులందే ఇట్లాటి దశ సిద్ధిస్తున్నది. అప్పు డాశృంగారం శ్రోతవ్యమవుతున్నది. దానివల్ల ఆనందమేగాక నాయకనిష్ఠమైన వీరత్వ తేజశ్శాలిత్య శీలపత్వాదులమీద అనురక్తి వాటివల్ల లోకాభ్యుదయానికి అనుకూలమైన కల్యాణగుణాభిరతీ నాంతరీయకఫలాలుగా సిద్ధిస్తున్నవి. యీసంగతి రఘువంశకుమారసంభవోత్తరరామచరిత్రాదులవల్ల విదితమవుతూనేవున్నది. వీట్లో వృత్తాంతం యొక్క శ్రవణం యిట్లాటి ఆనుషంగికఫలాలప్రదానానికి సమర్థమయ్యే వున్నది. ఇట్లానే ఉదాత్తనాయకనిష్ఠమైన కల్యాణగుణాలపై అనురక్తిసయితం ఆనుషంగికంగా సిద్ధిస్తున్నది.

— ప్రకృతులు—కామప్రేమ. —

కేవల కాముకులశృంగారం ఊర్ధమని నిరూపించాను. ఇక కేవలం ప్రకృతదశలోవుండే మనుషులశృంగారం ఊర్ధమనిచెప్పవల

సిన పనిలేదు. కేవల కాముకుల్లోను ప్రాకృతుల్లోను రూపప్రేమ ప్రధాన మవుతున్నది. ఈరూపప్రేమ అవయవసన్నివేశం మొదలైన బహిరా కారంమీద ఆధారపడి వుంటుంది. యీ ఆకారానికి వికృతిగలిగినప్పుడు ప్రేమకూడా వికృతి చెందవలసివస్తుంది. కారణగుణం కార్యంలో సంక్ర మించడం ప్రసిద్ధమేగదా. యీ ప్రాకృతమైన కామప్రేమ పశుప్రేమ, వీటి సన్నిటిని దాటి ప్రేమ గుణాలమీద ఆధారపడ్డప్పుడే పవిత్రమై లోకాభ్యుదయానికి హేతువగుతున్నది. రూపంమీద ఆధారపడ్డ ప్రేమ విషయలోలత్వానికి మాత్రం హేతువగుతున్నది. కనుకనే కవికుల గురువు కాళిదాసు

“అరూపహార్యం మదనస్య నిగ్రహాత్” (కుమార)

(రూపహార్యుడుకాని పినాకపాణిని పార్వతి పతిగా కోరుతు న్నది) అని రూప ప్రేమ యొక్క హేయత్వాన్ని వ్యక్తం చేస్తాడు.

ధర్మ సంబంధంగాని అధర్మ సంబంధంగాని యేమీ లేకుండా తినడం కనడం పరమప్రవృత్తిగా పెట్టుకున్న సాధారణుల శృంగారం సయితం అగ్రాహ్యమే అవుతున్నది. వీరులు సత్యవాదులు దయావంతులు పర దారవిముఖులు లోకానికి అవేక్ష్యులుగాని తినడం కనడం పరమప్రవృ త్తిగా పెట్టుకున్న పశుతుల్యులు అపేక్ష్యులుగారు. యేదో విధంగా స్వాధ్యాన్ని అణచి లోకశ్రేయస్సుకు ధర్మంకొరకు త్యాగం జూపగలిగి నప్పుడే ధర్మరక్షకత్వం ధర్మపరత్వం సిద్ధిస్తున్నవి. ధర్మం అనంతముఖా లతో వెలసివున్నదని యిదివరకే చెప్పినాను. అదిగాక ప్రాకృతుల్లో ఆశృంగారం ఆధారంగా కులకడం, కలియడం, తహతహపడడం ఇట్లా టివి మాత్రమే బయటబడతవి. ప్రాకృతులు నాయకులుగావున్న యెంకిపాటలు మొదలైనవీసిగిలే తేలువుతున్నవి.

“కామాతురాణాం సభయం న లజ్జా”

అన్నట్లు యెంకిపాటల్లో నాయుడు బాప

“పదిమందిలో యెంకిపాటనే పాడంగ.”

అని తనకాంతను గురించిన పాటను లజ్జవిడిచి పదిమందిలో పాడేకేవల కామి; యితేకాదు. ఇతడు పరకాంతతో వరసలాడే వెకిలెమనిషి.

“పాపగమతో నేను వరసలాడేవేళ”

అని అంటాడు. యితడు సంస్కారహీనుడైన ప్రాకృతుడని యింకా ముందునిర్ణయిస్తాను. ఈకోటిలోనివారు గనుకనే యీ యెంకిపాటలు యెంకయ్య చంద్రప్రపాట మొదలైనవాట్లా

“కన్ను గిలికిస్తాది, నన్ను బులిపిస్తాది

నాసక్క నెంకీ, జామురేతియేళ నీటుగా వొస్తుంటె

వొయ్యార మొలికిస్తుంది, కులుకు సూపెడతాది

కులుకుతా నన్నేటో పలుకరించాలి

కనుబొమ్మ సూడాలి కమ్మగుండాలి” (యెంకిపాట.)

“కడుపుకోసం మొక్కుకోవే చంద్రమ్మ”

(వెంకయ్య చంద్రమ్మ పాట)

“కొద్దిలో వరహాల కొడుకునే తేవంటి” (యెంకిపాట)

“(మంచెకింద) గోనెపట్టాయేసి గొంగడిపై నేసి

కూలాసగుంటాది” (యెంకిపాట.)

“అంటిత చెట్లలో తంటాలుపడలేము

పాతగొంగడి సింపి తేరో రెంకయ్య”

(యెంకయ్య చంద్రమ్మపాట)

అని యిట్లాటి మనోవృత్తులు ప్రాకృతులు గనుకనే ప్రధానంగా బయటపడుతున్నవి. అనురక్త లోకత్వం తేజశ్శాలిత్వం సంస్కారప్రాప్తి యిట్లాటి స్పృహణీయగుణాలుపున్నవ్యక్తియందు నిష్ఠమైతే ఆశృంగారవృత్తాంతం మనకు శ్రోతవ్యమై ఆనందమేగాక వీరత్వ తేజశ్శాలిత్వాలమీద అనురక్తివాటివల్ల కలిగేలోకాభ్యుదయానికి ఆనుకూలమై వుండే కల్యాణగు

నాభిరతీ నాంతరీయకఫలాలుగా శృంగారంవల్ల సిద్ధిస్తున్నవని యిదివరకు విశదపరచాను. పొరుగుకాంతలతో వరసలాడడం, పెండ్లాము యెదురుగావుంటే నాకు చాలునడం, సేవన్నెసిన్నియలు సూపేవా అనడం, కులకడం, సోకూ, తిరణాలబోవడం, మంచెకింద తిప్పలుపడడం, (నా తిప్పతీశ్వరుడు లేడా అని) అంటితచెట్లలో తంటాలుపడలే మనడం, యివే యెంకిపాటలుమొదలైనవాటివంటి శృంగారంలో వ్యక్తమయ్యేవి. శాకుంతలంలో శకుంతలకు ఆశ్రమవాసమూలాన ప్రాప్తించిన సంస్కారం, అందువల్ల సిద్ధించిన ముగ్ధప్రకృతిప్రేమ, గురుజనరతి, యిట్లాటివాటి వల్ల కలిగే చిత్తవిశ్రాంతినైర్మల్యాదులు అనుభూతమై అట్లాటి కల్యాణగుణాలమీది అభిరతి అనుషంగికంగా సిద్ధించేదే అయివున్నది. ఇట్లాటివి మనతోబుట్టువులకు కూతుండకుసిద్ధిస్తే మంచిననకుంటాము. కాని మనకూతుండ్లు మనతోబుట్టువులు రాత్రులయందు యింట్లో వాండ్ల కన్నుగప్పి చేలకుపోయి మంచెకిందా చెట్లల్లో రహస్య కార్యాలు చేయవలెనని కోరము. యిటువంటి శృంగారం ఋద్రమని ప్రధానంగా స్వీకార్యం కాదని అంటున్నాను.

— పూర్వపక్షం. —

అవునయ్యా ;

“గుడికి దండమెడ తావుంటే నాయెంకి” (యెంకిపాట)

“తీర్థాల కెందుకూ యాత్రలకెందుకూ

దేవుడంతలమనకు లేడేచంద్రమ్మ”(యెంకయ్య చంద్రమ్మపాట)

“సొమ్ము లేంటాది నాయెంకి” (యెంకిపాట)

అని యీపాటల్లో వున్నవి. యీతీరుగా దైవభక్తి, వేదాంతం, సొమ్ములకోసం భర్తను వేధించకపోవడం, స్పృహణీయగుణాలు కదా. అనుషంగికఫలాలు యెంకయ్య చంద్రమ్మపాటలో యెంకిపాటలోగూడా అపేక్ష్యమైనవి వుంటున్నవి గనుక యివి స్వీకార్యమేనంటారా?

సమాధానం

చెప్పతున్నాను;

అది సరిగాదు. సాములకోసం వేధించకుండా తమకు లభించిన వాటితోటే అందాలు దిద్దుకొనడం గుడికి దంణం బెట్టడం మొదలైనవి సాధారణ కార్యాలు. అదిగాక గుడికి దంణంబెట్టడం సాములకోసం వేధించకుండావుండడం మొదలయినవి ఉత్తమనాయుకల్లోను సిద్ధిస్తవి. ఇంతకంటే అధికంగా ఉదాత్తగుణోన్మీలనమూ సిద్ధిస్తుంది. అధమపాత్రల్లోవుండే సాధారణమైన స్వీకార్యగుణాలూ అంతకుపైగా ఉత్తములకు స్వతస్సిద్ధంగావుండే ఉత్తమగుణాలూ కలిసి ఉత్తములయందే సిద్ధించేటప్పుడు ఉత్తములను వదలి అధములను స్వీకరించడం అనుచితకార్యం.

“ నిన్ను నమ్మివుంటాను నాయుడుబావా
చింతచెట్టుపై నున్న నారాయణమ్మా
చిగురుకోస్తున్నావ నారాయణమ్మా
సన్నాసన్నాగాజులేవె నారాయణమ్మా
నీచిన్నిచిన్నిచేతులాకు నారాయణమ్మా.”

అనే యీపాట ఊద్రశృంగారకోటినికూడా అతిక్రమించింది.

“ ఏతే సత్పురుషాః పరార్థ ఘటకాః స్వార్థాః పరిత్యజ్యయే
సామాన్యాస్తుపరార్థముద్యమభృతః స్వార్థా విరోధేనయే,
తేమీమానుషరాక్షసాః పరహితం స్వార్థాయ నిఘ్నంతియే
యేతుఘ్నంతినిరర్థకం పరహితం తే కే నజానీమహే.”(భ. త్రి)

అని భర్తృహరి అధములను అతిక్రమించినవారికి పేరుకుదరక వదలినట్లు నేను శృంగారయొక్క ఉత్తమత్వఊద్రత్వాలను నిరూపించి వీటినితీక్రమించిన యీనారాయణమ్మ నాయుడుబావల శృంగారం వంటి శృంగారానికి యిక్కడ పేరుపెట్టక వదులుతున్నాను. ముందు

సందర్భంవచ్చినచోట దీన్ని దుష్టశృంగారమని వ్యవహరిస్తాను. కేతిగాడు
సంగారక్కల శృంగారం వీండ్ల శృంగారానికి జత అయినది. అదిగాక
నాయకులు ఉత్తములు పరిపాకవంతులు అయినప్పుడు వారిశృంగార
సందర్భంలో

“వ్యతిపజతి పదార్థా అంతరఃకోపి హేతుః,
న ఖలు బహిరుపాధీః ప్రీతయః సంశ్రయంతే”

(యేదో వాక అంతరకారణంవల్ల అనురాగం పుత్పన్నమవు
తున్నది, అనురాగానికి బాహ్యపాధులు సంశ్రయంగావు.)

(మకరందుడు - మూలతీ.)

“సతాంహి సందేహ పదేషువస్తుషు

ప్రమాణమంతః కరణప్రవృత్తయః.” (శా)

(సందేహపదమైన విషయాల్లో సాధువుల అంతఃకరణం
ప్రమాణం.)

“కిమివహి మధురాణాం మండనం నాకృతీనాం

రమ్యాణి పీత్యమధురాంశ్చ నిశమ్య శబ్దా

పర్యుత్సకోభవతియ త్సుఖితోపి జఙ్తుః

తచ్చేతసా స్తరతినూనమబోధపూర్వం.

భావస్థిరాణి జననాంతరసౌహృదాని.” (శాకుం)

(నిజంగా మధురాకృతుల కేది మండనంగాదు ? సుఖితంగా
వుండినాడా ప్రాణి రమ్యపదార్థాలనుజూచి మధురశబ్దాలనువిని పర్యు
త్సుకం కావడమనేది అసంశయంగా భావస్థిరాలైన జననాంతరసౌహృ
దాలను చిత్తంతో అజ్ఞాతంగా స్మరించడమేను.) అని యిట్లాటి ఉదాత్త
భావాలు ఉన్న లితంకాగలవు. యెంకిపాటలు మొదలై నవాటివంటి ప్రాకృ
తుల శృంగారంలో

“ మెల్లోపూసలపేదు, తల్లో పూవులపేదు
కల్లెత్తితే సాలు కనకాబినేకాలు”

“రాసారెంటికైన రంగు తెచ్చేపిల్ల”

అని మోటుమనఃప్రవృత్తే వ్యక్తం కాగలదు. యితరూ చెప్పదలచిందే మంటే ప్రణయగీతాలు ప్రణయసాధాలు మొదలయినవి, యెం పాటలు మొదలయినవి, భారతిలోని “ఓరీక్ష” “సర్వదర్శిలోలక్కులు” మొదలయినకథలు “చెన్నపట్టణములో” మొదలయిన నవలలు ప్రకటించేది తుద్రఫలకమైన శృంగారం గనుక తుద్రమని, సంస్కారవంతులకు ప్రధానంగా ఉపాదేయంకాదని చెప్పతున్నాను; శృంగారానికి ధర్మసంబంధంలేనప్పుడు తేజోహీనమవుతున్న దని అది యెంకయ్య చంద్రమ్మ పాట, యెంకిపాటలవంటి వాటిలో పశుకృత్యంగా వుంటున్నదని విశదపరచాను.

అయితే ఇట్లాటి సాధారణకృత్యాలు, సాధారణశృంగారం లోకంలో వుంటున్నవే వాటినంగతి యేమంటే అవి ప్రశంసించతగ్గవి కావంటున్నాను. ముద్దుపెట్టుకొని పురుషుడూ, స్త్రీకలిసి పరుండడం విడిపోయి వొకిరినొకరు వెతుక్కొనడం, యివే శృంగారస్వీకరణానికి ప్రధానంగాదు. అవి ధర్మబద్ధుల్లో నిష్ఠమై, అవి ఆధారంగా ఉదాత్తభావోన్మీలనం అయినప్పుడు శృంగారం స్వీకార్యమవుతున్నది. ఆకలికావడం అన్నంతినడం విశేషంకాదు. ఆ అన్నంతినేవాడు ధర్మపరంత్రుడై ఆ అన్నం మూలన బలంకలిగి అది లోకాభ్యుదయానికి హేతువైనప్పుడు ప్రశస్యమవుతున్నది. అందుకే ధర్మపరతత్తుడియొక్క త్యాగియొక్క ఐశ్వర్యం ప్రశస్యమవుతున్నది.

“త్యాగాయ సంభృతార్థానాం”

అని యీసత్యాన్నే కాళిదాసు వినిపిస్తున్నాడు.

ముద్దుపెట్టుకుని స్త్రీపురుషులు కలిసి పరుండడం, విడిపోయి

వాకరనాకరు వెతుక్కొనడం యివే శృంగారస్వీకరణానికి ప్రధానం గావన్నాను. ఇవి పుష్పేషించ దగ్గ సాధారణకృత్యా లంటున్నాను. ఈకృత్యాలు ఆధారంగా ఉదాత్తభావోన్మీలనం అయినప్పుడే అవి మనకు స్వీకార్యమవుతున్నవి. శృంగారం పరిణతనాయకనిష్ఠమైనప్పుడే యిట్లాటిదశ సిద్ధిస్తున్న దని సాధారణుల్లో అది ముడిశృంగారంగానే వుంటున్నదని విశదంచేశాను. కనుక చిత్తసంస్కారంలేని సాధారణుల శృంగారం క్షుద్రమని మనకు ప్రధానంగా స్వీకార్యం గాదని అంటున్నాను.

❖ తటస్థప్రశ్న. ❖

అవునయ్యా, ధర్మరక్షకులశృంగారం లోకకల్యాణహేతువు గనుకనే స్వీకార్యమని మీరన్నారు. సాధారణదంపతుల్లో ధర్మసంబంధ మున్నది. అది యెట్లానంటారా ? దాంపత్యమే ఒక ధర్మం. అదిగాక వారిమనశ్శుద్ధి ఒకధర్మం, చలించని ప్రేమ ధర్మంగాక మరేమిటి ? అద్దాలు మనకెందు కని నాయుడికంటా మొగం జూసి బొట్టుపెట్టు కుంటుంది యెంకి. యిటువంటిగాధప్రేమే ఒకధర్మం.

“యేనమూల హరోఽ ధర్మః సర్వనాశాయకల్పితే” (మను)
అని స్మృతికర్తలు నిందిస్తున్న వ్యభిచారాన్నీ దీన్నీ పోల్చినప్పుడు ఈదాంపత్యం యొక్క గొప్పతనం వ్యక్తమవుతున్నది. సాధారణులైనా వారిదాంపత్యమే ఒకధర్మం గనుక అదిగూడా స్వీకార్యమే నంటారా?

❖ సిద్ధాంతం. ❖

చెప్పతున్నాను ; పాతివ్రత్యం ధర్మమంటే మేము వొప్పు కుంటాము. అయితే పాతివ్రత్యానికి ఆమహిమ గృహస్థాశ్రమమహిమ వల్ల చేకూరింది. భారతీయుడి గృహస్థాశ్రమం, ఆ ఆశ్రమంలో నిర్వహించే ధర్మపరంపర సర్వలోకానికి ఆరాధ్యమైనవి.

“క్రియాణాం ఖలు ధర్మాణాం

సత్పత్నో మూలకారణం.”

(కుమార)

(ధర్మాలయిన క్రియలకు సత్పత్నులే మూలకారణం)

అని కాళిదాసు ఈ గృహస్థశ్రమధర్మస్వరూపాన్ని తెలుపుతున్నాడు. లోకస్థితిహేతుభూతమయిన ధర్మయొక్క ఆచరణం యీ ఆశ్రమానికి ప్రధానం కావడం వల్ల దాంపత్యానికి అధర్మమహిమ వచ్చింది. అందుకే

“సర్వేషా మపి చైతేషాం వేదస్మృతి విధానతః,

గృహస్థ ఉచ్యతే శ్రేష్ఠః సత్రీనేతాకా బిభర్షిహి.

యథా నదీనదా స్సర్వేసాగరే యాంతి సంస్థితం,

తదైవాశ్రమిణ స్సర్వే గృహస్థే యాంతి సంస్థితం” (మను)

(వేదస్మృతి విధానంవల్ల యీ అన్ని ఆశ్రమాల్లో గృహస్థుడే శ్రేష్ఠుడని చెప్పబడుతున్నాడు. తక్కిన మూడు ఆశ్రమాలవారిని యితడే భరిస్తున్నాడు. నదీనదాలన్నీ సముద్రంలో యెట్లా సంస్థితిని పొందుతున్నవో అట్లానే తక్కిన ఆశ్రమాలవారు గృహస్థుడియందు సంస్థి పొందుతున్నారు) అని మనువు కీర్తిస్తున్నాడు.

“భవేద్ధర్మపరాయణః.”

(నీభర్త ధర్మపరాయణుడు కావలసినది.) అని స్త్రీలను ఆశీర్వదిస్తున్నారు.

వివాహానికి ఫలం ధర్మం, వీరసంతతి, అంటే వీరవిచ్ఛిన్నత.

“పనసదౌనలవంటి బిడ్డలు కనడానికా నీనోము” అని మూగి నోములో అధికార్ల సూర్యనారాయణవారు అన్నట్లు పనసదౌనల వంటి శిశువులను కనమని భారతీయులు దీవించరు.

“వీరప్రసవినీభవ” అని దీవిస్తున్నారు.

ధర్మావలంబనమైన వీరసుతతిని అవిచ్ఛిన్నంచేసేది గాఢాస్థ్యమని భారతీయులభావం.

“క్రియాణాం ఖలు ధర్మాణాం, సత్పత్న్యో మూలకారణం.” అని యిదివరకు నేను వుదాహరించిన కాళిదాసువాక్యాలు గాఢాస్థ్యంలోని యీధర్మోన్ముఖత్వాన్నే ప్రశంసిస్తున్నవి.

“కామాత్మతా నప్రశస్తా నచైవేహాస్త్వకామతా.” (మను) (కామాత్మత ప్రశస్తంకాదు. అయితే కామాత్మత లేకుండా వుండడం లేదు.) అని మను వన్నట్లు ధర్మకామాలచేరికే గృహస్థాశ్రమానికి పూజ్యత్వాన్ని ఆపాదిస్తున్నది.

“ధర్మేణాపి పదంశర్వే కారితే పార్వతీం ప్రతి,

పూర్వా పరాధభీతస్య కామస్యోచ్ఛ్వసితంమనః. (కుమా. 6) అని కామం ధర్మంచేత పవిత్రితమైన తరువాత పరమేశ్వర గార్హస్థ్యాన్ని ప్రతిపాదించిన కాళిదాసీనత్యాన్నే వినిపిస్తున్నాడు.

ఇంతేగాని కేవలకామంవల్ల ఒకపురుషుడు ఒకస్త్రీ కలిసివుండడమే విశేషంగాదు. కనుక ఉత్తమోత్తమమైన ఆశ్రమధర్మాల ఆనులేని కేవలకాముకుల కలయిక అచంచలంగానీ, చంచలంగానీ, గాఢంగానీ, అగాఢంగానీ, మాయీకంగానీ, ఆమాయీకంగానీ అది ప్రధానంగా స్వీకార్యంగాదు.

❧ ఆక్షేపం. ❧

సరేగాని యిదిమేముగీకరించము. మీరెన్ని చెప్పినా శృంగారానికి ధర్మసంబంధం మేమొప్పుకోము. యెందుకంటారా? కొందరన్నట్లు శృంగారంలో జరిగేది ఆత్మలసంయోగం. అదే అక్కడప్రధానంగాని దైహికసంయోగం గాదు. ఆత్మ సర్వపరిశుద్ధం. దానికి ధర్మాధర్మవిచారణయేమిటి? కనుక సాధారణులశృంగారంగూడా ప్రధానంగా స్వీకార్యమేనంటే

— సమాధానం —

చెప్పుతున్నాను. ఆమాట సరిగాదు. శృంగారంలో ఆత్మలను యోగమే ప్రధానమైతే ఒక స్త్రీ, ఒక పురుషుడూ యెందుకు? ఆడ ఆత్మ మగ ఆత్మ వేరుగాలేవుగదా. ఇద్దరూ స్త్రీలే? యెందు కొకరినొకరు ప్రేమించుకొనగూడదు? ఇద్దరికీ ఆత్మ లున్నవి. ఆ ఆత్మలసంయోగ మెందుకు శృంగారం కాగూడదు? ఇద్దరూ పురుషులే యెందు కొకరినొకరు ప్రేమించుకొనగూడదు? ఇద్దరికీ ఆత్మలున్నవి. ఆ ఆత్మలసంయోగ మెందుకు శృంగారం కాగూడదు? ఇవన్నీ అయోమయపు అసంబద్ధవచనాలు. అందుకే భారతీయసాహిత్యవేత్తలు ఆత్మలసంయోగం ప్రియలైన స్త్రీపురుషులవిషయంలో గాక జీవాత్మ పరమాత్మలవిషయంలో ప్రతిపాదించారు. అది భగవద్ద్రతి. స్త్రీపురుషుల రతినుండి వేరుగా నిర్వచించడానికి దాన్ని భావంలో చేర్చారు. “రతిరేవాది విషయా... భావః ప్రోక్తః...కాంతాది విషయాతువ్యక్తః శృంగారః” అని కావ్య ప్రకాశకారు డీఆంశం తెలుపుతున్నాడు కనుక ఆత్మసంయోగమని సాధారణులశృంగారం స్వీకార్యమనడం అనుచితం.

— ఆక్షేపం. ౧ —

అవునయ్యా; శృంగారం ఆత్మలసంయోగానికి సంబంధించింది కాకుంటే కాకపోనియ్యండి. పురుషుడు స్త్రీనిగాని స్త్రీ పురుషుణ్ణిగాని ప్రేమించడం సాందర్యాభిమానంచేత. అదే దాంట్లో ప్రధానం. సాందర్యానికి ధర్తాధర్తవిచారణ అనాసశ్యకం. అందువల్ల సాధారణుల శృంగారం కూడా ప్రధానంగా అంగీకార్యమేనంటారా?

— సమాధానం. ౨ —

వివరిస్తాను; సాందర్యాభిమానానికే శృంగారం సంబంధించినదైతే ముందరులైన తల్లి, కూతురు, చెల్లెలు, పినతల్లి, పినతల్లి కూతురు ఇట్లా టివాండ్ల నెందుకు ఆ ఆభిమానానికి విషయం చేసుకోగూడదు? వారి

సౌందర్యాన్ని అభిమానిస్తూ తృప్తిపడుతూ వుండవచ్చునుగదా. పోనీ యుండి. ప్రాణిగ్రహణం చేసిన నాయికవిషయంలోనైనా కేవల నేత్ర సమారాధనమే లక్ష్యమంటే, నాయకుడికి వలెనే నాయికకుగూడా అదే పరమార్థంగా వుండవలె నని యేమి నియమం? ఇద్దరూ ఒకటే చిత్తవృత్తిగలవారై వారికి నేత్రసమారాధనమే లక్ష్యమైతే, అసమగ్రమైన దైనప్పటికీ కొంతవరకు సంయతమనస్కత్వమనే ధర్మం ధర్మాభివవాదికి అనిష్టమైనది సిద్ధించినే సిద్ధిస్తున్నది. కనుక అట్లాటిచోట్ల నాకు విప్రతిపత్తి లేదంటున్నాను. కాని సాధారణంగా అన్యోన్యరక్తులైన తరుణస్త్రీ పురుషులవిషయంలో చక్షుఃప్రీతి అంతటితో అంతంగాదు. మనస్సు సోపానపరంపరను ఆరోపించడం సాధారణప్రవృత్తి.

“అదర్శనే దర్శనమాత్రకామాః

దృష్ట్యా పరిష్కంఠ సుఖైకలోలాః,

ఆలింగితాయాం పునరాయతాత్మ్యం

ఆశాస్తమోహా విగ్రహ యోరభేదం”

(తిశ.)

అని హరి జెప్పినమాట లీయాధార్థ్యాన్నే తెలుపుతున్నవి. ఇది సాధారణప్రవృత్తి అన్నాను. సంయోగమే ఈప్రతిఫలంగా గల వియోగశృంగారం సయితం సంయోగం యొక్క అన్యరూపమే గనుక దాన్ని వేరుగా విచారించవలసిన పనిలేదు. ఈసంయోగం ప్రధానంగానీయుండి అప్రధానం గానీయుండి. కామసంబంధే అవుతున్నది. కేవల కామయొక్క దుఃస్వరూపాన్ని యిదివరకే విశదంచేశాను. కనుక సౌందర్యవాదంచేత సాధారణులశృంగారం ప్రధానంగా స్వీకార్యమనడం అనుచితం.

—ॐ ఆక్షేపం. ॐ—

సౌందర్యాభిమానవాదం పోతే పోనీయుండి. మీరు భగవద్ద్రతి వౌష్ణవులన్నారుగదా? పురుషుణ్ణి భగవంతుణ్ణిగా తలచి స్త్రీ సమీపిస్తు

న్నది. ఇది జీవాత్మ పరమాత్మలసంయోగ మనుకోగూడదా? అప్పుడు సాధారణులశృంగారంగూడా ప్రధానంగా స్వీకార్యమవుతున్నది. అని అంటారా?

సమాధానం. ౧౦

చెప్పుతున్నాను; మీరన్నమాట సరిగాదు. పురుషుణ్ణి స్త్రీ యెందుకు దైవంగా భావించవలెను? ఒకరాయని, ఒకచెట్టును, ఒకగోడను కాదా ఒకస్త్రీని యెందుకు దైవంగా భావించరాదు? అది యెందుకు శృంగారం కాగూడదు? యెవరైతే నేమి పురుషుణ్ణి భావించిందంటారా? అది వంచన, సువర్ణమైతే నేమి సుద్దమన్నైతేనేమి సువర్ణమే కావలెననేటటువంటి అప్రశస్తపుమాట. ప్రియులైన స్త్రీకీ పురుషుడికీ ప్రకృతిసిద్ధమైన బంధాన్ని ఆధారం చేసుకొని పురుషుడియందు పరమాత్మ దర్శనాన్ని స్త్రీ సాధిస్తున్నదంటారా? ఇట్లా పరమాత్మ దర్శనమే ప్రాప్యమై విషయసక్తతనుండి ముక్తులైతే ఇదివరకు చూపినట్లు ధర్మాభావవాదికీ అంగీకార్యంగాని ఇంద్రియజయం, భగవత్సేవ అనే ధర్మాలు సిద్ధిస్తూనే వున్నవి. ఆసందర్భంలో ఆరతి శృంగారసంజ్ఞనువదలి భావసంజ్ఞను పొందుతున్నది. కనుక నాకు విప్రతివృత్తిలేదు. స్త్రీపురుషుల శృంగారం యిక్కడ నాకు విచార్యవిషయంగాని భగవద్రతిగాదు. ప్రథమఖండంలో భక్తిమతవిచారణలో ఆభక్తిమతమందలి వల్లభసంబంధాన్ని దాని హేయోపాదేయతలను వివరించాను. ఇక్కడ ఆవిచారణ వదలుతున్నాను; భగవద్రతి అనే ఉదాత్తలక్ష్యం యెప్పుడు వెనకబడి హద్దుదాటి మనస్సు విషయసక్తమవుతున్నదో అప్పుడే కామప్రవృత్తి ఆరభమవుతున్నది. ఈ కేవల కామప్రవృత్తియొక్క దుష్ఫలాల నిదివరకే విశదీకరించాను. కనుక భగవత్త్వారోపవాదంచేత సాధారణుల కామప్రవృత్తి స్వీకార్యమనడం అప్రశస్తం.

—ॐ ఆ యమం.

అవును సరే; కొందరన్నవిధాన ప్రియతముడైన నాయకుణ్ణి కవి స్వీకరిస్తాడు. కమలం ప్రియతమంగనుక గ్రహిస్తున్నాడు. బొద్దులు, ముండ్లు పెంటప్రియంగావు గనుక స్వీకరించడు. ప్రియతముడు సాధారణుడు కావచ్చును. ధర్మసంబంధి అయిన అసాధారణుడూ కావచ్చును. ఇక్కడ చేయవలసినది ప్రియాప్రియత్వవిచారణగాని ధర్మాధర్మవిచారణగాదు అని అంటారా?

—ॐ సమాధానం. ॐ—

చెప్పతున్నాను; ఆమాట అసంబద్ధం. కవికి కేవలకాముకుల సాధారణుల ప్రవృత్తియొక్క అనుపాదేయత యిదివరకే నిరూపించాను. గనుక అట్లాటి ప్రవృత్తియందు ఆసక్తివుండడం కవియొక్క పరిపాకాభావాన్ని, ప్రాకృతత్వాన్ని తెలుపుతుంది. అసాధారణులు శృంగారంలో కవికి ప్రియతములంటే విప్రతిపత్తేలేదు. నేను ప్రతిపాదిస్తున్న అంశమే అది. పరిణతచిత్తుడైన కవిదృష్టికి ఆనగల అసాధారణుల స్వరూపాన్ని పరామర్శించి వారిట్లాటివారని నేను తెలిపినాను. ధర్మసంబంధంలేని కేవల కాముకులు సాధారణులుపోగా శృంగారంలో మిగిలిన అసాధారణులే విధంగానైనా నేను తెలిపిన ధర్మసంబంధంగలవారే అవుతున్నారు. ధర్మయొక్క అనంతముఖత్వ మిదివరకే తెలిపినాను. కనుక యితకూ చెప్పదలచిం దేమంటే, ఆత్మసంయోగమనడం, అభిమాన మనడం, ఆరోప మనడం, అట్లా ననడం, యిట్లా ననడం యివన్నీ విషయసక్తకు కొల్లిపేర్లు పెట్టడమయినా అపుతవి. లేదా యిదివరకు తెలిపినట్లు అయోమయపు ఆసంబద్ధవచనాలైనా అపుతవి. ఆత్మల సంయోగం వుండనీయండి? అభిమానం వుండనీయండి? ఆరాధనం వుండనీయండి? యేమైనా వుండనీయండి? సాధారణంగా ప్రియులైన స్త్రీ పురుషులకలయికనుండి స్త్రీత్వపురుషత్వాలసత్తను వేరుచేయలేముంటు

న్నాను. సాహిత్యవేత్తల స్త్రీపురుషసాధారణ్య రూపమైన ఈ స్త్రీత్వ పురుషత్వాలు నిర్మలాపాధితో కూడినప్పుడు వాటి కలయిక లోకాభ్యుదయ హేతు వవుతున్నది. హేయోపాధులతో కూడినప్పుడు అనర్థ హేతు వవుతున్నది. ప్రాకృతుల శృంగారంయొక్క అనుపాదేయత తెలిసినాను. అనౌచిత్య ప్రవృత్తమైన పరకీయారత్యాది శృంగారాభాసానికి దుష్టశృంగారానికి ఇక్కడ ప్రసక్తి లేదు గనుక దాన్ని విచారించలేదు. అశ్లీలసురతాదులు, గ్రామ్యవృత్తులు వెగటుగా ప్రధానంగా వర్ణించడం యెందైనా బౌచిత్యపరిపాలనానికి త్యాజ్యమనే సంగతి నైషధతత్వజ్ఞానలో విశదం చేశాను. కనుక ఆమీమాంస వదలుతున్నాను.

శృంగారం సాధారణుల్లో కేవలకాముకుల్లో కలియడం కులకడం, తహతహ పడడం మొదలైన ముడిపనులనే వెలువరిస్తుందని తినడం, కనడం, పరమార్థంగా వుండే వృత్తిఅనుపాదేయమని యిదివరకే విశదం చేశాను. శృంగారం ఆధారంగా ఆనందమేగాక ఉదాత్తభావోన్మీలనం వీరత్వతేజశ్శాలిత్యాదులమీద అనురక్తివాటివల్ల కలిగే లోకాభ్యుదయానికి అనుకూలమైన కల్యాణగుణాభిరతీ అనుషంగిక ఫలాలుగా సిద్ధించినప్పుడే అది గ్రాహ్యమని, పరిణత నాయకులందే ఆదర్శ సిద్ధిస్తున్నదని చెప్పినాను. ప్రకృతానికి వస్తాను.

సాధారణుల జానపదుల ధర్మసంబంధిగాని కామప్రేమ ఈతీరుగా ఉదాత్తప్రేమవలె ముఖ్యమైనది గాదు. అయితే అమాయకులయిన ప్రాకృతులప్రేమ కొంతవరకు మనోహరంగానే వుంటుంది. కనుకనే భారతీయులు దీనిని వదలక కావ్యంలో అప్రధానంగానైనా స్వీకరించారు. అంటే అంగంగా స్వీకరించి మధ్యమధ్యసందర్భం వచ్చినచోట ప్రస్తావిస్తూ వచ్చారు. అమాయకులైన సాధారణుల ముగ్ధప్రేమ మనోహరంగానే వుంటుందని, కనుకనే భారతీయులు దీన్ని కావ్యంలో అంగంగా గ్రహిస్తూ వచ్చారని విశదపరచాను. ఈ సాధారణులు సీమలని భారతీయులు తిరస్కరించలేదు.

“పుష్పాసవాఘ్నాన్తినేత్రశోభి,

ప్రియాముఖం కిం పురుష శ్చమంబ”.

(కుమార)

(ప్రియురాలు పాటలుపాడుతూవుంటే పుష్పాసవంతాగడంవల్ల కైపెక్కిననేత్రాలతో పున్న ప్రియురాలి మొగాన్ని ఆ పాటలమధ్యన కింపురుషుడు ముద్దుపెట్టుకున్నాడు.)

1. కోశాతకీ పుష్పగుళుచ్ఛకాంతిభి

ర్నైర్వినిద్రో ల్బణబాణచక్షుషః,

గ్రామీణ వధ్వస్తమలక్షితాజనై

శ్చిరంవృతీనా ముపరివ్యలోకయన్.

(మాఖ)

2. పశ్యత్ కృతార్థై రపివల్లవీజనో

జనాధినాథం సయమావితృష్ణతాం,

ఏకాంతమాగ్ధ్యా నవబుద్ధవిభ్రమ

ప్రసిద్ధ విస్తార గుణై ర్విలోచనైః.

(మాఖ)

3. స ప్రీహిణాం యావదపాసితుంగతాః

శుకాన్మృగైస్తావ దుపద్రుతశ్రియాం,

కై దారికాణా మభితిః సమాకులాః

సహసమాలోకయతిస్త గోపికాః.

(మాఖ)

1. వికసించి విపులమైన నల్లగోరంటపూవువంటి కండ్లుగల గ్రామీణవధువులు పొట్లపూలకాంతిగల ముఖాలతో జనులకు కాన రాకుండా చాటునవుండి ఆశరణాలమీదుగా కృష్ణుణ్ణి చూశారు.

2. అతివిశాలాలై అత్యంతముగ్ధతచేత విలాసా లెరుగని నేత్రాలు సకృద్దర్శనంచేత కృతార్థాలై నప్పటికీ ఆనేత్రాలతో కృష్ణుణ్ణి చూసి గోపాంగనాజనం తనియలేదు.

8. శుకాలను వారించబొయ్యేటప్పటికి జింకలు సస్యాన్ని చెడ
గొట్టుతుండగా ఎరిపొలాలవద్ద అటు ఇటుతోక్కులాటపడుతున్న గోప
స్త్రీలను కృష్ణుడు చూశాడు. అని

“వనేచరాణాం వనితాసఖానాం
దరీగృహాత్సంగ నిషక్తభాసః,
భవంతి యత్రౌషధయో రజన్యాం
అతైలపూరాః సురతప్రదీపాః.” (కుమార.)

గుహ్యో వెలుతురుకలుగజేస్తూవుండే ఓషధులు రాత్రుల్లో వని
తాసఖులైన వనేచరులకు తెలంలేని సురతప్రదీపాలవవుతుంటవి.

“స్త్రీభూషణం చేష్టిత మప్రగల్భం
చారూణ్య వక్త్రాణ్యపి వీక్షితాని,
ఋజుశ్చ విశ్వాస కృతః స్వభావాన్
గోపాంగనానాం ముముదే విలోక్య.

అ

“వివృత్తపార్శ్వం రుచిరాంగహరం
సముద్వహచ్చారు నితంబరమ్యం,
ఆమంద్ర మంధధ్వని దత్తతాళం
గోపాంగనా నృత్య మనందయత్తం.” (భట్టి)

(గోపాంగనలయొక్క అప్రగల్భమైన చేష్టితాన్ని స్త్రీలకు
భూషణ ప్రాయమైన దాన్ని చూసి రాముడు ఆనందించాడు. అవ
క్రాలు కాకపోయినప్పటికీ సుందరమైన చూపులను విశ్వాసాన్ని గలి
గించే ఆగోపాంగనల ఋజుస్వభావాలను చూచి సంతోషించాడు.
వివృత్తపార్శ్వమైనది సుందరమైన అంగహరం గలది పైకిలేస్తూవుండే
నితంబంచేత రమ్యమైనది, కవానికి అనుకూలమయిన తాళంగలది,
అయిన గొల్లభామల నృత్యం శ్రీరాముణ్ని ఆనందపరిచింది,

“విలాసా నాగరస్త్రీణాం సతథా రమయంతి సః,
యథా స్వభావసిద్ధాని వృత్తాని వనయోషితాం”

(నాగరస్త్రీలవిలాసాలు స్వభావసిద్ధమైన వనవనితలవృత్తాలవలె
మమ్ము ఆనందపరచలేవు.) అని

యిట్లాటి అమాయకప్రేమ మనోజ్ఞత్వాన్ని భారతీయులు బొచి
త్యాన్ని పాటించి అనేకవిధాల దర్శించారు. జంకలు తుమ్మెదలు మ్మె
దలైన సాధుతిర్యక్కులు సయితం ఈ ప్రేమమాధుర్యవిషయాన భార
తీయుల ఉదారదృష్టికి నీచంగా కనబడలేదు.

“మధుద్విరేఖః కుసుమైకపాత్రే
పపౌ ప్రియాంస్వా మనువర్తమానః,
శృంగేణ సంస్పర్శ నిమిలితాక్షీం
మృగీమకంఢాయత కృష్ణసారః.
దదౌ రసాత్ పంకజరేణుగంధి
గజాయ గంఢాప జలంకరేణుః,
అర్థోపభుక్తేన బిసేనజాయాం
సంభావయామాస రథాంగనామా.

(కుమా.)

(తుమ్మెద ప్రియురాలితోగూడా ఒకే పువ్వులో మధువును
తాగింది; ఆడజంక స్పర్శనుఖాస కండ్లుమూసుకుంటూ వుండగా, మగ
జంకకొమ్మలతోరాచింది; ఆడయేనుగు పంకజరేణుగంధిఅయిన గంఢా
పజలాన్ని మగయేనుగ కిచ్చింది; చక్రవాకం సగం కొరికిన తామర
తూడును ప్రియురాలికి ఆదరం తో యిచ్చింది.)

అని కాళిదాసు యీసాధుతిర్యక్ ప్రకృతిప్రేమను చిత్రించాడు. క్రొంచ
ద్వంద్వంయొక్క నిరతిశయానందం వాల్మీకికి సంతోషం కలిగించింది
గనుకనే దానికి విఘాతంకల్పించిన బోయ, ప్రేమద్రోహిగా కనబడ్డాడు.

“అంతస్సంజ్ఞా భవన్త్యేతే సుఖదుఃఖ సమన్వితాః.” (మను)

(వృక్షాలు అంతస్సంజ్ఞగలవి అయి సుఖదుఃఖసమన్వితాలుగా వున్నవి.) అని మనువు ప్రబోధించినట్లు వనప్రకృతిసుఖాదులను కనుగోగలిగిన భారతీయులు అమాయకమైన తరుగుల్తాదులయందు పైతం ఆమనోహరప్రేమ మాధుర్యాన్ని అనందానుభూతితో చూడ గలిగినారు.

“లతా వధూభ్యస్తరవోవ్యవాళుః

వినమ్రశౌఖా భుజబంధనాని”

చెట్లుగూడా లతావధువులవలన వినమ్రశౌఖాభుజాశ్లేషాలు పొందినవి. (కుమా)

అని మధుమాంసలో ఆప్రకృతి వికాసాన్ని కాళిదాసు ప్రశంసించాడు.

ఈతీరుగా ఆర్ద్రనేర్ద్రాలతో తరులతాదులవద్ద నుండి ప్రకృతిశిఖరమైన ధర్తనాయకుడివరకూ అనుసూయతమైన జీవసౌందర్యావిచ్ఛిన్నతను దర్శించి కావ్యప్రస్థానాన్ని ఔచిత్యవిలసితంజేసి ఇక అవకాశం లేజేమో ననిపించేటంత మహావికసితదశను ప్రాపింపజేసిన భారతీయుల విజ్ఞానపరిపాకం అమేయమై వున్నది. కేవలం ముగ్ధప్రకృతిని చిత్రించే ఖండకావ్యాలను సయితం ఋతుసంహారంవంటి వాటిని వెలయించి ఉదాత్తకావ్యాపేక్షచేత వాటికి ఉచితమైన స్థాన ఋచ్చారు. తిర్యగ్జడప్రాకృతుల శృంగారాన్ని కావ్యంలో అప్రధానంగా స్వీకరించిన భారతీయుల భావానికి ఈతీరుగా నేను వ్యాఖ్యజేశాను. అదిగాక చిల్లర మనుషుల్లో పశువుల్లో శృంగారవీరాదుల మహాభావాలు పరిపోషం పొందలేవు. ఆదిమధ్యాంతలన్నీ కొద్దిలోనే సరిపుచ్చుకుంటవి. యేవో నాలుగు మాటలు మాట్లాడి దీపమార్పడంతో అంతమవుతుంది. కనుక నే యిట్లాటిరతి రసాభాసమన్నారు.

పుర్యపక్షం. ౧౧

అవునయ్యా;

“స్వకాంతా రమణోపాయే కోగుర్త్తుగపక్షిణం.”

(స్వకాంతలను ఆనందపరచడంలో మృగపక్షులకు గురువెవరు?)

అని కామసూత్రవ్యాఖ్యలో జయమంగళుడి వృద్ధవాక్య మన్నట్లు పరస్పరం అనురాగంగల కామినీ, కాముకుడూ సమావేశం అయినప్పుడు ఆశ్చర్యగారలీలలు అద్భుతంగా వాటంతట అవే ఆవిర్భవిస్తవి. అందుకే ప్రహణనాలను చెప్పతూ

“ప్రవృత్తే రతిసంయోగే రాగ ఏవాత్రకారణం,

స్వప్నేష్వపి నదృశ్యంతే భావాస్తే తే చ విభిమాః.

సురతవ్యవహారేషు యేస్యః తత్క్షణకల్పితాః.” (వా. కా.)

సురతవ్యవహారంలో తత్క్షణకల్పితమై వెలువడే ఆభావాలూ విభిమాలూ స్వప్నంలోగూడా కనబడవు. రతిసంయోగం ప్రవృత్తమయ్యేటప్పుడు ప్రేమే ఆభావాలకూ విభిమాలకూ కారణం అని వాత్సయను ఉన్నాడు.

ఇట్లాటి శృంగారలీలలు స్వాభావికమైవుండగా అవి తిర్యక్కులకు మ్లేచ్ఛులకు లేవనడం అనుచితం. వారికి అనుభావాదులు లేవనడం అక్రమం.

“తిర్యక్తేచ్ఛగతోపివా”

అని సాహిత్యవేత్తలు వాండ్రరతిని ఆభాసమనడానికి వేరే కారణమున్నది. వాండ్లు వారిదృష్టిలోనీచులు, వాండ్లపైన వారికిద్వేషం. అందువల్ల రసాభాసమన్నారు. మ్లేచ్ఛులు ఆర్యులకు పరమశత్రువులుగదా

“నమ్లేచ్ఛభాషాంశితేత.”

(శ్రు)

“నమ్లేచ్ఛితవై.”

(శ్రు)

అని మ్లేచ్ఛులను ద్వేషించిన ఆర్యులు వారిశృంగారాన్ని యెట్లా సహించ

చగలరు ? అందువల్ల మ్లేచ్ఛులరతి రసాభాసమన్నారు. అంతేగాని వాస్తవంగా వారికి అనుభావాదులు వికసితంగాకపోవడం వల్లకాదు. అని అంటారా ?

— సిద్ధాంతం. —

చెప్పతున్నాను ; వాండ్లకూ శృంగారలీలలు వుండవచ్చును. శృంగారలీలలు మీరన్నట్లు వున్నవనే నొప్పకుందాము. అంతమాత్రాన ఆశృంగారం ఉపాదేయంగా దని అది పరిణతనాయకనిష్ఠమైనప్పుడు ఆనందమేగాక ఉదాత్తభావోన్మీలనాదిరూపమైన అనుషంగికఫల ప్రాప్తి కలుగుతున్నదని వివరించాను. అసలంతకూ పశువుల్లో నీచుల్లో అనుభావాదిసామగ్రి వికసితంగాదు. రసాభాసనిరూపణం ఆర్యులు, మ్లేచ్ఛులమీదికోపంవల్ల చేసిందికాదు. పరిణతులు ధర్మరక్షకత్వధర్మపరతిత్ర త్వాలతో వెలసే బ్రాహ్మణులు కావచ్చును. వైశ్యులు కావచ్చును. శూద్రులు కావచ్చును. ఆర్యేతరులు కావచ్చును. దుష్యంతుడు క్షత్రియుడు. మేఘదూతలో యక్షుడు బ్రాహ్మణుడుగాడు, ఆర్యుడుగాడు. కుమారసంభవంలో పరమేశ్వరుడికి కులమే లేదు.

“వపు ర్విరూపాత్య మలక్ష్మ్యజన్తతా”

అని కాళీదాసీ అంశం ప్రస్తావిస్తాడు. కనుక ఆర్యులు అభినివేశంవల్ల చెప్పినా రసం అక్రమం.

తిర్యజ్జెచ్ఛగతోపివా”

అన్నప్పుడు మ్లేచ్ఛశబ్దం నీచత్వద్యోతకంగాని కులవాచిగాదు, జగన్నాథపండితరాయలవంటివాడు,

“యవనీ నవనీత కోమలాంగీ,

శయనీయే యదిలభ్యతేకదాచిత్

“అవనీతలమేవసాధు మన్యే నవనీ మాఘవనీవిలాసహేతుః”
అని మైచ్చుత్తీరతిని జ్ఞాపించాడు. అశబ్దం నీచత్వద్యోతకంగాని కుల
వాచిగాదు. కనుకనే సాహిత్యదర్పణకారుడు

“అధమపాత్ర తిర్యగాదిగతే”

అని మైచ్చుశబ్దంచేత ఉద్దిష్టమైన అర్థాన్ని వ్యాఖ్యాతుల్యంగా
వివరించాడు. మైచ్చుశబ్దం అధమత్వద్యోతకంగాని కులవాచిగాదు,
అధములైన చిల్లరమనుష్యులకంటే ధర్మసంబంధంగల పరిణతులు
కావ్యశృంగారానికి యెక్కువ వుచితులని జడప్రకృతి మనోజ్ఞత్వం
సాధారణుల ప్రేమమాగ్ధ్యం భారతీయకావ్యాల్లో అంగంగావుండి
ఔచిత్యవిలసితా లవుతున్నవని సాహిత్యవేత్తల అభిప్రాయం. దీన్ని
నిరూపించాను. పరిణతిలేని చిల్లరమనుష్యులు బ్రాహ్మణులైనా గూడా
వారు అధములే నని వారిశృంగారం సాహిత్యజ్ఞానల్లో రసాభాసనా
మాన్నే పొందుతున్నదని అంటున్నాను. చిల్లరబ్రాహ్మణుల తక్కిన చిల్ల
రమనుష్యుల శృంగారం వారికీ భారతీయసంస్కారం లేని చిల్లరమనుష్యు
లకూ యింపుగానేవుంటే వుండవచ్చును గాని అది పరిణతబుద్ధులైన
సాహిత్యవేత్తల జ్ఞానల్లో రసాభాససంజ్ఞనే పొందుతున్నదంటున్నాను.
మానవప్రకృతిలో శృంగారం కామసంబంధి, ఇది ధర్మమీద నిల్వకపో
యినా విషయలోలత్వం యెదుర్కొనడంసహజం. ఇక వేరే మధ్య
మార్గంలేదు. ఇక మధ్యమార్గం పరిపోషంలేక సాధారణవిషయ
లోలత్వపర్యవసాయి అయినప్పటిది. ఇది కావ్యానికి అర్హమైంది
గాదు. కామంవల్ల శ్రేయోవిఘాతం క్షోభం విదితమే అయివున్నవి.
శృంగారం మిక్కిలి సునిశితమైన దని అది ప్రాకృతులచేతిలో దుర్విని
యోగపడడానికి ఉన్నభిమై వుంటుందని కనుకనే శృంగారనాయ
కుడికి అనురక్తలోకత్వలోకోత్తరగుణోత్తరత్వాదులు అవశ్యకమని
అన్నభారతీయసాహిత్యవేత్తల మాటలో అఖండసత్యం గర్భితమై

వున్నదని వ్యాఖ్య చేశాను. వీరచంద్రాద్భుతశాంతాలకు గూడా ఉత్తమనాయకు డవసరమన్న సాహిత్యవేత్తల అభిప్రాయాన్ని వివరించడం అప్రసక్తం. దాన్ని నాటకాధికరణంలో పూర్తిగా వ్యాఖ్యచేశాను. కనుక ఇక్కడ పదలుతున్నాను కరుణహాస్యభయానక భీభత్సాలకు ఈతీరుగా లోకోత్తరగుణోత్తరనాయకులు ఆవశ్యకులుకారు. యెంతటికూర్పుడైనా క్షేణాలపాలయితే అప్రయత్నంగానే అయ్యోపాపమంటాము. యెంతటి దుష్టుడైనా చచ్చాడని వినగానే అయ్యో అని విచారం తెలుపుతాము. రావణుడివంటితుప్పుణ్ణి అనేకమైన ఆపదలకు కారణమైన వాణ్ణి, రాముడు చంపేదాకా ఉత్సాహపంతుడై దీక్షతో వున్నాడు గాని చనిపోగానే విభీషణుడు

“శోక వేగ పరీతాత్మా విలలాప విభీషణః” (వా. రా.)

అని దుఃఖపడ్డట్లు వాల్మీకి ప్రాణిసాధారణస్వభావాన్ని చిత్రిస్తున్నాడు. దుష్టులవిపక్షే యిట్లా జాలిపుట్టిస్తే యిక సాధారణుల విపత్తు జాలిపుట్టిస్తుందని చెప్పవలసిన పనిలేదు. కనుకనే యెంకిపాటల్లోని

“ దూరాన నారాజు కేరాయిడొనో

ఈరోజు నారాత లేరాలపాలో.

సీమసిటు కనగానె సెదరిపోతదిమనసు

కాకమ్మ నేతైన కబురంపడారాజు

దూరాన నారాజు కేరాయిడొనో

కళ్లకేటో మబ్బు

గమ్మిన ట్టుంటాది

నిదరలై నావొల్లు నీరసిస్తున్నాది

దూరాన నారాజు కేరాయిడొనో

ఆవు లంబాయంట అడలిపోతుండావి

గుండెల్లో వుండుండి గుబులుబిగుతాతాది

దూరాన నారాజు కేరాయిడెనా

తులిసెమ్మ వారిగింది తొలిపూస పెరిగింది

మనసులో నాబొమ్మ మనకమనకేసింది

దూరాన నారాజు కేరాయిడెనా.

(యెంకిపాటలు)

“ఏగుడికి పోయినా హీనజాతంటారు

ఈశ్వరుడి కేజాలిరాదే చంద్రమ్మ

యెంతపాపం జేసినానే చంద్రమ్మ.

యెండకొండాలేక నిండు స్వీటిలేక

ముండ్లలో నేడబోతావే చంద్రమ్మ

ముందు గోదావరున్నాదే చంద్రమ్మ

గోవింద యని నీవు గోదావరిలోబడి.

దేవతల్లో గలిసి నావా చంద్రమ్మ

నే నింక బతికెవున్నానా చంద్రమ్మ (యెంకయ్య చంద్రమ్మపాట)

అనేమాటలు జాలిపుట్టిస్తున్నవి.

“గోవుమా లచ్చిమికి కోటిదండాలు

మనిసికై నాలేసి మంచిపోకల్లా

యెంకితోకూకుండి యింతసెపుతుంటే

తనతోటి మనివల్లె తలతిప్పతాది

గోవుమాలచ్చిమికి కోటిదణ్ణాలు.

అనేమాటలు అమాయక తిర్యక్ప్రకృతిని గురించినవి బాగావున్నవి.

ఈకరుణాదులకుగూడా కొంతవరకైనా పరిణతిగల నాయకులున్నప్పుడు పరిణతభావోన్మీలనానికి కవికి అవకాశం యేర్పడుతుంది లేదా యెంకి

పాటల్లోవలె యెంకయ్య చంద్రమృపాటలోవలె మామూలు యేడ్పే, మామూలు తలపులే వ్యక్తమవుతవి కరుణాదులకు ఉత్తమనాయకుల ఆవశ్యకతలేదు గనుకనే లోకోత్తరగుణోత్తరనాయకులు లేకున్నా పాశ్చాత్యుల ప్రేజడిలనే కరుణభయానకభీభత్సవిశిష్టమైన రూపకాలు శ్రోతవ్యంగా ద్రష్టవ్యంగా వుంటున్నవి. ఈచర్చ యింత కెక్కువ అప్రస్తుతం గనుక చాలిస్తున్నాను. ఉత్తమశృంగారానికి ఉత్తమనాయకులు ఆవశ్యకమని నిరూపించాను.

అని శ్రీ...ఉమాకాన్తవిద్యాశేఖరకృతిలో వాఙ్మయసూత్రపరిశిష్టంలో
శృంగారాధికరణం సమాప్తం.

శ్రీ గణేశాయ నమః.

వాఙ్మయ పరిశిష్టభాష్యం

క్షుద్రకావ్యాధికరణం.

❧ చిల్లరకావ్యాలు, క్షుద్రకావ్యాలు. ❧

శృంగారం లోకశ్రేయస్సుకు సంబంధించిందని జగత్సంతతికి ఆధారమైన ప్రవృత్తిధర్మప్రతిష్ఠకు సాధనంగా శృంగారం ప్రవర్తిస్తున్నదని చిల్లరమనుషులు పాత్రలైతే యీడదాత్తఫలాలుపోయి రసం పరిపోషించెదక కావ్యం భ్రష్టమవుతున్న దని వ్యక్తంచేశాను. ఈతీరుగా భ్రంశంపొందినవాటికి క్షుద్రకావ్యాలని చిల్లరకావ్యాలని వ్యవదేశం చేస్తున్నాను.

❧ పూర్వపక్షం. ❧

వాచ్యం ప్రధానమైన కావ్యాన్ని క్షుద్రమని సాహిత్యవేత్తలన్నారు. మీరు చిల్లరపాత్రల శృంగారకావ్యాన్ని క్షుద్రమంటున్నారు. ఇది సంప్రదాయ సమ్మతంగాదంటారా?

❧ సిద్ధాంతం. ❧

చెబుతున్నాను. నిజమే అర్థవిచారాన్ని అనుసరించి అవ్యం గ్యమైన కావ్యాన్ని క్షుద్రమన్నారు. కావ్యంయొక్క క్షుద్రత్వం పాత్రలనుబట్టిగూడా నిర్ణయించవచ్చును. ఇట్లా అధమపాత్రనివ్వమైన శృంగారానికి రసాభాసమని సాహిత్యవేత్తలు పేరుపెట్టినారు. వారి సంజ్ఞప్రకారం యిది రసాభాసకావ్యమవుతుంది. రసాభాసకావ్యమనే పేరు ఈచిల్లరపాత్రల శృంగారకావ్యాలకు మీకు సమ్మతమైతే దాన్నే

స్వీకరించవచ్చును. నేను వీటిని క్షుద్రకావ్యాలంటున్నాను. అభిప్రాయం
హాకటే గనుక పేరుబాధకం గాదంటున్నాను. ధర్మరక్షకత్వంగాని,
ధర్మప్రతిష్ఠగాని లేని చిల్లరమనుషులశృంగారం క్షుద్రం గనుక ఆకావ్యం
క్షుద్రమంటున్నాను.

—ॐ క్షుద్రకావ్యాలు. ॐ—

యెంకిపాటలు మొదలైనవాట్లో చిల్లరపాత్రలశృంగారం గనుక
అవి రసాభాసకావ్యాలంటున్నాను. చిల్లరకావ్యం శృంగారరసాభాస
కావ్యం, క్షుద్రకావ్యం యీమూడు సేను సమానార్థంలో ప్రయోగిస్తు
న్నాను. రసాభాసకావ్యమన్న చోట శృంగారరసాభాసమని సమన్వయం.
దుష్టుల శృంగారం అత్యంతం దూష్యం గనుక

“కావ్యాలాపాంశ్చవర్జయేత్.”

అనే వచనానికి గురి అవుతున్నది. నారాయణమ్మ నాయుడుబావ పాట
లో నారాయణమ్మను లేవదీసిన జారుడైన నాయుడుబావకు పరకీయ
మీది రతిని ఆపాట తెలుపుతున్నది. భారతిలో ప్రకటితమైన శ్రీముక్క
పాటి నరసింహశాస్త్రికృతి లక్ష్మీ అనే కథలో పరకాంత అయిన లక్ష్మీచేతిని
ప్రకాశంపట్టుకోని యేమంటావంటే “కొన్నాళ్లకింద అయితే నీతో
యెక్కడికైనా వచ్చేదాన్ని యిపుడు వయసుముదిరింది” అని ఆతడు
పోయినతరువాత యేడుస్తుంది. యిట్లాటి తుచ్ఛస్త్రీల తుచ్ఛులశృంగారం

“సన్నాసన్నా గాజూలేవే నారాయణమ్మా నీ

చిన్నాచిన్నా చేతులాకు నారాయణమ్మా.”

అని యీఘక్కి మాటలకూర్పు కొంత సాంఘికాపున్నా హేయకోటిలో
చేరుతున్నది. ఇట్లాటిశృంగారానికిదివరకు పేరుపెట్టకవిడిచినా యిక్కడ
దుష్టశృంగారమని దీన్ని వ్యవహరిస్తున్నారు. తారాశశాంకవిజయం,
నారాయణమ్మ నాయుడుబావపాట, ముక్కపాటి నరసింహశాస్త్రిలక్ష్మీ,
యివన్నీ వకటేరకం. చివరనాలుగు నీతిమాటలున్నా వీటికి గ్రహ్యత్వం

సమకూర్చును. విషంమీద నాలుగు తేనెబొట్లు వేసినంతమాత్రాన విషానికి వివత్వంబోదు. పైగాతేనెగూడా విషసంపర్కంచేత కలుషితమవుతున్నది. కనకనే యివి హేయకోటిలో చేరుతున్నవంటున్నాను.

ఇక తక్కినవి చిల్లరపాత్రలశృంగారం గలవి యెంకిపాటలు మొదలైనవి ఊర్ధ్వకావ్యాలన్నాను. వెంకయ్య చంద్రమ్మపాట, ఓరోరి బండోడిపాట మొదలైనవి యెంకిపాటల కోటిలోనివి. ఇవన్నీ ఈచిల్లర కావ్యాలే అయివున్నవి. ఈఊర్ధ్వకావ్యాలను యెంకిపాటలు మొదలైనవి మచ్చుగా విమర్శించాను ధర్మసంబంధం యెంకికి నాయుడు బావకు యెంకయ్యకు చంద్రమ్మకు కవి వ్రాయుక పోయినా ఉన్నదనుకోగూడదా అంటే అది అసంబంధం. వ్రాయకపోతే ఉన్నదని యెట్లా అనుకొనడం? అట్లయితే అసలు కావ్యం వ్రాయకుండానే వ్రాశాడను కోవచ్చు. కనుక అవి అసంబంధపుమాట లంటున్నాను. యెంకినాయుడూ సంస్కారంలేని చిల్లరమనుషులని యింకా ముందు నిర్ణయించబోతున్నాను. యెంకమ్మ చంద్రమ్మపాట మొదలైనవి యెంకిపాటలు యిట్లానే సాధారణనాయకుల శృంగారంగల “చెన్నపట్టణంలో” వంటినవలలు, భారతి పత్రికలో ఆకోటిలోని “పరీక్ష” వంటి కథలు చిల్లరకావ్యాలని వ్యక్తపరచాను. భగవంతుడిమీది రతి, శిశుప్రేమ, ముగ్ధప్రకృతిప్రేమ, ఉత్తములభావదశాశృంగారం వీటికన్నిటికీ భావధ్వని అని సాహిత్య సంప్రదాయంలో పేరు. భావకావ్యమని కూడా అనవచ్చును. ఈ భావకావ్యాలు ఖండాఖండభేదంతో (మహాకావ్యమని ఖండకావ్యమని భేదంతో) ఉగాత్తకావ్యకోటిలోనే భారతీయసంప్రదాయాన్ని అనుసరించి చేరుతున్నవి.

భారతిలోని వెంకటేశవచనాలు, కృష్ణకల్లామృతం, శౌందర్యలహరి, ఋతుసంహారం, సూర్యశతకం, మూకవిరచితమైన మూకపంచాశతి, ధూర్జటి కాళహస్తిశతకం, ఇవన్నీ భావకావ్యకోటిలోని, నేటికా

లపుకావ్యాల్లో కొమాండూరి కృష్ణమాచార్యకృతి పాదుకాస్తవం భారతిలోని గౌతమీస్తవంతి, వడ్డాది సుబ్బారాయకృతి భక్తచింతామణి, యివన్నీ భావకావ్యాలే అయివున్నవి. పరకీయారతిగల రసాభాసం వర్ణ్యమని అదే అనుచిత శృంగారమని దుష్టమని యిట్లాటి దోషంలేని చిల్లరజానపదులశృంగారు జింకలు పక్షులు తుమ్మెదలు మొదలైనవాటి శృంగారం కొంతవరకు ఆస్వాద్యమే నని యిదివరకు వ్యక్తపరచాను. కనుకనే

“రసభావో తదాభాసా

భావస్య ప్రశమోదయా,

సంధిశ్శబలతాచేతి

సర్వేపి రసనాద్రసాః.

(సాహి)

అని అన్నాడు. ఇట్లా చిల్లరజానపదుల శృంగారం జింకలు మొదలైన వాటి శృంగారం కొంతవరకు ఆస్వాద్యం గనుకనే కావ్యంలో అంగంగా స్వీకరించా రని అదే ప్రధానమైతే ఆకావ్యం ఉదాత్తభావోన్మీలనాన్ని, అనుషంగిక ఫలప్రాప్తిని కోల్పోయి క్షుద్రమవుతుందని యిదే చిల్లరశృంగారమని విశదంచేశాను.

అని శ్రీ...ఉమాకాన్తవిద్యాశేఖరకృతిలో వాఙ్మయనూత్రపరిశిష్టంలో

క్షుద్ర కావ్యాధికరణం సమాప్తం.

శ్రీ గణేశాయనమః.

వాఙ్మయ పరిశిష్ట భాష్యం

అనౌచిత్యాధికరణం.

—ॐ అ నౌ చి త్యం . ॐ—

ఈకాలపు శృంగారం యీతీరుగా ప్రాయీకంగా చిల్లరశృంగార మని అది ప్రతిపాదితమైన కావ్యం చిల్లరకావ్యం త్సుద్రకావ్య మని నిరూపించాను. ఇదిగాక అనౌచిత్యమనే దోషం కూడా యీకాలపు కృతుల్లో కనబడుతున్నది. ప్రకృతిభేదాన్ని అనుసరించి చేష్టాసంభాషణాదులను ప్రతిపాదించడం బౌచిత్యం, ఇది చెడేనా రసభంగమవుతున్నది. యీసంగతినే

“అనౌచిత్యా దృతేనాన్యత్ రసభంగస్య కారణం.”

(అనౌచిత్యంకంటె రసభంగానికి వేరే కారణంలేదు) అని ఆనందవర్ధనుడు చెప్పుతున్నాడు. బౌచిత్యం చెడితే వైరస్యం కలుగుతుంది. అనౌచిత్యం అందుకే రసభంగహేతువని సాహిత్యవేత్త లంటున్నారు.

“ఓహో ! శ్రీరాముడిహస్తాలకు ఉపచరిస్తున్న యీ గోపీధమ్మిల్ల కుసుమమాలలనురచించే ఆఅయోధ్యా నగరపు పుష్పలావికలభాగ్య మేమనవచ్చును. ”

“ఆ అయోధ్యలో శ్రీరాముడి పదస్పర్శ ప్రతిదినమూ అనుభవించే ఆకృష్టవేణి పుణ్యపరిపాకమహో ! అలోకసామాన్యంగదా. మనోహరమైన రాముడి వేణునాదం చెవులబడగానే పరవశలై పరుగెత్తివచ్చి

ఆయన హృదయాన హృదయం జేర్చి సొక్కే

అయోధ్యాభామిను లెంత తపస్సుజేశారో.”

అని వర్ణించేటప్పుడు కృష్ణ వేణి మీదిన్లేప, శుష్పలావికలకృతార్థత గోపీధమ్మిలమనోజ్ఞత్వం, వేణుగానమహిమ, భామినుల పారవశ్యం, ఇవన్నీ యెక్కడికక్కడికి అహ్లాదకరంగానే వున్నా కొంచె మాలోచిస్తే యిదంతా అసంబద్ధ ప్రలాపమని తేలుతుంది. కృష్ణానది అయోధ్యలో వుండడమేమిటి? ఉన్నా

“నరామః పరదారాంశ్చ చక్షుర్భ్యాయపి పశ్యతి.” (వా. రా)

(రాముడు పరదారలను కండ్లతోగూడా జూడడు.)

అని వాల్మీకి అమృతుణ్ని చేసిన రాముడికి పరకాంతాస్పర్శమనే వ్యంగార్థమేమిటి? అయోధ్యలో గోపికలేంది? ఉన్నా ఆగోపీధమ్మిలాలతో శ్రీరాముడి కేమి పని? రాముడు వేణుగానానికి ప్రసిద్ధుడా? అయినా ఆయనమీద భామినులుపడి పరవశలు కావడ మెంత అసత్యం? అని ఆమాటల్లోవుండే అసంబద్ధతలు స్ఫుటపడతవి. రాముడికి పర కాంతాస్పర్శ అనుచితం. అయోధ్యలో కృష్ణానదివున్న దనడం అనుచితం. ఇట్లానే తక్కినవన్నీ అనుచితాలు. దేశానికి, కాలానికి, పాత్రకు, ఉచితంగాని పై అసంబద్ధతలు కొంచెమైనా వివేకం వున్నవాండ్లకు రోతపుట్టించక మానవు. అందుకే అసంబద్ధతతో సిండిన పైమాటలవంటి మాటలు రసవంతంగావున్నట్లు స్థిరపడడానికి స్థిరమైన బుద్ధిహీనత్వం వుండవలెను. కనుక అనాచిత్యంవున్నా అది తెలియకుండా ఉండడానికి బుద్ధిహీనత్వం అవసరం. వివేకవంతులకు అనాచిత్యం రోతపుట్టిస్తుంది. దేశభేదం, కాలభేదం, పాత్రభేదం, అవస్థాభేదం వీటి నన్నిటినీ వివేకంతో పాలించి నప్పుడే కావ్యం ఔచిత్యవంతమవుతుంది. లేదా అనాచిత్యం పాలై భ్రష్టం కాగలదు. ఈకాలపుకావ్యాల్లో యీ అనాచిత్యం తరుచుగా కనబడుతునే వున్నది.

వనకుమారి అనే ఖండకావ్యంలో ఒకక్షత్రియుడు రాజ్యం గోలుపోయి అడవిలో ఉనకూతురితో నివసిస్తుంటాడు. తండ్రినితప్ప ఆపిల్ల మరి యేపురుషుణ్ని యావనం వచ్చేదాకా యెరగదు. ఆపిల్ల గొర్రెలుకాస్తూ కొండలోయల్లో తిరుగుతుంటే ఒకక్షత్రియకుమారుడు కనబడతాడు. తరువాత కొన్నాళ్లకు యిద్దరూ పెండ్లాడతారు. వనకుమారి తండ్రి చచ్చి పడివున్న సమయాన 'వనకుమారి ఒకపక్కన నిద్రిస్తుంటే యీక్షత్రియుడు

“సరసీలోలతరంగడోలలశరచ్చంద్రాంశు పూరంబుకౌ.

వ్యరమం జిల్కగ బాలశైవలపుదీవల్ గ్రాలునున్నాన్ననల్
నెరయందూగు మరాళబాలికవలెన్ నిర్దాయికాస్యంబుతో
హరిణీలోచన నిద్రవోయెడిని.”

అని.

“మంజుమజ్జిల్కు కపోలపాళుల జికురములాక్రమించ సరసీరుహ
లోచన.”

అని ప్రియురాలిని వర్ణిస్తాడు. వర్ణించి

“ఈ, రాజమనోహరాస్యకరిరాజసమంచితయానప్రేమకున్
భాజనమైధరాభరణ భవ్యసుఖంబుల నెల్ల నేడె నం
యోజనముం బొనర్తు”

అని అంటాడు.

ఈచావుదశలో ఈతడి మన్నధవికారం మిక్కిలి రోతగదా. అందులో రాజులు గొర్రెలు గాస్తున్నారడం అవివేకం. రాజ్యమంతా పోయి అడవికి వస్తూ గొర్రెలునెత్తినపెట్టుకొని రాజువస్తాడనడం అంత కంటే అవివేకం. ఇట్లాటి అప్రశస్తాలు దేశాన్ని పాత్రాన్ని దశను తెలిసికొన్నవివేకంతో వ్రాసిన అంశాలుగావు.

ఇట్లానే పేక్కియరునాటకాల్లో తండ్రినితప్ప పరపురుషుణ్ణి యెరగకుండా వున్న ఒక కన్య కథ వున్నది. దాన్ని అనుకరించవలెననే పుత్సాహంలో వనకుమారికర్తకు వివేకంపోయింది. ఇట్లానే మరి కొందరు పాశ్చాత్యులను మొదలైనవారిని అనుకరించబోయి పులుముడు అయోమయం చిల్లరశృంగారం వీటితో కూడిన క్షుద్రకృతులు రచించారు. వనకుమారికర్త యింకా భారతవర్షానికి పాత్రలకు తగని వ్యవస్థాచేష్టలు తగిలించి కావ్యాన్ని అనాచిత్యంపాలుచేశాడు. దీంట్లో పాత్రలు ఒకరితోనొకరు మాట్లాడేటప్పుడు, యేకాంతంగా మాట్లాడేటప్పుడు ఆలవస్థకు ఆప్రకృతికి తగని అనాచిత్యా లింకావున్నా గ్రంథవిస్తరభీతిచే చర్చించక వదులుతున్నాను. కూచినరసింహకృతి వనవాసిలో పావకుడు బాల్యంగడవగానే వనంలోకి పోయి సన్యాసిలవుతాడు. ఇతడికి చిదానందుడు గురువు. వనంలో తిరుగుతుంటే ఒక దేవదూత కనబడతాడు. మర్రిచెట్టుకు చిన్న కాయలుంటే ఆసంగతినిగురించి జిజ్ఞాస ఆరంభిస్తాడు. చిరకాలంనుండి ఉపనిషత్సర్తలు, బాదరాయణుడు, బోధాయనుడు, భారతవర్షాగణ్యలను బ్రహ్మతేజస్సుతో నింపిన యెందరో మహాతపశ్శాలులు, తెలివిన కర్తృత్వం బ్రహ్మత్వం, జీవాత్మ పరమాత్మల భేదాభేదం, శమదమాది వైరాగ్యసాధనసంపత్తి యివన్నీ జగద్విదితమై వుండగా, యీసన్యాసి అవన్నీ తెలియక లావుకాయ యెందుకుపుట్టలేదనే వేదాంతవిచారణ చేస్తున్నాడు. ఇట్లాటిదాన్నే చొప్పదంటు శంక అని మన ఆంధ్ర దేశపువిజ్ఞులు అంటారు. గురువు శిష్యుడికిఉపదేశిస్తుంటే అదంతావినక బ్రహ్మాండ చొప్పదంటుతినడంచూచి యితపొడుగుదంటూ ఆకాస్త దూడకడుపులో యెట్లాపడుతుందని శంకించాడట. ఈమర్రికాయ శంక ఆరకంలోనే చేరుతున్నది. ఈసన్యాసి లావుకాయలేకాస్తే మనుషులుమీదపడిచావరా అని మర్రికాయశంకకు దేవదూత సమాధానం చెప్పతాడుకాని లావాటికాయలుకానే పెద్దచెల్లెన్నో వున్నవి. బెజ

వాడలో గవర్నసుపేట రోడ్డుమీద వీటిని చూడవచ్చును. కొబ్బరిచెట్లకు లావాటికాయలున్నవి. ఈసన్యాసి యెంతటివాడో ఆదేవదూత అంతటివాడు. భారతవర్షకథలో ఇట్లాటి అవివేకి సన్యాసులను చెప్పడం అవివేకం. ఇంతకూ విచారిస్తే వీరు భారతవర్షీయులు కా రని తెలిసింది. ఆంగ్లభాషలో హార్టిటును జూచి వ్రాశానని కృతికర్త వ్రాశాడు. పాశ్చాత్యసన్యాసులకు పాశ్చాత్యనామాలేవుంచి వారిని ఆదేశములుగానే చెప్పితే ఉచితంగా వుండేది. ఇట్లాటి సన్యాసులవర్ణించిన ఆదేశపు పార్సెలుకవి అనాచిత్యానికి పాలుగాలేదు కాని వనవాసికర్త బ్రహ్మ విజ్ఞానంతో విలసిల్లిన నైమిశారణ్యాలవంటి భారతవర్షపు అరణ్యాలను భారతవర్షపు నామాలను ఆయూరోష్వాత్రులకు తగిలించి కావ్యాన్ని అనాచిత్యం పాలుకావించాడు. ఈదేవదూతా పావకుడూ తుషాదుడి యింటికి ఆతిథ్యానికిపోతే వీండ్లిద్దరినీ వంట యింట్లోకిబంపి మెతుకులు మీలంతట మీరు గీరుకొని తిని నీళ్లుదాగిపోండి అని నేపకుణ్ణి వారికి కావలిపంపుతాడు. పదినిమిషాలే తిననియ్యవలెను పదకొండవనిమిషాన వాండ్రను బైటికి కిసాగనంపవలెను అని అంటాడు. భోజనంచేసేటప్పుడు కొంద రాలస్యంగా తింటారు. కొందరు తొందరగా తింటారు. నెయ్యి యెక్కడవున్నదో మజ్జిగ యెక్కడవున్నవో యెట్లా తెలుస్తుంది. ఇట్లాటి ఆతిథ్యం భారతీయులకు అత్యంతం అనుచితం. పాశ్చాత్యుల్లో రొట్టె ముక్కలు మొదలై నవి ఆబల్లమీదనే పడివుంటవి. ఆబల్లమీదనే గ్లాసుల్లో నీళ్లుంటవి గనుక యిది సరిపోతుంది కాని దీన్ని భారతీయపాత్రలకు తగిలించడం ఉచితంగాదు. కథలు తర్జుమాచేయవచ్చును కాని యీతీరుగా గాడిదెక్కుయెద్దుతోక తగిలించి నట్లుపాశ్చాత్యజీవితానికి భారతవర్ష నామాలను స్థలాలను తగిలించి కావ్యాన్ని అనాచిత్యం పాలుచేయడం వివేకంమాలినపని.

వేంకటపార్వతీశ్వరుల మాతృమందిరం, శ్రీరాం రామబ్రహ్మ.

కృతి వాసంతిక యిట్లానే దేశకాలాలతో సంబంధం లేకుండా అనాచిత్యంపాలై వైరస్యాన్ని కలిగిస్తున్నది.

వైరస్యానికి హేతువులు తెలివినాను. నేటికాలపుకావ్యాల్లో అందులో ఇంగిలీషుసంపర్కం తలిగినకావ్యాల్లో యీ అనాచిత్యదోషం హెచ్చుగా కనబడుతున్నది. యెంకిపాటలు మొదలైనవాట్లో అనాచిత్యం కనబడుతున్నది. అనాచిత్యం వివరిస్తాను. యెంకయ్య చంద్రమ్మ పాట మొదలైనవాటికి యీవిచారణను అన్వయించుకోవలెను. నాయుడుబావ తోట వ్యవసాయం మొదలైనవి చేసుకునే ఒకజానపదుడు. గురుజనసేవ, విద్యాగోష్ఠి యిట్లాటివల్ల కలిగిన సంస్కారంలేనివాడు.

“ రామకృష్ణా యని

నీకపై పోవాలి ”

“ గోవుమా లచ్చిమి ”

“ జాము రాతిరియేళ

సెందురుణ్ణి తిట్టు

సూరి యుణ్ణితిట్టు

కూకుండనీదు ”

అని నాయుడు మాట్లాడుతాడు. సంస్కారంగలవాం డ్లెవ్వరూ ఇట్లా మాట్లాడరు. రామకృష్ణా అని, చీకపై, మహాలక్ష్మి, మాలక్ష్మి, జామురాత్రి వేళ, చందురిణ్ణి, సూర్యుణ్ణి, కూచోనియ్యదు అని యీతీరున అంటారు. చదువుకోని కమ్మకుమ్మరి మొదలైన తెగలవారు పైవిధంగా మాట్లాడుతారు. ఆకోటిలోనివా డితడని కృతి తెలుపుతున్నది. పైమాటలవల్ల యితడు చదువు మొదలైనవాటివల్ల కలిగే సంస్కారంలేని మనిషి అని స్పష్టపడుతున్నది.

“తోటకాడేవుండు తొరగొస్త

నీకోసరమెసెవుతాను.

వాంకపోగానే మావోడొస్తడమ్మా

అద్దములో సూత్తుంటె

సెందురూడా

మద్దెసెందుడెరునకు పెద్దమనిసి

సుక్కెక్కడున్నాదొ.”

అని యీతీరున నాయుడిమాటల రకపుమాటలే 'మాట్లాడే ఈయెంకి కూడా చదువు మొదలైనవాటివల్ల కలిగే సంస్కారంలేని మనిషి అని స్పష్టపడుతున్నది. ఇట్లాటి అపరిణతుడికి

“ ఒక్క నేనే నీకు నాయెంకి

పెక్కునీవులు నాకు నాయెంకి.

ఇన్నిపాంకాలున్న యెంకివే నీవు

ఇంత నాగుండెలో యిమిడిపో లేదా

మాటలో మనసులో మంచిలో యెంకి

సొగసు నీవొసారె అగపడవనాకు.”

అనేమాటలు అనుచితం. అవి ఆపాత్రలదశకు తగనివి. దేశకాలావస్థాప్రకృతులకు విరుద్ధంగావున్నవి. కనుక నే అనౌచిత్యమంటున్నాను. ఇట్లానే నాయుడికోటిలోనే చేరి పరిపాకం లేని నాయికకు

“ గాలికైనా తాను కాగిలినన్నాడు ”

“ వోసూపె వోరూపె వోనవ్వెరాజా

యిన్నింట పోవాలె యెటుసెదిరినాదొ

అద్దములో నారాజ అంతనీరూపు

ఇంత ముత్తెములోన ఇరికె నేలాగు.”

అనేవి అనుచితాలు. ఈవిషయంలో సహృదయుల అంతఃకరణమే ప్రమాణం. ప్రాకృతులకు పరిణతులకు స్థూలరూపంలో భేదం

యెట్లావున్నా, మనః పరిణతిలో మటుకు ప్రస్ఫుటభేదం వ్యక్తమవుతున్నది. జలం యొక్క ద్రవశీలావాతావస్థలు మెరుపులు మొదలైన భౌతికపరిణామాలు, వాక్కు, వాగ్విశేషాలు అంతఃకరణవృత్తులు ఇవన్నీ ప్రాకృతులకు అజ్ఞాతంగా గోచరిస్తున్నా స్థూలదృష్టితో ప్రవర్తిస్తుంటారు. కాని పరణతుల ఓవి వాక్కుక్కడే అనేకవిధమైన విచారణలకు విషయాలై సత్యాన్వేషణపరాయణులనుచేస్తున్నవి. యేకరూపయొక్క భిన్నత్వాలుతిరిగి ఆభిన్నత్వాలవ్యక్తం వాయువుయొక్క విభుత్వం, ఆక్లేషాయోగ్యత్వం ఇవన్నీ పరిణతబుద్ధుల మనోవ్యాపారాల విషయాలు. కనుకనే ఇవి ఈయెంకిపాటలనాయకులకు అనుచితమని ఈ అన్తాచిత్యం గోరుచుట్టుమీద రోకటిపోటువలె క్షుద్రత్వానికి తోడయిందని చెపుతున్నాను.

—● పూర్వపక్షం. —●

అపునయ్యా, కావ్యంలో

“ భటవృత్తివాడవై పక్కితి విట్లు
కామభూపతిపాద కమలంబులాన
కరిచేత తొక్కింతు గట్టిగా నిన్ను
భట్టువాడవుగాన బ్రతుక నిచ్చితిని.

...

...

...

మళకాళితేనలో మడిసిసరితి

మిడుతలు చిచ్చులో మడిసిపడ్డట్లు

మాచేత చచ్చును మన్నీలుబలము.” (పల్నాటిపీఠచరిత్రం)

అని నాయకురా లన్నట్లు శ్రీనాథుడువ్రాశాడు. అయితే నాయకురాలు ఆభాష మాట్లాడిందని యెవరనగలరు? కవి అట్లా వ్రాస్తాడు. కవిశిల్పి. ఆతనికిష్టమైన భాషలోవ్రాస్తాడు. అది ఆపాత్రలభాష అని అనుకోగూడదు. కనుక రామకుష్టాయనీ “సీకటై, లచ్చిమి, సెందురుణ్ణీ, సూరియ్యుణ్ణి” అని యీతీరున కవి వ్రాశాడని అవే నాయకుడిమాట లని

అనుకోగూడదు. కనుక ఆమాటలు ఆధారంగా నాయకుడు సంస్కారంలేని మోటువాడని నిశ్చయించలేము. అని అంటారా ?

—ॐ సిద్ధాంతం. ॐ—

బ్రాహ్మన్నాను ; ఈఅనౌచిత్యాని కెట్లావున్నా యెంకిపాటలు యెంకయ్య చంద్రమ్మపాటలు ఇట్లాటివాటి క్షుద్రశాస్త్రానికిగూడా వీటినాయకులు సంస్కారహీనులని చిల్లరమనుషులని విశేషపడడం అవసరం గనుక యెంకిపాటలు ఉదాహరణంగా ఈవిషయం వివరిస్తాను. శ్రీనాథుడు “కవిసార్వభాముడ ఘనతగన్నట్టి, శ్రీనాథుడనువాడ శివభక్తిపరుడ” అని తన కావ్యభాషను అంతటా ప్రదర్శిస్తాడు. ఈ భాషనే పాత్రలకుగూడా వాడుతాడు. అప్పు డది కవిభాషగాని పాత్ర భాషగాదని స్పష్టంగా తెలిపిన వా డవుతున్నాడు. అదిగాక కవిభాష

“ప్రభువులలో మాప్రభువులును కవులూ రసికులూ అయిన శ్రీ శ్రీ శ్రీ రాజా వెంకటాద్రి అప్పారావు బహద్దరుగారు యీపాటలు విని ఆనందించేవారు వారి వంశ మాచంద్రార్కమూ నిలుచుగాత మని పరమేశ్వరుని ప్రార్థిస్తున్నాను. మా ప్రేసిడెంటుగారు శ్రీయుత కోలవెన్న రామకోటీశ్వరరావుగారి ద్వారా వారి దయకు బదులు నావందనము లర్పిస్తున్నాను.”

అని కవి తన భాషను ఉపోద్ఘాతంలో వ్రాశాడు.

“వస్తుండగా”

(ఉపోద్ఘాతం.)

“నేటిగొస్తావుంటె”

(యెంకిపాట.)

అని యిట్లా కవిభాషా పాత్రభాషా భిన్నంగావున్నవి. ఇంతకూ యెంకిపాటల్లో పాత్రలే మాట్లాడుతారు కనుక యీపాటల్లో వున్నది పాత్రభాషే నంటున్నాను.

పూర్వపక్షం. ౧౯

అవునయ్యా; నాటకాల్లో రాజుకు సంస్కృతం వాడుతారు. అయితే ఆ రాజు సంస్కృతం మాట్లాడుతాడని అర్థమా? నాటకంలో కవిచేప్పేది వుండదుగదా. అంతా పాత్రల సంభాషణమేగదా. అయినప్పటికీ ఆ సంభాషణలవల్ల అది ఆ పాత్ర నిత్యవ్యవహారంలో వాడేభాష అని నిశ్చయించలేకన్నాము. అది కేవలం కవిసమయాన్ని అనుసరించి యేర్పడ్డభాష. కనుక పాత్రల సంభాషణం అన్న మాత్రాన అది వారినిత్య వ్యవహారభాష అని చెప్పలేము కనుక.

“కూకుండనీదు

సెందురుణ్ణి”

ఇవి నాయకుడి నిత్యవ్యవహారభాష అని నిర్ణయించలేము. ఆ మాటలవల్ల అతడు చదురాని మోటువాడనడం సాధ్యసమమనే హేత్వాభాసం. నీడద్రవ్యం, చలనమున్నది గనుక; అనే ఉదాహరణంలోవలె ఋజువుచేయవలసిన ఒక అంశానికి అట్లానే యింకా ఋజువుచేయవలసిన మరియొక అంశాన్ని హేతువుగా చెప్పడం సాధ్యసమం. ఇట్లాటిదాన్నే Fallacy of Undue Assumption అని పాశ్చాత్య తార్కికులంటారు. ఇక్కడ నాయుడు చదువురానివాడనడం ఋజువు చేయవలెను. “కూకుండనీదు సెందురుణ్ణి” ఇవి ఆతని నిత్యవ్యవహారభాష గనుక అనడం హేతువు. ఇది అతడినిత్యవ్యవహారభాష అనడం కూడా ఋజువు కావలసిన అంశమే. అది ఇంకా ఋజువుకాలేదు. కనుక ఇట్లాటిదాన్ని సాధ్యసమమనే హేత్వాభాసమని నైయాయీకులు నిరూపించారు. ఈతీరుగా హేత్వాభాసాన్ని హేతువుగా స్వీకరించి నాయకుడు చదువురాని మోటువాడంటే “మే మొప్పుకోము అని అంటారా?

— సిద్ధాంతం. —

చెప్పానున్నాను; నాటకంలో పాత్రల సంభాషణం పాత్రల నిత్య

వ్యవహారసంభాషణం కాదనడం అసంబద్ధం. పాత్రలకు ఉచితమైన భాష వుండవలెననే ఘడ్డేశంతోనే రాజు మొదలైనవారికి సంస్కృతం నీచులు మొదలైనవారికి ప్రాకృతభేదాలను తత్తద్దేశాల ననుసరించి చెప్పవలె నని భారతీయసాహిత్యవేత్త లంటున్నారు.

“దేశభాషాక్రియావేష లక్షణ్యాః స్వ్యః ప్రవృత్తయః,
లోకాదేవావగవ్యాతా యథాచిత్వం ప్రయోజయేత్.”

“పిశాచాత్యంతనీచాదా పైశాచం మాగధం తథా,

యద్దేశ్యం నీచపాత్రం తు తద్దేశ్యం తస్యభాషితమ్. (సాహి)

(దేశభేదంచేత భిన్నమైనభాష చేష్ట వేషం ఇట్లాటి నాయకవ్యాపారాలు ప్రవృత్తులు. వీటిని లోకంవల్లగ్రహించి జౌచిత్యాన్ని అనుసరించి కూర్చవలసింది. పిశాచాలకు అత్యంతనీచులకు పైశాచం మాగధం, ఉపయోగించవలెను. నీచపాత్రం యేదేశానికి సంబంధించి వుంటే ఆదేశభాష ఆపాత్రానికి వాడవలెను.) అని అన్నారు ఈతీరున ఆ ఆదేశాల పాత్రలభాష తత్తద్దేశాల నిత్యవ్యవహారంలో సదిగాదనే అభిప్రాయం అవివేకమూలమని స్పష్టపరచాను. యెంకిపాటల్లోది నాయుడిబావభాషే ననడానికి నాటకపాత్రలభాష నిత్యవ్యవహారభాష కాదనే అడ్డుకారణాన్ని తోసివేస్తున్నాను. రాజులు మొదలైనవారు సంస్కృతం నిత్యవ్యవహారంలో వాడుతారా అంటే సంస్కృతం ఒకవేళ వాడితే అట్లానేవాడుతారని సమాధానం. ఛందస్సు వల్లయేర్పడేక్రమంఅడావుడి, వ్యత్యాసం మొదలైనవివీసివేస్తే సంస్కృతంమాట్లాడేటప్పుడు ఆభాషే మాట్లాడుతారంటున్నాను. అంటే నోరు తిరక్కపోవడం మొదలైన దోషాలు లేనిదశలో ఆసంస్కృతమే మాట్లాడుతారని అభిప్రాయం. ఈనాయుడు తెలుగుదేశస్థుడేగనుక అతడు తెలుగుమాట్లాడుతాడా మాట్లాడడా అనే విచారణే లేదు. ఛందస్సు అడావుడి వ్యత్యాసం మొదలైనవి వీసివేస్తే అతడికి అతడిదేశ

భాగంలో అతడిదశకు సిద్ధమైన భాషనే మాట్లాడినా ఉని అనుకొనడం కంటే, వేరే మార్గం లేదు. “రామకృష్ణా! చందుర్నిష్ఠే” అని అన వలసివుండగా రామకృష్ణ, సెందుర్నిష్ఠే అని యిట్లా, అనడం ఛందస్సు కక్కురితిగాదు చందస్సు అడావుడిగాదు. అది అతశిభాష కాదనడానికి మరే హేతువులు లేవు కనుక అవి నాయకుడి భాషే నని నిర్ణయిస్తున్నాము.

— ఆక్షేపం. —

అవునయ్యా; యొక్కయ్య చంద్రమృపాటలోవలె కవిదే ఆభాష అంటాము. అప్పుడు పాత్రల నిత్యవ్యవహార భాష అనేవాదం పోతుంది గదా. పాత్రలది ఆభాష కాకపోవచ్చును. కవి తనభాషను పాత్రలకు ఆరోపిస్తున్నాడు. కనుక పాత్రలు అపరిణతు లనడం నిల్వదు అని అంటారా?

— సమాధానం. —

చెప్పుతున్నాను; కవిది ఆభాషఅయితే అది అతడి నిత్యవ్యవహారభాష అంటారా? అప్పు డతడు అది నిత్యవ్యవహారభాషఅయిన అపరిణతవలయంలో చేరుతున్నాడు. ప్రకృతివైషరీత్యముల అనుచితమైన భావాలు ప్రక్షిప్త లనవలసివస్తుంది. ఇక అపరిణతుడైన కవికి పరిణతనాయకసృష్టి అసూభవం గనుక నాకు విప్రనత్తి లేదంటున్నాను. అతడు అసాధారణుడు, కనుక ఆభాషలోనే పరిణతభావాలు అతడికి ఉత్పన్నమైనవంటారా? దేశకాలప్రకృతులతో సంబంధంకాని అసాధారణత్వం ఔచిత్యవిచారణనుండి మూరమవుతున్నదని చెప్పుతున్నాను. కనుక యిక్కడ అట్లాటి దాని విచారణలేదు. అవునయ్యా; ప్రకృతిచేత ఉచితము అయినా అతడు ఆభాషను కావ్యంలో వాడ

వలెనని సమయమేర్పరుచుకొన్నాడు, అది అతడి సామయికభాష, దాంట్లోనే రామాయణాదులుకూడా వ్రాస్తాడు, అని అంటారా? అది ప్రత్యక్షవిరోధం గనుక అనౌచిత్యమంటున్నాను. అపరిణతనాయకులకు పరిణతశబ్దార్థాలు, ప్రవృత్తి, తగిలించడం ఎలా పరిణతనాయకులకు అపరిణతుల శబ్దార్థాలు ప్రవృత్తి తగిలించడం ప్రత్యక్షవిరోధం గనుక ఘట్టకుటీప్రభాతన్యాయంచేత అనౌచిత్యమే యేదుర్కొంటున్నది. పరిపాకవత్ప్రభవత్వహుపమైన శబ్దార్థపరిణతి నెవరు వారించగలరు? పాత్రలకు తగిలించకుండా కవే ఆభాషలో సామయికంగా పరిణత భావాలు ప్రదర్శించినప్పుడే మంటారంటే కవియొక్క ఆసమయమే అనౌచిత్యం పాలైందంటున్నాను. కనుక అనౌచిత్యం తప్పని దవుతున్నదని చెప్పతున్నాను.

❧ పూర్వపక్షం. ❧

అపునయ్యా; కవివిషయం మాకావశ్యకంగాదు. ప్రకృతి వైపరీత్యం గాని, విరోధంగాని యిక్కడలేదు. కవి ఔచిత్యాన్ని ప్రదర్శించాడు. దాన్ని తెలుపుతున్నాము. నాయుడు సంస్కారవంతుడే అయినా యెంకి చదువువల్ల కలిచే సంస్కారంలేని మోటుగునిషి. యెంకితో కలుస్తున్నాడు గనుక యెంకిభాష మాట్లాడుతున్నాడు. ఇందులో యెంకి ప్రధానం. అందుకే యెంకిపాటలని దీనికి పేరుపెట్టినారు. దీంట్లోది యెంకి భాషగాని నాయుడిభాషగాదు. హనుమంతు డిట్లానే రామలక్ష్మణులతో సంస్కృతం మాట్లాడుతాడు. కాని హనుమంతుడిభాష సంస్కృతం గాదుగదా. నాటకాల్లో సయితం కార్యసందర్భాన్ని అనుసరించి యీతీరున భాషావ్యతిక్రమం జరగడం కద్దు. అందుకే

“కార్యతశ్చోత్తమా దీనాం కార్యోభాషావ్యతిక్రమః”

(కార్యసందర్భాన్ని అనుసరించి ఉత్తమాదులకు నయితం భాషా వ్యతిక్రమం చేయవలసివుంటుంది) అని దశరూపకకర్త అంటున్నాడు. దీన్నే సాహిత్యదర్పణకర్త ఉదాహరించిన ఘట్టంలో వ్యాఖ్యాత

“ ఉత్తమస్య రాజాంతః పురచారిశ్చే మాగధీ”

అని ఉత్తములకు శాన్నిచోట్ల ప్రాకృతభాషను వాడవలె నని అభిప్రాయం తెలిపినాడు. యెంకితో కూడే సందర్భం గనుక నాయుడు యెంకి భాష మాట్లాడినాడు. కనుక అది నాయుడిభాషగాదు. అందువల్ల

“ సెందురిణ్ణి, కూకుండనీదు, రామకుప్ప”

అని యిట్లాటి మాటలు మాటలాడినాడన్నమాత్రాన అతడు చదువు రాని సంస్కారహీను డనడానికి వీలులేదు. అని అంటారా ?

— సిద్ధాంతం. —

వివక్షిస్తున్నాను; యెంకితో మాట్లాడే సందర్భం గనుక యెంకి భాష మాట్లాడినాడని నాయుడు సంస్కారవంతుడే నని అంటే ఒప్పుకోము. యెంకితో మాట్లాడని యేకాంతసందర్భాల్లోగూడా అత డీభాషనే మాట్లాడినాడు. అక్కడిమాటల రూపమేగాక అభిప్రాయం గూడా సంస్కారహీనులైన మోటువాండ్ల అభిప్రాయదశను దాటజాలలేదు.

“ యాడుంటివే యాడుంటివే

పూతోరిపందిట్ల సీతాయెల్తుంటె

నీతఘకుగేపకాన నాతలలిరిగిందోలె

మెల్లోపూసాలవేరు, నల్లోపూవులవేరు

కల్లెత్తిలేసాలు కనకాబినేకాలు.”

అని మొదలయిన మామూలు ప్రాకృతశబ్దార్థాలు వ్యక్తమవుతవి. ఇట్లాఅంతటా యేకాంతంగా మాట్లాడేటప్పుడు చదువురాని శబ్దార్థాలనే వెలువరిస్తాడు.

“ సీవెల్లిపోయినావంటే పచ్చినై ”

అని యీతీరున చదువుకొనివాండ్రు శబ్దార్థాలనే వ్యక్తపరుస్తాడు గనుక చదువురాని మోటువాడంటున్నాను.

❖ పూర్వపక్షం. ౧౦ ❖

అవునయ్యా, అట్లా మాట్లాడవలె నని మాట్లాడినాడు అంతే గాని అతడు పరిణతుడేనంటారా?

❖ సిద్ధాంతం. ౧ ❖

చెప్పుతున్నాను; అతడు ఆతీరున కృత్రిమంగామాట్లాడినాడని కవి యెక్కడా తెలుపలేదు. అయినా నాయకుడు కావ్యంలో ఉపనిబద్ధుడై సంతమటుకే మనకు విచార్యంగాని తక్కిన అతనిబద్ధుపొడుగు, అతడిమట్టలపొగ, అతడిచెప్పల కీర్తు, అతడిజిత్తులు మాట్లాడవలె నని మాట్లాడడం ఇవన్నీ విచారించడం అప్రస్తుతం. అయినా మీరన్నట్లు అతడు సంస్కారవంతుడైనా, ప్రాకృతుడివలె నటించాడని ఒప్పుకొని విచారించినా నాకు విప్రతిపత్తిలేదు. నాకు కావలసినది కావ్యంలో వున్నమటుకే గనుకను, నేను కార్యవిచారణమటుకే చేస్తున్నాను గనుకను, కావ్యంలోమటుకు అతడు సంస్కారంలేని మోటువాడనే స్పష్టం గనుకను అతడు అపరిణతుడనే అంటున్నాను. కావ్యానికి బొచిత్వం ఆయువుపట్టు వంటిదని అదిలేకుంటే అనౌచిత్యం సంభవించి రసభంగ హేతువవుతుందని వివరించాను. యేతర్కంచేతనైనా అతడు పరిణతుడని ఒప్పుకొంటే కావ్యమంతా అనౌచిత్యం పాలౌతుంది. సర్వా

నాచిత్యంకంటే యేకదేశానౌచిత్యమేకావ్యకర్తకు అనుకూలంగాదా. అస లింతకు ప్రాకృతుడని నిరూపించాను. సాధారణంగా అంతటా అపరిణతమైన శబ్దార్థాలు వెలువరించిన కృతిలో

“పెక్కునీవులునాకు,

మాటలో మనసులో మంచిలో యెంకి

సాగసునీవోసారె అగపడవనాకూ”

అనే యిట్లాటివి అనౌచిత్యాన్ని ఆపాదిస్తున్నవని తెలుపుతున్నాను.

“ఏకోహిదోహో గుణసన్నిపాతే

నిమజ్జతీందోః కిరణేష్వివాంకిః.”

(కుమార)

అని కాళిదా సన్నట్లు ఈఅనౌచిత్యదోషం ఉపేక్షించవచ్చునంటే వీలు లేదు. కావ్యమంతా చిల్లరశృంగారంతో త్సుద్రంగా వున్నపుడు గుణ సన్నిపాత మెక్కడిది? ఆత్మద్రత్వానికి ఈఅనౌచిత్యం తోడ్పడుతున్నది. చిల్లరశృంగారంవల్ల ఆకతితమయ్యే త్సుద్రత్వ మిదివరకేనిరూపించాను. కావ్యానికి బౌచిత్యం ఆయువుపట్టని అదిలేకుంటే అనౌచిత్యం సంభ వించి రసభంగ హేతువౌతుం దని తెలిపినాను. యెంకిపాటల్లో బౌచిత్యం ఇట్లా భంగమయి గోరుచుట్టుమీద రోకటిపో టన్నట్లు త్సుద్రత్వానికి అనౌచిత్యం చేరిందని విశదీకరించాను. ఇట్లానే వెంకయ్య చంద్రమ్మ పాటలోను

“యెందులో జూచినా యెలుతురుండాదంట

యెరిగితేసూపించిపోరో రెంకయ్య

లేకుంటే నిన్నిడువలేరా యెంకయ్య॥

సప్తసముద్రాల్లో సారముంటాదంట

తెచ్చి వెడుతువుగానిరారో రెంకయ్య

లేకుంటే నిన్నిడువలేరా వెంకయ్య॥

తెలిసందమామలో తియ్యపానకముంది

తెచ్చి వెడుదువుగాని రారో రెంకయ్య

లేకుంటే నిన్నిడవలేరా యెంకయ్య॥

అనేవి అనౌచిత్య ప్రతిపాదకాలని తెలుగుకోవలెను. ఇక

“శిరసునామీదేసి సిరునవ్వునవ్వితే
సింఠలన్నీమరిసినానే చంద్రమ్మ” (యెంకయ్య చంద్రమ్మపాట)

“యెంకిగాలొక సారి యిసిరినాసాలు
తోటంతరాజల్లె తొవ్విపోసేను.” (యెంకిపాటలు)

“నీనీడలోపలా దేవుడుండడంట
నానీడలోగలిపిపోరా వెంకయ్య” (యెంకయ్య చంద్రమ్మ)

“నీనీడలోనే మేడకడత నాయుడుబావా” (యెంకిపాట)

నీవాళ్లు నావాళ్లు నిజముగావొకటైతె
పైనసుక్కలు నవ్వినాయే చంద్రమ్మ
పాపచంద్రుడు నవ్వినాడే చంద్రమ్మ (యెంకయ్య చంద్రమ్మపాట)

“సంద్ర వొంకలొయేమి సీత్రమున్నాదే
వొంకపోగానె మావోడొస్తడమ్మా” (యెంకిపాట)

మావోడి మనసట్టె మరుగుతాడమ్మా
పండు యెన్నెల్లోన పక్క కేసినసాప
పందిరీమంచమైనాదే చంద్రమ్మ (యెంకయ్యపాట)

పచ్చని సేలోకి పండు యెన్నెల్లోన
నీలిసీరాగట్టినీటుగొస్తావుంటే (యెంకిపాట)

“మల్లీ యెప్పటల్లె తెల్లారజోతుంటే
సెండురుణ్ణీ తిట్టనాయెంకి
సూరియుణ్ణీ తిట్టనాయెంకి”

“బద్రాసెలంనేను బయలెల్లిపోతాను
నువ్వుగూడాయెంటరాలో రెంకయ్య” (యెంకయ్య చంద్రమ్మ)

“పడవెక్కి బద్దాద్రిపోదామా
బద్దాద్రి రాముణ్నిసూదామా” (యెంకిపాటలు)

“సిమ్మాచలపుసామి సేవించుకొత్తాము
కొంపగోడూయిడిసిరాదో రెంకయ్య
అంపకాలేసెప్పిరారో రెంకయ్య.”
(యెంకయ్య చంద్రమృపాట)

“ఆపుల్నిదూడల్ని అత్తోరికాడుంచి
మూటాముల్లిగట్టి ముసిలోళ్లతో సెప్పి
యెంకి నాతోటిరాదే, మన యెంక టేశ్వరుణ్ని
యెల్లీ సూసాద్దాము” (యెంకిపాట)

అని యిట్లా తిరణాలవేడుకలు కొన్ని యింపైనమాటలు తీర్థయాత్రా
ప్రశంసలూ వున్నా అసలీకృతులే క్షుద్రశృంగారం గనుక

“వపువ్యలలితే స్త్రీణాం హరోభారాయతే పరం”

అన్నట్లు ఇవి కృతులకు ఉపాదేయణ్యం తేజాలవు.

“కమ్మవారి చిన్నదాని నయ్యానేను
జొన్నకోత కోస్తావ పిల్లానీవు.”
సన్నాసన్నాగాజులేవే నారాయణమ్మా
నీచిన్నాచిన్నాచేతులాకు నారాయణమ్మా”

అని నారాయణమ్మ నాయుడుబావపాటలోను లక్ష్మీ అనేకథలోను
వుండే మంచిమాటలు బారకాంత సౌశీల్యంవంటివి గనుక విచార్యం
గావని చెప్పి యీచర్చ ముగిస్తున్నాను.

“మాఅభినవాంధ్రకవిమిత్రమండలి వారందరు నాప్రాణమిత్రులు”
అని యెంకి పాటలకర్త తెలిపిన అభినవాంధ్రకవిత్వ మిదేలయితే
దీక్షతో వున్నది ఆధునికత్వంగాని అభినవత్వం గా దని దీన్ని అభినవ

మన్నా ఆధునిక మన్నా యిట్లాటివి చిరకాలంనుండీ వున్నవని ఇవే ఉత్తమ కవిత్వమనుకొనడం అజ్ఞానమని ఈ ఆధునిక కవిత్వం చాలావరకు దుష్టమని ఈ కృతుల్లో చాలామట్టుకు శృంగారం చిల్లరశృంగారమై ఊద్రమైనదని ఈరకపు ఊద్రకవిత్వానికి చేరినయిట్లాటి మండల్లు అంతగా శ్లాఘ్యమైనవి గావని ఇది కవిమిత్రమండలి అయినప్పుడు ఈకవులను ఉత్తమ మార్గాలకు ప్రేరించడం ఈమిత్రులధర్మమై వుండగలదని చెప్పుతున్నాను.

అని శ్రీ...ఉమా కాన్తవిద్యాశేఖరకృతిలో వాఙ్మయసూత్రపరిశిష్టంలో

అనౌచిత్యాధికరణం సమాప్తం.

శ్రీ గణేశాయనమః.

వాఙ్మయ పరిశిష్ట భాష్యం

తత్త్వ ధాఢి కరణం.

—● పూర్వపక్షం. ●—

అవునయ్యా; యెంకిజీవాత్మ, నాయుడు పరమాత్మ, యెంకయ్య పరమాత్మ, చంద్రమ్మ జీవాత్మ. ఇది వీటి తత్వార్థం, కనుక మీవిమర్శం అంగీకరించ వీలులేదంటారా ?

—● సమాధానం. ●—

చెప్పతున్నాను;

“ఓరోరి బండోడ వాయ్యారిబండోడ

ఆగూబండోడా నిల్వూబండోడ”

“లచ్చుమయ్యో నీమచ్చామాయో”

“యెట్లాపోనిస్తివోయి మట్లావోరి చిన్నదాన్ని”

అనే యెట్లాటి వాటికిన్నిటికీ తత్వార్థం వున్నదనవచ్చును. అదంతా యెందుక? లంజకొడకా అని తిట్టి దానికి తత్వార్థం వున్నదనవచ్చును. లంజఅంటే ప్రకృతి, కొడుకు అంటే పరిణామం, లంజకొడక అంటే ప్రకృతిపరిణామమైన ఓమనిషీ అని అర్థం అన వచ్చును.

పరకీయను సాధ్యని నీవు నన్నంగీరించమని కోరి నలుగురూ తన్నవచ్చినప్పుడు నన్నంటే నాలోవున్న పరమాత్మను, నీవంటే నీలోవున్న

జీవాత్మ అని అర్థంచెప్పవచ్చునుగాని అవి తప్పించుకొనే భీరువచనాలని మరికొన్ని యెక్కువ తాడనాలు సుభవిత్తువి. ఇట్లాటి వెర్రివేదాంతాలపేరుతో దేశంలో అనేక దురాచారాలు ధర్మభ్రంశాలు జరుగుతున్నవి.

“అనాథబాలరండానాం కాగతిః పురుషోత్తమ,

అహం వేదాంతిరూపేణ ... ..”

అని యిట్లాటి భ్రష్ట ప్రామాణికపచనాలు సయితం తలచూపుతున్నవి. అంతా ఒకటేనని నీకూ నాకు భేదంలేదని, నీవొహూ నావొహూ కలిస్తే అద్వైతమవుతుందని దుష్టకార్యాలందు ప్రవృత్తిసముతం పైమాదిరి వేదాంత దుర్వినియోగంవల్ల తలస్థిస్తున్నది. శ్రీభాగవతంవంటి గ్రంథమే ఆ మార్గాలకు అనేకుల కాధారమైనప్పుడు తక్కిన క్షుద్రాలసంగతిచెప్పవలసినపనిలేదు. కృతికర్త ప్రవృత్తినిబట్టి కృతీతత్వం నిర్ణయించడం ఉచితం.

కృతికర్తలు ఆచరణచేత విరాగులుగా వానప్రస్థులుగా తత్వజ్ఞులుగా వుంటూ యేదైనా పాటపాడి దానికి వేదాంతార్థమంటే వొప్పుకొంటాము. యెందుకంటే వారిచిత్తవృత్తే తత్వజ్ఞాన. కనుకనే

“సన్నంపునిడ్డివాకిట పున్నమవెన్నెలబైటా

కిన్నెరరవము వింటిసే”

అని బ్రహ్మగురుకోటిలో వారుపాడితే వ్యంగ్యం అయోమయంలో పడనంతవరకు యెట్లానో తత్వగ్రహణం అంగీకరిస్తాము. అవి ఒక కామి యొక్క సంతమాటలైతే మన్మథాలాపా లాడుతున్నా డంటాము. విచార్యమాణమైన యీపాటలకర్తలకు వానప్రస్థత్వంగాని, విరాగిత్వంగాని జనకాదులవంటి తత్వపరాయణమైన ప్రవృత్తిగాని ఉన్నట్లు ప్రసిద్ధిలేదు. కృతికర్తల ప్రవృత్తినిబట్టి యెంకిపాటలు యెంకయ్య చంద్రమ్మ పాట మొదలైనవి వేదాంతమన వీలులేదంటున్నాను. యెంకయ్య చంద్రమ్మపాట కర్త యెవ్వరో తెలియనే తెలియదు.

కృతికర్తల ప్రవృత్తితో మన కేమిపని? చంద్రమృపాట కర్త యెవ్వరో తెలియదని మీరే అంటున్నారు, కృతిలో తత్త్వార్థముంటే చాలు, అని అంటారా? అది వేదాంతమైతే మాతముణ్ణి మాకియ్య రయ్యోయేమిటి? నీవు నావల్ల కొడుకునుకంటావు. నా కినాములియ్య మనడమేమిటి? కోడిగూసేసరికి కొంపకెల్లాలి యేమిటి? తోటకునీళ్లుచల్ల డమేంది? కులకడమేంది? దీపమూర్పడమేంది? మంచెకింద గొంగడివేసు కొని తిప్పులుపడడమేంది? పూచబియ్యం బెడతరారో రెంకయ్య యేమిటి? అంటితచెట్లలో తంటాలుపడలేమేమిటి? తోలుచెప్పలు కు ట్టినానే చంద్రమృ యేమిటి? ఆకుమళ్లకు నీవు రావేచంద్రమృ యేమిటి? కొడుకుకోసం మొక్కుకోవే చంద్రమృయేమిటి? వొంటాముదముదెచ్చి వుడికించి నీకాలు సరిచేసి చరిమేనురారోరెంకయ్య యేమిటి? యేవూ రులేచిపోదామోరెంకయ్య యేమిటి? అప్పు డీపాటలన్నీ అర్థహీనాలై అయోమయంలో బడతవి. చిల్లర శృంగారం తప్పించబోతే అయ్య వారిని చెయ్యబోతే కోతి అయినట్లు అయోమయత్వం ఆపతితమవు తుంది. అయోమయత్వాధికరణంలో ఈదోషాన్ని వినమించాను. పాటలకర్తల వేదాంతప్రవృత్తి యెట్లావున్నాయిట్లాటిపాటలు పాడేవారు తమపశుకామప్రవృత్తులకు అనుకూలంగా వీటిని పాడడం విశద మైన సంగతి. కాదు కూడదు వీట్లో వున్నది వేదాంతమేనంటే చెప్ప తున్నాను. వేదాంతమని గట్టిగా చెప్పితే నాకిప్పుడు విచారణే లేదం టాను. కావ్యమని శృంగారమని కవిత్వమని అన్నప్పుడే నాకు కావ్యవి చారణ యిక్కడ వ్రనక్తిస్తుంది. అప్పు డిది చిల్లరశృంగారమని తుద్ర శృంగారమని నిర్ణయించాను. వేదాంత మంటారా? అసంబద్ధపుమాట లాడి యివి వేదాంతమనడం తప్పించుకునే తేలికవుపాయమంటాను. శేదా మరియొక సందర్భంలో వేదాంతవిమర్శ చేసేటప్పుడు గీంటో వేదాంత మేమిటి? ఈవేదాంతం కొత్తదంటారా? కొత్తదయితే యెంతవరకు

అసంబద్ధత లేకుండావున్నది? భక్తిమతంలో శీవేశ్వరుల రమణీవల్లభసంబంధం యెంతవరకు ఉచితం? అది యిక్కడయెట్లా విని యుక్తమైనది? దానివల్ల సంభవించే శ్రేయోనర్థాలేవి? ఈసాటల మతం కొత్తదైతే యెంతవర కంగీకార్యం? అని వేరే విచారణచేస్తాను. ఇది కావ్యమని, కవిత్వమని, శృంగారమని అన్నప్పుడే నాయావిచారణ ప్రస్తావించేస్తున్నాను. కావ్యవిచారణ చేసి యివి చిల్లరశృంగార మని తుద్రశృంగారమని స్పష్టపరచాను.

అని శ్రీ...ఉమాకాన్తవిద్యాశేఖరకృతిలో వాఙ్మయనూత్ర పరిశిష్టంలో
తత్వాధికరణం సమాప్తం.

శ్రీ గణేశాయ నమః.

వాఙ్మయ పరిశిష్టభాష్యం

వనకావ్యాధికరణం.

పూర్వపక్షం ౧౭

అవునయ్యా, పోనియ్యండి, క్షుద్రంగానియ్యండి, అనౌచిత్యం వుండనీయండి. ఇంగ్లీషులో (Pastoral Poetry) పాస్టరల్ పోయెట్రి అని వున్నది. అది చాలాగొప్పది. గొల్లలు మొదలైన పాత్రలుంటారు. ఆవులు, లోయలు మొదలైన స్థలాలు అందులో వర్ణితమవుతవి. ఈ యెంకిపాటలు మొదలైనవి అట్లాటివి. కనుక మంచివి. చేలు, కాపులు, కాపుకన్నెలు, మన ఆంధ్రదేశంలో, మనోహరమైన అమాయిక జీవితాన్ని ప్రదర్శిస్తున్నారు. జొన్నచేలు, కంకులు, మంచెలు, కాపుకన్నెలవలపులు, విలాసాలు యెవరిని ఆకర్షించవు? ఇది (Pastoral Poetry) పాస్టరలు పోయెట్రి కనుక మంచిదంటారా!

సిద్ధాంతం. ౧౭

అది అసంబద్ధం. అవి మంచివిగాదని చిల్లరశృంగారం ప్రధానంగా అనుపాదేయమని తెలిపినాను. పాస్టరలు పోయెట్రి అనే పేరు తీరిగి వినిపించినమాత్రాన వీటి క్షుద్రత్వం యెట్లాపోతుంది? అయినా దీన్ని గురించి వివరిస్తాను. అడవులు లోయలు మనోహరాలన్న మాట నేను తిరస్కరించను. మనుష్యుల రజస్తమస్సుల ప్రవృత్తిచే దూషితమై సుకీర్ణమైన పట్టణాలకంటే ప్రశాంత నిర్మలాలై ప్రకృతి రమణీయమైన అడవులు వాస్తవంగా కవికి ఆరాధ్యాలు. అందుకే

వాల్మీకి కాళిదాసు భవభూతివంటి కవులు పట్టణాలను దూరాన వదిలి అరణ్యసీమలనే తమ కవిత్యానికి ఆలవాలంచేశారు. తైత్తిరీయారణ్యకం బృహదారణ్యకం అని ఈతీరున విజ్ఞానానికి సయితం అరణ్యసంబంధం భారతీయసంప్రదాయం వినిపిస్తున్నది. భారతవర్షాన్ని పవిత్రం చేసిన నైమిశారణ్యం ప్రసిద్ధమైనది. వాల్మీకి కవితకు మూడుపాళ్లు అరణ్యమే సీమ. కాళిదాసు కుమారసంకవాన్ని కొండలు, అడవులు వీటి వర్ణనతో ఆరంభిస్తాడు. మహేంద్రాత్తనాయక అయిన గౌరి కొండకన్న. ఆమెప్రేమ కొండల్లోనే పవిత్రమవుతుంది. శాకుంతలాన్నికవి అరణ్యంతో ఆరంభించి అరణ్యంలోనే అంతం చేస్తాడు. రఘుచంశంవంటి రాజుల చరిత్రలోగూడా కవి ఆడియందు కథ కల్పించి వనసీమలను వశిష్టాశ్రమాన్ని నిల్పుకొనితన కవితకు అమృతత్వం కలిగిస్తాడు. యక్షుడికథ కొండల్లో, ఛాయాతరువుల్లో ఆరంభమవుతుంది. విక్రమోర్వశీయ మాళవికాగ్నిమిత్రాలు, కాళిదాసుడి వనప్రకృప్రేమను స్ఫుటంగా వ్యక్తపరుస్తున్నవి. ఇంతకూ చెప్పదలచిందేమంటే అడవులను, ప్రకృతిని, ప్రేమించడానికి తుద్రపాత్రలకూసంబంధం అభినాభావరూపమైనదిగాదని. ఉదాత్తనాయకులతోనే భారతీయులు వనప్రకృతిని ఆరాధించారు. అదిగాక పరిణతచిత్తులైన ఉదాత్తనాయకులు వనప్రకృతిశోభను ఆస్వాదించే విధం చిల్లరమనుషుల విధానానికంటే భిన్నమైనది. వనప్రకృతిశోభలు హృదయాన్ని అధిష్టించిన ఉత్తమనాయకులు కావ్యాన్ని పాపనంచేయబట్టే సీతను అడవికిపంపిన పిమ్మట రాముడు దండకలో ప్రవేశించిన సందర్భంలో

“దండకారణ్యమా? ఇది” “ఒకచోట స్నిగ్ధశ్యామాలై, ఒకచోట భీషణాభోగరూక్షాలై, ప్రతిస్థలంలో ఝాత్కృతులచేత ఘోషిల్లేదిక్కులు గలిగి అగస్త్యశ్రమ సరిద్గర్తకాంతారమిశ్రాలై పరిచితభూములైన

దండకారణ్యభాగా లివిగో కనబడుతున్నవి.”

“అరణ్యకులకు గృహులము స్వధర్మగుతులము అయి జన్మఫలభూతవిషయాల్లో రసజ్ఞులమైన మేము వెనక నివసిస్తుండిన యీవనమహేళా! యీనా డెట్లాదృష్టమైనది!”

“అవే యీవిరువన్నయూరాలైన గిరులు, అవే యీ మత్తహరిణాలైన వనస్థలాలు, అవే యీ ఆముజు వంజుళలతలై నీరంధ్రనీపనిచుళాలైన సరిత్తటాలు”

“ఆపర్ణశాలలవద్ద గోదావరీపయస్సులో వితతమైన శ్యా మలతరులక్ష్మితో వనాంతం రమ్యంగావున్నది” “ఇక్కడనే ఆపంచవటి అయ్యో; వదలిపెట్టి పోతున్నా పంచ

వటిన్నీహం బలవంతానవలె లాగుతున్నది.” (ఉ. రా)

అన్న విశిష్టభావాల ఉన్మీలనానికి అవకాశం కలిగింది. ఇక కాపు కన్నెలు ఆవులమందలు జొన్నకంకులు మనోహరంగావా అంటే చెప్ప తున్నాను; బ్రాహ్మణుల యజ్ఞశాల లెందుకు మనోహరంగావు? వివిధమైన చిత్రపదార్థాలతో వుంటే కోమటిదుకాణా లెందుకు వర్ణించరాదు. కాపుకావ్యం, గొల్లకావ్యం, బ్రాహ్మణకావ్యం, కోమటికావ్యం, యెందు కుండరాదు? పోనీయండి? జొన్నచేలు కంకులు స్వభావ సిద్ధమైనవి గనుక అన్నిటికంటే మనోహరమైనవంటే ఒప్పుకొంటాను. చాకళ్లు, నుంగళ్లు, బోయలు, అన్ని తెగలవారూ వ్యవసాయం చేసుకొని జీవించేవారెందరో వున్నారు. కాపులు రెడ్లు వ్యవసాయమాని రాజనేవచేనేవాం డ్లెందరో వున్నారు. అదిగాక తెనాలితాలూకాలో యెందరో కమ్మవారు పోరోపాత్యంగాడా చేస్తున్నారని విన్నాను. ఇట్లు, టి సందర్భంలో చేలసాందర్యంతో కాపుకన్నెలను కాపుబావలనే కల

పడం అర్థంలేనిపని. బ్రాహ్మణకన్యలు, మంగళికన్యలు, కోమటికన్యలు, చాకలికన్యలు, రెడ్డికన్యలు అందరూ చేనితోసంబంధించివున్నారు. సంబంధించకవున్నారు కనుక ఒక కాపుకన్నెలు చేలూ అంటే ఆమాట తోసివేస్తున్నాను.

చేలతో కాపుకన్నెలను కాపుబావలను మాత్రమే కలపడం అక్రమం. కులవాచిత్యం లేకుండా పాశ్చాత్యదేశాల్లో చేలపనిచేసేవాండ్ల కందరికీ అన్వయించే Peasant వంటిదిగాదు కాపుకబ్బం. Peasants (కృషీవలులు) ప్రతిపాదితులు కావడానికి యిక్కడ మనం ఒక్కకులానికి మాత్రం సంబంధించిన కాపుకన్నెలను స్వీకరించడం అనుచితం. ఇది పాశ్చాత్యసరణుల బాహ్యకారాన్ని చూచి చేసే తెలివి తక్కువ పని అంటున్నాను. అవునయ్యా; కాపుకన్నెలు పరంపరంగాచేలతో సంబంధించి వున్నారు. ఇప్పటికీ చేలతో సంబంధించిన వారిలో వాఙ్మయభాష్య యెక్కువ గనుక కాపుకన్నెలనే తీసుకొంటున్నామంటారా? అంటే అనండి.

కాపుకన్నెలను కాపుబావలను గాని అట్లాటి బ్రాహ్మణకన్యలను బ్రాహ్మణభావలనుగాని చిరకాలంనుండి పశువులమందలకు సంబంధించిన గొల్లకన్యలను గొల్లబావలను గాని, నాయకులనుజేసి యెంకిపాటలవలె కావ్యం వ్రాస్తే ఉదాత్తభావోన్మీలనానికి అవకాశం వుండదని యిది వరకే విశదంచేశాను. పాశ్చాత్యులు సయితం ఈపాట్రలు కావ్యాల అప్రధానత్వాన్ని గ్రహించారు.

“Pastoral relying for its distinctive features upon the accidents rather than the essentials of life failed to justify its pretensions as a serious and independant form of art. The trivial toy of a courtly coterie, it attempted to arrogate to

itself the position of a Philosophy and in so doing, exposed itself to the ridicule of the succeeding ages."

(తన విశిష్టలక్షణాలకు జీవితంయొక్క ప్రధానతత్వంమీద కాక యాదృచ్ఛికమైన అంశాలమీద ఆధారపడే పాస్టరలుకవిత కళయొక్క ఉత్కృష్ట స్వరూపంగా, స్వతంత్ర స్వరూపంగా ఉండజాలకపోయింది. రాజమందిరమందలి భోగిగణంయొక్క చిల్లరబొమ్మ అయిన యీకవిత తత్వజిజ్ఞాసాగారవాన్ని అహంకృతితో పొందగారి పిమ్మటి తరాలవారి యెగతాళికి గురిఅయింది) అని పాస్టరల్ పోయెట్రి & పాస్టరల్ డ్రామా (Pastoral Poetry and Pastoral Drama) అనే గ్రంథంలో వాల్టర్ డబ్లియు గ్రెగ్ (Walter W. Gregg) తెలుపుతున్నాడు. యాథార్థ్య మెరగక (Pastoral) పాస్టరల్ అని యేమేమో అకాండతాండవంచేసి కావ్యక్షుద్రత్వానికి అంధులుకావడం ఆంధ్రులసంస్కారదాడిద్రాస్తే తెలుపుతున్నది.

ఇట్లా ఖుద్ర పాత్రలశృంగారం ప్రతిపాదితమాయెనా అది చిల్లర శృంగారకావ్యమౌతుందని నిరూపించాను. అదిగాక అడవులు కొండలు మొదలైన ప్రకృతిశోభలు ఖుద్రలోకంతో సంబంధం కా నక్కర లేదని భారతీయులు కవితకు విజ్ఞానానికి ఆరణ్యసీమలే ఆకరంచేసి ఆరాధించారని తెలిపినాను. కనుక యెంకిపాటలు, యెంకయ్య చంద్రమ్మపాటలు ఇట్లాటివి చిల్లరశృంగారపు ఖుద్రకావ్యాలని తిరిగి చెప్పవచ్చును.

అని శ్రీ...ఉమాకాన్తవిద్యాశేఖరకృతిలో వాఙ్మయనూత్రపరిశిష్టంలో
వనకావ్యాధికరణం సమాప్తం.

శ్రీ గణేశాయనమః.

వాఙ్మయ పరిశిష్ట భాష్యం.

నాయకాధికరణం.

అక్షేపం. ౧౦

అవునయ్యూ; యెంకిపాటలవంటివి క్షుద్రశృంగారమన్నారు. ఇక వర్తమానాల్లో యెవరిది ఉదాత్తశృంగారం? ఇప్పటి ఆంధ్రదేశపురాజుల్లో జమిందారుల్లో సాధారణమనుష్యుల్లోకంటె యెక్కువ ధర్మరక్షకత్వం కనబడదు. అందరూ ఒకటే దశలోవున్నారు. ఇక ఉదాత్త నాయకులేరీ? అంటారా?

సమాధానం. ౧౧

చెప్పుతున్నాను; నాయకుణ్ని వెదుక్కోవలసినపని కవిది. ఉచిత నాయకుణ్ని సృజించండి. చేతకాకుంటే, వీలులేకుంటే మానండి. వర్తమానంలో యెవరైనా ధర్మరక్షకులు ఉదాత్తశృంగారనాయకులు కనబడితే స్వీకరించండి. అసలు భారతవర్షంలోనే అనేక శతాబ్దులకిందటనే ఆరంభమయిన ధర్మపతనం నేడు అనేకవిధాల ఆంధ్రదేశంలో నల్దిక్కులా విరివిగాగోచరిస్తున్నది. జాతి స్వతంత్రమై సర్వసమృద్ధమై ధర్మార్థకామాలు అకలుషితాలై వర్తిస్తున్న దశలోవలె, జాతిపతితమై జీవితం కుళ్లుడుతోవున్న దశలో ఉత్తమకవితోదయానికే ఆనుకూల్యాలిండవు. మన పద్యం సయితం మురికిలక్షణాలతో ఏకైకతమైవున్నదని పద్యం వ్రాయడమే కవితగాదని పద్యం వ్రాయడం విద్యగాదని యిదివరకే చెప్పినాను. మనస్సు, జాతిసాధారణమైన ఈ ప్రాతికూల్యభారాన్ని, తొలగించుకొని స్వచ్ఛవికాసాన్ని పొందడం యే అలోకసామాన్యపురుషుడియందో తప్ప సాధారణంగా గోచరించదు. ఇక మనస్సును చీకటివలె ఆవరించే

కామం బీజమైన శృంగారంయొక్క నిర్మలస్వరూపాన్ని దర్శించగలగడం, జాతిలో వర్తమానంలో దానికి తగిన అలంబనం దొరకడం, దుర్లభంగావచ్చును. భారతవర్షపు తక్కినజాతుల్లో యెట్లావున్నా మన ఆంధ్రులయందు ఆర్యమైన వీరత్వం నశించింది. స్వపురుషార్థరక్షణ చేసుకొనలేని పిరికిపందలజాతియొక్క శృంగారం నిస్తేజం. వీరత్వం లేనిచోట యేసుగుణం యేధార్థం తలయెత్తజాల దన్నమాట సత్యం. వీరత్వం నశించి ఆర్యప్రవృత్తి చ్యుతమైపోయిన ఆపద్దశలో ఆఉదాత్తగుణప్రబోధానికి బదులు కవికి పిరికిజాతి శృంగారమందు తత్పరత వాస్తవంగా గర్హ్యమే అవుతున్నది. అయితే యీదశలో జాతీయందు స్త్రీలూ పురుషులూ కలియడం జరుగుతూనే వున్నదిగదా అంటే అది ఊద్రకోటిలోది గనుక కవికి ప్రధానంగా అనుపాదేయమంటున్నాను. తక్కిన రసాల్లో ప్రస్తుతం ఉపాదేయమైనవాట్లో, అభినివేశం తీర్చుకొనడానికి అది అంగంగా స్వీకార్యమైతేకావచ్చును. కాని ప్రధానంగా స్వీకార్యం గాదంటున్నాను.

కావ్యరచన ఉద్దిష్టమైతే రసనిర్ణయం, రసానికి ఉచితమైన నాయకుడి నిర్ణయం, తదనుగుణమైన వస్తుసృష్టి మొదలైనవన్నీ కవికి సంబంధించిన ధర్మాలని చెప్పి యీవిమర్శ చాలిస్తున్నాను. కరుణాదుల్లో ఉత్తమేతరులు సయితం విరుద్ధులుగారు గనుక ఆరసాలకు వర్తమానులు ఉచీతులు గావచ్చును. అదంతా కవికార్యమని వదలుతున్నాను. కావ్యం సృష్టమైనప్పుడు ఇది మంచిది, ఇది దుష్టం, ఇది ఊద్రశృంగారం, ఇది పులుముడు అని యిట్లావిచారణచేసి సాహిత్యవేత్తలుచెప్పడం సంభవిస్తున్నది.

అని శ్రీ...ఉమాకాన్తపద్యాశేఖరకృతిలో వాఙ్మయనూత్రపరికిష్టంలా

నాయకాధికరణం సమాప్తం.

శ్రీ గణేశాయనమః.

వాఙ్మయ పరిశిష్టభాష్యం

దయాధికరణం.

పూర్వపక్షం. ౧౦

ఈయెంకిపాటలవంటివి యెంకయ్యచంద్రమ్మపాటవంటివి కావుల మీద మనకు దయకల్పించడానికి పనికి వస్తవి గనుక గ్రాహ్యమంటారా? అది సరిగాదు. ఈకాలంలో విదేశీయసంస్కారం క్రింద అణిగి దుర్దశలో వున్న మనమీదనే కాపులు సానుభూతి చూపవలసి వున్నారు. వారు మన కంటెయేవిధంగాను శోచ్యదశలోలేరు. ఒకవేళ మీరన్నట్లు సానుభూతి కలిగించడం వుద్దేశమైతే పశుకామాన్నే ఆధారంగా చేయవలసిన అవశ్యకత లేదు. వారి సంసారపుచరిత్రలను, ముడికామం వదలి తక్కిన అనేకమార్గాల చిత్రించవచ్చును. కామంమాత్ర మెందుకు స్వీకార్యంగాదు అని అంటారా? అది ధర్మశబళితం కానప్పటి దుష్ఫలాలిదివరకే విశ్లేషించాను. కనుకనే దాన్ని చిల్లరశృంగారమని త్సుద్రకోటిలో చేర్చాను. కరుణాదులను స్వీకరించి వారికథలు చిత్రించవచ్చును. వారిగార్హ సంబంధమైన కథలు మొదలైనవి వ్రాయవచ్చును. వాటిలో ఈకాలపు సంఘచరిత్ర ఇమిడివుంటుంది గనుక గ్రాహ్యంగానే వుంటవి. వాటి నప్పుడు చరిత్రకథలనిగాని మరివాకమాదిరి రచనలనిగాని అనుకుం

టాము. వాటిలో ప్రధానంగా రసభావాలను అన్వేషించుము. కావ్య మని వ్రాసినపుడు గద్యంగానీ పద్యంగానీ దాంట్లో ప్రధానంగా రస భావాలు ఆవ్యశమవుతున్నవి అప్పుడు శృంగారం హీననాయకమా యెనా ఊద్రమవుతున్నది. కావ్యమార్గం పదలి మరేమాదిరి చరిత్రలు కథలు మొదలైనవి పద్యంలోగాని గద్యంలోగాని వ్రాసినా అవిచారణ నాకిక్కడ ఆవశ్యకంగాదు.

అని శ్రీ...ఉమాకాన్తవిద్యాశేఖరకృతిలో వాఙ్మయనూత్రపరిశిష్టంలో
దయాధికరణం సమాప్తం.

శ్రీ గణేశాయ నమః.

వాఙ్మయ పరిశిష్ట భాష్యం

స్థిత్యధికరణం.

— పూర్వపాదం. ౧ —

అవసరమయ్యా, ఇట్లాటి పాటలు మొదలైనవి వెనుకటినుంచి వున్నవని మీరే అన్నారు. ఇట్లాటివి వుండకుండా యెక్కడికి పోవలి. వీటిస్థితిని యెవ రడ్డగించగలరు ? ఇవి వుండనేగూడదని మీ అభిప్రాయనూ అంటే ?

— సమాధానం. ౧ —

చెప్పతున్నాను; ఇట్లాటివి, ఉండగూడదని యెవరు చెప్పగలరు? లోకంలో అన్నీవున్నవి. ముండ్లు, మలం, విషం, పూలు, గంధం, అమృతం, భక్ష్యం, అభక్ష్యం అన్నీ లోకంలో వుండేవే అయివున్నవి.

అట్లానే అన్నిరకాలకృతులు లోకంలో వుంటుంటవి. యెవరావగలరు? అయితే వీటితత్వ మిది? ఇది మంచి, ఇదిచెడ్డ, అని నిర్ణయించి వివేకం చేయడం సాహిత్యంయొక్క పని.

అని శ్రీ...ఉమాకాన్తవిద్యాశేఖరకృతిలో వాఙ్మయనూత్రపరిశిష్టంలో
స్థిత్యాధికరణం సమాప్తం.

శ్రీ గణేశాయ నమః.

వాఙ్మయ ప రి శి ష్ట భా ష్యం.

ఉద్దేశాధికరణం.

అథ ఆశీషం. ౧

అవునయ్యా, ఇవి ప్రాకృతులకోసం ఉద్దేశించినవి అని అంటారా?

అథ సమాధానం. ౨

చెప్పుతున్నాను; అప్పుడు మీమాంసలేదు. ఉత్తమకవిత్వ మంటే కాదని ఘృద్రమని చెప్పుతున్నాను. అప్పుడు సయితం ప్రాకృతులను అదశలోనే వుంచే యిట్లాటి పాటలకంటే వారు ఉత్తమదశను పొంద శానికి అనుకూలించేరీతి కృతులు వారకెక్కువ ఉపయోగపడతవని వారికి ఉపకారంకంటే అపకారమే యెక్కువ చేస్తవని చెప్పుతున్నాను.

అని శ్రీ...ఉమాకాన్తవిద్యాశేఖరకృతిలో వాఙ్మయనూత్రపరిశిష్టంలో
ఉద్దేశాధికరణం సమాప్తం.

శ్రీ గణేశాయనమః.

వాఙ్మయ పరిశిష్ట భాష్యం

గీతాధికరణం.

అవునయ్యా; ఇప్పటివి పాడితే బాగుంటవి. ఇట్లా వెనకటివి పాట కనుకూలమైనవి గావంటారా? అది అసంబద్ధం. (Lyre) లైరుమీద పాడడం గ్రీసుదేశంలో అదినపుండేది. తరవాతభావవేగంగల వాటి నన్నిటినీ పాడినాపాడకున్నా లిరిక్సు అని కావ్యకోటిలో చేర్చారు. ఈ పాశ్చాత్యవిధాన మెట్లావున్నా పాటపాడడం కవితకు ముఖ్యం గాదు. అది పఠనమాత్రాననే రసాస్వాద జనకమవుతుంది. గతివిశేషాదులచేత లక్షితమైన పద్యంగానీ గద్యంగానీ కవితకుపాట ముఖ్యం గాదు. పాట పాడడమే ముఖ్యమని ఒప్పుకుందాము. గీతాలు కందాలు మొదలైనవన్నీ పాట కనుకూలమైనవే. అవి వెనకటినుండీ వున్నవి. వీటిలో కొత్త యేమీలేదు. రామాయణాన్ని రామలక్ష్మణులు పాడినారనే వాల్మీకి చెప్పతున్నాడు. కనుక పాటవిశేషం దీంట్లో యేమీలేదు. నాటకపు పద్యాల నన్నిటినీ పాడుతూనే వున్నారు గదా. కాదుకూడదు పాడుతుంటే యిప్పటివి మనోహరంగా వుంట వంటారా? పాడితే యేది మనోహరంగా వుండదు ? గరికెతో పచ్చడి చేసి గరికెపాటి అగ్రహారం సంపాదించారని మాప్రాంతాల్లో చెప్పు కుంటారు. అది తిరగమాతగింజల రుచిగాని గరికెదిగాదు. పాడితే అన్నీ బాగావుంటవి. నన్ను చూడరా నన్ను చూడవే అని రాగంమీద రాగం వేసి పాటగాండ్లు పాడుతుంటే బాగానేవుంటుంది. ఆ బాగు రాగానిదని అంటాము. పాడితే బాగు గనుక ఉత్తమకవిత్వమనడం ఒప్పుకోసుని తిరస్కరిస్తున్నాను.

అని శ్రీ...ఉమాకాన్తవిద్యాశేఖరకృతిలో వాఙ్మయసూత్రపరిశిష్టంలో

గీతాధికరణం సమాప్తం.

శ్రీ గణేశాయ నమః.

వాఙ్మయ పరిశిష్ట భాష్యం.

భావనాధికరణం.

— పూర్వపక్షం. —

అవునయ్యా; మీరేమైనా అనండి. ఇప్పటిది రోమాంటికు, అంటే భావనాపటువైన, కవిత (Romantic Poetry). ఇది కొత్తది, గనుక వెనకటి కవితకంటే చాలా మంచిది అని అంటారా ?

సమాధానం.

చెప్పతున్నాను. రోమాంటికు కవిత భారతవర్షానికి కొత్తగాదం టున్నాను. మనకూ ఆర్యావర్షానికి గలసంబంధం గ్రీకు భిన్నులైన యూరోపునివాసులకూ గ్రీసుకూ గలసంబంధకంటే విలక్షణమైనది. భారత వర్షసాహిత్యవిజ్ఞానానికి గ్రీకులూతినుభావల విషయాలకూ అనుచితసాదృశ్యం కల్పించుకొనడం, యూరోపుఖండసాహిత్యచరిత్రను భారత వర్షానికి అవిచారితంగా తగిలించడం దాన్ని అప్రశస్తంగా అనుకరించడం అజ్ఞానం. భారతవర్షానికి రోమాంటికు కవిత (Romantic Poetry) కొత్తగాదన్నాను. ఇతిహాసదశ సనుసరించి మితార్థంలో (Romantic Poetry) రోమాంటికు పోయెట్రి అనే మాటల నెట్లా అన్వయించినా భావనాద్వితీతో ఉదాత్తభావప్రకర్షంగలది రోమాంటికు కవిత అని సాహిత్యవేత్తల అభిప్రాయం. ఈసంగతినే (Romantic movement in English Poetry) రోమాంటిక్ మూమెంట్ ఇన్ ఇంగ్లీష్ పోయెట్రి అనే గ్రంథంలో

“The great poets of every age but the eighteenth have been romantic. What are Chaucer, Shakespeare and Coleridge if not romantic.”

(అన్ని కాలాల్లోను మహాకవులందరు రొమాంటికు కవులే అయినారు. చాసరు, షేక్స్పియరు, కోల్రిడ్జి రొమాంటికు కవులుగాక మరెవరు?) అని.

“What is really meant by all the phrases and by the name of the Romantic Movement, is simply reawakening to a sense of beauty and strangeness in natural things and in all the impulses of the mind and the senses.”

ఈసమాసాలు, రొమాంటికు మూమెంటు అనేపేరు వాస్తవంగా తెలిపేదేమంటే మనస్సుయొక్క తక్కిన యింద్రియాలయొక్క స్వభావగతుల్లోను, ప్రకృతి సిద్ధపదార్థాల్లోను సౌందర్యాన్ని, వైలక్షణ్యాన్ని గోచరింపజేసే భావనావిస్తృతిని పొందించగల ప్రబోధం తప్ప మరేమీగాదు,” అని.

“The quality which distinguishes the poetry of the beginning of the nineteenth century, the poetry which we roughly group together as the Romantic Movement, is the quality of its imagination and this quality is seen chiefly as a kind of atmosphere which adds strangeness to beauty.”

“రొమాంటికు సరణి అనేపేరుగలిగి క్రీస్తుశకం 19-వ (కలి 50-వ) శతాబ్ది ప్రథమభాగాన ఆకృతినొందినకవితయొక్క విశేషలక్షణం దాని (ఉదాత్తభావప్రకర్ష రూపమై) భావనావిస్తృతి, సౌందర్యానికి వైలక్షణ్యమనుసంధానంచేసే సావిధానమే యీ విశేషంగా దృష్టమవుతున్నది.” అని.

“That it may be affirmed that in studying this period, we are able to study whatever is essential in poetry.”

ఈతరుగా ఈకవితాఘట్టాన్ని చదివేటప్పుడు, ఇంగిలీషు కవిత్వం లో ప్రధానమైనదంతా, అంటే కవితలో ప్రధానమైనదంతా చదవగలుగుతున్నామని స్పష్టంగా చెప్పవచ్చును.) అని ఆర్థర్ సైమన్సు (Arthur Symons) విశదంచేస్తున్నాడు. భావనావిభుత్వంతో విశిష్టమైన కవిత అంతా రొమాంటికు కవిత అని సాహిత్యవేత్తల అభిప్రాయమన్నాను. భారతవర్ష కవితలో ఉదాత్తభావప్రకర్ష రూపమైన భావనావిస్తృతి చిరకాలంనుండి సుగతమైవున్నది.

“కాచిత్ కవీనాం నవాదృష్టిః” (ధన్యా.)

“నూతనై రైవచిత్రైర్విజగంత్యా సూత్రయంతీ” (ధ్వ. లో)

అని యిట్లా సాందర్యవైలక్షణ్యతత్పరత భారతీయసాహిత్యంలో ప్రాచీనకాలాన్నే విజ్ఞాత విషయం. ఇక భావనా విస్తృతిని ఉద్బోధించే విశేషం భారతవర్ష ప్రకృతిలోనే వున్నది. అత్యున్నతంగానభివృద్ధిచి అయినిల్చున్న హిమాలయం, రజతప్రభలతో ఉడగ్రమై హృదయాలను అధిష్ఠించే కైలాసశృంగం, మానససరస్సు, శిశుమిరి ఉపత్యకలు, అధిత్యకలు, ప్రభూతశక్తితో భూమికి అవతరించే భాగీరథి ప్రభృతిమహానదులు నైమిశం, బదరీవనం, సాంద్రారణ్య పరివృతమైన వింధ్యాచలం, సీతాపావితమైన గోదావరీతీరభూములు, ధర్మశిరమైన శ్రీరామచరణం చిహ్నితంచేసిన ఆశ్రమస్థలులు, ఋషులు, తపస్సీమలు, శ్రీశైలం, భారతవర్ష కవికి సిద్ధోపదేష్టలై భావనావిభుత్వాన్ని ఉదాత్త భావప్రకర్షాన్ని ప్రసాదిస్తున్నవి. ఉత్తరరామచరితకంటె రొమాంటికు కవి యెవ్వరు? యూరోపుఖండసాహిత్య దృష్టిప్రకారం వాల్మీకి, వ్యాసుడు, భవభూతి ఇట్లాటికవులందరు రొమాంటికు కవులే అయివున్నారు. అయితే వారి భావసరణులు వేరుగావచ్చును. ఇట్లాటి యీభేదాన్నే (Romantic Revolt) రొమాంటికు రివోల్ట్ అనే గ్రంథంలో

“We are bound to admit that we apply the term “Romantic” to wordsworth in a sense very different from that in which we use it of Coleridge; to Rousseau or Herder in a sense very different from that in which we give to Chateaubriand or Burger or Tieck.”

(రొమాంటికు అనే పదాన్ని వర్ణనవర్తుకు వర్తింపజేసేదానికంటె భిన్నమైన అర్థంలో కోలర్డ్జికి, పెటూబ్రియాండు, బర్గరు, టీకు అనే వారికి వర్తింపజేసే దానికంటె భిన్నమైన అర్థంలో రూసో, హర్డరులకు అన్వితం జేస్తున్నామని మన మొప్పుకొనక తప్పదు.) అని చార్లెసు యెడ్విన్ వాహను (Charles Edwin Vaughan) వ్యక్తంచేస్తున్నాడు. రొమాంటికు-అంటే - ప్రకృష్టనాభావనాపాటవవిశిష్టమైన-కవిత భారత వర్ణానికి కొత్తగాదని ఉత్తరరామచరిత్రకర్త ప్రభృతులు రొమాంటికు కవులని విశదపరచాను. అయితే కలిశకం 49 - వ శతాబ్ది (క్రీస్తుశకం 18-వ శతాబ్ది) ప్రథమభాగంలో యూరపుదేశాల్లో కావ్య రచనయం దేర్పడ్డ భావజాడ్యం అక్కడ తిరస్కార్యమైనట్లు, నన్నయూదులభారతాభానాలు మొదలైనవాటితో ఆరంభించి రానురాను వికృతరూపం పొంది తెలుగుకృతుల నాసరించివున్న భావజాడ్యం వాస్తవంగా త్యాజ్యమేను. ఆంధ్రజాతీయైక్కు సర్వేతిహాసంతో ఈ భావజాడ్యం సుబద్ధమైవున్నది.

దీన్ని వాఙ్మయసూత్రంలో ప్రథమద్వితీయఖండాల్లో విశదంచేశాను. తెలుగుదేశపు ఆభావజాడ్యం తిరస్కార్యమైతే యిప్పటికృతుల్లోవున్న చిల్లరశృంగారం, పులుముడు, శబ్దవాచ్యత, అయోమయ, దృష్టిసంకోచం, ఊగుడుమాటలు మొదలైన కల్తషం అంతకంటె నూరురెట్లెక్కువగా తిరస్కార్యమంటున్నాను. యూరోపుఖండసాహిత్యచరిత్రభారతవర్ష సాహిత్యచరిత్ర అనుకొని భారతవర్షపు సాహిత్యా

నికి అంధులై చిల్లరశృంగారం, పులుముడు, ఆయోమయం మొదలైన వాటిపాలుగావడం అజ్ఞానం. భావనావిభుత్వంతో ఉదాత్తభావప్రకర్ష రూపమైన రొమాంటికు కవిత భారతవర్ష సాహిత్యంలో చిరకాలంనుండి ప్రతిష్ఠితమై వున్నదిని తెలిపినాను. వాఙ్మయమణియతాప్రకారమైన యీ రొమాంటికు కవిత భారతవర్ష దృష్టిప్రకారం సాధారణంగా కొంచె మెచ్చు తక్కువగా భారతవర్ష సాహిత్యంలో గుణీభూతవ్యంగ్య కోటిలో చేరుతున్నది. కాలిదాసాదుల్లో గుణీభూతవ్యంగ్యదశగూడా గడచినతోవ్వు న్నతిగల వ్యంగ్యదశగూడా గుణీభూతవ్యంగ్యంగంకం తెప్పణితమైనది కవితకు భారతవర్ష సాహిత్యంలో చిరకాలంకిందటనే వర్తించగలిగింది. కవితాదశలు జాతులసంప్రదాయాలతో సంబంధమయ్యేవున్నవి.

సత్వశ్రేయః పరమత్వాన్ని అనుభవించగలిగిన భారతవర్షం కవితలో తదను రూపమైన వ్యశంగ్యదశను దర్శించగలిగింది. యూరోపుఖండంయొక్క యేసుసంప్రదాయాలపరివర్తనంవల్ల కవితకు ప్రస్ఫుటంగా యీ దశాపరిణామం సిద్ధిస్తుంది? అనేవిచారణ నాకిక్కడ అప్రసక్తం. యూరోపుఖండ సాహిత్యప్రశంస యంతటితో వదలుతున్నాను.

అని శ్రీ.....ఉమాకాన్తవిద్యాశేఖరకృతిలో వాఙ్మయనూత్ర పరిశిష్టంలో
భావనాధీరణం సమాప్తం.

శ్రీగణేశాయ నమః.

వాఙ్మయ పరిశిష్ట భాష్యం.

ఉపోద్ఘాతాధికరణం.

పూర్వపక్షం. ౧౦

అవునయ్యా, యెంకిపాటలను కృష్ణపక్షాన్ని, యేకాంతనేవ మొదలైనవాటిని వాటి ఉపోద్ఘాతకర్తలు ప్రశంసించారు కనుక అవి ప్రశస్తమైనవి. అని అంటారా?

తటస్థక్షేపం. ౧౧

ఈతీరుగావిదితమవుతున్నది. ఈఉపోద్ఘాతాలే ప్రశస్తాలు. విషయవిమర్శంచేసే ఉపోద్ఘాతాలు కూడవని కాదు. కాని యివి వేరుమార్గపువి అయివున్నవి. కనుక అప్రశస్తాలన్నాను. ఆసంగతివిచరిస్తాను. పూర్వకాలంలో కొందరు కృతివ్రాస్తే రాజులను ఆశ్రయించి ధనం సంపాదించే వాండ్లు. ఈకాలపు కృతికర్తలు ఉపోద్ఘాతకర్తలను ఆశ్రయించి కీర్తి సంపాదించ యత్నిస్తున్నారు. దీంట్లో ఒకరిజుట్లోగుండా ఒకరు వెల్లిపోతున్నారు. ఒకరు రామలింగాఽడ్డివారిచేత వ్రాయిస్తే మరియొకరు నల్లవాండ్లకంటె తెల్లవాండ్లచేత బాగుంటుందని పెద్దయెత్తైత్తిఅడివి బాపిరాజు ప్రభృతులవలె తెల్లవాండ్ల చేత వ్రాయిస్తున్నారు. కృతికర్తలు పొగడడం నిర్వివాదం. యెంకిపాటలకర్తమట్టుకు యెంకిపాటలకర్త వరుసగా తనపాటలు మొదలువిన్నవారిని, బుజాలుతెట్టినవారిని, తననుపొగడినఅనసూయ,

సుజనరంజని, జ్యోతి, సాహితీ యీవత్రికల ప్రవర్తకులను శారదను వరసగా నమస్కారాలపాటతో కీర్తించాడు. పాటలువిన్ను శ్రీ శ్రీ శ్రీ రాజా వెంకటాద్రి అప్పారావుబహద్దరుగారివంశం ఆచంద్ర తారార్కం నిలవవలె నని ప్రార్థించాడు. అభినవాంద్ర కవిమండలికి, తనను గౌరవించినందుకు ఆంద్రపండితమండలికి మొక్కువేశాడు. ఇక ఉపోద్ఘాత రచయితకు నమస్కారాలు ఆగవలసినది లేదుగదా, అన్నిటికంటే చిత్రం తపాలాపెట్టె 110 నెంబరుగల జీ. యన్. శాస్త్రి అందు కంపెని అనే కంపెని యజమానులను శ్రీగంటి సూర్యనారాయణ శాస్త్రివారిని “తర్కవ్యాకరణశాస్త్రవేత్తలగు బ్రహ్మశ్రీ గంటి సూర్యనారాయణశాస్త్రులుగారు తమకు తామైకోరి” అని వ్రాసి చివరన కృతజ్ఞతాసమర్పణంచేశాడు. వీరు తర్కవ్యాకరణశాస్త్రవేత్తలనాకాదా? అని నావిచారణగాదు. అట్లాటిశాస్త్రవేత్తలైతే సంతోషమే. మనదేశంలో యెందరు తర్కవ్యాకరణవేత్తలుంటే అంతశ్రేయస్సు గదా కాని యీపాటలు అచ్చవేయించడానికీ తర్కవ్యాకరణశాస్త్రాలకూ యేమీ సంబంధం లేదు. తర్కవ్యాకరణశాస్త్రవేత్తలుగూడా ఈపాటలను మెచ్చుకొన్నారు అని తనను తానుపొగడు కొనడం ఉద్దేశంగా కనబడుతున్నది. అదే నిజమయితే ఆపుద్దేశం వ్యర్థం. యెందుకంటే కావ్యసౌందర్యం తర్కానికిగాని వ్యాకరణానికిగాని సంబంధించింది గాదు. అందుకే

“నై సం వ్యాకరజ్ఞమేతి పితరం న భ్రాతరం తార్కికం”

(కావ్యకన్య తండ్రి అని వైయాకరణుణ్ణి, అన్నయ్య అని తార్కికుణ్ణి సమీపించదు) అని బిల్వణుడన్నాడు.

“శబ్దార్థ శాసనజ్ఞాన మాత్రేజైవ న వేద్యతే,
వేద్యతే న హి కావ్యార్థ తత్వజ్ఞై రేవకేవలం”

(వ్యాకరణం, తర్కం, చదివితే కావ్యజీవితస్వరూపం తెలియదు. అయితే కావ్యార్థ తత్వజ్ఞులే దాన్నికనగో గలరు) అని ఆనందవర్ధనుడు చెప్పుతున్నాడు. కాని యీ ఔచిత్యజ్ఞానమంతా కోల్పోయి తన సంతోషాన్ని పట్టలేక తర్కవ్యాకరణశాస్త్రవేత్తలు అని పొగడినాడు. ఈతీరుగా యిస్తివాయినం పుష్పకొటివాయినం అని కృతికర్తలు పొగడి కొన్నిస్థలాల్లో ఆశ్రయించి తమను పొగడించుకుంటున్నారు. ఆశ్రయించిన కృతికర్తలను ఉపోద్ఘాతకర్తలు జ్ఞాపిస్తున్నారు. లేదా ఆశ్రయించిన దోషానికి వారికండ్ర నీళ్లు తుడవవలె నని వారిని కొనియాడుతున్నారు. ఈఉపోద్ఘాతకర్తలు కృతికర్తలపేరుతో పాలు మాపేరుగూడా కష్టంలేకుండా వ్యాప్తిలోకి వస్తుందని ఉపోద్ఘాతం వ్రాయడమే గొప్ప అనుకొని, భువనమోహనలు, విశ్వమోహనలు వేసి వ్రాస్తున్నారు. వీరు పొగడంలో ఒకరిజుట్లో నుంచి ఒకరు వెల్లిపోతున్నారు. యెంకిపాటల ఉపోద్ఘాతకర్త

“కవితాకల్ప ప్రసూనమునందలి”

“కవితాకల్ప ప్రసూనవిషయము”

“తేనెవాకలనూరించు”

“దివ్యప్రసూనరాజములుగాని”

“అమృతఘటికలు”

• “పుష్పరాజములు”

“దివ్యసౌరభసురభితములై”

“లాలిత్యసౌకుమార్యసౌరభ్యములను వెడజల్లుముజరులను”

“దివ్యమహిమా విలసితములు, పరిణతీవిలసితములు”

అని శబ్దహచ్చతాదోషానికి పాలై

“దివ్యమహిమా విలసితములు, పరిణతీవిలసితములు”.

అని తప్పులకూడా వ్రాసి పుష్పాలను వెడజల్లడమే కాకుండా

“ఈవిధములగు దివ్యప్రసూనముల నర్చించి మనల నానందసాగరమున నోలలాడించుటయును చూడగలిగిన ననుబోటుల జీవితములు ధన్యములు ధన్యములు.”

అని పొగడ్తలో చివర చుట్టెక్కినాడు. కావ్యకుసుమావళి ముఖబంధకర్త యిన్నిమాట లెందుకు “This is the age of Venkataparvatheswara Kavulu” ఇది వేంకట పార్వతీశ్వరకవుల సమయం అని యీకాలాన్నే వేంకటపార్వతీశ్వరకవులవశం చేశాడు ఇక యేకాంతసేవ ఉపోద్ఘాతకర్త

“నూతనాంధ్రసారస్వతములో నిట్టి కావ్యము వేటొక్కటి లే దని నానమ్మకము” అని అన్నాడు.

“శ్రీనాథుని యఖండచమత్కృతీయే యీకవికూడా కలిగి యుండె నని తలచెద.”

అని బాపిరాజ తొలకరి పీఠిక వ్రాసిన కూర్చోవారు అన్నారు.

“గుణమున నితీకంటే శ్రేష్ఠములైన కృతులు మనభాషలో పెక్కులులేవు. ఈమహనీయసృష్టి ప్రభావమునకును ప్రకాశమునకును జేరినవారిలో నీకవులు ముఖ్యముగ గణనీయులు.

ఆర్యాంశ్లేయాది వాఙ్మయములసారములబీల్చి” అని లక్ష్మీకాంత తొలకరి ఉపోద్ఘాతకర్త రామలింగారెడ్డివారు పొగడుతున్నారు. కనుక ఇట్లా ఆశ్రయించి పొగడించుకొన్న పీఠికలు, పీఠికలు వ్రాయడమనే గొప్పపదవి దొరికింది యింతే చాలునని పీఠికాకర్తలు వ్రాసేపొగడ్తలు, విచారించదగ్గవికావు. గనుక ఈపీఠికలు అవిచార్యమంటున్నాను. మమ్మిక పొగడుతారుగదా అనికృతికర్తలు, పీఠికవ్రాయడమనే అపూర్వగౌరవం యిచ్చినందుకు ప్రత్యుపకారంగా స్తుతిచేయవలెనని పీఠికాకర్తలు మీరు పెద్దలంటే మీకు పెద్దలని అన్యోన్యగౌరవం ప్రకటించుకున్న యీ ప్రశంసలు విచార్యంగావు.

కృతికర్తలు ఉపోద్ఘాతకర్తలను ఆశ్రయించి స్తుతిస్తే కృతికర్తలకంటె యెక్కువగా ఉపోద్ఘాతకర్తలు దివ్యులు మధురలు ఆనందలు వేసి పొగడుతున్నారు. ఇవి పాటించదగ్గవి కావాలే.

— సమాధానం.

తెలుపుతున్నాను; పూర్వపక్షానికి తటస్థాత్మేవానికి కలిపి ప్రతిపచనం చెప్పాతాను. కృతికర్తలందరూ ఉపోద్ఘాతకర్తలను ఆశ్రయించారో లేదో పొగడినారో లేదో చెప్పలేను. చాలామంది కృతికర్తలు ఉపోద్ఘాతకర్తలను ఆశ్రయించడం నేనెరుగుదును. కొన్ని సంవత్సరాలక్రిందట ఒక కృతికర్త పీఠిక వ్రాయమని నన్ను ప్రార్థించి చాలా పర్యాయాలు నన్ను కలుసుకొని నాకు పుస్తకం ఇచ్చాడు. నేను మీకు పనికివచ్చే పీఠిక వ్రాయలేనని ఆపుస్తకం చదివించెప్పినాను. తరువాత కొన్నాళ్లకు ఆపుస్తకం ఒక ప్రసిద్ధుడి ఉపోద్ఘాతంతో ప్రశంసలతో బయటికివచ్చింది. ఒక పెద్ద పద్యగ్రంథాన్ని ఆంధ్రీకరించిన పండితుడు ఉపోద్ఘాతవ్రాయమని నన్ను కోరినాడు. నేను గుణదోషవిచారణలు చెండాచేస్తాను. మీపుస్తకం పంపండి అన్నాను. నాకాపుస్తకం ఆయన పంపలేదు.

నాతో అదినరకు పరిచయం లేని మరివొకరు మాయింటికివచ్చి అచ్చుపడని తనపుస్తకాన్ని గురించి కొన్ని పంక్తులు వ్రాసి యియ్యమని కోరినాడు. తనపుస్తకంలో కొంతపినిపించాడు. ఆపుస్తకం యొక్క అనావశ్యకత, అనౌచిత్యం తెలపగా ఆయన ఉపోద్ఘాతవిషయకమైన తనకోరికను ఉపసంహరించుకొని పోయినాడు.

ఈమధ్య కొందరు కృతికర్తలు తనపుస్తకాలను అట్టలుకట్టనివాటిని పంపి ముద్రాలయంలోనుండి యింకా బైటికి రాలేదు. మీ పీఠికవచ్చేదాకా అట్టకట్టించకుండా వుంటాము కనుక సాధ్యమైనంతవ్వరలో వ్రాసి పంపవలెనని కోరినారు.

“నా పీఠిక మీఁడిదేశాలను అనుసరించి వ్రుండనను కొంటాను
కావలెనంటే వ్రాసిపంపుతాను. నాకు వ్యవధికావలెను”.

అని ప్రతివచనం వ్రాశాను. వారు మళ్ళీ ఉపోద్ఘాత ప్రస్తావనతో ఉత్తరం వ్రాయలేదు; ఈతీరుగా పీఠికలకోసం కృత్రిక ర్తలు ఆశ్రయించడం సాధారణమైన పనిగా వున్నది. అయితే యెఁకిపాటలు యేకాంతసేవమొదలైన వాటికి ఉపోద్ఘాతాలు ఆశ్రయించి స్తుతించి వ్రాయించినవోకావో నాకు తెలియదు. వారేకారణంచేత వ్రాసినా వారు వ్రాసినవ్రాతలకు నేను బాధ్యుణ్ణిగాను. సర్వదేశాలకు సర్వకాలాలకు అన్వయించే సత్యాలతో గర్భితమైన భారతీయ సాహిత్యవిచారణలను విశదపరచి నానిర్ణయాలను తెలిపినాను. అవి అసత్యమని యెవరైనావాదిస్తే వాటికి సమాధానం వుంటే చెప్పతాను; లేదా నామాటలు అసత్యమని ఒప్పుకొని వారి వాక్యాలను వినయంతో శిరసావహిస్తాను అని మాత్రం మనవిచేస్తున్నాను.

అని శ్రీ...ఉమాకాన్తవిద్యాశేఖరకృపిణి వాఙ్మయనూత్రపరిశిష్టంబో
ఉపోద్ఘాతాధికరణం సమాప్తం.

శ్రీ గణేశాయ నమః.

వాఙ్మయ పరిశిష్టభాష్యం.

దోషసామ్యాధికరణం.

అవునయ్యా, బుగాళీల్లో, పాశ్చాత్యుల్లో ఇట్లాటివి వున్నవి. వాటిని చూచి వీరువ్రాశారేమో బుగాళీల్లో ఇంగ్లీషులోవుంటే అవి మంచివిగదా వాటినిచూసి వ్రాసినవిగూడా మంచివే కావలెను అని అంటారా! చెప్పతున్నాను. అవును వాటినిచూచి వీరు కొన్ని వ్రాసి వుండవచ్చును.

మనదేశంలో పేరుచెప్పకుండా యితరుల అభిప్రాయాలను వాక్యసంచయాలను, రచనలను, తాము వ్రాసినట్లు వ్రాసి ఆత్మవంచనా లోకవంచనా చేయడం తరుచుగా కనబడుతున్నది. దానికి ఉదాహరణ చూపుతాను. గొల్లపూడి శ్రీరామశాస్త్రివారు రసవిచారముని భారతి సూ. 3 సం. ౧ లో ఒకవ్యాసం వ్రాస్తూ...

ఇక నాట్యమునందు శాంతమునకు స్థానము లేదను వారి మతమునుగురించి చర్చించెదము గాక. భరతాదులు శాంతమునకు స్థాయి భావనిరూపణ మొనరింపజేదు. కనుక శాంతమును రసములలో పరిగణించుటకు వీలులేదని కారణము చెప్పటకు వలనుపడదు. ఆయన నిర్వేదము శాంతమునకు స్థాయి యని నుడివియున్నాడు. నాట్యమునందెనిమిదిరసములని చెప్పిన ముమ్మటాచార్యుడును

“నిర్వేదస్యా మంగళప్రాయస్య ప్రథమ మనుపాదేయ
త్వేఽపిఉపాదానం వ్యభిచారిత్యేఽపి స్థాయిత్వాభిధా

నార్థం తేన నిర్వేద స్థాయిభావః శాంతోఽపి నవమోస్తిరసః.” అని వచించియున్నాడు. పోనీ శాంతమునకు విభావాదిసామగ్రి గలదా అని యందురా? కలదు, వైరాగ్యపరమేశ్వరానుగ్రహసత్పురుషసేవాదులు విభావములు. యమనియమాదు లనుభావములు. మతిస్మృతిచింతా ధృతివితర్కాదులు సంచారిభావములు. అయినను సర్వజనాదరణీయము కాకపోవుటచే నల్లాఘ్యమందురా? రాగద్వేషకలుషితాంతఃకరణలగు వారికి రుచిపకపోయినను వీతరాగులకు ప్రేమాస్వదమే గదా. రాగద్వేషకలుషితులకు రుచింపమి హేతువు నంగీకరించెదమేని శృంగారము వీతరాగులకు రుచింపకపోవుటచే నద్దానికిని ఆంక్ష అనివార్యమేఅగును. కనుక రసములు తొమ్మిదని స్పష్టపడుతున్నది. ఈశాంతరసము శ్రవ్యమనందు అంగీకరింపబడినను అభినేయమగు నాట్యమున నిషిద్ధమేగదా అను నాక్షేపమునకు సమాధానము మిగిలివున్నది. ఇద్దానికి జగన్నాథపండితులు చెప్పిన జబాబెంతయు జ్ఞానాపాత్రమగుటదాని నిట వివరించెదగాక”

అనివ్రాశారు. “తొమ్మిదని స్పష్టపడుచున్నది,” అనేవరకు పీఠులక్షేపాల కన్నిటికీ స్వయంగా సమాధానాలు చెప్పినట్లు, చివరదానికి జగన్నాథుడి జబాబును చెప్పబోతున్నట్లు, ఇదంతా ఈవ్యాసకర్తే వ్రాసినట్లు మనకు ఈమాటలవలన బోధపడుతున్నది. కాని సత్యం విచారించగా పైలక్షేపాలు వికల్పించుకొన్నది గని వాటికి సమాధానం చెప్పిందిగాని, పీఠ గాదని స్పష్టపడుతున్నది. రత్నావళంలో కుమారస్వామి సోమయాజి ఆలక్షేపాలను వికల్పించుకొని సమాధానం చెప్పినాడు.

“నాద్యః నిర్వేద ఏవ శాంతస్థస్థాయి భావ ఇతి మునినాంగీకృతత్వాత్. తచ్చానేక రససాధారణస్య వ్యభిచారిణః స తోషి అమంగళ ప్రాయత్వేపి సజాతీయగ్రగణ్యత్వం ప్రాధాన్యేన కంది ద్రవవిశేషం ప్రతి అసాధారణస్థాయిత్వం బోధయితు

మితి ప్రతిపాదనాత్. తదుక్తం కావ్యప్రకాశే నిర్వేదస్యా మం
గళప్రాయస్య ప్రథమ మనుపాదేయత్వే పుష్పాదానం వ్యభిచారి
త్వేపి స్థాయిత్వాభిధానార్థం తేన నిర్వేద స్థాయిభావః శాంతోపి
నవమోస్తిరస ఇతి... నద్వితీయః వై రాగ్యాదిసామగ్త్యాః సులభ
త్వాత్. తథాహి, వై రాగ్యపరమేశ్వరానుగ్రహ ప్రాచీనకుశల
పరిపాకసత్పురుషసేవా వేదాంతవిచారాదయోవిభావాః యమ
నియమాదయోనుభావాః, మత్స్మృతి చింతా ధృతివితర్కాద
యోవ్యభిచారిణః, నతృతీయః రాగద్వేషకలుషితాంతః కరణా
నామచర్వణీయత్వేన అశ్లాఘ్యత్వేపి వీతరాగాణాంతదభావాత్.
యదికతిపయాశ్లాఘ్యత్వమాత్రేణ రసత్వాత్ ప్రచ్యవేత, తస్మి
వీతరాగాణామశ్లాఘ్య ఇతి శృంగారోపి ప్రచ్యవతాం.....

తస్మాన్నవైవరసా ఇతి సిద్ధం”

(రత్న.)

అని కుమారస్వామి సోమయాజి రత్నపఠంలో వివరించాడు.

ఈపంక్తులనే శ్రీరామశాస్త్రివారు తనవిగా భారతిలో వ్రాశారు. ఇక వీరు ఈకాలపువారి రచనలను దొంగిలించి ఈవ్యాసానచేర్చిన అంశాలు తెలపడం అనవసరం గనుక ఇంతటితో వదలుతున్నాను.

చివరకు పత్రికల్లో వేసే హాస్యాలుకూడా పేరుచెప్పుకుండా ఇతరులవి స్వీకరించి తమవిగా వంచనచేస్తున్నారు. “ఆంధ్రపత్రికకు ప్రత్యేకం” అనేశీర్షికకింద మూడు తమాషాలు కనబడినవని ఆనాడే వెలువడిన తెలగపత్రికలో యీతమాషాలే కనబడ్డవని, తమాషాకర్తలు తమాషాల మార్కెట్లను పేర్కొందురుగాక అని, శ్రీమల్లాది వేంకటకృష్ణ శర్మవారు కలిశకం 5028 మార్గశీర్ష శుద్ధసప్తమిగురువారం (క్రీ. శ. 1927 డిసెంబరు 1-వ తేది) త్రిలింగపత్రికలో వ్రాసినదాన్ని చదివినాను. ఇట్లా చిల్లరవ్యాసాల వద్దనుండి విషయప్రధానమైన విచారణలదాకా అనేకులు ఇతరుల వాటిని దొంగిలించి పేర్లుచెప్పుకుండా తమదైనట్లు

ప్రకటించుకొంటున్నారు. పత్రికలవ్యాసాల్లోనే గాక సాధారణపద్య కృతుల్లోను, గద్యకృతుల్లోను ఇతిహాసాల్లోను ఈపని విపులంగా కనబడుతున్నది.

“దుష్టకీర్తనకాంతార దూరగమన
పాంసుల యగువాక్కు పరిశుభ్రపఱతు నిక
హరికథాలాపగంగ రంగమృతల్లి
పేమకల్పకవల్లి సాధ్వీమృతల్లి”

అని జీవయాత్రలో శ్రీకంచనపల్లి కనకమ్మవారు తనపద్యంగా వ్రాశారు.

“అసత్కీర్తన కాంతార పరివర్తన పాంసులాం,
వాచంశౌరి కథాలాప గంగ యైవపునీమపే.”

అని శ్రీ భాగవతకర్త వ్రాసిన దాన్నే యీమె తనదిగా వ్రాసుకొన్నది. ఆంధ్రుల్లో చాలాకాలంనుండివున్న యీపేరుచెప్పకుండా యెత్తి వ్రాసుకొనే పాడు ఆచారం నేటికాలాన విస్తరించింది. తక్కినవాటిని విస్తర భీతిచేత యిక్కడ ఉదాహరించకవదలుతున్నాను.

సంప్రదాయావిచ్ఛేదానికి విద్యానాథాదులవంటివారు స్వీకరించిన ప్రసిద్ధశాస్త్రపంతుల విచారణ యిక్కడప్రసక్తించదు. ఆశాస్త్ర గ్రంథాల్లో సయితం సాధారణంగా “ఇతి భాష్యకారః, ఇతివృత్తికారః, లోచనకారైరుక్తం, తదుక్తందంజినా” అని యిట్లాతాము స్వీకరించిన వాటికర్తలను తెలుపుతూనేవచ్చారు. సూత్రకర్తలు సయితం ఇతరుల అభిప్రాయాలను తెలిపినప్పుడు వారిపేర్లు ఉదాహరిస్తూవచ్చారు. రఘువంశానికి అన్వయబోధిని వ్రాసిన శారదారంజనరాయలవారు

“ఇంద్రోపహ్నిః పితృపతి ద్విముత్తర్యురణోనిలః,
ధనదః శంకరచ్చైవ లోగపాలాః పురాతనాః”

అనే అగ్నిపురాణశ్లోకాన్ని “అధనయనసముత్థం” అనేశ్లోకంకింద ఉదాహరిస్తూ రాధాకాంతులవారు కల్పదుమంలో ఉదాహరించినదాన్ని

స్వీకరించానని తెలిపినారు. అగ్నిపురాణంలో దీన్ని శారదారంజనుడు తానే చూసినట్లు ఉదాహరించలేక కాదు. రాధాకాంతు డుదాహరించి నది చూసి ఉదాహరించాడు గనుక అట్లా తెలిపి విద్యాకృషి గౌరవం కనబరచాడు. ఇక ప్రకృతానికి వస్తాను.

ఉక్తవిధాన ఇతరులనుండి రచనలను గ్రహించి వారిపేరు చెప్ప కుండాతాము వ్రాసినట్లు ప్రకటించి ఆత్మవంచన లోకవంచన చేయడం మనదేశంలో చిరకాలంకిందనే ఆరంభమయి యిప్పుడుమితిమీరి పోయిం ది. ఇట్లా యిప్పుడు దొంగిలించి అసలువారిపేరు చెప్పకుండా వ్రాసిన రచనలను రచనైక దేశాలను, తెలియక పోవడంచేత పత్రికల ప్రవర్త కులుకృతిపతులు ఆవ్రాతలను అట్లానే ప్రకటిస్తున్నారు. అవి కృతికర్త లవసుకొంటున్నారు. ఆర్జవం, సత్యపరాయణత వదలి పరిణతిలేని రచయి తలు భారతీయసాహిత్యతత్వానికి అంధులైన పద్యకర్తలు స్వకీయ విచారణలేని వ్యాఖ్యాతలు అనేకులు ఈతీరుగా బయలుదేరి దేశాన్ని దేశంయొక్క విజ్ఞానవికాసాన్ని వంచిస్తున్నారు. కొందరు హిందీలో యేదో చూసి ఇది వకకొత్తగావుంటుందని దీనితో మనం కొంత పేరు సంపా దించనచ్చునని దాన్ని పత్రికలో వేసి సంతోషిస్తున్నారు. బంగాళీలో యేదో చూచి దీనితో కొంతపేరు పొందవచ్చు నని దాన్ని పత్రి కల్లో వేసి కొందరు ఆనందిస్తున్నారు. ఈతీరుగా నాపేరు పత్రికల్లోపడు తున్నదని నాకు కీర్తి వస్తున్నదని యెవరిబులుపు వారు తీర్చుకొంటు న్నారు. గాని అందువల్ల దేశానికి దేశీయులకు దేశవిజ్ఞానానికి జరిగే వంచన తెలిసికొనడంలేదు.

— పూర్వపక్షం.

అవునయ్యా, ఇతరు లవి యె త్తివ్రాసుకొంటే యెవరికేమి హానీ లేదు అది నింద్యంగాదంటే,

— సమాధానం.

చెప్పుతున్నాను, స్వకీయపరిపాకబలంచేత, కృషివశాన, కొన్ని భావాలు, అంశాలు కొందరు పరిణతచిత్తులు ప్రకటిస్తారు. వాటినితరులు యెత్తి వ్రాసుకొనేటప్పుడు వారిపేరుచెప్పడం, చిత్తపరిపాకాన్ని, కృషిని గౌరవించడమేకాక విజ్ఞానప్రవృద్ధికి హేతువుకూడా అవుతున్నది. ఇవి పీరిభావాలు, ఇవి వీరు కనుగొన్న అంశాలు, లోకకల్యాణానికి విద్యావర్ధనానికి అనుకూలమైన భావాలను, అంశాలను నేను కొన్నిటిని ప్రకటింతును గాక! అని చోదన కలగగలదు. ఇట్లాటినూతనాంశాలను కనుగొనడం, భావాలను ప్రసాదించడం విద్యార్థోష్ఠులో విద్యాభ్యాసంచేసి ధ్యానబలం సమకూర్చుకొన్న పిమ్మటగానిజరగదు. ఈతీరుగా ఉత్తమ విద్యావ్యాప్తి, నూతనాంశాల, భావాల, ఉపలబ్ధి మనకు ప్రాప్తించగలవు. యేమీ లేక పేరుచెప్పుకుండా యెత్తివ్రాసుకోవడంవల్ల చిత్తపరిపాకాన్ని, కృషిని అగౌరవించడమేకాకుండా, నూతనాంశాలు, భావాలు ప్రసాదించే శక్తి జాతీకీనశించి విజ్ఞానకృషికుంతితమై యెత్తి వ్రాసుకొనే దశతోనే అది సమాప్తమవుతున్నది. పేరుచెప్పుకుండా యెత్తి వ్రాసుకొనడమే విద్య అనుకొనడంవల్ల విద్యావంచన సంభవిస్తున్నది. ఈతీరుగావిద్యాజాడ్యం, తనది కానిది తనదిఅనడంవల్ల లోకవంచన ఆత్మవంచన ఆపతితమవుతున్నది.

అంతేగాక భారతీయులము ఆర్యులమైన మనము ఆంధ్రులము స్వకీయమైన భారతీయసంస్కారంయొక్క మహిమను యెంతవరకు దర్శించాము? ఈతీరుగా హిందీ, బంగాళీ, మరాటీ మన కెన్నాళ్లు శరణ్యం? ఇట్లా అక్కడా యిక్కడా యేదో అపహరించి విద్యాజాడ్యంతోయెన్నాళ్లు సంచరిస్తాము? భారతీయవిజ్ఞానోన్మేషోద్యమంలో ఇతరుల అంటే బంగాళీలు మరాటీలు మొదలైనవారియొక్క కృషి ఫలాన్ని పిరికిగా సంగ్రహిస్తుండడంతప్ప ఆఉద్యమంలో మనము కార్య

కర్తలుగా నిల్వవలసిన యోగ్యత మనకు అవసరంగాదా? అని మనము మనము పరిశోధించుకొనడం ఆవశ్యకమని మనవిచేస్తున్నాను. ఇకర భాషల్లో ఉపాదేయగ్రంథాలుంటే తర్జుమాచేసి వాళ్ళ యాన్ని సంపన్నం చేయవచ్చును. కాని ఆగ్రంథకర్తలపేరు చెప్పకుండా వాటిని యెత్తివ్రాసి ప్రకటించడం, అదేవిద్య అనుకొనడం, ఆత్మవంచన, విజ్ఞానవంచన, లోక శ్రేయోవంచన అవుతున్నవి.

ఇంతకూ చెప్పదలచిందేమంటే యితరుల రచనలను చూసి పేరు చెప్పకుండా యెత్తివ్రాసుకొన్నవి అనేకంవున్నవి. నేనిప్పుడు విచారిస్తున్న వనకుమారి, యేకాంతసేవ, యెంకిపాటలు మొదలైనవి పాశ్చాత్యులనుండి బంగాళీలనుండి పేరు చెప్పకుండా యెత్తి వ్రాసుకొన్న వాట్లో అనుకరించినవాట్లో చేరినా చేరకున్నా పాటి అనౌచిత్యాలు, అనౌచిత్యాలుకాకపోవు. పులుముడు, శబ్దహచ్చత, అయోమయత్వం, అసంబద్ధత, అనుచిత చందస్సు, వికృతభాష, పాత్రసృష్ట్యభావంచేత ఆత్మనామకత్వంచేత కలిగే దృష్టిసంకోచం, చిల్లర శృంగారం, తుద్రత్వం యివి యెక్కడవున్నా పాశ్చాత్యుల్లోవున్నా బంగాళీలలోవున్నా దోషాలేనంటున్నాను. దోషసామ్యమే నంటున్నాను. ఇవి పాశ్చాత్యులకృతుల్లోగాని బంగాళీలకృతుల్లో గాని మరెక్కడనైనాగాని వున్నట్లు మీకు కనబడితే అక్కడక్కడల్లా నావిచారణలు వినిపించ వలెనని ప్రార్థిస్తున్నాను. దోషాలెక్కడవున్నా అవి సిద్ధాంతాల సత్యాన్ని బాధించవు.

అని శ్రీ.....ఉమాకాన్తవిద్యాశేఖరకృతిలో వాఙ్మయసూత్రపరిశిష్టంలో దోషసామ్యాధికరణం సమాప్తం.

శ్రీ గణేశాయ నమః.

వాఙ్మయ పరిశిష్ట భాష్యం

చిహ్న ధి క రణం.

—౧౧ పూర్వపక్షం. ౧—

అవునయ్యా, నేడు రవీంద్రుడు, మహాత్ముడు, ఇట్లాటి గొప్ప వారు ఉద్భవించారు. ఉచ్చదశ మల్లీవచ్చేటట్లుకనబడుతున్నది. అట్లానే ఆంధ్ర దేశంలోగూడా ఈకొత్తపద్యకర్తలు, శుభచిహ్నమని యెందుకనుకోగూడదు. అని అంటారా?

—౧౨ సమాధానం. ౨—

చెప్పతున్నాను. ఆదేశాలమాట నేను చెప్పను. అక్కడివిశ్వవిద్యాలయాలవిధానంలో భారతీయసంస్కారం ఇట్లా హీనంగా లేదు. ఆంధ్ర దేశంలో అట్లాటి శుభచిహ్నాలకు అవకాశం లేదు. ఇక ముందు కలుగుతుందేమో చెప్పలేను. ఆంధ్రదేశంలో చిరకాలం కిందటనే భారతీయసంస్కారం క్షీణించింది. నన్నయాదులు మనకు ఇచ్చిన భారతాదులు సముతం స్వరూపం గోల్పోయిన వికారాలు. నన్నయాదుల భారతం, భాస్కరాదుల రామాయణం, భారతరామాయణాల శుష్కాకృతులుగాని భారతరామాయణాలు గావు. ప్రాచీన గ్రంథాల్లో యేపురాణమూ మనకు యథార్థస్వరూపంతో లభించలేదు. నన్నయ తిక్కన యెఱ్ఱాప్రగడ రచించిన భారతకథల సంగ్రహం మూలమహాభారతంయెదుట “అనంతరత్నప్రభవమైన” హిమాలయం ముందుచిల్లరరాళ్ల గుట్టవలె వున్నది.

శ్రీ ఆనందముద్రాలయంవారు ప్రకటించిన శ్రీతేవప్పెరుమాళ్లయ్య కృతి రామాయణం అమూలపాక్యాలతో అక్కడక్కడా కూడివున్న మూలంయొక్క యథార్థస్వరూపాన్ని చాలామట్టుకు చూపుతున్నది. ఇట్లాటివి స్వల్పసంఖ్యాకాలుమాత్రమే మూలంయొక్క యథార్థస్వరూపాన్ని ప్రదర్శిస్తున్నవి. గ్రంథాల యథార్థస్వరూపం దర్శించినప్పుడే వాటిని మనము చదివినవార మవుతున్నాము. సన్నయాదులభారతం చదివినామంటామా? మనము భారతం చదవనివారమే అవుతున్నాము. భాస్కరాదులరామాయణం చదివినామంటామా? మనకురామాయణ స్వరూపం గోచరించనిదే అవుతున్నది. ఇక భారతీయకావ్యకోటిలో అధమాలనదగిన మనువసుచరిత్రాదులచేత కావ్యవిషయాన ఆంధ్రదేశం వందితమై నేటికీ ఆంధ్రదేశం కథాసంగ్రహాల, అథమ కావ్యాలదశను దాటలేదు. ఇక ప్రసిద్ధభారతీయ విద్యాస్థానాలు చిరకాలం కిందటనే నశించినవి. మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయం వచ్చినప్పటి నుండి పాఠశాలల్లో మనకీజీవం గోల్పోయిన పురాణకథలే యీ అధమ కావ్యాలే సర్వభారతీయ వాఙ్మయం, సర్వభారతీయ సంస్కారం అయినవి. సంస్కృతంద్వారా యెవరో కొందరు శిక్షితులైనా అప్రశస్త మైన అభ్యాసమార్గాలవల్ల, విద్యాలయాల్లో అనుచితవిద్యాసరణుల వల్ల, ఆశిక్షనయితం దేశంయొక్క సాధారణదశను దాటజాలలేదు. విశ్వవిద్యాలయపుఅంధతవల్ల భారతీయసంస్కారం సంపూర్ణంగా విద్యాశాలల్లో కుంఠితమయింది. ఆత్మీయసంస్కారం వున్నప్పుడే పరసంస్కార సమ్మేళనం నూతనదృష్టివికాసాన్ని పరసంస్కారాన్ని ఆత్మీయంచేసుకొనగలగతీని సమకూరుస్తుంది. లేదా స్వత్వమేనశించి పరసంస్కారదాస్యం సంభవించి జాతికి మూలక్షయమే ఫలమవుతున్నది. మన ఆంధ్రదేశంలో విద్యాస్థానాల్లో భారతీయసంస్కారం నశించిన యీదశలో మనము గర్వించ నగ్గది యేమీ లేదంటున్నాను. ప్రకృతిని గుడ్డిగాను

పురుషుణ్ణికుంటి గాను చిత్రించిన ఒకవటాన్ని బందరులో ఆంధ్రులకళాశాలలోవున్న ఒక బంగాళీ గీతాడని అది కొత్తవద్దతిగా బాగావున్నదని ఒకమిత్రుడు నాతో అన్నాడు. అది సాంఖ్యదర్శనంలో ప్రసిద్ధవిషయమని

“పురుషస్యదర్శనార్థం కైవల్యార్థం తథాప్రధానస్య
పంగ్వంధవనుభయోరపి సంయోగః తత్కృతః సర్గః” (సా.కా)

“అంధేనపంగుః స్కంధమారోపితః ఏవం శరీరారూఢ
పజ్జువచ్ఛితేన మార్దేణ అంధోఽయతి పంగుశ్చ అంధ
స్కంధా రూఢః. ఏవం పురుషే దర్శనశక్తిరస్తి పంగు
వన్నక్రియా. ప్రధానే క్రియాశక్తిరస్తి. అంధపన్న
దర్శనశక్తిః.” (గౌ. పా.)

(పురుషుడు దర్శనార్థం, ప్రధానం కైవల్యార్థం, పరస్పరంకూడుతున్నారు, వీరిద్దరికి కుంటికి గుడ్డికి కలిగినట్లు సంయోగంకలుగుతున్నది. ఈసంయోగంవల్ల యేర్పడ్డది సృష్టి.) అని.

(అంధుడు కుంటిని బుజమెక్కించుకొన్నాడు. కుంటివాడు చూపిన మార్గాన అంధుడు నడుస్తాడు. అంధుడి బుజమెక్కిన కుంటిగూడా నడిచినవాడవుతున్నాడు. ఇట్లా కుంటివలె పురుషుడికి దర్శనశక్తివున్నది గాని క్రియాశక్తిలేదు. అంధుడివలె ప్రధానానికి క్రియాశక్తివున్నది గాని దర్శనశక్తి లేదు.) అని.

ఈశ్వర కృష్ణసాంఖ్యకారికలోను గౌడపాదభాష్యంలోను వున్న సంగతిని తెలిపి భారతీయసంస్కారం ఆంధ్రులకువంటే యిట్లాటి నూతన చిత్రాలు బంగాళీలకంటే యెక్కువగా చిత్రించగలరన్నాను.

ఇప్పుడు భారతీయవిజ్ఞానం సంస్కృతభాషలో గుప్తమైవున్నది. ప్రస్తుతం భారతీయసంస్కారంతో అంటే సంస్కృతంతో యేమాత్రమైనా పాఠశాలల్లో కళాశాలల్లో బహువిద్యార్థులకు పరిచయం కలిగించే

విద్యాక్రమం అత్యంతం ఆవశ్యకం. ఉదాత్తవాఙ్మయంగల ప్రసిద్ధప్రాచీన భాషల్లో దేనినైనా పాఠశాలలోగాని కళాశాలలోగాని విద్యార్థి చదివి తీరవలెననే యేర్పాటు చేసేగాని ఆదశ సిద్ధించదు.

మనదేశంలో అట్లాటి శుభచిహ్నాలుగాని సంస్కారోదయమవు తున్నదనే ఆశగాని లేదంటున్నాను. ఇకముం దేర్పడుతుందేమో చెప్ప లేను. జాంబాయి 'కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయాలతో' అక్కడి విజ్ఞానో న్నేషంతో ఇక్కడి ఆంధ్రమద్రాసు విశ్వవిద్యాలయాలకు ఇక్కడి సం స్కారదాండ్రానికి సాదృశ్యంలేదు. కనుక మనము మురిసి చంకలు కొట్టుకొనడం అవివేకం. పులుముడు, అయోమయం, చిల్లరశృంగారం, శబ్దవాచ్యత దృష్టిసంకోచం, హీనదశను తెలుపుతున్నవంటున్నాను. ఇట్లాటి ఋద్రకృతులు బంగళీలలోవున్నా మరాటీలలోవున్నా హిం దీలోవున్నా యెక్కడవున్నా సత్యసిద్ధాంతాలను అతిక్రమించజాలవు. దోషం యెక్కడవున్నా దోషమేగాని గుణంకాదు. పాశ్చాత్యులకు పైనచెప్పినవి గుణమేమోగాని కావ్యప్రస్థానం మహోచ్చదశ నందిన భారతీయులకు మాత్రం అవన్నీ దోషాలేనని స్పష్టపరచాను.

అని శ్రీ.....ఉమాకాన్తవిద్యాశేఖరకృతిలో వాఙ్మయనూత్రపరిశిష్టంలో
చిహ్నధికరణం సమాప్తం.

శ్రీ గణేశాయ నమః.

వాఙ్మయ పరిశిష్టభాష్యం.

బుద్ధ్యధికరణం.

— పూర్వపక్షం. —

అవునయ్యా, ఇవి ప్రజాప్రభుత్వపురోజులు యెవరిబుద్ధికి తోచి నట్లు వాండ్లు వ్రాస్తారు అంటారా?

— సమాధానం. —

చెప్పతున్నాను. ప్రజాప్రభుత్వమైనా మరేప్రభుత్వమైనా చదువుకోకుండా వుండడమే ప్రజాప్రభుత్వపు లక్షణమనకొనడం అనుచితం. ప్రజాప్రభుత్వం ఉచ్చదశలోవున్న దేశాల్లో సయితం విద్యాస్థానాలు, ఆచార్యులు, విద్యాభ్యాసం ఇవన్నీవున్నవి. వారివారి దేశీయమైన సంస్కారాన్ని వారువారు పొందుతున్నారు. దానికి అను పంగికంగా విదేశీయసంస్కారం పొందుతారు. అట్లానే మనవిద్యా స్థానాల్లో భారతీయసంస్కారంపొంది, దానికి ఉపోద్బలంగా విదేశీయ సంస్కారం గూడాపొంది, తరువాతి యేమైనా చెప్పండి, పత్రికా ప్రవర్తకులుగాండి, కృత్రిక ర్తలుగాండి, చిత్రకారులుగాండి, యెవరైనా గాండి అప్పుడు ఆకార్యాలు దేశానికి హితమాపాదిస్తవి అని చెప్ప తున్నాను. భారతీయమేమిటి అంటారా? అదియేమో ఇక్కడ తర్కించడానికి అవకాశంలేదు. నాదృష్టభేదాధికరణంతో పూర్తిగా వివరించాను. అక్కడ చూడవలెనని చెప్పతున్నాను.

అని శ్రీ.... ఉమాకాస్తవిద్యాకేఖరకృతిలో వాఙ్మయనూత్రపరిశిష్టంలో బుద్ధ్యధికరణం సమాప్తం.

శ్రీగణేశాయ నమః.

వాఙ్మయ పరిశిష్ట భాష్యం.

ప్రజాధికరణం.

— పూర్వపక్షం. —

అవునయ్యా, మేము ప్రజలకు మేలుచేసేవారము, అందుకోసం యిట్లా తోచినదంతా వ్రాస్తాము అని అంటారా ?

— సమాధానం. —

నేను ప్రజలకు మేలుచేసే తరగతికి నన్ను నేనే యెక్కించుకొన లేనుగాని ప్రజల్లో ఒకడనని మాత్రం చెప్పుతున్నాను. ప్రజల్లో ఒకడనై మీరు వ్రాసేదంతా చిల్లరశృంగారం పులుముడు, శబ్దవాచ్యత, అయోమయం అని అది తుచ్చమని అంటున్నాను. మేము మేలుచేసేవారమని యింకా గర్వపడతారా మేలు చేయదలచిన మీకు మేలు చేసేతరగతివాడినని నేను గర్వపడగలను. కాని యివన్నీ అసంబద్ధపు మాటలు. ఒకరికి మేలుచేయడానికి ముందు మిమ్మును మీరు బాగుచేసుకోండి అని చెప్పుతున్నాను.

“స్వయంతీర్ణః పరాం స్తారయతి.”

అని హితం పెద్దలు చెప్పుతున్నారు. ప్రజలకు సేవజేయదలచితే భారతవర్షం సర్వోచ్చదశలో వున్నప్పటి మహాస్రప్టల వాల్మీకి వ్యాస కాళిదాసాదులకృతులు సుబోధమయ్యే పరిపాకం ప్రజలకు కలిగించడానికి యత్నించండి. అంతేగాని చిల్లర శృంగారం పులుముడు అయోమయంచూపి ప్రజలను వంచించ వద్దని చెప్పుతున్నాను.

అని శ్రీ...ఉమాకాన్తవిద్యాశేఖరకృతిలో వాఙ్మయమాత్రపరిశిష్టంలో

ప్రజాధికరణం సమాప్తం.

శ్రీగణేశాయ నమః.

వాఙ్మయ పరిశిష్ట భాష్యం.

సమకాలాధికరణం.

పూర్వపక్షం. ౧౦

అవునయ్యా; సమకాలపువారలు మెచ్చరే గదా అని అన్నట్లు మీరు సమకాలికులు గనుక వీటిని మెచ్చరు.

“యేనామ కించిదిహసః ప్రభుత్వవజ్ఞం,

జానంతి తే కిమపితాః ప్రతినైషయత్నః,

యథాస్త్రిణాం తథావాచాంసాధుత్వేదుర్జనోజనః?”

అని భవభూతి,

“దిష్ణాగానాం పథిపరిహరణః.”

అని కాళిదాసు,

“శృద్ధ్యాణి మాకురు విషాదమనాదరేణ,

మాత్సర్య మగ్న మనసాం సహనాఖిలానాం.”

అని జగన్నాథుడు, ఈతీరుగా తమకావ్యాలనువిమర్శించేవారిని గురించి అన్నారు. మాకావ్యాలు మంచివేనంటారా?

సమాధానం. ౧౦

చెప్పతున్నాను. యుద్ధకులటలు సయితం ఈవాదం ఆధారం జేసుకొని పరిభ్రష్టురాలైన సీతను లోకులు దూషించలేదా? అట్లానే మమ్మును కూషిస్తున్నారు. అని వాదించ వచ్చును గదా! ఇది అసంబద్ధ వాదం. ప్రాచీనుల్లో భవభూతి మొదలైన వారిని నిందించారు, నిజంగా కుత్సితకవులనూ నిందించారు. భవభూతి మొదలైనవారిని నిందించిన నంగతి విదితమే గనుక వాటిని మళ్లీ ఉదాహరించలేదు.

“అక్కిర్తివరసీం త్వేపం కుకవిత్వవిడంబనామ్.” (కా. సూ. వృ.)

అని వామనుడు కుకవితను నిందిస్తున్నాడు.

“బూడిదెబుంగలై యొడలు పోడిమిదక్కి మొగంబు వెల్లనై
వాడల వాడలందిరిగి వారును వీరును చొచ్చుచోయనన్
గోడల గొందులందొదిగి కూయుచునుండడి కొండవీటిలో
గాడిదె! నీవునుంగవిగావుగదా అనుమానమయ్యెడుకా.”

(ప్రభాకరశాస్త్రిదాహృతం!)

అని కుత్సితకవులు నిందితులవుతున్నారు. సమకాలపువారు నిందిస్తారనేదే కావ్యానికి ఒక యోగ్యతగాదు. ఇట్లా వాదించడమే సవ్యభిచార మనే హేత్వాభాసమని నైయాయీకులు చెప్పతున్నారు.

ఈ హేత్వాభాసమిది. వీరు ఉత్తమకవులు సమకాలంలో నిందితులు గనుక, భవభూతి కాళిదాసాదులవలె, అని వీరివాదం. ఈవాదంతోనే అధమకవులనిగూడా తేల్చవచ్చును.

వీరు అధమకవులు, సమకాలంలో నిందితులు గనుక, కొండవీటి గాడిదెవలె ఈతీరుగా పరస్పరవిరుద్ధమైన రెండుసిద్ధాంతాలు తేలుతున్నవి. గనుక ఈవాదం హేత్వాభాసంతో కూడివున్నదన్నాను. ఇప్పటికృతులనేకం పులుముడు, అయోమయం, చిల్లరశృంగారం మొదలైన దోషాలతో కూడినవని నేను విశదపరచాను. ఇవి ఆదోషాలతో నిండివుండ లేదని వివరిస్తే, ఆమాటలు ఉచితమైన ప్రతీవచనంగా వుంటే స్వీకరిస్తాను. మళ్ళీ సమాధానంవుంటే చెప్పతాను. లేదా ఆమాటలు శిరసా వహిస్తానంటున్నాను.

అని శ్రీ... ఉమాకాన్తవిద్యాశేఖరకృతిలో వాఙ్మయనూత్రపరికిష్టంలో

సమకాలాధికరణం సమాప్తం.

శ్రీ గణేశాయ నమః.

వాఙ్మయ పరిశిష్టభాష్యం.

ప్రకాశాభిరణం.

పూర్వపక్షం. ౧

మీరు గుణాలు కనబరచలేదు. మీరు దోషాలు ప్రదర్శిస్తున్నారు. దోషాన్వేషణం మంచిదిగాదు. శివుడు విషం కంఠంలోఉంచి ప్రకాశానికి తీసుకొనిరాక చంద్రుణ్ణి నెత్తినపెట్టుకొనిప్రకటిస్తున్నాడు. అట్లా మీరు దోషాలను దాచవలసింది. కాని దోషాలను ప్రకటిస్తున్నారు. అని అంటారా?

సమాధానం. ౨

చెప్పతున్నాను. శివుడి ఉదాహరణం, యాచకులు దానానికి పోయినప్పుడు దోషాలేనైనావుంటే క్షమించి మాగుణాలకే మెచ్చుకొని దానంజెయ్యమనిచెప్పడానికి పనికివస్తుంది. శరణాగతులను కాపాడేటప్పుడు వారిదోషాలను గణించ నవసరంలేని సమయం వస్తుంది అట్లాటి సందర్భాల్లో దోషాన్వేషణం అనావశ్యకం. అందుకే

“దోషోయద్యపి తస్యస్యాత్ సతామే తదగర్హితం” (రా)
అని విభీషణుడి విషయంలో శ్రీరాము డంటాడు. కాని కావ్యవిచారణలో దోషనిర్ణయం అవశ్యకమే అవుతున్నది. కాకుంటే సాహిత్య గ్రంథాల్లో దోషప్రకరణమే అనుచితమై వుంటుంది.

“తదల్ప మపినోపేక్ష్యం కావ్యే దుష్టం కదాచన,
స్యాద్వపుః సుందరమపి శ్రీత్రేణైకేనదుర్భగం.” (కా. ద)

(కావ్యంలో దోషం కొద్దిదైనా ఉపేక్షించరాదు. శరీరం నుందరమైనదైనా ఒక్కకుష్ఠంచేత ఋగ్భగమవుతుంది.)

అని దండి అంటున్నాడు.

“సభాంవాస ప్రవేష్టవ్యం వక్తవ్యంవా సమంజసం,

అబ్రువక్ విబ్రువక్ వాపి నరోభవతి కిల్బిషీ.” (మను.)

(సభలో ప్రవేశించరాదు. ప్రవేశించిన తరువాత సత్యమే తెలుప వలెను. అసలుచెప్పకున్నా, వక్రమార్గంలో చెప్పినా నరుడు వాపి అవు తున్నాడు.) అని మనువుచెప్పాడు. పులుముడు, అయోమయం, ఊద్రశృంగారం మొదలైనవాటిచేత లోకం వంచిత మవుతున్న దని తెలిసినప్పుడు సత్యప్రకటనం ధర్మమని అనుకొంటున్నాను. ఇక గుణాలవిషయం నాకు కనబడ్డవరకు చెప్పినాను. మరేవైనా గుణాలువుంటే యెవరైనా చెప్పితేవంటాను. అని దోషాలని స్థిరపడితే అవిదోషాలని విన్నవిస్తాను. గుణాలైతే సంతోషిస్తాను. మనవారు పరిణతబుద్ధులై సంస్కారపరిపాకంతో గుణవత్కావ్యాలు రచిస్తే యెవరికి ఆనంద దాయకంగాదు ?

అని శ్రీ...ఉమాకాన్తవిద్యాశేఖరకృతిలో వాఙ్మయసూత్రపరిశిష్టంలో

ప్రకాశాధికరణం సమాప్తం.

ॐ

శ్రీ గణేశాయ నమః.

వాఙ్మయ పరిశిష్ట భాష్యం.

ॐ ఇచ్ఛాధికరణం .ॐ

ॐ

అవునయ్యా; మీరేమన్నా చెప్పండి? మాయిష్టమైనదిమేము వ్రాస్తాము. మాకీవిచారణలలో పనిలేదు. అదే ఉత్తమకవిత్వమంటాము అని అంటారా?

—ॐ సమాధానం. ॐ—

వివరిస్తాను. అవును. ఇష్టం వచ్చినట్లనవచ్చును. అందుకే
“స్వాధీనోరసనాంచలః పరిచితాః శబ్దాః కియంతః క్వచిత్,
క్షోణీంద్రోననియామకః పరిషదః శాంతాః స్వతంత్రంజగత్
తద్యాయంకవయోవయంవయమితి ప్రస్తావనాహంకృతి
స్వచ్ఛందం ప్రతిసద్దగర్జితవయం మూక వ్రతాలంబినః.”

(సా. ద. వీరికలో ఉదాహృతం.)

నాలిక స్వాధీనం, కొన్ని శబ్దాలు పరిచితమైవున్నవి, యెక్క
డా రాజునియామకుడు లేడు, పరిషత్తులు శాంతంగావున్నవి, కనుక
మేముకవులమంటే మేముకవులమని ప్రతిగృహంలో మీరింకగర్జించండి
మేము మానంగా వుంటాము అని బుధులన్నట్లు అసూబద్ధాలాపాలను
ఉపేక్షించవచ్చును. లేదా లోకం వాచితమవుతున్నదని తెలిసినప్పుడు
దీని తత్వమిది యాథార్థమిది అని సత్యాన్ని ఆరాధిస్తూ సత్యపరతం
తులు చెప్పవచ్చును.

అని శ్రీ...ఉమాకాన్తపద్యాశేఖరకృతిలో వాఙ్మయసూత్రపరిశిష్టంలో
ఇచ్చాధి కరణం సమాప్తం.

—ॐॐॐ—

శ్రీ గణేశాయ నమః.

వాఙ్మయ పరిశిష్టభాష్యం.

సంస్కారాధికరణం.

—ॐॐॐ—

నేటికాలపు కవిత్వాన్ని విచారణచేసి అదిప్రాయకంగా దృష్టి
సంకోచంచేత హీనంగా వున్నదని, పులుముడు, అయోమయం, శబ్ద

వాచ్యత మొదలైన దోషాలతో దూషితమైనదని, నేటికాలపు కృతులు స్రాయికంగా చిల్లరశృంగారమని క్షుద్రాలని కావ్యపరితదశలో పున్నదని విశదపరచాను. సాతవాహనుల కాలం శతశతాబ్దాలకింద గడచింది. వోరంగల్లు వైభవం విశేషబలప్రదంకాకుండానే అంతరించింది. శరువాత ఆంధ్రులు భారతవర్షంలో అజ్ఞాతసీమల్లో అణిపోయినారు. దక్షిణాన కాంచి, మధుర, ఉత్తరాన ఇంద్రప్రస్థం, ఉజ్జయిని, కాళాంబి, పాటలీపుత్రం, విదిశ, ధార మొదలైన నగరరాజులవలె సర్వభారతవర్షాన్ని ఆక్రమించిన మహారాజధానులకుగాని, రామేశ్వరం, ప్రయాగ, అయోధ్య, ద్వారక మొదలైన పట్టణాలవలె సర్వభారతవర్షం సన్నివిష్టమయ్యే మహాక్షేత్రాలకుగాని, నవద్వీపం, కాశీ, కాశ్మీర శారదాపీఠం మొదలైన పవిత్రస్థలాలవలె సర్వభారతవర్షాన్ని పాదాక్రంతం చేసిన మహావిద్యాస్థానాలకుగాని ఆంధ్ర దేశం ఆకరంగాలేదు. పెద్దకింద కొంచెం తలయెత్తనారంభించితిరిగి పైవోపహతిమయింది. వెనక చాళుక్యుల చేతిలోవలె, రాజ్యాలగతులు క్షణక్షణం వ్యత్యస్తమయి క్షుభ్రావస్థయందున్న దశలో విదేశీయులైన విజయనగరాజుల వశమైనాము. పురాణేతిహాసాలఛాయలు, సంస్కృతిచ్ఛందస్సుతో పులుముడు భాషావ్యతిక్రమం ఛందోభంగం మొదలైన ఘోరదోషాలతో నిర్బద్ధవళిప్రాసల అనర్థాలతో నిండిన మనుషు చరిత్రలవంటి క్షుద్రకావ్యాలే మనకు సర్వభారతీయసంస్కారమై, పద్యం వ్రాయడమే కవిత్వమయింది. అదే పరమవిద్య అయింది. ఆపద్యంసయితం అశాస్త్రీయమైన మురికిలక్షణాలతో వికృతమైంది. ఈతీరుగా భారతవర్షంలో అధములమై భారతీయ విజ్ఞానానికి దూరులమై పంచితలమైనాము. దేశంలో భారతీయ సంస్కారప్రవాహాలు యింకీపోయినవి. విద్యాపీఠాలు అస్తమించినవి. గురుకులాలు యాపుమాసినవి. భారతీయసంస్కారం లేని కేవలపాశ్చాత్యసంస్కారం బలప్రదంగాక ఆత్మవిముఖత్వాన్ని

పర సంస్కార దాస్యాన్ని మనకు ఆపాదించినవి. ఈదశలో ఆంధ్ర దేశంలో వెలువడుతున్న కృతులు యెండునేలను మొలచిన గిటకగడ్డివలెను, యి మడక వెల్లిపోయిన ఆహారంవలెను పుండవలసినవైనవి. బురదగుంట నుండి పైకివచ్చిక్షాళలానికి శుద్ధజలం లభించకతిరిగే పతితుడివలె పంకిల మైన అపరిణతబుద్ధులతో కృతుల రచనలు చేస్తున్నాము. దేశీయవిద్యా శాలలుగానీ రాజకీయవిద్యాశాలలుగానీ భారతీయసంస్కారం నిర్బంధంగా, ప్రధానంగా, విదేశీయసంస్కారం అంగంగా దేశీయులకు ప్రసాదించినప్పుడే యీపంకం మనకు తొలగి మనం స్వచ్ఛదీప్తితో భారతజాతుల్లో ఉత్తమస్థానం ఆక్రమించగలము. నన్నయాదుల భారతిం మొదలైనవి భారతీయ సంస్కారంయొక్క శుద్ధస్వరూపం కావంటున్నాను. భారతీయ సంస్కార పరిపాకంపొంది స్వచ్ఛ దీప్తితో భారతజాతుల్లో ఉత్తమస్థానం ఆక్రమించ గలిగినప్పటి కృతులుగాని చిత్రాలుగాని మరేవిగాని మరేవిగాని ఒక ఆంధ్రులనేగాక సర్విభారతవర్షాన్ని సర్వ లోకాన్ని నూతనసందేశాలతో పవిత్రం చేయగలవు! ఆనిమిషానికే నేను ప్రతీక్షిస్తున్నాను. జన్మాంతరంలో నైనా ఆనిర్మలదశ చూడగలననే ఆశతో విశ్వాసంతో ఆంధ్రులసంస్కారానికి నేపను ఆకాంక్షిస్తున్నాను.

అని శ్రీ...ఈమాకాన్తవిద్యాశేఖరకృతిలో వాఙ్మయనూత్రపరిశిష్టంలో

నేటికాలపుకవిత్వమనే ప్రథమాధ్యాయంలో

సంస్కారాధికరణం సమాప్తం.

అధ్యాయంగూడా సమాప్తం.

శ్రీగురుభ్యోనమః హరిః ఓ.మ్.

ఈకృతిలో సంజ్ఞావాచకాదులు ఉదాహృతమైన

పుటలసూచిక.

అభినవగు పాపాదులు 9, 52, 161, 165.

అప్పకవి 31

అహోబలుడు 42, 56

అభారతీయవగం 53

అభారతీయులు 77

అద్వైతం 81

అనువాకం 79

అధర్వవేదం 81

అనార్కలి 131, 133, 142

అవతారమూర్తులు 133

అధికాక్షసూర్యుని

రాయణ ... 159, 184, 193

అయోధ్యాకాండం...166

అగ్నివర్ణుడు 176

అగ్నిమిత్రుడు 178

అయోధ్య 215, 277

అగ్నిపురాణం 262

అంకాశవృత్తి 50

అభినవాంధ్రకవిమండలి 251

అడివిబాపిరాజు 255

అననూయ 255

అనందవర్ధనుడు 3, 5, 9, 92, 94, 97, 166, 168, 255

అంగ్ర 3, 5, 6, 7, 76, 77, 89, 128, 135, 158, 142, 149, 156, 257, 243, 251, 262, 264, 266, 267, 277, 278, 279

అంగ్రహారాలు 7, 61, 109, 122, 142, 150.

అంగ్రభారతి 133

అంగ్రపత్రిక 261

అంగ్రవిశ్వవిద్యాలయం 269

అంగ్రకభాషా 268

అంగ్రపండితమండలి 254

అశ 42

అగ్నేయపుగాణ

కారుడు 92

అయక్తమాల్యద 140

అర్యావర్తం 248

Arthur Symons } 250

అర్థరైమన్సు

అర్యులు 261, 264

అనందముద్రాలయం 267

ఇంగ్లీషు 5, 145, 146, 153, 215, 219, 237, 250, 253, 259

ఇంద్రజననీయం 47

ఉపసవత్తు 76, 79, 163, 217

ఉపస్థి 163

ఉత్తరరామచరిత్ర 178, 181, 185, 250, 251

ఋగ్వేదం 81, 82

ఋతుసంహారం 212

Encyclopedia Brittanica 146

ఏ. వి. నరసింహంపంతులు 133

ఐతరేయోపనిషత్తు 165

ఓ.ఓ.రిబండ్లోడపాట 2.2

కలిక 131

కవిజనమనోభిరామం 45

కణాదుడు 77

కపిలుడు 77

కనకవల్లి 131, 134

కవిజ్ఞాన 134, 136

కవికొండలవెంకటాచార్యులు 160, 185

కర్తమీమాంస 165

కపింజలుడు 178

కలికం 251

కంచనపల్లికనకమ్మ 262

కల్పద్రుమం 262

కలకత్తావిశ్వవిద్యాలయం 269

కాళిదాసు 10, 18, 24, 25, 28, 42,

55, 57, 58, 59, 69, 73, 74, 75, 89,

92, 93, 106, 107, 112, 114, 116

117, 123, 125, 152, 161, 165, 168

176, 177, 182, 186, 191, 193, 194,

202, 203, 205, 229, 238, 252, 271,

272, 273.

కావ్యమనుమావళి 6, 8, 9, 133, 255

కావ్యమీమాంస 13

కాపిలం 69, 81

కాణాదం 69, 181

కావ్యప్రకాశకారుడు 98, 195

కాశీఖండం 107

కావ్యప్రదీపం 119, 120

కాదంబరి 58, 118, 177

కాశమస్తీశ్వరశతకం 144, 145, 212

కామసూత్రం 204

కాంచీ 277

కాశీ 277

కాశీరకారదాసీతం 277

కీరాతాదనీయం 47

మమందుడు 14

మమరసంభవం 42, 47, 75, 118, 176, 185

185, 205, 238

మమరిలభట్టాచార్యులు 75

మరుత్తేత్రం 149

మమరస్వామిసో

మయాజి— 161, 168, 260, 261

మాడో 39, 254

మాచినరసింహకృతి 41, 217

కృష్ణపత్నం 69, 23, 25, 27, 30, 32, 36

42, 43, 49, 52, 60, 66, 83, 86, 95,

99, 100, 108, 110, 111, 112, 122,

130, 132, 142, 253.

కృష్ణకాశీ 7, 23, 27, 36, 39, 49

కృష్ణకర్తామృతం 103, 135, 142, 212,

కృష్ణవేణి 215

కృష్ణావధి 1, 215 [133

కేశిరాజువేంకటసుబ్బారాయకవి 131,

కైలాసం 251

కొమాండూరి కృష్ణమాచార్యులు 29, 95,

213

కొక్కండ వేంకటరత్నశర్మ 30

కొండవీటిగాడిచె 273

కోరబొబ్బిలి 149

కోలిడ్జి } 241, 251

Coleridge }

కాకాంబి 277

ఖండనఖండఖాద్యం 46, 76

గంగాదేవి 28, 93

గవర్నరుపేట 218

గరికపాడు 247

గంటిసూర్యనారాయణకాశీ 158, 164

గరిపాటి రామమూర్తి 36, 122, 160, 184

గీతరఘునందనం 30
 గీతగోవిందం 133
 గీతం 135
 గ్రీకు 248
 గ్రీకుదేశం 247, 248
 గురుబాదలప్పారావు 31
 Gregg, Walter W } 241
 గ్రెగ్గ }
 గొల్లపూడి శ్రీరామకృష్ణాస్త్రి 259, 261
 గోదావరి 1, 239, 250
 గోపిక 200
 గౌరి 238
 గౌడపాదభాష్యం 268
 ఘటకర్పరకావ్యం 144, 145
 ఘట్టకుటీ ప్రభాత 226
 చంద్రుడు 219, 274
 చంద్రుడు 235, 235
 చతుక్య 107
 చార్వాకుడు 59
 చారుదత్తుడు 178
 చార్లెస్ ఎడ్విన్ వాహన్ } 251
 Charles Edwin Vaughan }
 చాళుక్యులు 277
 చాసరు } 249
 Chaucer }
 చిత్రసీమ 41
 చిన్నపట్టణం 191, 212
 చోడవరపుబాసకరామయ్య 160, 184
 ఛాందోగ్యం 161
 జగకవి 25
 జగన్నాథుడు 26, 39, 107, 205, 260,
 272
 జడకుచ్చులు 45, 47
 జయదేవుడు 93
 జంభ్యాలకవన్నకాస్త్రి 121

జనమంచి శేషాద్రిశర్మ 130, 133, 141
 జయమంగళుడు 204
 జనకుడు 234
 జానపాటి పట్టాభిరామకృష్ణాస్త్రి 134
 జానకి 178
 జి. యస్, కాస్త్రి 158, 254
 జీవయాత్ర 262
 జీవితాదర్శం 132, 154
 జ్యోతి 254
 జైమిని 69, 77, 81, 165
 జేకు 251
 జైజడీ 209
 తంత్రవార్తకం 75
 తాటక 111
 తారాశకాంకవిజయం 211
 తార 171
 తిమ్మయ 30
 తిరుమలకవి 30
 తిక్కన 30, 143, 266
 తిరుమలేశపద్యాలు 86
 త్రిశతి 155, 180
 త్రిలింగ 1
 త్రిలింగపత్రిక 261
 తుషారుడు 218
 తుంగభద్ర 1
 తృణకంఠం 15, 150
 తె. కృష్ణమూర్తి 109
 తెనాలి 239 [251, 253
 తెలుగు 135, 136, 148, 149, 224,
 తెలగవత్రిక 261
 తేకురుళ్లరాజగోపాలరావు 151, 154
 తేవప్పెరుమాళ్లయ్య 267
 తెలియరాంజ్యకం 235
 తొలకరిపీఠిక 150
 తొలకరి 30

దశరూపకం 34, 114, 227
 దశక సూర్యప్రకాశరావు 7, 23, 40
 దమయంతి 42
 దత్త 48
 దండక 238
 దండి 262, 275
 దర్పణవ్యాఖ్యాత 149
 దారకుడు 41
 దాశరథీశతకం 126
 ద్వారిక 277
 దాక్షారామం 107
 ద్విపదరామాయణం 30
 ద్విపదభారతం 30
 ద్విరదగతిరగద 31
 ద్విపద 135
 ద్వివేదులు 275
 దుష్ప్రవర్తరామకెడి 131, 134
 దుష్కంఠ 133, 152, 177, 205
 దేవదత్త 48
 దేవీపంచరత్నాలు 81
 దేవదూత 217, 218
 ద్రాపది 170
 ధర్మాంగదచరిత్ర 29
 ధ్వన్యాలోకం 52
 ధ్వనికారుడు 1, 95, 167
 ధనికుడు 114
 ధనదుడు 262
 ధార 277
 ధ్యానగీతిక ర 78, 81, 82, 86
 ధూర్జటి 212
 నన్నయ 3, 25, 30, 129, 131, 251
 266, 238, 267
 నలచరిత్రం 29
 నలుడు 42, 179
 నందకులం 57

నవద్వీపం 277 (211, 231)
 నారాయణమనాయుడు బావపాట 6, 9,
 న్యాయకునుమాంజలి 46,
 నాట్యకాస్త్రం 88
 నారదుడు 90
 నాయని సుబ్బారావు 121, 159, 184
 నాగరిఖండం 134
 నాయుడు 158, 186, 212, 219, 220,
 223, 224, 226
 నాచెండ్ల వెంకట్రావు 160, 184
 నారాయణమ్మ 189, 211
 నాయుడుబావ 189, 211
 నాయకురాలు 221
 నిడమర్తి సత్యనారాయణమూర్తి 7, 151
 నిర్వేదం 142
 నిర్వృతి 262
 నైమిశారణ్యం 218, 238, 250
 నైయాయక 69, 273
 పతంజలి 10, 48, 77, 87
 పతాను 42
 ప్రబోధం 42
 పరమహంస 46
 ప్రతిభ 59, 75
 ప్రభాకరుడు 76
 పరమేశ్వరుడు 90, 152, 175, 176,
 శివుడు 177, 181, 182, 194
 205, 182, 274
 పరీక్ష 191, 212
 ప్రహ్లాదుడు 125
 పయిడిపాటి చలపతిరావు 121
 పం. రామచంద్రరావు 132, 134
 ప్రణయరాధిక 132
 ప్రణయగీతములు 133
 పసుమర్తి అనంతపద్మ
 నాథం 153

ప్రణయాంజలి 156
 ప్రయాగ 277
 ప్రణయజానకి 158, 159, 165
 ప్రణయగీత 158, 159, 168, 191
 ప్రణయినీగీత 158
 ప్రణయసౌధం 158, 159, 185, 191
 ప్రణయోన్మాదం 160
 ప్రణయగానం 168
 ప్రకాశం 211
 ప్రభాకరకా(స్త్రి) 273
 ప్రమథనాథ 1
 పంచాక్షరి 180
 పాపాయి 27
 పాదుకాస్తవం 29 95, 212
 పాణిని 47, 87, 132, 150, 160
 పావకుడు 41, 218
 పాతంజలం 69, 81
 ప్రాకృత 224
 ప్రాక్రీలు 62
 పార్వతి 90, 175, 176, 177, 181
 పాల్కురికి సోమన్న 96
 పాపినిని వేంకటేశ్వరరావు 121
 పాశ్చాత్య 2, 144, 217, 218, 225, 240
 247, 259, 265, 269, 278
 పారాశక్ర్యోపరాణం 167
 పాస్తరల్ } 237, 240, 241
 Pastoral }
 Pastoral Poetry and
 Pastoral Drama } 241
 పాస్తరల్ పోయెట్రి అండ్
 పాస్తరల్ డ్రామా.
 పినాకిని 1
 పుష్పమాల 131, 134
 పురాణం నూరికా(స్త్రి), 7, 150
 పుండరీకుడు 178

పువ్వాడ శేషగిరిరావు 160, 184
 పెద్దన 3
 పెద్దిభట్ల రామచంద్రరావు 110, 142
 పెనుమర్తి వేంకటాద్రి 110
 పెమ్మరాజులక్ష్మీపతి 112
 పెళాచం 224
 పోతన 30, 125
 పోలేరమ్మ 50
 పారాణికం 69
 బ్రహ్మయ్యకా(స్త్రి) 6, 145
 బంగారు 50
 బల్లారి కృష్ణమాచార్యులు 41
 బసవరాజు ఆప్పారావు 61
 బ్రహ్మసూత్రం 76
 బంగళ 148, 259, 263, 264, 265, 268
 బ్రహ్మమీమాంస 165
 బచకి వనం 250
 బందరు 268
 బర్గురు 251
 బాణుడు 28, 95, 118 177
 బాపిరాజుతోలకరి 6, 7, 23, 39, 256
 బాణిలశంభుమానుడు 29
 బాదరాయణుడు 69 217
 బ్రాహ్మణభాగం 81
 బిల్వణకావ్యం 144, 145
 బిల్వణుడు 182, 254
 బృహదారణ్యకం 258
 బేజవాడ 217
 బేక సుపన్యాసములు 135
 బొంబాయి విశ్వవిద్యాలయం 269
 బొమ్మకింటి సృసింహకవి 29
 బోధాయనుడు 217
 భవభూతి 10, 24, 52, 56, 86, 87,
 107, 125, 177, 181, 238, 250, 273,
 272

- భట్టతోడు 52
 భగవద్గీత 68, 75, 76
 భరతుడు 88, 166, 167
 భర్తృహరి 94, 124, 125, 155, 163
 170, 180 196
 భ. రామసోమయాజులు 109, 122
 భ. రాజేశ్వరరావు 133, 160
 భట్టి 155
 భరద్వాజుడు 166
 భక్తచింతామణి 215
 భారతి 6, 723, 26, 30, 36, 40, 109,
 110, 121, 122, 131, 132, 133, 136
 142, 151, 158, 159, 160, 168, 155,
 191, 211, 212, 213
 భారతీయ 2, 3, 5, 7, 9, 14, 17, 18, 19,
 25, 24, 34, 47, 68, 87, 149, 163,
 166, 179, 191, 192, 193, 194, 195,
 199, 202, 203, 206, 215, 224, 238,
 241, 250 258, 265, 264, 266, 267,
 268, 269, 270.
 భారతం 2, 3, 30, 45, 75, 129, 135
 136, 157, 138, 266, 267, 278
 భామినీవిలాసం 59
 భావకవిత్వం 35, 65
 భావకావ్యం 63, 212, 215
 భాగవతం 79, 85, 125, 254,
 భాష్యకార 262
 భావధ్వని 212
 భాగీరథి 250
 భాస్కర 266, 267
 భారతవనం 54, 75, 76, 89, 153, 178
 217, 218, 255, 242, 243, 248, 250,
 251, 252, 277, 279
 భీమపురం 42
 భీమవరం 107
 భోగరాజనారాయణమూర్తి 131, 133
 మమటుడు, 19, 22, 42, 147, 149, 169,
 మనువు 24, 193, 194, 203, 275
 మగధదేశం 14
 మనుచరిత్ర 3, 48, 149, 267
 మహాభాష్య 48
 మహాభారతం 65
 మంత్రభాగం 81
 మహిమ్నస్తోత్రం 149
 మలయకేతువు 57
 మహారాష్ట్రులు 148
 మల్లాది వేటకృష్ణశర్మ 261
 మండనుడు 165
 మహాశ్వేత 178
 మహాత్ముడు 266
 మధుర 277
 మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయం 267, 269,
 మరాఠీ 264, 269.
 మాధవాచార్యుడు 59, 76, 96
 మాఘుడు 73, 97, 155
 మూర్త్యుసందిగం 131, 218
 మామనూరి నాగభూషణరావు. 159, 184
 మాధవుడు 178
 మాలతి 152
 మాళవి కాగ్నిమిత్రం 238
 మానససరస్సు 240
 మిమాంసకులు 10, 76
 మిమాంసానూత్రీయ శాబరభాష్యవ్యా
 ఖ్యానం 75
 మిత్రాలసంగం 50
 ముకావళి 46
 ముక్కపాటి నరసింహశాస్త్రి 211
 మురారి 24
 ముద్రారాక్షసం 42, 56
 ముగిసోము 159, 193
 మృచ్ఛకటిక 178

- మేఘసందేశం 33, 52, 65, 118, 178
 మైరావణచరిత్రం 30
 యథావాస్తవీకం 30
 యమసభియం 47
 యక్షుడు 52, 205, 237
 యజుర్వేద 81
 యాలపాటలు 32
 యావత్ సూర్యప్రకాశరావు 84, 110
 యూరోపు 248, 250, 251, 252
 యెంకిపాటలు 6, 27, 32, 42, 156, 157
 158, 160, 168, 186, 187, 188, 190,
 191, 207, 208, 211, 212, 219, 221,
 222, 224, 229, 230, 231, 234, 240,
 241, 242, 244, 253, 254, 255, 265
 యెంకయ్య చంద్రమౌళి 7, 19, 32, 187
 188, 191, 268, 209, 212, 219, 222,
 225, 229, 230, 231, 234, 235, 241, 244,
 యెంకయ్య 233, 235
 యెర్రాప్రగడ 30, 138, 266
 యెంకి 158, 212, 220, 226, 227, 233
 యేకాదశి 133
 యేకాంతనేప 6, 7, 9, 23, 32, 49, 81
 96, 99, 101, 105, 113, 253, 255, 265.
 యోగ 163
 రగడ 31, 35
 రతివిలాపం 42
 రఘువంశం 45, 47, 65, 69, 93, 112,
 153, 185, 238.
 రసగంగాధరం 118
 రసాగ్రపమధాకరం 118
 రత్నపణం 168, 260, 261
 రవీంద్రుడు 266
 రత్నం 30
 రాజశేఖరుడు 13, 14 [255
 రామలింగారెడ్డి 7, 23, 29, 39, 150, 253
 రామాయణం 30, 45, 65, 153, 166,
 226, 247, 266, 267
 రామరాజు 42
 రావణుడు 51, 69, 122, 170, 207
 రామ 52, 56, 79, 91, 95, 111, 167
 170, 177, 179, 181, 207, 215, 226
 238, 247, 250, 274,
 రాక్షసుడు 57
 రామగిరి 178
 రామానుజుడు 76, 77
 రాయప్రోలుసుబ్బారావు 78, 133
 రామచంద్రతర్క-వాగీశభట్టాచార్యుడు
 119
 రావుబహదరు కందుకూరి వీరేశలింగం పం
 తులు 133
 రామకృష్ణ 219 [254
 రాజావేంకటాద్రి అప్పారావు బహదరు
 రాధాకాంతుడు 262, 263
 రామేశ్వరం 277
 రూసో 251
 రెడు 277
 Romantic Poetry } 248, 250,
 రొమాంటిక్ } 251, 252,
 Romantic movement
 in English Poetry } 248,
 రొమాంటిక్ మూవెంట్ ఇన్
 ఇంగ్లీష్ పాయిట్రీ
 రొమాంటిక్ రివోల్ట } 250
 Romantic Revolt }
 లక్ష్మీకాంతిరెడ్డి 6, 7, 29, 39,
 లక్ష్మణ 111, 226, 247 [255
 లక్ష్మీ 211
 లాటి 163
 లాటిమ 248
 విరిక్కు 35, 144, 145, 146
 వీలాశుడు 180

లోకమాన్య 46
 లోచన కార 262
 వనకుమారి 6, 9, 78, 131, 134, 156,
     216, 217, 265
 వనవాసి 41, 217, 218
 వసుచరిత్ర 30, 149, 267
 వడ్డాది సుబ్బారాయడు 213
 వశిష్టుడు 73, 235
 వర్ణవర్ణ 251
 వరుణ 262
 వాల్మీకి 18, 50, 51, 153, 161, 166,
     207, 215, 238, 247, 250, 271
 వాక్యపదీయకారుడు 10, 58
 వ్యాసుడు 51, 68, 69, 77, 250, 271
 వాక్యపదీయం 75
 వాసంత 110
 వాక్పతిరాజు 114
 వా. గోపాలకృష్ణయ్య 152
 వాసంతిక 219
 వామనుడు 273
 విద్యానాథుడు 3, 144, 145, 262
 విశ్వనాథుడు 3, 65, 91, 144, 145, 148
 విరహోత్కంఠిత 29
 విశ్వనాథసత్యనారాయణ 30, 131, 133
 వియోగ రాగం 42 [142
 విరుద్ధభోజనీయం 47
 విష్ణువు 69, 166
 విచిత్ర పాదుకాపట్టాభిషేకం 130, 133,
     140
 విద్యాగోపతి 132
 వి. యశ. శర్మ 133
 విభిషణుడు 207, 274
 విక్రమోర్వశీయం 238
 వింధ్యాచలం 250
 విదిశ 277,

విజయనగరరాజులు 278
 వీర బ్రహ్మ 77, 234
 వృషభగతిరగడ 31
 వృత్తికార 262
 వెండి 90
 వేమన్న 77, 83, 135, 159
 వేమారెడ్డి 107
 వేంకటపార్వతీశర్వరక పులు 131, 133,
     142, 218, 253, 255
 వేదులసత్యనారాయణశాస్త్రి 160, 184
 వేదాంత 163
 వేదపురుషుడు 161
 వేసుడు 178
 వేంకటేశవచనాలు 212
 వైద్యనాథుడు 120
 వైయాకరణులు 81
 వోరంగల్లు 277
 శంకరులు 20, 21, 75, 76, 77, 81, 85
     165
 శబ్దబ్రహ్మవాదం 81
 శబ్దరి 153
 శామంతలం 33, 42, 75, 118, 177, 178
     238
 శారదారంజనరాయలు 262, 263
 శిశునాగుడు 14
 శిశు క్రందీయం 47
 శివరామదీక్షితులు 77
 శివుడు 274, 182
 శ్రీహరుడు 25, 76, 104
 శ్రీనాథుడు 25, 29, 30, 103, 107, 135
     142, 221, 222, 256
 శ్రీగుణరత్నకోశం 88
 శ్రీరాం రామబ్రహ్మకృతి 118
 శ్రీశైలం 155
 శుద్ధధర్మమండలి 74
 శుతికారుడు 81

శృంగార శ్రీ నాథం 118	సిద్ధప్ప 77
శృంగారకాదంబరి 118	సి. యస్. జయరావు 131, 134
శృంగారనైషధం 118	సీత 91, 94, 95, 122, 152, 166, 170,
శృంగారిం 159, 160, 168, 241	171, 250, 272
షేక్స్పియరు 217, 249	స్వీయచరిత్రం 133
సంస్కృతం 5, 7, 9, 128, 129, 132,	సుజాత 132, 133
134, 135, 156, 148, 150, 223,	సుసర్ల అనంతరావు 155
224, 226, 267, 268	సుజనరంజని 254
సంధ్యారాగం 45	సూర్యుడు 219
సత్యభామ 48	సూర్యశతకం 144, 145, 212
సర్వదర్శనసంగ్రహం 59	సెలయేటిగానం 47
సర్వదర్శనాలక్ష్మణులు 191	న్నేహలత 133
సాతవాహనుడు 13, 277	హయప్రచారరగడ 51
సారంగధరచరిత్ర 29	హరిణగతిరగడ 42
సాహిత్యదర్పణకారుడు 30, 65, 110,	హంసయోగిభాష్యం 75
145, 148, 149, 171 205, 227	హంసయోగి 75
సాహితీ 35, 42, 61, 254	హరివంశం 138
సారంగధరి 41	హర్ష టు 218
స్వాగోచివమనుసంభవం 48	హనుమంతుడు 226
సామనేదం 81	హర్షి 252
సాంఖ్య 163, 268	మి. మ.లయం 250, 266
సాంఖ్యకారిక 268	హిందీ 263, 264, 269
సిద్ధాంతకొముది 46	హేలారాజు 75

